817

EX·LIBRIS
IN·TENUI·LABOR.
Vergil. Georg. IV, 6.
GUALTERI
ROBERTI
TORNOWI

Dr. Henri Birven

MAGIOLOGISCHES STUDIO
„TELETES"
Leitung: DR. HENRI BIRVEN
BERLIN-WITTENAU
ORANIENBURGER STR. 94

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

http://www.archive.org/details/dissertatiodeduo00nori

DVPLEX
DISSERTATIO
DE DVOBVS NVMMIS
DIOCLETIANI ET LICINII

Ex Cimelijs Sereniſs. ac Reuerendiſs. Principis

LEOPOLDI
CARDINALIS MEDICEI.

Cum Auctario Chronologico

DE VOTIS DECENNALIBVS
IMPERATORVM AC CÆSARVM.

AVCTORE

F. HENRICO NORIS VERONENSI

AVGVSTINIANO

Sereniſsimi Magni Etruriæ Ducis COSMI III.
Theologo, & in Academia Piſana Eccleſia-
ſticæ Hiſtoriæ Profeſsore.

PATAVII, MDCLXXVI.

Typis Petri Mariæ Frambotti Bibliopolæ.

SVPERIORVM PERMISSV.

Antiquit.
239.

SERENISS. AC REVERENDISS. PRINCIPI

LEOPOLDO CARDINALI MEDICEO

SI tantum mihi ingenij eſſet in re antiquaria intelligenda, quantum tibi, SERENISSIME PRINCEPS, ſtudij ac induſtriæ ineſt in eadem ſupra omne præconium illuſtranda: profectò hilari ac prompto animo iniunctam mihi à tua Celſitudine inſignium Numiſmatum interpretationem adgrederer, nec eruditorum cenſuræ vllum mihi metum, vel ſaltem moram inijcerent, quominus id qnod ſentio, in literas mitterem, ac publici iudicij aleam tentarem. Cum ad inſignia quæque prioris ætatis monumenta comparanda, animum iam pridem contuleris, nulli induſtriæ, nulli ſumptui, nullis denique difficultatibus parcis, vt inſcripti antiquitus lapides, pictæ tabulæ, vetuſta Numiſmata vel apud remotiſsimas gentes conquiſita, tuæ planè regiæ Gazæ cum prætium, tum ſplendorem adijciant. Vidit hæc ætas grande miraculum, cum magni Principes, horumque votis ac ſuis pariter lucris indulgens ſubditorum auaritia, mille nauibus toto Oceano ſparſis, ingenti auri atque argenti ponderi, ac pretioſiſsimis mercibus in Europam deuehendis inhiaret, Africanorum marmorum antiquitus inſcriptorum aceruos, hoc eſt, victricis Romæ reliquias barbarico ſqualore ſordentes, ac longioris temporis edacitate corroſas, tuis nauibus in Etruriam aduectas, Mediceorum Muſei atria nobilitaſſe. Scimus olim Romanos Duces è deuictis Græciæ atque Aſiæ vrbibus, eximij operis ſtatuas ac pulcherrima ſigna abſtuliſſe, vt publici veluti Orbis rapinis priuatas in Vrbe ædes locupletarent. Verùm tot inſcriptos lapides eruditionis tantùm promouendæ gratia, è longinquo adductos, nullius planè ſeculi, nullius exempli, ſed tui tantùm erga rem antiquariam ſtudij fuit. Cum verò probè noſſes totius antiquitatis theſaurum in vetuſtis ac alta rubigine obductis Numiſmatibus contineri, quamuis regnantis familiæ Gazam innumeris id genus priſtæ ætatis monumentis ad miraculum refertam ſcires, noua tamen eidem & prætij & ſplendoris incrementa daturus, antiqua Auguſtorum, Regum, ac Coloniarum Numiſmata vbique gentium incredibili ſolertia conquiſita, quod de Cæſare vetuſta quæ-

que colligente Suetonius dixit, animoſiſſimè comparaſti; *& cum ceteri hominum recens cuſæ pecuniæ cupiditate ad inſaniam vſque teneantur, tu priſcarum gentium nummis colligendis intentus, pauca ærea ac ſcabra rubigine exeſa Numiſmata multis aureis redimere, in maximi lucri loco ponis; cum planè intelligas pretioſa illa ſupellectile homines non ditiores fieri, ſed ſapientiores; ſiquidem totius Orbis hiſtoria ære perenni ducta, immortalibus characteribus in nummis deſcribitur. Cæterum tam præclaras primoris æui memorias haud in ſinu condis, vel vni tibi inſpiciendas ſigillo munis, ſed illas liberali prorſus cuſtodia ita ſeruas, vt paſsim recluſis ſcriniјs, eaſdem eruditorum oculis luſtrandas exhibeas; & quo abſentibus quoque prodeſſe poſsis, Numiſmatum ectypos ad eruditiores antiquarios tranſmittis, vt ipſorum commentariјs inſerta, in oculis omnium, ac in ore famæ verſentur. Verùm quod recens inuentorum Numiſmatum, quibus minus ab auro pretium ineſt, interpretationem mihi tua Celſitudo iniungit, vereor ne quantum tibi laudi dabitur, quòd eruditorum procul hinc Muſis vacantium, iudicia minimè expectans, ſed moræ impatiens, citiſsimam eorundem explicationem vrgeas, tantumdem mihi vitio deputetur, quòd cum antiquariorum ſacraria vix à limine ſalutauerim, illotis, vt aiunt, manibus docta cimelia tractare non extimui. Profectò pudori meo ſatius ſilentio conſulerem, ni iuſsis tuæ Celſitudinis, quibus refragari piaculum ſit, ad opus impellerer, in quo tentando non eruditionis famam, ſed purum putum obſequiј nomen, & ne hoc quidem cum laude, ſed cum venia tantùm expecto.*

SERENISSIMÆ TVÆ CELSITVDINIS

Humillimus atque addictiſs. ſeruus
F. Henricvs Noris
Auguſtinianus.

DIS-

DISSERTATIO PRIMA

DE NVMISMATE

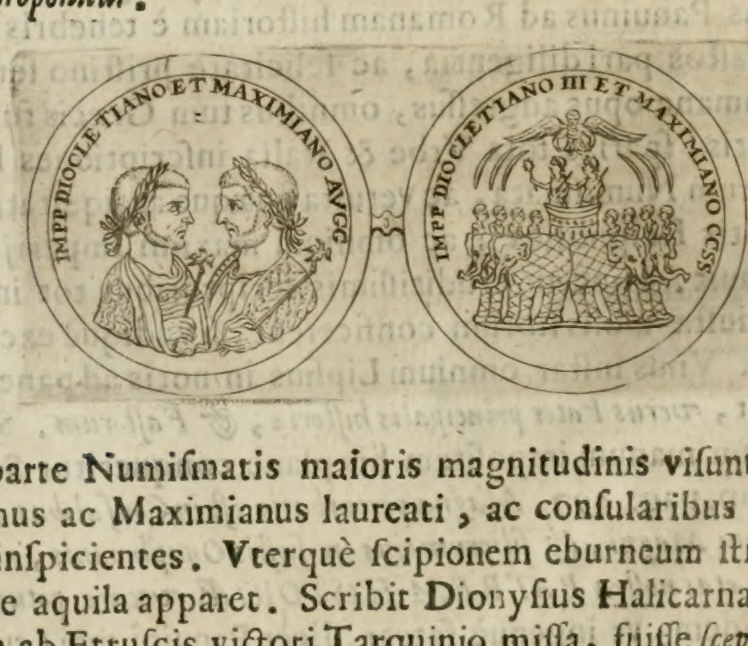
IMPP. DIOCLETIANI ET MAXIMIANI.

POſtquam Romanum Imperium in Auguſtum, dein ſucceſſores Principes ceſſit, non defuere præclara ingenia, quæ Cæſarum tum bello tum pace geſta in literas mitterent, ac ſeræ poſteritati commendarent. Verùm quinto poſtea ſeculo irruentibus in Italiam barbaris, ac victricem gentium prouinciam igne ferroque vaſtantibus, inſignia quæque rerum geſtarum monumenta communi Vrbium ac populorum fato concluſa, peſſum iuere. Nam cum iniectis facibus nobiliſſima oppida incendio abſumerentur, nulla ſeruandarum bibliothecarum cura quempiam inceſſit; cum ſinguli quique publicis priuatiſq; rebus hoſtium furori permiſſis, in ſecretiora montium latibula arrepta fuga, dilaberentur. Hinc tot inſignium ſcriptorum monumenta interiere, vt fortiſſimorùm Principum geſta vel penitus in obſcuro lateant, vel minima ferè parte, tanquam paucæ è publico naufragio tabulæ emerſerint. Ipſis etiam ſaxis Capitolinis, in quibus Conſulum nomina æternitati dicata credebantur, eorundem hoſtium furore deiectis, Romani Imperij faſti tanta obſcuritate obſiti ad poſteros peruenere, vt ijſdem innixa Auguſtorum hiſtoria, eadem caligine oppreſſa, per plura ſecula iacuerit, donec Onuphrius Panuinus ad Romanam hiſtoriam è tenebris eruendam natus, Romanos faſtos pari diligentia, ac felicitate priſtino ferè nitori reſtituit. Etenim immane opus adgreſſus, omnibus tum Græcis tum Latinis voluminibus euolutis, ſparſas tota Vrbe & Italia inſcriptiones lapidum colligens, Imperatorum Numiſmata, ac vetuſta quæque antiquitatis cimelia perluſtrans, florentis Reipublicæ, ac omnium maximi Imperij faſtos ſumma cum laude reparauit. Hinc ab eruditiſſimis ſcriptoribus tot in eundem congeſta elogia, vt iuſtæ molis librum conficerent, ſi vndiquè excerpta in volumen cogerentur. Vnus inſtar omnium Lipſius in notis ad panegyrim Plinij, *Onuphrius*, inquit, *verus Pater principalis hiſtoriæ, & Faſtorum*. Sed tantæ moli vltimam nondum manum impoſitam his planè conqueritur Scaliger lib. 5. de emendat. temp. pag. 497. *Magna perturbatio eſt in Conſulibus, & annis Diocletiani, Conſtantini Magni, & filiorum eius in faſtis Onuphrianis, non vtique culpa viri, quem verè ætas noſtra PATREM HISTORIÆ vocare potuit, ſed difficultate rei*. Ego quidem, vt ingenuè fatear, licet Panuini mei (cur enim meum

non dixerim, quem eadem patria, idemque religioſæ familiæ inſtitutum mihi coniunctiſſimum fecit?) diligentiam mirari potius, quàm pro merito laudare poſſim, nunquam tamen adeo animum deſpondi, vt eiuſdem faſtos, ſicubi luxati viderentur, reparandorum curam abiecerim; video enim accuratiſſimum ac ſolertiſſimum meſſorem eo in campo paucas etiam poſteris, quas colligerent ſpicas, feciſſe reliquas. Hoc autem veterum ſchedarum, antiquorum lapidum, ac Numiſmatum, quæ ſubinde è tenebris eruuntur, præſidio præſtare me poſſe ſpero: præſertim in tam dulci ac planè beatiſſimo literarum otio, quod regia Sereniſſimi Magni Ducis COSMI III. munificentia in Etruria nactus ſum, eiusdem copioſiſſimis tum impreſſorum, tum manu exaratorum voluminum bibliothecis, ac ditiſsimis veterum Numiſmatum gazis, inuidenda planè ſorte, mihi recluſis. Huic tamen meæ felicitati maiora ſubinde incrementa adijcit erudita Sereniſsimi Cardinalis LEOPOLDI induſtria, dum vtramque literariam regnantis familiæ ſupellectilem noua inſignium voluminum copia, ac ſelectiſsimorum Numiſmatum delectu non ad Bibliothecæ, vel Cimeliarchij pompam, ſed ad vberrimum Muſarum quæſtum, ac bonarum artium ſplendorem exornat. Etenim, vt innumera id genus exempla miſſa faciam, vno Diocletiani nummo aureo eodemque pulcherrimæ cælaturæ, quem nuper ſuum in Muſeum retulit, tabulæ conſulares hoſtium, ac temporum iniuria laceratæ, priſtino nitori reſtituuntur. Hoc ſanè eximiæ Sereniſsimi Principis gloriæ grata poſteritas deputabit, dum exactam faſtorum, quòd Diocletiani Imperij annos attinet, integritatem Scaligero deſperatam, Petauio dubiam, ceteris verò aut deprauatam, aut confuſam, vno ſibi aureo à magno Principe redemptam accipiet.

CAPVT I.

Nummi Medicei deſcriptio. Domini titulus à Diocletiano in nummis vſurpatus Initium Imperij Diocletiani ex Paſchali S. Proterij Martyris Epiſtola contra Scaligerum demonſtratur. Illius anni Conſules ex antiquo lapide ac codice Iuſtiniani aduerſus V. C. ſententiam aſsignantur. Vulgaris opinio de Conſulatibus Diocletiani, & Maximiani proponitur.

IN antica parte Numiſmatis maioris magnitudinis viſuntur Imperatores Diocletianus ac Maximianus laureati, ac conſularibus trabeis induti, ſeſe inuicem inſpicientes. Vterquè ſcipionem eburneum ſtringit, in cuius ſuperiori parte aquila apparet. Scribit Dionyſius Halicarnaſſenſis lib. 3. inter regia dona ab Etruſcis victori Tarquinio miſſa, fuiſſe *ſceptrum in ſummita-*

te habens aquilam, eoque vſum Tarquinium, ac exactis regibus annuos Conſules. Hinc Iuuenalis Sat. 10. V. 43. Conſulem deſcribens ait:

Da nunc & volucrem, ſceptro quæ ſurgit eburno.

Extat apud Triſtanum tom. 2. p. 507. Gordiani nummus, in quo Imperator trabeatus idem omnino ſceptrum ſtringens exhibetur cum epigraphe: TR. P. IIII. COS. II. Iniuit quartùm tribunitiam poteſtatem anno vulgaris Æræ Chriſtianæ 241. quo alterum conſulatum geſſit. In nummo etiam Criſpi, in quo COS. II. obſignatur, idem Cæſar ſcipionem eburneum cum aquila in ſummitate regit apud CL. Patinum, vt planè appareat, eo ſceptro conſularem dignitatem ſignificari. In poſtica parte eminet currus triumphalis iunctis quatuor Elephantis; ſingulos autem bini ſeſſores regunt, aduerſa ad currum facie. Imperatores ſtantes in quadriga triumphali, nempe capſa ex omni parte in ambitum cauſa vehuntur, deſuper victoria, quæ hinc inde palmas ſpargit. Hæc quidem Victoria in ectypo eodem prorſus modo ſcalpta eſt, quo in aureo Numiſmate exhibetur; neque enim decuit eandem elegantiori ſtylo in nummi typo ſignari. Porrò in neutra Numiſmatis inſcriptione epitheton DOMINI legitur; nondum enim Diocletianus inuidioſum illum Romanis titulum vſurpauerat. Scribit Aurelius Victor Schotti de Diocletiano: *Se primus omnium Caligulam poſt, Domitianumque Dominum palam dici paſſus*. Obſeruo in lapidum inſcriptionibus Auguſtos iam inde ab imperio Commodi Dominos plerumque appellatos. Ita planè nuncupantur Seuerus ac Antoninus Gruteri pag. 29. Alexander Seuerus pag. 121. Gordianus pag. 29. Philippus pag. 179. Gallus ac Voluſianus pag. 1081. Æmilianus pag. 273. vbi etiam Traianus in lapide Tarraconenſi Dominus inſcribitur. Hunc tamen titulum ſubditorum adulatio priuato iure Imperatoribus deferebat, quod & in epiſtolis Plinij ad Traianum patet; nam hic teſte eodem in panegyri, & Alexander ex Lampridio in eius vita, Domini epitheton recuſarunt. Ceterum in nummis primus omnium paſſim Domini titulum vſurpauit Diocletianus, cuius exemplum ſucceſſores imitati ſunt. Imò idem Diocletianus adhuc ſuperſtes ac procul ab Imperij faſtigio, ex quo ad priuatam vitam ſponte deſcenderat, Auguſtis Dominus appellabatur, vt patet ex edicto Maximini apud Euſebium lib. 9. cap. 9. & reſcripto Licinij L. 2. *de cenſu* Cod. Theod. Ex inſcriptione tamen Numiſmatis Medicei colligitur nondum anno 287. Domini titulum memorato Imperatori delatum fuiſſe, quem poſtea hoſtibus debellatis, veſana ambitione vſurpauit.

Annum V. C. MXL. Æræ Chriſtianæ iuxta Dionyſianam computationem 287. hoc conſulari charactere Panuinus ſignauit: *Diocletiano III. Maximiano II. Coſs.* Porrò tantum celeberrimi ſcriptoris auctoritas valuit, vt Baronius, Sigonius, Goltzius, Caluiſius, alijque hiſtorici, ac chronologi in eandem ſententiam pedibus iuerint. Huic tamen communi placito rariſſimum Sereniſſimi Cardinalis numiſma refragatur, in quo cum tertio conſulatu Diocletiani prior Maximiani componitur, vt ex inſcriptione lucet: *IMPP. DIOCLETIANO III. MAXIMIANO CCSS.* Hunc autem characterem non modò exactum arbitror, verum etiam tanto veterum monumentorum conſenſu conſecratum, vt certè mirari lubeat, viros doctiſſimos in alienam ſententiam deſcendiſſe. Hoc vt clarius oſtendam, Diocletianæi Im-

perij initium præmittendum eſt cum quinque conſulum laterculis, quorum emendationem ex Mediceo Numiſmate poſtea ſubijciam.

ANNO VRBIS C.		AERÆ CHRISTIANÆ
1137.	CARINO II. ET NVMERIANO COSS.	284.
1138.	IMP. DIOCLETIANO II. ET ARISTOBVLO	285.
1139.	MAXIMO II. ET AQVILINO	286.
1140.	IMPP. DIOCLETIANO III. ET MAXIMIANO II.	287.
1141.	MAXIMO, ET IANVARIO	288.

Cum Numerianus Imperator è bello Perſico victor in Europam reuertens, Arrij Apri ſoceri inſidijs occubuiſſet, C. Aurelius Valerius Diocletianus viliſſima ſtirpe in Dalmatia natus, ſed longa militia inſignis, ac domeſticos id temporis regens, Imperator Auguſtus nuncupatus fuit. Diocletiani inaugurationem peractam anno V. C. 1137. Epochæ Chriſti 284. Carino II. & Numeriano Coſs. locupletiſſimis teſtimonijs ab eruditiſſimis viris Baronio, ac Petauio probatum eſt, quibus dimiſſis, nouas eam in rem probationes arceſſam. Sanctus Proterius Patriarcha & Martyr Alexandrinus in Epiſtola Paſchali plures characteres exhibet, quibus initium Diocletianæi Imperij anno 284. alligatur. Vnum tantùm afferam. *In octogeſimo nono*, inquit, *anno ab Imperio Diocletiani ſuperſtite Patre noſtro, & Epiſcopo Athanaſio, cum XIV. Luna Paſchalis XXVIII. die menſis Phaminoth, ideſt nono Kalendarum Aprilium die proueniſſet, die Dominico, in ſubſequentem translatum eſt hebdomadem, ita vt quinta die menſis Pharmuti, hoc eſt, pridie Kalendarum Aprilium, celebraretur Paſcha Dominicum*. Eſt character anni 373. qui cum dicatur octogeſimus nonus *ab Imperio Diocletiani*, patet Imperium Diocletiani inchoatum anno 284. Idem tradit S. Ambroſius in Epiſtola ad Epiſcopos Æmiliæ, vocans eundem annum octogeſimum nonum *ex die Imperij Diocletiani*, quo anno XIV. Martij incidit in diem Dominicam IX. Kal. Aprilium; vnde ne Paſcha celebraretur in die termini, in alteram Dominicam diem dilatum eſt. At anno eodem 284. fuiſſe conſules Carinum II. & Numerianum fratres Auguſtos, ex fragmento antiquiſſimo conſulari, quod deſinit in annum 354. à doctiſſimo Bucherio publicato euidenter demonſtratur. Etenim cum ibidem anni Biſſextiles, ac feriæ in quas Kalendæ Ianuariæ eorundem annorum incidunt, exactiſſimè deſignentur, hæc legimus cap. 14. pag. 249. *Carino II. & Numeriano B. Mar.* Eſt planè annus 284. qui fuit Biſſextilis, & Kalendæ Ianuariæ inciderunt in diem Martis Cyclo Solis XIII. Lunæ XIX. lit. FE. Vnum ſupereſt probandum, Diocletianum ijſdem conſulibus ad Romani Imperij faſtigium euectum. Eſt planè aureum teſtimonium nemini hucuſque obſeruatum, *L. vt nemo inuitus* lib. 3. Cod. Iuſt. vbi legitur in titulo *Imp. Diocletianus Auguſtus Camero*; dicitur verò reſcriptum *Dat. idibus Octobris Carino II. & Numeriano Coſſ.*

Baronius poſt Caſſiodorum, ac Victorium Aquitanum anno 284. aſſignat Carinum II. & Numerianum AA. Coſſ. addens *ab alijs perperam* poni Carinum II. & Græcos faſtos appellat, in quibus ait, Carum II. & Numerianum Coſs. legi, itemque antiquum epigramma, quod poſtea ſubijciam. Sed ex

faſtis

faſtis libri de præfectis Vrbis, & Anonymi apud Bucherium Carinus II. & Numerianus conſules digeruntur. Imò in faſtis Græcis apud Scaligerum legimus Ινδ. γ. ΥΠ. ΚΑΡΙΝΟΥ ΤΟ. Β. καὶ ΝΟΥΜΕΡΙΑΝΟΥ. *Indictione tertia Conſulatu Carini II. & Numeriani.* Erratum eſt in indictione; nam anno 284. Kalendis Ianuarij labebatur indictio ſecunda; ob proximè intruſum ante Carinum, & Numerianum par conſulum Diocletiani & Baſſi, error irrepſit. Ex plurimis reſcriptis Cod. Iuſt. opinio Caſſiodori refellitur. *L. 3. de reuocand. donat. PP. II. Idus Ianuarias. L. 5. de donat. PP. Romæ VI. Kal. Februarias. L. 19. ex quibus cauſis PP. XVII. Kal. Febr.* quæ omnia reſcripta dicuntur data *Carino, & Numeriano Coſſ.* Cum verò in titulis earundem legum inſcribantur *Impp. Carinus, & Numerianus*, palam fit ineunte anno 284. Carum Imperatorem non fuiſſe ſuperſtitem, ſed eiuſdem filios imperaſſe, ac vnà ſimul Kalendis Ianuarijs ordinarium conſulatum iniſſe. Antiquum hoc epigramma à Baronio productum, eiuſdem ſententiam euertit.

VICTORIOSISSIMO FORTISSIMO ADQVE VICTORIOSISSIMO
PRINCIPI IVVENT. CLEMENTISSIMO PRINCIPI IVVENT.
M. AVRELIO CARINO IMP. CAES. M. AVRELIO M. AVREL. NVMER.
NOBILISS. CAESARI CARO INVICTO AVG. NOBILISS. CAESARI
COS. PRO. COS. P. M. TR. POT. II. COS. II. PRO. COS.
P. P. PRO. COS.
M. AVRELIVS VALENT. V. C. LEG. AVGG. PROPR. PROVINCIAE
HISPANIAE. CITERIORIS. D. N. M. Q. EORVM.

In hac inſcriptione conſulatus II. Cari Imperatoris componitur cum primo Carini, quo tempore Numerianus nondum conſul, ſed Proconſul tantùm appellatur, ac proinde rectè cum Numeriano ponitur Carinus conſul II.

Panuinus diem natalem Imperij Diocletiani ſtatuit ipſis parilibus vrbis, nempe XI. Kal. Maij, quod poſtea etiam aſſeruere Baronius, Goltzius, Caluiſius, Scaliger, alijque communiter. Verùm ex codice Iuſtinianæo, & Euſebio Cæſarienſi, qui id temporis viuebat, illorum ſcriptorum opinio falſi conuincitur. Lib. 10. Cod. laudatur *lex. 4. de delat. PP. III. Kal. Septembris Carino, & Numeriano Coſs.* in illius verò titulo leguntur *Impp. Carinus, & Numerianus.* Itaque exeunte Auguſto viuebat Numerianus, vel eiuſdem mortis nuncium nondum Carinus acceperat, ſi laudata lex ab hoc ipſo emiſſa aſſeratur. Euſebius cap. 2. de martyribus Palæſtinis in appendice lib. 8. edit. Valeſianæ, ſcribit Romanum martyrem occiſum die 17. Nouembris anno primo perſecutionis Diocletiani. *Poſt quod ſupplicium*, inquit, *concruſus in carcerem, ac diutiſsimè ibidem maceratus, tandem cum Imperatoris* Diocletiani *vicennalia iam adeſſent, & ex ſolemni more vniuerſis, qui in cuſtodia tenebantur indulgentia publicè per præconem annunciata eſſet, ſolus ad quatuor vſque puncta diſtentos habens pedes, in ipſo iacens neruo, fractis laqueo faucibus, martyrio ſicut optauerat, exornatus eſt.* Quo luculento teſtimonio oſtenditur Diocletianum neutiquam ipſis parilibus Imperium ſuſcepiſſe, cum vicennalia ante diem XIV. Kal. Decembris peregerit. Ex faſtis Siculis, ſeu Chronico Alexandrino Diocletianæi Imperij initium intelligimus. Etenim ad conſulatum Carini II. & Numeriani hæc leguntur: *Diocletianus Imperator XV. Kal. Octobris Chalcedo-*

ne renuntiatus, *V. Kal. Octobris Nicomediam purpuratus intrauit, & Kal. Ianuarijs conſul proceſsit.* Itaque die 17. Septembris Imperium exercitu deferente, capeſſiuit. Scaliger primus hoſce faſtos publicauit, quos etiam ſæpius Panuinus appellat, vterque tamen ad vrbis parilia illius Auguſti initia fixit, quibuſdam Mamertini verbis moti, quæ oppoſitum tamen indicare Petauius oſtendit. Doctiſſimus Valeſius in notis ad cap. 2. de Martyribus Palæſtinis ſcribit, vel Euſebium, vel ſcriptorem laudati Chronici in aſſignando primo Diocletianæi Imperij menſe non rectè calculos poſuiſſe. Sed ex reſcripto Diocletiani ſignato *idibus Octobris* A. 284. patet, Euſebium erraſſe, dum ſcripſit vicennalia eiuſdem vota ſoluta die 17. Nouembris, cum *Septembrem* dicere debuiſſet. Fortè Nicomediæ XV. Kal. Octobris præſente Diocletiano vicennalia peracta ſunt, & poſtea XV. Kal. Nouembris Antiochiæ, vt ijſdem ſolemnijs adeſſet Auguſtus; illo enim id temporis ea in vrbe degente, appetentibus vicennalibus feſtis, Romanus occubuit. Ex hac chronologia tum Eccleſiaſtica tum profana hiſtoria plurimùm illuſtratur; ſiquidem in ſacris faſtis Numeriano imperante, plurimi Martyres recenſentur, cum idem per octo menſes A. 284. in imperio vixerit. Inſignis annalium conditor bimeſtrem tantùm eidem imperium aſſignans hæc ſcripſit: *Cum Numerianus paulò poſt patrem interfectus ſit: vnde quæſo quòd nonnulli Martyres ſub Numeriano paſsi legantur in cunctis Martyrologijs? haud res eſt facilis demonſtratu.* Scaliger etiam in notis ad Euſebium num. 2299. ludos quos à Numeriano datos Calpurnius cecinit, intra tam paucos dies quibus eundem patri ſuperſtitem putat, vix edi potuiſſe exiſtimans ait: *Hoc ambiguum mirari magis, quàm ſoluere poſſumus.* Quæ tamen ex hucuſque demonſtratis nullo negotio intelliguntur.

CAPVT II.

Doctiſsimi H. Valeſij de ſuffecto conſulatu ſecundo Diocletiani opinio expenditur. Petauius eidem in laudato conſulatu collegam aſsignat Maximianum Auguſtum. Ex Mediceo Numiſmate, & antiquis inſcriptionibus refellitur. Vetus inſcriptio mutila explicatur, & reſtituitur.

CArinus Diocletiani inauguratione intellecta, copias vndique accerſebat, vt æmulum ab Imperio detruderet; itaque ciuile bellum conflatum. Diocletianus cum poſtrema anni parte conſulatum ſuffectum geſſiſſet, Kalendis Ianuarijs A. 285. iterum conſul collega Ariſtobulo proceſſit. Henricus Valeſius de ſacra ac profana hiſtoria vltra omne præconium benemeritus, in notis ad lib. 23. Ammiani Marcellini pag. 250. ſcribit A. 285. Kalendis Ianuarijs Carinum III. & Ariſtobulum conſulatum inijſſe; nam in faſtis Idacij legimus: *Diocletiani II. & Ariſtobulo. His coſſ. occiſus eſt Carinus Margo, qui ipſo anno cum Ariſtobulo conſul proceſſerat.* Ariſtobulus in caſtris Carini præfectum prætorio agebat, cum Diocletianus contra Carinum moueret. Horum teſtis eſt Victor Schotti. *Ceteris*, inquit de victore Diocletiano, *venia data, retentique hoſtium, ferè omnes, ac maximè vir inſignis Ariſtobulus præfectus prætorio per officia ſua.* Quare Diocletianus Kal. Ianuarijs non ſuſcepit alterum conſulatum cum Ariſtobulo, cum hic in Carini caſtris id temporis militaret,

ac præcipuus partium Dux haberetur, nec niſi occiſo demum ſuo Principe, ad Diocletianum ſe contulerit. Hinc putat vir eruditiſſimus Diocletianum victo apud Murgum in Myſia ſuperiori Carino, eiuſdem vtpotè hoſtis, nomen è faſtis expunxiſſe, ſeque ſuffectum conſulem deſignaſſe. Sirmondus, ne Carinum tertio conſulem in faſtis, quos Idacij nomine inſcriptos omnium primus publicauit, contra ceteras conſulares tabulas obtruderet, nonnulla textui pro arbitrio inſeruit, nempe: *His coſs. occiſus eſt Carinus* [& leuatus eſt Diocletianus Imperator] *qui ipſo anno cum Ariſtobulo conſul proceſſerat:* vt non Carinus, ſed Diocletiani kal. Ianuarijs conſulatum ordinarium inierit. Sed in MS. codice additum illud non legitur, vti patet ex ijſdem faſtis quos poſtea Labbeus edidit tomo priori Bibliothecæ MS. Gallicanæ; vbi videmus eoſdem faſtos deſinere A. 468. Anthemio Auguſto conſule, quamvis in MS. vlterius etiam procedant. Eos nunquam Idacio homini Hiſpano adſcripſerim; hic enim in ſuo Chronico res ferè tantùm in Hiſpania geſtas recenſet, quarum in faſtis illis ſilentium, vt ijdem aliena planè manu digeſti videantur. Vocabo tamen Idacianos, quia ex priori editione ita paſſim ab eruditis nuncupantur. Præter ea errorem eiſdem faſtis imponit, dum anno 285. Diocletianum Imperatorem deſignatum exhibent, qui anno ſuperiori purpuram induerat. Reponit Reformator Chronologiæ lib. 4. cap. 10. num. 17. *leuatus dixit, non creatus, ſed exaltatus ſupra æmulos ſuos.* At lubrica prorſus interpretatio; ſiquidem antiquus ille chronologus nouas Principum inaugurationes his verbis paſſim deſignat: *leuatus eſt*, vt in Aureliano, Tacito, Maximiano alijſque patet.

Valeſius vti eſt in veterum lectione accuratiſſimus, rectè tertium Carini conſulatum ex illis faſtis aſſeruit. At quòd Diocletianum ſuffectum conſulem obtrudit, ex faſtis Siculis, ſeu Alexandrino Chronico palam refellitur; ibi enim poſt recitatam Diocletiani inaugurationem ante diem XV. kal. Octobris, hæc leguntur: Καλανδαῖς Ιανυαρίαις ϖροῆλθεν ὕπατος: *kalendis Ianuarijs conſul proceſsit.* Adeſt alterum locupletiſsimum teſtimonium *L. 2. ſi quis aliquem*, quæ emiſſa eſt à Diocletiano, & dicitur *propoſita kal. Ianuarijs Diocletiano II. Aug. & Ariſtobulo coſs.* Itaque Diocletianus A. 285. ipſis kalendis Ianuarijs conſulatum ordinarium capeſsiuit. Diocletianus cum accepiſſet Ariſtobulum à Carino in trabeæ ſocietatem adſcitum, quo probatæ virtutis ducem in partes traheret, eundem vnà ſecum conſulem deſignauit. Etenim ciuili bello Auguſtos ſemet vna cum alijs in varijs Orbis Romani prouincijs conſules deſignabant. Poſtumus cum imperante Gallieno Galliarum imperium occupaſſet, plures conſulatus geſſit, quorum tamen nulla in faſtis mentio. Cernuntur in Cimelarchio Sereniſsimi Magni Ducis nummi cum epigraphe: *IMP. C. M. CASS. LAT. POSTVMVS P. F. AVG. P. M. TR. . CCOS. II.* & apud Triſtanum COS. IIII. & COS. V. qua de re plura inferiùs in deſcriptione nummi Liciniani producam. Quòd verò Ariſtobulus, qnamuis in Carini hoſtis comitatu ſummo cum magiſtratu verſaretur, in conſulatus conſortium à Diocletiano vocatus fuit, eximiæ Ariſtobuli virtuti detur, vel ab ipſo hoſte tam honorifico teſtimonio commendatæ. Ita idem Diocletianus Ceionium Varum Præfectum Vrbis à Carino declaratum, in magiſtratu retinuit. Quod autem Carini nomen è faſtis à Diocletiano expunctum non fuerit, patet ex *L. vt ne-*

mo inuitus, quæ licet à Diocletiano emiſſa, *Carini* tamen conſulatu ſubſignatur. Ceterùm victoriam Diocletiani paucis Eutropius perſtringens ait: *Carinum omni odio ac deteſtatione viuentem apud Margum ingenti prælio vicit, proditum ab exercitu ſuo, quem fortiorem habebat, certè deſertum inter Viminacium, & aureum montem.* In tabulis Peutingerianis ad ripam Iſtri in Myſia ſuperiori legimus: *Aureo Monte X. Margum XIV. Viminacio.*

Concors ferè omnium ſententia eſt, hoc anno 285. M. Aurelium Valerium Maximianum ab Imperatore Diocletiano Cæſarem deſignatum; ita ſcripſere Baronius, Panuinus, Goltzius, Caluiſius, & doctiſſimi nummorum interpretes Occo, Triſtanus, Patinus, Angelonus; alijque paſsim præeunte Eutropio lib. 9. Imò Petauius lib. 11. de doct. temp. cap. 31. putat Maximianum hoc ipſo anno deſignatum fuiſſe Auguſtum, & conſulem ſuffectum ex vetuſti lapidis inſcriptione apud Gruterum pag. 280. *quæ*, inquit, *Diocletiani in ſecundo conſulatu collegam tribuit Maximianum Auguſtum: MAXIM.... AVG.... N. DIOCLETIANO II. COSS. SVB FELICE PROC. AVG. N. THERM. ANTONIANARVM. Hic in ſecundo conſulatu collegam Diocletianus habuit Maximianum Auguſtum.* Et quidem quod ſuffectum Maximiani conſulatum attinet, Panuinus lib. 2. faſtorum ad annum V. C. apud ipſum 1136. epochæ Chriſtianæ 284. Maximianum conſulem ſuffectum ponit Kalendis Iulij, & quod annum ſpectat, conſentiunt Caluiſius, ac Goltzius.

Vt ab hoc poſtremo incipiam, huic ſuffecto Maximiani conſulatui apertè refragatur nummus Mediceus, in quo primus conſulatus Maximiani ordinarius aſſeritur, collega Diocletiano tertium conſule A. 387. quod ipſum ex antiquo lapide, ac plurimis legum ſubſcriptionibus demonſtrabo. Miror autem Caluiſium faſtos Siculos appellare, cum illi cum Mediceo Numiſmate planè concinant; etenim ibidem legitur. ΔΙΟΚΛΕΤΙΑΝΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΤΟ Β. καὶ ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΥ ΕΡΚΟΥΛΙΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, vt perperam ijſdem faſtis ſuffectus Maximiani conſulatus attribuatur. Sed nec antiqui lapidis epigramma Petauio ſuffragatur; ſiquidem hoc eiuſdem fragmentum à Grutero ponitur.

F L O R E N T
ET PIISI
D. N. V A L E
M A X I M
S E M P E R

C. C E I O N I V
V. C. P R A E
P R Æ F. V R B.
I V D I C. D. N.

In dextero latere

M A X M. A V G.
N. DIOCLETIANO II. COS.
SVB FELICE PROC. AVG. N.
THERM. ANTONIANARVM.

Profectò minus rectè Petauius legit *Maximiano Auguſto N. Diocletiano II. Coſſ.* vt Maximianus anno 285. & Auguſtus & conſul iudicetur; nam ita in lapide, vt eruditi norunt, legeretur, Maximiano, & Diocletiano II. *AVGG. COSS.*

COSS. Cum verò Maximianus in omnibus inſcriptionibus marmorum, & legum, & in tabulis conſularibus Diocletiano, à quo imperium acceperat, poſtponatur, perperam in laudata inſcriptione huic præpoſitus fingitur. Imò cum ibidem hæ notæ appareant *D. N. & AVG. N.* palam fit, vnum Diocletianum Imperatorem deſignari; nam ſi Maximianus quoque Auguſtus exprimeretur, literæ eædem duplicatæ cernerentur, nempe *DD. NN. & AVGG. NN.* quemadmodum lucet in ceteris inſcriptionibus, in quibus duo Auguſti nominantur. Porro iuuat eandem inſcriptionem integram reddere.

FLORENTISSIMO.
ET PIISSIMO.
D. N. VALERIO. DIOCLETIANO.
MAXIMO. INVICTO.
SEMPER. AVG.
C. CEIONIVS. VARVS.
V. C. PRAEF. PRAETORIO. ET
PRAEFECTVS. VRBI. VICE. SACRA.
IVDICANS. DEVOTVS. NVMINI. MAIESTATIQ. EIVS.
MAXIMO AVGVSTO DIOCLETIANO II. COS.
SVB FELICE PROCVRATORE AVGVSTI NOSTRI
THERMARVM ANTONIANARVM

In libello de præfectis vrbi A. 285. Diocletiano II. & Ariſtobulo Coſs. Ceionius Varus ponitur Præfectus V. quemadmodum in laudata inſcriptione, qui cum anno etiam ſuperiori Carino imperante, in eodem magiſtratu fuerit, rectè dixit Victor Schotti Diocletianum occiſo Carino, ceteros *retinuiſſe per officia ſua*. Scaliger in comment. ad Euſeb. num. 2231. poſtremam poſitæ inſcriptionis partem ante Gruterum ex baſe Romani lapidis exſcriptam protulit.

Ex antiquis inſcriptionibus lapidum, & nummorum ſententia Petauij de vocato in conſortium Imperij cum Auguſti titulo Maximiano A. 285. refellitur. Marmorum elogia cap. 4. producam; ibi enim Poteſtas Tribunitia X. Diocletiani cum VIII. Maximiani componitur, ex quo patet, Maximiani imperium in alterum annum protrahendum. Hubertus Goltzius accuratiſſimus Numiſmatum indagator, nummos poſtremo Maximiani Imperij anno cuſos exhibet cum notis L. IH. quibus annus XVIII. deſignatur, & rectè; ſiquidem Kal. Aprilis A. 286. purpuram induit, eandemque A. 304. ipſis Kal Aprilis Mediolani depoſuit. Opponit Petauius antiquum panegyricum Maximiano dictum, in quo Orator eundem appellat *viceſimo anno Imperatorem*. At Panegyriſtes more Oratorum rotundo numero vſus fuit. Cum Diocletianus ineunte anno imperij viceſimo, vota vicennalia ſoluiſſet, eadem quoque Maximianus, vt cum imperij collega conueniret, biennio anticipauit; laudatur enim ab eruditiſſimo Patino Maximiani nummus inſcriptus *VOT. XXX. AVGG.* quare quòd idem tricennalia vota nuncuparat, annum imperij viceſimum eidem Orator aſſignauit.

Ex his manifeſtè colligitur Maximianum nec conſulem ſuffectum, nec Auguſtum anno 285. à Diocletianum deſignatum. Imò vix in communem ſententiam trahi poſſim, qua vulgo tum hiſtorici, nummorum interpretes arbitrantur eodem anno Maximianum Cæſarem nuncupatum. Spartianus in libello

bello de vita Ælij Cæſaris ad Diocletianum, ſcribit eumdem creatum fuiſſe Cæſarem ab Hadriano non teſtamento, vt antea moris fuit, *ſed eo genere, quo noſtris temporibus à veſtra clementia Maximianus, ac Conſtantius Cæſares dicti ſunt, quaſi quidam Principum filij viri, & Auguſtæ maieſtatis heredes*. Intelligit Galerium Maximianum, & Conſtantium Chlorum. Sanè Maximianum Herculium non omiſiſſet, imò prior in exemplum vocandus fuerat, ſi priùs Cæſar, dein Auguſtus deſignatus fuiſſet. Victor Schotti ait: *Maximianum ſtatim fidum amicitia, quamquam ſemiagreſtem, militia tamen, atque ingenio bonum, Imperatorem iubet*. Nulla hic facta Maximiani Cæſaris deſignatio recitatur. Interpretes Numiſmatum Maximianum Galerium nobiliſſimum Cæſarem pro Maximiano Herculio obtruſerunt. Occo nummos profert cum epigraphe *MAXIMIANVS NOB. CAES.* eoſque deputat Maximiano ſeniori. Cæterùm hominem hallucinari conſtat ex inſcriptionibus, quæ in poſtica parte leguntur: *M. SACRA AVGG. ET CAESS. NN.* item *SALVIS AVGG. ET CAESS.* vbi duo Auguſti Diocletianus, & Maximianus, duoquè pariter Cæſares Galerius Maximianus, ac Conſtantius exprimuntur, ac proinde in antica parte Maximianus Galerius, non Herculius deſignatur. Duo illi Cæſares A. 291. Kal. Martij purpuram ſuſceperunt, ac proinde illa Numiſmata poſt eorundem deſignationem cuſa ſunt; cum tamen Maximianus Herculius à quinquennio Auguſtus imperaret, vt patet ex nummis in quibus per annos octodecim inſcribitur AY. K. MAΞIMIANOC CEB. L. A. vſq; ad L. IH. & à Mamertino in panegyrico recitato A. 289. die natali vrbis idem dicitur *Imperator*, & *Cæſar*. Itaque Eutropius errauit, dum lib. 9. ſcribit: *Diocletianus Maximianum Herculium ex Cæſare fecit Auguſtum, Conſtantium, & Maximianum Cæſares*. Pleno enim quinquennio inauguratio Maximiani Auguſti Cæſarum deſignationem anteceſſit. Panuinus noſter nummum laudat inſcriptum *M. VAL. MAXIMIANVS. NOB. CAES. & AVREL. VAL. NOB. CAES.* Verum nuſquam talis inſcriptio in Maximiani Herculei nummis ab alijs antiquarijs qui gazas omnes veterum Numiſmatum diligentiſſimè perluſtrarunt, inuenta fuit. Apud Occonem proſtant nummi inſcripti: *IMP. C. M. A. VAL. MAXIMIANVS P. F. AVGVSTVS*. Certè ſi Panuini Numiſmata reperirentur, eſſent rariſſima, eiſque dubium omne diſpelleretur.

CAPVT III.

Maximianus in conſortium Imperij à Diocletiano adſcitus. Plures tituli legum Codicis Iuſt. emendantur. Prior Maximiani conſulatus ex Mediceo Numiſmate cum tertio Diocletiani componitur. Vetus inſcriptio, vtriuſque Auguſti reſcripta, antiqui faſti cum Græci tum Latini Numiſmati contra communem ſententiam ſuffragantur. Duo laterculi Conſulum in faſtis eiuſdem nummi præſidio corriguntur.

CVm Carinus maximas aduerſus Diocletianum copias ducturus, Gallias legionum præſidijs nudaſſet, Amandus, & Aelianus Imperium in Gallijs inuaſerant, & collecta ingenti ruſticorum ac latronum manu nobiliſſimas prouincias igne ferroque vaſtabant. Eorumdem nummi Goltzio laudantur *IMP. C. L. AELIANVS P. F. AVG.* & *IMP. C. CN. SAL. AMANDVS P. F. AVG.* Nec meliori ſorte Romana res in Oriente vtebatur. Etenim Perſæ,

quo

quo proximè acceptas à Caro, & Numeriano clades vlciſcerentur, Romanos limites infeſtis agminibus irruperant, ac vniuerſam penè Syriam in poteſtatem redegerant. Diocletianus, cum tot hoſtibus toto Romano orbe diſtantibus, vnà ſimul occurrere nequiret, M. Aurelium Valerium Maximianum imperij collegam adlegit. Hæc in faſtis Idacianis leguntur: *Maximo II. & Aquilino. His Coſſ. leuatus eſt Maximianus ſenior die Kal. Aprilium*. Et quidem hoc An. 386. Maximianum imperium iniſſe probat vetuſti lapidis inſcriptio apud Panuinum A. V. C. 1045. & Gruterum pag. 166. in qua eiuſdem TR. P. VIII. cum X. Diocletiani componitur. At Kalendis Aprilis A. 286. latebatur Poteſtas Tribunitia ſecunda Diocletiani, qua die eandem primùm Maximianus Herculius iniuit. Inſcriptionem producam cap. 4. Hinc corrigendus eſt error collectorum Cod. Iuſtinianæi, qui in titulis legum emiſſarum Diocletiano II. & Ariſtobulo Coſſ. & Maximo II. & Aquilino ante Kal. Aprilis, ſcripſere: *Impp. Diocletianus, & Maximianus AA.* cum id temporis vnus Diocletianus imperaret. Idem error irrepſit in titulos legum Septimij Seueri, cum quo ſemper Antoninus Auguſtus copulatur, cum tamen ſexto demum anno imperij Seueri patris Antoninus Auguſti dignitatem acceperit, vt patet ex inſcriptione antiqua pagina MXX. 2. in qua prima poteſtas TR. Antonini Imperatoris cum VI. Seueri coniungitur. Cardinalis Baronius rectè obſeruat Maximianum nedum Auguſtum creatum, verùm etiam conſulem ordinarium in ſequentem annum deſignatum: Hæc de Diocletiano ſcribit vir doctiſſimus A. 286. *Maximianum collegam allegat imperij, & in anni ſequentis conſulem pariter deſignauit, quod ex nummis antiquis conſtat, dum conſulatus eius cum poteſtate tribunitia ſecundo aucta deſcribitur, his videlicet verbis:* IMP. MAXIMIANVS P. F. AVG. P. M. TR. P. II. COS. *vt planè appareat Tribunitiam poteſtatem primam, quæ cum imperio conferri conſueuit, ipſum conſequutum fuiſſe anno ante* PRIMVM *conſulatum ipſius, hoc ipſo anno ſcilicet* 286. Hæc ille Mediceo Numiſmati conformiter, qui tamen anno 287. cum vulgari opinione Maximianum conſulem II. obtrudit, vt poteſtas Tribunitia Maximiani Kal. Aprilis ſecundò aucta cum altero eiuſdem conſulatu iungatur.

Anno 287. Diocletianus tertium, Maximianus primum conſulatum iniere, vt ex epigraphe Medicei Numiſmatis apparet: IMPP. DIOCLETIANO III. MAXIMIANO CCSS. quem quidem conſularem characterem contra vulgarem Panuini, Baronij, Goltzij, Caluiſij, aliorumque ſententiam tot tantiſque eiuſdem, non dicam ætatis, ſed planè anni monumentis euincam, vt ſanè ſperem fore, vt impoſterum vniuerſi ab errore vulgari diſcedant, & conſularium tabularum reparationem rariſſimo huic Numiſmati acceptam ferant. Extat hæc inſcriptio apud Panuinum lib. 2. faſt. A. V. C. 1039. Gruterum pag. 283. vbi tamen pro Diocletiano, *Conſtantino* perperam legitur.

MAGNO. ET. INVICTO.
IMP. CAES. C. VAL. AVREL.
DIOCLETIANO. PIO. FEL.
INVICTO. AVG. PONTIF. MAX.
TRIB. POT. COS. III. P. P. PROCOS.
D. N. CORPVS. CORIARIORVM.
MAGNARIORVM. SOLAIARIORVM.

DE-

DEVOTI. NVMINI. MAIESTATIQVE.
EIVS.

DEDICATA KAL. IAN.
D D. NN. DIOCLETIANO III. ET MAXIMIANO COSS.
CVRANTE. THESIO. SECVNDO. P. C. CORIARIORVM.

Hoc inſcripto marmore, non ſecus ac lydio lapide aurei Numiſmatis character, quo tertius Diocletiani conſulatus cum priori Maximiano coniungitur euidentiſſimè demonſtratur. Nummi ac lapides antiquitus inſcripti, locupletiſſimi teſtes habendi ſunt, cum nullius amanuenſium erroribus obnoxij ſint, ſed priſcæ ætatis memorias ad ſeram poſteritatem integra fide tranſmittant. Hoc ipſum patet ex pluribus reſcriptis eodem anno 287. ab Impp. emiſſis *L. 2. de duobus reis. L. 18. de pactis. L. 1. ne vxor. L. 15. de adminiſtrat. tut. L. 7. de remiſsione pignoris. L. 3. de poſtliminio. L. 7. ad leg. Fabiam. L. 1. de abolit. L. 5. de patria poteſtate. L. 9. de diſtract. pignoris. L. 11. ad lect. Corneliam &c.* quæ omnia reſcripta in ſubſcriptione dicuntur data DIOCLETIANO III. & MAXIMIANO COSS. Quis autem non intelligat nummis, lapidibus, Principum reſcriptis eodem charactere conſulari ſignatis plenam fidem præſtandam potius quàm ijs ſcriptoribus, qui poſt tredecim ſecula Romani imperij faſtos digeſſere? His tam perſpicuis probationibus vim adhuc augent faſti antiquiſſimi, qui in libello de præfectis V. & fragmento Idaciano, item altero apud Bucherum pag. 249. denique in Chronico Alexandrino leguntur, in quibus omnibus anni eiuſdem conſules aſſeruntur Dioletianus III. & Maximianus. Anonymus apud Bucherum ait: *Diocletiano III. & Maximiano Sat.* nempè Kalendas Ianuarias ijſdem conſulibus in diem Saturni incidiſſe, qua certiſſima nota indicatur annus 287. Cyclo Solis XVI. Lunæ III. lit. E. quo anno Kal. Ianuarijs die Saturni ambo Auguſti conſules proceſſere.

Panuinus hunc nummum profert: IMP. MAXIMIANVS AVG. TR. P. II. COS. II. P. P. cum verò Tribunitia poteſtas II. Maximiani incœperit Kal. Aprilis A. 287. infert eundem ipſo anno fuiſſe cos. II. quemadmodum in nummo exponitur. Verùm hinc gradum facio ad alterum laterculum conſulum eiuſdem Medicei Numiſmatis præſidio reparandum, in quo ſtatuendo Baronius, Panuinus, Goltzius, Caluiſius, ac ceteri inferioris notæ chronologi tot inſignium virorum auctoritate decepti aberrarunt; ſiquidem anno 288. hos conſules attribuunt: *Maximum, & Ianuarium.* Verùm faſti omnes antiqui quos ſuperiùs laudabam, exhibent illius anni conſules *Maximianum II. & Ianuarium.* Faſti Græci apud Scaligerum hoc par conſulum produnt. ΤΠ. ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΤ ΕΡΚΟΥΛΙΟΥ ΤΟ Β. καὶ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ. *Conſulatus Maximiani Herculij II. & Ianuarij.* Anonymus editus à Buchero cap. 12. comment. in Victorij Aquitani canonem ſcribit: *Maximiano II. & Ianuario B. Sol.* Illa litera *B.* annum biſſextilem ſignificat, *Sol* verò Solis, ſeu Dominicum diem, in quem ijſdem coſs. incidere Kal. Ianuarij. Profectò annus 288. fuit intercalaris, ac Kalendæ Ianuariæ contigere die Solis, ſeu vt Chriſtiani dicimus, die Dominico Cyclo Solis XVII. Lunæ IV. lit. A G. Hunc ipſum Maximiani conſulatum II. euincunt nummus Mediceus, ac cetera antiquiſſima monumenta, quæ anno ſuperiori Maximianum primùm conſulem exprimunt. Legitur

gitur itidem hoc A. 288. Maximianus coſ. II. in faſtis Proſperi editis ab eruditiſſimo Labbeo tom. 1. Biblioth. Gall. MS. Item & Caſſiodori, qui tamen omnium ſunt corruptiſſimi. Ex his patet nummum Panuini, in quo Maximianus dicitur TR. P. II. COS. II. cuſum eſſe à Kal. Ianuarij, cum id temporis Maximianus eſſet Coſ. II. & Trib. Pot. II. vſque ad Aprilem, quo ineunte inchoauit Trib. pot. III. Errauit Ammianus Marcellinus initio lib. 23. ſcribens de Iuliani Auguſti, & Salluſtij conſulatu: *Videbatur nouum adiunctum eſſe Auguſto priuatum, quod poſt Diocletianum, & Ariſtobulum nullus meminerat geſtum.* Nam tertio anno à Diocletiani, & Ariſtobuli conſulatu Maximianus Auguſtus Ianuarium in trabea conſulari collegam habuit. Itaque inanem operam ponit doctiſſimus Valeſius, dum ex illis Ammiani Marcellini verbis Idatianos faſtos conatur emendare, contra concordem veterum omnium faſtorum ſententiam. Ammianus vel memoria lapſus eſt, vel corruptas conſulum tabulas legit. Certè idem lib. 16. arguit Conſtantium ſuperbię, *quòd nec in trabea ſocium priuatum adſciuerit, vt fecere Principes conſecrati.* Cum tamen Diocletianus, Galerius, Conſtantius, Maxentius, Licinius, ac Conſtantinus ipſe, numquam collegam in conſulatu priuatum hominem admiſerint. Diocletianus, cum nollet ſe cum Carino hoſte conſulem deſignare, Ariſtobulum ab alio nuncupatum, in trabeæ ſocietatem vocauit. Reliquos verò octo conſulatus cum Auguſto, vel Cæſaribus geſſit, vt idem potius, quam Conſtantius arguendus videatur.

Hæc fuſiùs deduxi, vt conſularis Medicei Numiſmatis character integræ prorſus fidei oſtenderetur, ęiuſque præſidio duo conſulum laterculi celeberrimis ſcriptoribus deprauati, ſuæ tandem integritati reſtituerentur. Hinc ſtudioſi quique faſtorum plurimas gratias debent, ipſe certè maximas ago, eruditæ Sereniſſimi LEOPOLDI Cardinalis induſtriæ, dum inſigniora antiquitatis cimelia regijs planè ſumptibus comparata, ſuam in gazam inferens, eas ad Romanam hiſtoriam illuſtrandam opes ſuppeditat, quas literati, curtæ vt plurimum ſupellectilis homines, ſuis nunquam viribus aſſequerentur. Itaque eiuſdem rariſſimi Numiſmatis beneficio mirabiles illos Panuini faſtos ſic emendamus.

FASTI PANVINI EX NVMMO MEDICEO CORRECTI

DIOCLETIANO III. MAXIMIANO II.	*Anno* V. C. 1040. *Christi* 287.	DIOCLETIANO III. MAXIMIANO.
MAXIMO ET IANVARIO.	V. C. 1041. CHRISTI 288.	MAXIMIANO II. ET IANVARIO,

In annis etiam vrbis idem Panuinus errauit. Nam cum epocham Dionyſianam vno anno citiùs inchoauerit: nempe anno ab V. C. 752. vt anno Chriſti 284. in quo Diocletianæi Imperij initium figendum eſſe certiſſimis characteribus nouerat, Chriſtianam Æram rectè collocaret, vnum Imperij annum Probo abſtulit, ac par conſulum Probi, & Paulini ex conſulibus ordinarijs expunxit, ac inter ſuffectos recenſuit. Hinc ab anno V. C. 1030. in digerendis annis Romanæ vrbis, vnius ſemper anni metachroniſmum peccat; quare conſulatum Diocletiani III. & Maximiani recitat A. V. C. 1039. At Probum, & Paulinum fuiſſe conſules ordinarios præter antiquos faſtos,

eui-

euidenter probat reſcriptum ipſius Probi Imperatoris L. 2. *de reuocat. donat.* lib. 8. Cod. Iuſt. *Propoſita III. Non Maij Sirmij Probo A. & Paullino Coſs.* Soli autem conſules ordinarij legibus ſubſcribebantur. Hac occaſione, veniam dabit Lector, non poſſum omittere palmarem errorem nuperi Reformatoris Chronologiæ, qui tom. 1. lib. 4. cap. 3. propè finem de Panuino hæc habet: *Ab Vlpio, & Pontiano excluſiuè ad Tyberianum, & Dionem incluſiuè, debent poni anni 53. ille autem ponit 52. ommittens Licinium Valerianum, & Maximum.* Hæc ſcribens nec Panuini faſtos legit, & ſuorum planè oblitus fuit. Etenim magnus noſter Chronologus Probum, & Paulinum omiſit, non verò *Licinium Valerianum, & Maximum,* qui ſanè in nullis omnino antiquis faſtis inueniuntur, nec apud tabulas conſulares ipſiuſmet Reformatoris, quas tom. 1. pag. 169. concinnat, & iterum repetit tom. 3. pag. 45. in illis enim ab anno 238. quo Vlpius, & Pontianus conſulatum geſſere, vſque ad annum 291. nuſquam *Licinius Valerianus, & Maximus* conſules leguntur. Baronius illud par conſulum excogitauit A. 256. Licuit fortaſſe Reformatori quoque chronologiæ nouos conſules pro arbitrio faſtis inſerere, vt aſſumpti nominis poteſtatem oſtentaret.

CAPVT IV.

Quadrigas triumphales in nummo ſignatas non exprimere triumphum ab Imperatoribus peractum. Deſignare eorundem victorias Perſicas ac Germanicas. Conſulatus Maximiani in Numiſmate poſitus antiquo Oratori commendatus. Carauſius nouus in Britannia Auguſtus. Eiuſdem rariſsimus Nummus è Medicea Gaza producitur. Panuinus immeritò à Triſtano reprehenſus.

Conſulari Numiſmatis charactere omnium priſcæ ætatis monumentorum conſenſu contra vulgarem chronologorum ſententiam comprobato, gradum facio ad explicandas quadrigas, quæ in auerſa Numiſmatis parte viſuntur. In primis mihi compertum eſt non deſignari triumphum à Diocletiano, & Maximiano peractum. Nam licet ijdem Auguſti innumeris hoſtium copijs profligatis, plura toto penè Orbe trophæa erexerint, nouis ſubinde bellis impliciti, triumphum in poſtrema imperij quod abdicarunt, tempora diſtulere. Mamertinus in panegyrico die natali Maximiani dicto cap. 4. vtrumque Imperatorem alloquens ait: *Hos fructus capitis operum maximorum; ſic interim meritoria conſcientia triumphatis, dum TRIVMPHOS ipſos ſemper vincendo DIFFERTIS, quòd quæcumque pulcherrimæ facitis, continuò tranſitis, & ad maiora properatis.* Hanc orationem recitauit A. 291. exacto quinquennio imperij Maximiani, vt in proœmio teſtatur. Fortaſſe habita eſt oratio XII. Kal. Auguſti; hæc enim dies in actis S. Marcelli Centurionis ſub ijſdem Principibus paſſis, dicitur *natalis Imperatoris* apud Surium 31. Octobris. Verùm cum æquè intelligi poſſit dies natalis Diocletiani, rem in medio relinquo. Sufficiat alterutrius natalem ibidem deſignari, quod nemini hucuſque obſeruatum fuit. Idem Mamertinus in panegyri die natali vrbis recitato cap. 13. Romam alloquens ait: *Hi cum primùm redeant ad te triumphantes, vno cupiunt inuehi curru, ſimul adire Capitolium, ſimul habitare palatium.* Dicta eſt hæc oratio coram Maximiano A. 289. die 21. Aprilis, vt poſtea oſtendam. Itaque

ijdem Imperatores A. 287. quo nummus ſcalptus eſt, nullum adhuc triumphum Romæ egerant. Eutropius elegantiſſimus ſcriptor in fine lib. 9. ſcribit vtrumque Auguſtum priuato habitu imperij inſigne mutaſſe *poſt triumphum inclytum, quem Romæ ex numeroſis gentibus egerant, pompa ferculorum illuſtri, qua Narſei coniuges ſororeſque, & liberi ante currum ducti ſunt.* Henricus Valeſius eximiæ eruditionis vir, in notis ad cap. 13. lib. 8. Euſebij pluribus oſtendit hunc triumphum geſtum fuiſſe anno 302. Nec ipſe quicquam noui eam in rem addere poſſum, cum ab accuratiſſimo ſcriptore meliora occupata ſint. Hunc triumphum laudat Anonymus Panegyriſtes in epithalamio coram Maximiano, & Conſtantino recitato, vbi cap. 8. ſeniorem Auguſtum alloquens ait: *Te PRIMO INGRESSV tuo tanta lætitia, tanta frequentia populus excepit, vt cum te ad Capitolini Iouis gremium vel oculis ferre geſtiret, ſtipatione ſui vix ad portas vrbis admitteret.* Itaque Maximianus anno imperij XVI. Romam primùm venit, de ſubactis hoſtibus triumphaturus, ac proinde nullus eiſdem nec collegæ geſtus triumphus in Numiſmate deſignatur.

Auguſti deuictis hoſtibus laureatas ſtatim literas Romam mittebant, quibus à P. C. perlectis, triumphus eiſdem S. C. decernebatur, cuſis etiam in perenne dalati honoris monumentum Numiſmatibus. Gordianus Perſas abs ſe victos Senatui per literas ſignificauit, quibus, inquit Capitolinus cap. 27. *in Senatu lectis, quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ ſunt, vtpotè qui Perſas viciſſet.* Et quidem certum eſt quadrigas in nummis non ſemel ſignificare triumphos non ab Auguſtis Romæ actos, ſed eiſdem à Senatu decretos. Extant in Cimeliarchio Mediceo nummi cum quadrigis triumphalibus tum Macrini, tum Maximini; Illius cum hac inſcriptione IMP. CAES. M. OPEL. MACRINVS AVG. P. M. TR. P. II. COS. II. P. P. S. C. huius verò cum epigraphe: IMP. MAXIMINVS PIVS AVG. P. MAX. TR. P. II. COS. P. P. S. C. vbi victoria vtrumque coronans inſpicitur. At nec Macrinus de Parthis, nec Maximinus de Germanis Romæ triumpharunt, cum vterque antequam in vrbem veniret, militum ſeditione vitam cum imperio amiſerit.

Ceterùm cum triumphales quadrigæ niſi poſt debellatos hoſtes decretæ fuerint, inueſtigandæ ſunt victoriæ Diocletiano, & Maximiano partæ, ob quas in nummo A. 287. percuſſo, currus triumphalis eiſdem S. C. decretus fuerit. Diocletianus victo in ſuperiori Myſia A. 285. Carino, ſtatim contra proximos Germaniæ populos, qui Carino ſuppetias tulerant, mouit, eoſque ingenti clade affecit. Interim etiam per legatos rem feliciter in Britannia geſſit; vnde à Senatu Britannicus, ac Germanicus appellatus fuit, delatis triumphi inſignibus. Hæc nulla ſcriptorum volumina produnt; colliguntur tamen ex hoc antiquo lapide à Baronio laudato A. 285.

IMP. CAES. C. VALERIO.
DIOCLETIANO. PIO.
FELICI. INVICTO. AVG.
PONT. MAX. BRITANNIC.
MAX. GERM. MAX. TRIB.
POTEST. II. COS. II. P. P.
PROCOS.

HONORATI. ET DECVRIONES. ET NVMERVS. MILITVM, CALIGATORVM.

Poſita eſt hæc inſcriptio ante XVII. Kal. Octobris A. 286. illa enim die terminabat poteſtatem Trib. II. At Germanos ab eodem victos anno 285. quo Carinum profligauit, patet ex eiuſdem *L. 6. de fide inſtrument. Dat. Nicomediæ XIII. Kal. Februarias Maximo II. & Aquilino Coſs.* nempe A. 286. ex quo reſcripto colligo Maximianum eodem anno Kal. Aprilis Auguſtum renunciatum à Diocletiano Nicomediæ in hibernis morante, ac bellum aduerſus Perſas ibidem adornante.

Maximianus nouus Auguſtus cum parte legionum, atque auxiliaribus copijs in Gallias contra Ælianum, & Amandum, qui ibidem imperium occupauerant, profectus vtrumque tyrannum vno ferè impetu oppreſſit, ac ciuile bellum, occiſis ſeditionum authoribus, pari celeritate ac felicitate confecit. Ita intra paucos dies Galliæ in libertatem aſſertæ, atque ad obſequium reuocatæ. Hanc Maximiani victoriam paucis perſtringit Orator in epithalamio cap. 8. *Hic eſt*, inquit de eodem, *qui in IPSO ORTV Numinis ſui Gallias priorum temporum iniurijs efferatas, Reipublicæ ad obſequium reddidit, ſibi ipſas ad ſalutem.* Mamertinus etiam in panegyrico dicto Maximiano ipſis parilibus Vrbis cap. 4. memoratam victoriam curſim celebrans ait: *An non illud malum ſimile monſtrorum biformium* (Ælianum & Amandum intelligit) *in hiſce terris fuit, quod tua Cæſar neſcio vtrum magis fortitudine repreſſum ſit, an clementia mitigatum, cum militares habitus ignari agricolæ appetiuerunt: cum arator peditem: cum hoſtem barbarum ſuorum cultorum ruſticus vaſtator imitatus eſt? quod ego curſim prẹter eo, video enim te (qua pietate es) obliuionem illius victoriæ malle quàm gloriam.* Bellum enim ciuile fuit ab imperita ruſticorum quos Bagaudas dixere, multitudine ducibus Æliano, & Amando conflatum. Carauſius egregiam hoc in bello operam Maximiano nauauit. Scribit Victor Schotti: *Quo bello Carauſius Menapiæ ciuis factis promptioribus enituit: eoque eum ſimul quia gubernandi (quo officio adoleſcentiam mercede exercuerat) gnarus habebatur, parandæ claſsi, ac propulſandis Germanis maria infeſtantibus, præfecere.* Ex quibus patet errare Caluiſium & Alfordum qui Carauſij rebellionem hoc anno 286. recenſent, cum id temporis Carauſius in caſtris Maximiani ſumma cum laude militauerit, & in partem victoriæ venerit, ac poſtea adornandæ claſſi incubuerit. Germani cum Romanos ciuili bello occupatos viderent, ſuperato Rheno in proximiora Galliarum oppida impetum facientes, omnia igne ferroque vaſtabant. Maximianus militem recenti contra tyrannos victoria ferocem contra barbaros mouit, ac diuiſis copijs, eodem tempore diuerſis in locis prædas agentes aggreſſus, vniuerſos partim fame confecit, partim aperto Marte proſtrauit. Audiatur Mamertinus cap. 5. *Quod ſtatim vixdum miſero illo furore ſopito* (nempe ciuili bello cum ruſticis) *cum omnes Barbaræ nationes excidium vniuerſæ Galliæ minarentur, neque ſolum Burgundiones, & Alamani, ſed etiam Chaibones, Erulique viribus primi Barbarorum, locis vltimi, præcipiti impetu in has prouincias irruiſſent, quis Deus tam inſperatam ſalutem nobis attuliſset, niſi tu affuiſſes?* Pluribus Maximiani victorias deſcribit. Itaque A. 286. Ælianus, & Amandus, dein Germani

mani qui in Gallias irruperant, à Maximiano victi ſunt.

Dum hæc in Gallijs geruntur, Diocletianus cum ingenti exercitu è Bithynia diſcedens, in Perſas mouit, ac bellum de proximo oſtentans, tantum Perſarum Regi terrorem incuſſit, vt is abductis propere è Syria præſidijs, non modò eandem aduentanti Imperatori vltrò ceſſerit, verùm etiam miſſa cum muneribus legatione, pacem ſupplex rogauerit. Diocletianus Antiochia, alijſque vrbibus incruenta victoria potitus, recenti terrore vtendum ratus, bellum vndique vrgebat, quo metum hoſtium intenderet. Antiquus Panegyriſtes victorias Diocletiano nullo ſuorum cruore, Maximiano verò cum ingenti hoſtum clade partas deſcribens, ducta ſimilitudine à Ioue, & ab Hercule, quorum agnomina ijdem Auguſti per ſummam ambitionem aſſumpſerant, hæc inquit cap. 7. *Credo itidem optimam illam, fertilemque; Syriam velut amplexu ſuo tegebat Euphrates, antequam Diocletiano ſponte ſe dederent regna Perſarum. Verùm hoc Iouis ſui more nutu illo patrio, quo omnia contremiſcunt, & maieſtatis veſtri nominis conſecutus eſt. Tu autem, Imperator inuicte, feras illas indomitaſque gentes vaſtatione, prælijs, cædibus, ferro, ignique domuiſti.* Has inter victorias hyems clauſit annum 286.

Diocletianus tertium, Maximianus primùm conſules inſequentem annum 287. aperuere, vt ex epigraphe Numiſmatis apparet; IMPP. DIOCLETIANO III. MAXIMIANO COSS. Et quidem Maximianus, cum ipſis Kalendis Ianuarij palmatam induiſſet, inſigni de barbaris victoria reportata, primum ſui conſulatus diem feliciſſimè auſpicatus eſt. Hæc fuſiùs proſequitur Mamertinus cap. 6. quæ cum maximè illuſtrent eiuſdem Auguſti conſulatum in Numiſmate expreſſum, operæ prætium duxi eadem hic recitare. *Tranſeo,* inquit, *innumerabiles tuas tota Gallia pugnas, atque victorias, quæ enim tot tantiſque rebus ſufficiat oratio? Illum tamen primum conſulatus tui auſpicalem diem tacitus præterire nullo modo poſſum, quo tu ſolus omnium conſecutus es, vt quod tempus antea incipiendis tantummodo rebus aptum videbatur, tunc primùm ſufficere potuerit per agendis, vnoque ſol curricula ſuo, eoque breuiſsimo, & officia te Conſulis inchoantem videret, & Imperatoris implentem.* Poſtea: *Vidimus te, Cæſar, eodem die & in clariſſimo pacis habitu, & in pulcherrimo virtutis ornatu. Bona venia Deum dixerim, ne Iuppiter quidem tanta ipſe celeritate faciem cœli ſui variat, quàm facilè tu, Imperator, togam prætextam ſumpto thorace mutaſti, haſtam poſito ſcipione rapuiſti, à tribunali temet in campum, à curuli in equum tranſtuliſti, & rurſus ex acie cum triumpho redijſti, totamque hanc Vrbem repentina tua in hoſtes eruptione ſollicitam lætitia, & exultatione, & aras flagrantibus ſacrificijs & odoribus accenſis Numini tuo impleſti. Ita vtroque illius diei ſupremo tempore bis diuina res pari religione celebrata eſt, Ioui, dum pro futuris vouetur, tibi, dum pro victoria ſoluitur.* Maximianus Treuiris vrbe metropoli Galliarum, ac Imperatorum domicilio hiemabat, cumque Rhenus gelu conſtitiſſet, Germani populabundis agminibus in Gallias effuſi, Treuiros vſquè peruenerant, quos Maximianus ipſi Kal. Ianuarijs repentina eruptione aggreſſus, ingenti clade affectos, procul à mœnibus propulſauit. Poſtea appetente vere, Erulos, Chaibones, alioſque Germaniæ populos ſuis in ſedibus aggreſſurus, Carauſium maritimæ claſſi præfecit, vt hoſtes terra marique ſimul opprimeret. Audiatur iterum idem Orator cap. 7. *Tale igitur,* inquit, *auſpicium illius anni quid ſequebatur, niſi nouum aliquod, & ingens miraculum?*

Quod

Quod autem maius euenire potuit illa tua in Germaniam tranſgreſsione? Itaque Maximianus Rheno ſuperato, pluribus prælijs hoſte vbiquè profligato, victrices aquilas per Germaniam latè circumtulit, ac in Transrhenanis prouincijs Romani imperij limites fixit. Carauſius qui claſſi præerat, priuatæ potius quàm publicæ rei curam gerens, piratas prædas tota maritima Gallia agere ſinebat, vt ſpolijs onuſtos in reditu interciperet, atque ea ſe occaſione ditaret. Neque enim prædam vel in ærarium intulit, neque prouincialibus reſtituit. Hinc cum intelligeret ſe in affectati imperij ſuſpicionem veniſſe, ac ſucceſſore miſſo, necem ſibi à Maximiano deſtinatam, cum claſſiarijs deficiens, in Britanniam tranſmiſit, ac occupata legione, imperium cum Auguſti titulo anno eodem 287. capeſſiuit.

Cum Maximianus anno etiam 288. iterum conſulatum inierit, victoriam illam, quam ipſis Kalendis Ianuarij, teſte Oratore, conſecutus fuit, primo eiuſdem conſulatui in Numiſmate deſignato, adſcripſi, quòd anno 288. idem Imperator Germanica expeditione intermiſſa, ædificandæ claſſi incubuerit, vt nouum imperij æmulum nauilibus copijs inſtructum, è Britannia expelleret. Idem Panegyriſtes cap. 12. *toto ferè anno* naues ædificatas ſcribit. Diocletianus recepta Syria, ac plurimis Perſarum oppidis in deditionem acceptis, bellum impigrè vrgebat. Verùm audita Carauſij rebellione, pace cum Perſis compoſita, in Europam ſe contulit, cum Maximiano de bello contra nouum Imperatorem adminiſtrando conſulturus. Vtriuſque Auguſti colloquium laudat Mamertinus cap. 7. *in quo,* inquiens, *vobis mutua præbuiſtis omnium exempla virtutum, atque inuicem vos (quod fieri iam poße non videbatur) auxiſtis: ille tibi oſtendendo dona Perſica, tu illi ſpolia Germanica.* Liuineius in notis ſcribit hoc Imperatorum colloquium contigiſſe Mediolani, vt idem Mamertinus teſtatur in Genethliaco Maximiani. Verùm congreſſus Mediolanenſis contigit anno 291. deſinente primo Maximiani quinquennio, vt in procemio Genethliaci idem exponit. Hic verò congreſſus contigit, antequam ijdem Auguſti expeditionem maritimam contra Carauſium imperij æmulum ſuſciperent, vt ex cap. 12. conſtat: *Quid nunc,* inquit, *animi habet ille pirata* (Carauſium notat) *cum fretum illud, quo ſolo mortem ſuam hucuſque remoratus eſt, penè veſtros exercitus videat ingreßos?* Et poſtea his orationem concludit: *Facilè itaque quiuis intelligit, Imperator, quam proſperi te ſucceßus in re maritima ſecuturi ſint, cum iam ſic tempeſtatum opportunitas obſequatur.* Habita eſt hæc oratio die 21. Aprilis natali vrbis A. 289. cum Maximianus claſſem contra Carauſium totis Germaniæ, ac Galliæ fluuijs educeret. At Carauſius bello nauali ſuperior, Maximiani claſſe partim capta, partim aduerſa tempeſtate diſiecta, pacem cum Britanniæ imperio, & Auguſti titulo obtinuit: Scribit Eutropius lib. 9. *Cum Carauſio tamen, cum bella fruſtra tentata eßent, contra virum rei militaris peritiſsimum, ad extremum pax conuenit.* Idem ex hoc ſingulari Sereniſſimi Magni Etruriæ DVCIS nummo colligitur.

In

In nummis Occonis, Triſtani, Patini, aliorumque legitur PAX AVG. vbi vnus Carauſius indicatur; at in Mediceo Numiſmate illis notis AVGGG. Diocletianus, Maximianus, ac Carauſius Imperatores deſignantur.

Ex his colligimus triumphales Diocletiani, & Maximiani quadrigas in Mediceo Numiſmate ſcalptas, deſignare eorundem Principum victorias ante annum 288. Germanico, ac Perſico bello reportatas; vnde & in antiquis inſcriptionibus ijdem *Germanici*, ac *Perſici* nuncupantur. Recitantur à Grutero pag. 166.

IMP. CAES. C. AVREL. VALER. DIOCLETIANVS.
SARM. MAX. PONT. MAX. TRIB. POT. X.
IMP. CAES. M. AVREL. VALER. MAXIMIANVS.
GERM. MAX. PERSIC. MAX. PONT. TR. POT. IIX. COS...
IMP. VIII.

FL. VALERIVS. CONSTANTIVS. ET. GALERIVS. VALERIVS.
NOBB. CAESARES. MVRVM.....

Altera:

IMP. CAES. C. AVR. VAL. DIOCLETIANVS. AVG. PONT. MAX.
SAR. MAX. PERS. MAX. TRIB. POT. XI. IMP. X. COS. V. P. P. ET
IMP. CAES. M. AVR. VAL. MAXIMIANVS. AVG. PONT. MAX. SAR.
MAX. PERS. MAX. TRIB. POT. X. IMP. VIII. COS. IV. P. P. ET IMPP.
FL. VAL. CONSTANTIVS. ET GAL. VAL. MAXIMIANVS. FILII.
CAESS. MVRVM. VITVDVRENSEM. A SOLO. INSTAVRARVNT.
CVR. AVRELIO. PROCVLO. V. C. PROV. MAX. SEQ.

Prior inſcriptio poſita eſt intra XV. Kal. Octobris A. 293. & Kal Aprilis A. 294. quo tempore Diocletianus gerebat Pot. Trib. X. primò initam die 17. Sept. A. 284. Maximianus verò IIX. inchoatam A. 286. Kal. Aprilis. Altera inſcriptio inciſa eſt à Kal. Aprilis A. 295. ad XV. Kal. Octobris eiuſdem anni, quo ſanè tempore erat Diocletianus Trib. Pot. XI. Maximianus X. Triſtanus tomo 3. pag. 366. nummum Maximiani profert cum epigraphe P. M. TR. P. VIII. COS. IV. P. P. ex quo, inquit, intelligimus Maximianum *anno imperij octauo conſulem IV. fuiſſe, quod Onuphrium ac ceteros fugit*. Hic cenſor Onuphrij faſtos non legit, qui in tabulis conſularibus lib. 2. hæc grandioribus characteribus ſcribit: IMP. CAES. MAXIMIANVS P. F. AVG. TR. POT. VII. VIII. COS. IV. P. P. Rectè cum quarto conſulatu Maximiani A. 293. iunxit Tr. Pot. VII. vſque ad Aprilem, inde verò VIII. vt nullus ſit reprehenſioni locus.

Quamuis Maximianus nunquam contra Perſas pugnauit, *Perſici* tamen nomen ex collegæ Diocletiani victorijs obtinuit; ſolemne enim Auguſtis fuit victoriarum titulos cum imperij collegis participare, licèt ijdem vel Romæ, vel alibi procul à belli periculis degerint. Ita M. Aurelius in Nummis Armeniacus, & Parthicus appellatur; cum tamen Verus Auguſtus Aurelij Antonini collega bellum cum hoſtibus geſſerit. Peculiari autem Antonini modeſtiæ Capitolinus deputat cap. 12. quòd poſt mortem Veri, hunc *tantùm Particum, Germanicum ſe vocaret, quod ſibi bello proprio pepercrat*.

CA-

CAPVT V.

Numiſma Mediceum eſſe conſulare. Eidem ſimillimus Maxentij Nummus ex Cimelijs CHRISTINÆ Auguſtæ *profertur atque explicatur. Maxentij conſulatus apud Panuinum, & alios confuſi ſuo ordine digeruntur. Proceſſus conſulares ex Imperatorum reſcriptis, ac antiquis ſcriptoribus illuſtrantur. Conſules ad edendos ludos curru triumphali vectos proceſsiſſe aduerſus Schefferum oſtenditur. Chimentelli ſententia de ſella curuli in curru triumphali reiecta.*

Romani Principes, cum ceteros magiſtratus ciuibus capeſſendos reliquiſſent, conſulatum tamen ordinarium paſſim inibant, vt annum in faſtis denominarent, ſuoque nomine omnia implerent. Egregiè hæc deſcribit Libanius in panegyrico Iuliani. *Quid venerabilius*, inquit, *eſſe poteſt, quàm vniuerſum Orbem terrarum Solis inſtar appellatione continere, & in ore cunctorum hominum eſſe nomen à parentibus inditum, caius memoria multas complectatur neceſsitates, iudicia, nuptias, forum, portus, debita, venditiones, contrahentes, paciſcentes, litigantes, fidem per literas facientes, communicantes, diſsidentes, filiorum opulentorum natales, puerorum in ſcholis iuſtitutiones, quorum vnum ſtudium eſt nominare conſules; in quo etiam & acquieſcunt. Quod igitur quidem dixit de Ioue omnium ſummo Conſule, Iouis vias omnes eſſe plenas, omnia fora, portus, maria, hoc aliquis dicere poſsit de Conſulibus, qui appellationem cum Deo communem habent.* Et concludit: *Imperator ab illo dignitatis cumulo non minùs vbique celebratur.* Hinc plerique Principes tanta aperiendi in faſtis anni ambitione tenebantur, vt Octauianus Auguſtus A. V. C. 720. cum Kalendis Ianuarijs mane pro æde Iouis Capitolini in ſella curuli præſediſſet, intra paucas horas magiſtratum abdicauerit. Caius tertium conſulatum ſeptem, quartum tredecim diebus geſſit. Noui etiam Imperatores ineunte anno, conſulatum ſtatim vſurpabant, vno Traiano excepto; quare idem à Plinio in panegyri laudatur: *Hoc ergo*, inquit, *honore quem, & incipientes Principes, & deſinentes adeo concupiſcunt vt auferant, te ocioſo ac vacante priuatis ceſsiſti.* Quo verò geſti, vel ſaltem deflorati magiſtratus memoria ad feros quoſque poſteros deueniret, Numiſmata cudebantur, in quibus conſulis effigies cum notis conſulatus exprimebatur. Hi Nummi conſulares appellantur. Laudantur id genus Numiſmata paſſim ab antiquarijs. Apud Occonem Diocletiani Nummus inſcribitur in auerſa parte: CONSVL. IV. P. P. Item alter Maximiani in parte poſtica ſignatus: CONSVL. AVGG. NN. *Conſules Auguſti Noſtri.* In alijs maioribus Nummis ipſe Conſulum proceſſus exprimitur, cuius generis duos indicat vir Cl. Spanhemius diſſert. 8. de vſu, & præſtantia Numis. pag. 705. Vnum quidem Conſtantini Magni cum inſcriptione: FELIX PROCESSVS COS. VI. AVG. Alterum Maxentij inſcriptum: FEL. PROCES. CONSVLAT. AVG. N. quem cum intellexiſſem ſeruari in Cimeliarchio CHRISTINÆ Auguſtæ, eiuſdem ectypum per literas impetratum ſubijcio.

Hic

Hic conſulatus Imp. Maxentij cum quadrigis Elephantorum, ac Victoria coronam Principi offerente conſpicitur, quæ omnia in Mediceo etiam Numiſmate exprimuntur. Panuinus quatuor Maxentij conſulatus ponit præeunte ſcriptore vitæ S. Marcelli Papæ, & omnes quidem ſuffectos: primum à Kalend.... A. 306. ſecundum A. 307. à Kalend. Iulij, tertium VII. Kal. Maij An. 308. modò Maximinum, modò Romulum eidem collegas aſſignans; quartum verò ſtatuit anno 309. Goltzius de more ad verbum eadem ex noſtro ſcriptore ſuis faſtis inſeruit, vti etiam Caluiſius. Baronius quartum Maxentij conſulatum alligat eidem A. 309. Cuſpinianus cum in deprauatum codicem libelli de præfectis vrbis incidiſſet, vnicum tantùm Maxentij conſulatum expiſcari potuit. Ceterum ex libello eodem ex nitidiori codice à Bucherio exſcripto, ac publicato, itemque ex faſtis Idacianis quatuor conſulatus Maxentij ſuis quoſque annis deſignatos accepimus. Occiſo Seuero, ac Galerio ab Italia pulſo, Maxentius eiuſque filius Romulus A. 308. conſulatum ordinarium inierunt. Anno 309. ijdem conſules in Vrbe proceſſere. Extat nummi inſcriptio apud Baronium A. 309. IMP. C. MAXENTIVS P. F. AVG. CONS. II. Tertium conſulatum ſolus geſſit A. 310. Vnde infero Romulum Cæſarem, quem Pater inter Diuos retulit, anno ſuperiori diem obijſſe. Viſitur nummus mediocris magnitudinis in ſcrinijs Sereniſſimi Card. LEOPOLDI inſcriptus: DIVO ROMVLO NVBIS. CONS. *Nobiliſsimo Conſuli*; ex quo patet eundem mortuum, & conſecratum fuiſſe in ſuo altero conſulatu. Quartum denique conſulatum Maxentius geſſit A. 312. quo vitam cum imperio amiſit. In alijs vero Romani imperij prouincijs Auguſti Maxentij hoſtes, conſulatus ijſdem annis iniere, vt ex faſtis intelligitur.

Quadrigæ in laudato nummo Inclytæ Reginæ non deſignant triumphum Maxentij de Alexandro. Etenim anno tantùm 310. Alexander victus fuit à Maxentij ducibus, vt fuſiùs oſtendam lib. 1. hiſtoriæ Donatiſtarum & patet ex nummis Græcis quos laudat Goltzius cum epigraphe: ΑΥΤ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΥC. ΕΥΤ. L. A. alius L. B. alius L. Γ. poſtremus L. Δ. *Imperator Cæſar Alexander Pius Felix Auguſtus. Anno primo; anno ſecundo; anno tertio;* tandem *anno quarto.* Itaque Alexander A. 307. cum fugato ab Italia Galerio, Maxentius Africam in poteſtatem redigere conaretur, purpuram induit, quam tamen anno 310. quarto tyrannidis inchoato occiſus amiſit. Cum verò in Numiſmate Auguſtæ legatur FEL. PROCESSVS CONSVL. AVG. N. nulla addita nota numerali, prior Maxentij conſulatus deſignatur, quem A. 308. ex ante diem XII. Kal. Maias cum Romulo capeſſiuit. Certè in nummo Conſtantini conſulatus eiuſdem VI. exprimitur (aliam tamen interpretationem ſubijciam) quod etiam in omnibus conſulatibus Auguſtorum in nummis obſignatis, apparet. Itaque biennio ante debellatum Alexandrum, regium Numiſma ſcalptum fuit. Maxentius plures victorias, antequam claſſem in Africam mitteret, obtinuerat contra Seuerum, Galerum, & patrem Herculium, vt patet ex panegyrico Conſtantino dicto poſt cædem Maxentij cap. 3. In agro noſtro Veronenſi apud Cotiniolam hoc epigramma legitur.

IMP. CAESARI. M. AVRELIO.
VALERIO. MAXENTIO. PIO.
FELICI. INVICTO. AVGVSTO.
IMP. XI.

Titulus ille Imperatoris toties iteratus, plures eiuſdem victorias indicat. Hinc ob eaſdem quadrigæ Elephantorum Maxentio S. C. decerni potuere. Nec obſtat eundem bello ciuili aduerſus Socerum, ac Patrem victorem euaſiſſe; nam cum Senatus poſt Maximini Auguſti cædem cogeretur. Cuſpidius à P. C. ſententiam rogatus dixit: *Victoriæ cauſa principibus noſtris Maximo, Balbino, & Gordiano ſtatuas cum elephantis decernimus, currus triumphales decernimus, ſtatuas equeſtres decernimus, trophæa decernimus*. Quòd tamen bello ciuili victores euaſerant, nullum Romæ triumphum egerunt. Extat in gaza Magni Ducis Numiſma æreum maioris magnitudinis exprimens Hadrianum in quadrigis elephantorum cum inſcriptione ΑΥΤ. ΚΑΙϹ. ΤΡΑΙΑΝ. ΑΔΡΙΑΝΟΣ ϹΕΒ. L. IZ. Patet nummum ſcalptum fuiſſe anno imperij eiuſdem XVII. Certè Hadrianus nullum triumphum geſſit. Hinc honoris tantùm gratia quadrigæ elephantorum Hadriano à Græca vrbe decretæ ſunt. Ita OPVS QVADRIGAE CVM EFFIGIE IMP. HADRIANI ab Itala vrbe dicatum, laudatur in antiquis inſcriptionibus pag. 444.

Ego tamen puto non triumphum, ſed proceſſum conſularem Maxentij in regio Numiſmate obſignari. Huius conſulatus mentionem facit antiquus auctor libelli de Præfectis: *Conſules*, inquit, *quos iuſſerint DD. NN. Auguſti*. Quare A. 308. Kal. Ianuarij ob ciuilia bella inter Maxentium, & collegas Auguſtos, nulli conſules ordinarij magiſtratum iniere. Poſtea: *Ex XII.* (Cuſpinianus VII. legit) *Kalend. Maij factum eſt Maxentio, & Romulo, quod eſt Diocletiano decies, & Maximiano ſepties*. Scaliger in notis Euſebianis Num. 2320. ex hoc decimo Diocletiani conſulatu putauit nondum eo anno Diocletianum purpuram exuiſſe, pleni quadriennij metachroniſmo. Galerius Maximianus quo deuoti animi obſequium erga Diocletianum à quo ad imperium euectus fuerat, teſtatum faceret, eundem quamuis priuatum vnà ſecum conſulem deſignauit. Hinc Orator in panegyrico A. 310. dicto Conſtantino poſt mortem Herculei de Diocletiano loquens ait: *Felix beatuſque verè quem veſtra tantorum principum colunt obſequia priuatum*. Conſules cum ad magiſtratus inſignia accipienda, vel ad ludos pro delatis trabeis de more edendos prodibant, vulgò *procedere* dicebantur, eaque pompa *proceſſus* nomine indicabatur. Plutarcus in Galba *Erat etiam*, inquit, *Liuiæ vxoris Cæſaris genere coniunctus: Itaque opera Liuiæ ex palatio* CONSVL. PROCESSIT. Græcè: ὕπατος ἐκ παλατίου προῆλθε. Lampridius in Elagabalo cap. 15. *Denique*, ait, *Kal. Ianuarijs quum ſimul deſignati eſſent conſules, noluit cum conſobrino* PROCEDERE. Auctor Chronici Alexandrini de Diocletiano ſcribit: Καλανδαῖς Ἰανουαρίαις προῆλθεν ὕπατος. Rectè interpres: *Kalendis Ianuarijs conſul proceſsit*. In faſtis Idatianis A. 385. *Occiſus eſt Carinus Margo qui ipſo anno cum Ariſtobulo* CONSVL. PROCESSERAT. In actis SS. Martyrum Ioannis, & Pauli apud Surium die 26. Iunij: *Cum autem Gallicanus vellet priuatus obſcedere, rogatus ab Auguſtis* CONSVL. PROCESSIT. Hac eadem phraſi vtpotè vulgari, poetæ etiam vſi ſunt in nouorum conſulum pompa deſignanda. Claudianus in fine panegyrici ad Manlium conſulem ait.

Conſul per populos, idemque grauiſsimus author
Eloquij, duplici vita ſubnixus in æuum,
PROCEDAT, pariter libris faſtiſque legendus.

Corippus lib. 4. de laudibus Iuſtini ſecundi, deſcribens conſularem pompam

pam qua idem Kal. Ianuarijs in publicum exijt, hæc canit,

Conſulis aduentum ſumma tardantis in aula
Expectant, pendentque moras, cauſaſque morarum
Inquirunt, oculoſque omnes ad regia tollunt
Limina, PROCESSVMQVE AVGVSTI conſulis optant.

Extat in Cod. Iuſt. L. 2. de Conſulibus hoc reſcriptum Marciani Auguſti: *Ceſſante ergo iſta ſpargendi vilitate, ampliſsimi CONSVLES PROCEDENTES deinceps abſtineant hoc errore perdendi.* Rurſus Leg. 4. Zeno concedit Conſulibus PROCEDENDI *legitimam facultatem.* Verùm his omnibus luculentior eſt Nouella Iuſtiniani 105. in qua non ſolùm proceſſus conſulum leguntur, verùm etiam eorundem numerus lata lege ſtatuitur, ne per ambitionem, aut popularis auræ captandæ gratia, patrimonia profuſis largitionibus à nouis conſulibus abſumantur. Hæc ſancit Imperator: *Erit PROCESSVS primus quo ſuſcipit conſulatum, & huiuſmodi poſsidet codicillos Kalendis Ianuarijs.* Dein ſex alios proceſſus conſulibus permittit. Nempe vt iterum procedant in Circum ad edenda equorum certamina. Tertiò ad exhibendam venationem ludicram, qua animali herbatica à populo diripiebantur. Quartò ad amphitheatrum, vbi homines cum feris depugnabant. Id genus ſpectaculi *pancarpum* dixere, vt rectè notat Caſſianus collat. 5. cap. 14. Quintò prodibant ad dandos ludos ſcenicos. Sextò iterum ad edendos Circenſes. Poſtremus proceſſus erat cum magiſtratu exibant. Et concludit: *ita ſeptem noctium, & proceſſuum complebitur curſus.* Hos proceſſus Conſulum egregiè deſcribit Claudianus proximè laudatus, & Panuinus lib. 1. de ludis Circenſibus. Certum eſt Imperatores, Conſules, Prætores, alioſque editores munerum curru vectos cum ad exhibendos ludos procederent. In tabulis magni Panuini eiuſquè commentarijs hoc omiſſum fuit, vti conſtat ex lib. 2. cap. 2. vbi pompam Circenſium deſcribens, videtur velle editores ludorum pedites cum reliquis magiſtratibus in Circum perrexiſſe. At eoſdem curru vectos diſertè tradit Iuuenalis Sat. 10. V. 34.

Quid ſi vidiſſet Prætorem in curribus altis
Extantem, & medio ſublimem in puluere Circi,
In tunica Iouis & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ &c.

Cum ſub initium imperij Tiberij Cæſaris Tribuni plebis petijſſent, vt proprio ſumptu ederent ludos, qui de nomine Auguſti, cuius honori deſtinabantur, Auguſtales nuncuparentur, ſcribit Tacitus lib. 1. Annal. id eiſdem permiſſum, ſed *decreta pecunia ex ærario, vtque per Circum triumphali veſte vterentur: curru vehi haud permiſſum.* Nempè ne eo honore ſummis magiſtratibus æquarentur. Porrò inter ſpectacula in Mœnianis in ſella curuli editores ludorum ſediſſe eruditè oſtendit Chimentellus in præclaro opere de Biſellio cap. 12. Suetonius in Auguſto cap. 43. *Commiſsione,* inquit, *ludorum quibus theatrum Marcelli dedicabat, euenit, vt laxatis ſellæ curulis compagibus, caderet ſupinus.* Sella curulis adeo erat propria editorum Circenſium, vt teſte Dione lib. 44. Cæſari S. C. datum fuerit *vt ſemper curuli ſella ſederet, exceptis ludis; tum enim ſeſsio ei in Tribunitio ſubſellio cum ijs qui quo tempore Tribunatum plebis gererent, concedebatur.* Finitis ludis, editores munerum eodem curru iterum per Circum

 proce-

procedebant. Hæc ait Liuius lib. 55. *Ad X. Kal. Octob. ludorum Romanorum ſecundo die, C. Licinio Conſuli ad quadrigas mittendas aſcendenti, tabularius qui ſe ex Macedonia veniſſe diceret, laureatas literas attuliſſe dicitur. Quadrigis miſsis, Conſul currum conſcendit, & quum per Circum veheretur ad foros publicos, laureatas tabellas populo oſtendit.* Hæc ille.

Currum cui editores ludorum inſiſtebant, fuiſſe triumphalem tradunt Argolus in notis Onuphrianis lib. 2. cap. 14. Rubenius lib. 1. de re veſtiaria cap. 21. & ob eximiam eruditionem magni inter literatos nominis Octauius Ferrarius in Analectis de re item veſtiaria cap. 26. Hoc quidem deducunt ex Capitolino qui in M. Antonino cap. 16. ſcribit ab Auguſto patre in Commodum delatum *citò nomen Cæſaris, & mox ſacerdotium, ſtatimque nomen Imperatoris, ac triumphi participationem, & conſulatum; quo quidem tempore ſenex Imperator filio ad triumphalem currum in Circo pedes cucurrit.* Hic verò Capitolinum loqui de tempore quo Commodus procedebat ad edendos Circenſes pro inito conſulatu, ex eo conſtat, quòd triumphum vnà cum Patre egit, ex Lampridio cap. 2. ac proinde Antoninus id temporis neutiquam pedes ad currum Commodi cucurrit. Cum in textu legatur *ſine Imperatoris filio*, Caſaubonus aliter erratum emendat, pro *ſine* ponens *Senatus*, quaſi Patres pedites accurrerint Commodo non quidem Conſuli procedenti, ſed vnà cum Aurelio ac Vero Auguſtis triumphanti. Verùm in hoc poſtremo Caſaubonus deceptus eſt; etenim Commodus ex Lampridio cap. 12. *appellatus eſt Imperator V. Kal. Exuperatorias Pollione iterum, & Apro Coſs. Triumphauit X. Kal. Amazonias iiſdem Coſs.* nempe A.V.C. 929. Chriſtianæ epochæ 176. Verus autem ante ſeptennium obierat. Itaque ex illo deprauato textu Capitolini triumphalis currus edentium ludos minus certò colligitur. Id meliùs cuipiam fortè probari poſſet ex Dione qui lib. 59. deſcribens pompam, qua Caius Auguſtus in ſuo primo conſulatu proceſſit ad exhibendos ludos ait: *Sex equis tractus eſt currus triumphalis, quo Caius vehebatur.* Hanc tamen interpretis verſionem non admittit Schefferus lib. 2. de re vehiculari cap. 14. nam verba illa πομπικὸν ἅρμα non triumphalem, ſed pompaticum currum ſignificant; πομπὴ enim non triumphum ſed pompam apud Græcos exprimit; additque toto illo loco *nihil de bello, multo minus de triumpho*; vt planè appareat eundem editori munerum non concedere currum triumphalem. Verùm obſeruo currum triumphalem alibi à Dione πομπικὸν ἅρμα diſertè appellatum; nam lib. 43. deſcribens triumphos Cæſaris ait: *Ceterum prima die triumphi omen ei aduerſum obtigit, axe currus triumphalis apud fanum Fortunæ à Lucullo ædificatum confracto.* Græcè legitur τοῦ ἅρματος τοῦ πομπικοῦ. Sed video neque ex Dione currum triumphalem probari; nam omnis currus triumphalis pompaticus, non omnis pompaticus item triumphalis; thenſæ enim ac carpenta quæ inter Circenſium ſpectacula viſebantur, erant currus pompatici, non triumphales.

Ex raro tantùm ac inſigni Auguſtæ nummo currus triumphalis quo Conſules ad edendos ludos procedebant, innoteſcit. Zonaras tom. 3. deſcribens formam currus triumphalis ait: *Currus non erat ſimilis ei, cuius vſus eſt in certaminibus ludicris, nec cuius vſus in bello, ſed rotunda figura inſtar turriculæ conſtructus.* Hoc ipſum ex quadrigis triumphalibus quæ Romæ in arcu Titi viſuntur, aliiſque innumeris in nummis Auguſtorum obſignatis eruditè docuit Panuinus in

libro

libro de triumpho. Currus erat duarum rotarum, cuius capſa erat rotunda, ac in ambitum clauſa, in qua Imperator non quidem ſedens, ſed ſtans vehebatur; vnde Ouidius lib. 3 de Ponto el. 4.

Illa Ducis facies in curru ſtantis eburno.

Prudentius lib. 2. in Symmachum V. 555. triumphatores in curru ſtantes deſcribit.

Fruſtra igitur currus ſummo miramur in arcu
Quadriiugos, ſtanteſque duces in curribus altis.

In omnibus nummorum quadrigis triumphantes Cæſares ſtantes exhibentur, nuſquam ſedentes. Rubenius in explicatione gemmæ Auguſteæ currum triumphalem arcuatum inſtar hemicycli exhibet; quæ tamen ſententia vetuſtis omnibus monumentis aduerſatur. Eſt currus qualis à Gentilibus Dijs dabatur.

Et quidem cum ſummis magiſtratibus munera edentibus veſtis triumphalis permitteretur, currus item triumphalis concedi debuit, quo ſplendidiùs pompam Circenſium ducerent. Itaque in nummo Maxentij PROCESSVS eiuſdem ad edendos ludos exhibetur, idemque ſtans in quadriga triumphali viſitur, vt planè vera appareat ſententia, quæ currum triumphalem editoribus ludorum tribuit, quod tamen nec Salmaſius in notis ad Capitolinum in M. Aurelio intellexit, & minùs rectè Schefferus negauit.

Quæri poſſit num in eodem curru poſita eſſet ſella curulis quæ inter præcipua Conſulum inſignia cenſebatur. Chimentellus cap. 12. putat in curru triumphali poſitam fuiſſe ſellam curulem ex Seruio ad lib. 11. Æneid. V. 384. Sed nihil tale ex Seruio colligitur; ille enim ſcribit vſum ſellæ curulis ijs tantùm conceſſum qui parta victoria, triumphali curru in vrbem inuehebantur, quod falſum eſt; cum in curuli ſederent togati magiſtratus in vrbe procul à caſtris, vt ex nummis Ædilium, ac hiſtoricis omnibus patet. Rurſus eadem Chimentelli ſententia refellitur, quia cum Senatus Parthicum triumphum Septimio Seuero detuliſſet, is ex Spartiano cap. 16. *idcirco recuſauit, quòd conſiſtere in curru affectus articulari morbo non poſſet*. Si in curru triumphali fuiſſet ſella curulis, Seuerus quamuis podagra laborans, ſedere potuiſſet. At cum triumphus ſtanti in curru perageretur, nullus ibidem ſellæ vſus eſſe potuit. Iſidorus lib. 20. cap. 11. ait: *Apud veteres Prætores, & Conſules propter itineris longinquitatem curru prouehebantur. Sellæ autem, quæ poſt eos vehebantur, quibus ſedentes iura dicere ſolebant, à curru currules ſellæ ſunt nominatæ.* At ſecus teſtatur Gabius Baſſus apud Gellium lib. 3. cap. 18. *Senatores qui curulem magiſtratum geſsiſsent, dicit curru ſolitos honoris gratia in curiam vehi, in quo curru ſella eſset, ſupra quam conſiderent, quæ ob eam cauſam curulis appellaretur.* Ita cum Conſules in magiſtratu eſſent, poſt eorundem currum ſella curulis vti conſulatus inſigne palam ferebatur; cum verò magiſtratum geſſiſſent, ſella intra currum reponebatur. Hac ratione vterque ſcriptor conciliari poſſit. Vtut ſit de hoc, in curru triumphantium nullam curulem fuiſſe certum eſt, cum nullus eiuſdem vſus ibidem eſſe potuerit.

Cum Maxentius in ſuo primo conſulatu quadrigis elephantorum ad edendos ludos proceſſerit, eaſdem ob victorias Imperatori decretas puto; præſertim cum in regio Numiſmate appareat Victoria coronam Principi offerens; edito-

editores enim munerum triumphalibus equorum quadrigis de more vehebantur. Fortaſſis etiam Tyrannus qui poſt fugatum ab Italia Galerium, cuncta pro arbitrio agebat, propria auctoritate elephantos currui iunxit, quo pompam ſplendidiorem duceret. Rem in medio relinquo. Ceterùm cum in nummo Mediceo non exprimatur PROCESSVS conſularis Auguſtorum, conſequens fit, vt eorundem tantùm victoriæ indicentur, ob quas vtrique, vel Diocletiano ſaltem, triumphus in quadrigis Elephantorum decretus fuerit, vt pluribus paulò inferiùs demonſtrabo.

Vnum hic adijciam epigraphen regij Numiſmatis poſſe etiam ſic explicari: *Felix proceſſus conſularis Auguſti Noſtri.* Alteram verò nummi Conſtantiniani: *Felix proceſſus conſularis ſextus Auguſti Noſtri.* Vt in hoc Conſtantini Numiſmate non quidem ſextus eiuſdem conſulatus inſcribatur, ſed ſextus proceſſus quum idem in conſulatu ſextùm ad edendos ludos exiuit. Scribit de Gordiano ſeniori Capitolinus cap. 3. *Quæſturam magnificentiſsimè geſsit; ædilitatis ſuæ tempore XII. populo Romano munera, ideſt per ſingulos menſes ſingula de ſuo exibuit.* Itaque duodecies ad edendos ludos proceſſit. Hos tamen proceſſus ad ſeptem Iuſtinianus reduxit. Poſterioris æui Auguſti cum conſules procederent, ſedebant in ſella hominum humeris impoſita, vt de Iuſtino II. ſcribit Corripus lib. 4. & de Mauricio Simocatta lib. 1. cap. 12. ait: *Agebatur annus Mauricij ſecundus, cum hyeme conſul creatus, conſcenſa ſella regia, ſummoperè perſpicuus erat. Ferebant Imperatorem non equi, non muli, non elephanti, ſed quod longè pretioſius eſt, homines.* Sed de his alias.

CAPVT VI.

Pompeius Elephantos Africano triumpho primùm Romæ currui iunxit. Quadrigas Elephantorum Perſici triumphi proprias euaſiſſe Alexandri Seueri ac Gordiani exemplis oſtenditur. Capitolini textus minus rectè Schefferro correctus. Antiquariorum de quadrigis equorum in Alexandri Imp. Nummis ſententia refellitur. Hac occaſione laterculus Conſulum in faſtis deprauatus reſtituitur. Quadrigas triumphales Elephantorum in Numiſmate Mediceo Perſicas victorias Diocletiani deſignare.

ROmani aduerſus finitimos Latij ac Thuſciæ populos bello feliciter geſto, re adhuc tenui & anguſta, humiles planè triumphos agebant. Romulum pedibus omnium primum triumphaſſe, ex pedeſtribus eiuſdem ſtatuis ſpolia ferentibus, probat luculenter Plutarchus in libello de vita Romuli aduerſus Dionyſium Halicarnaſſenſem. Dein aucta vnà cum imperio triumphi pompa, Tullius Hoſtilius, & Ancus Martius equo vecti de hoſtibus triumpharunt. Idem verò Plutarchus teſtatur Tarquinium Priſcum quadrigis equorum Romæ primitus triumphaſſe. Etenim cum bello difficili duodecim Tuſciæ gentes in poteſtatem Populi Romani redegiſſet, *inde*, inquit Florus lib. 1. cap. 5. *faſces, trabeæ, curules, annuli, phaleræ, paludamenta, prætexta; inde quod aureo curru QVATVOR EQVIS TRIVMPHATVR. Togæ pictæ, tunicæque palmatæ; omnia denique decora & inſignia, quibus imperij dignitas eminet.* Ita rudis ille populus præclara quæque cum pacis tum belli ornamenta Etruriæ accepta tulit. Camillus debellatis longo ac periculoſo bello Veientibus, albos equos currui iunxit, & hos quidem æqua fronte locatos. Scribit de Camillo

millo

millo Liuius dec. 1. lib. 5. *Maximè conſpectus ipſe eſt curru equis albis iuncto vrbem inuectus, parumquè id non ciuile modo, ſed humanum etiam viſum, Iouis ac Solis equis æquiparatum Dictatorem in religionem etiam trahebant.* Verùm vbi Romanus Populus latè per orbem arma circumtulit, & ditiſſimas prouincias in Capitolij iura tranſcripſit, triumphorum pompa ſumptuoſiſſima euaſit, & planè humanum modum prætergreſſa, omnem prorſus formam exuit priſcæ tenuitatis. Certè vt cetera omittam, albi equi, qui olim humani triumphi pompam, quòd Numinum quadrigis deputati erant, ſuperare viſi ſunt, præ aſſiduitate Romanis quibuſdam Imperatoribus viluerunt. Hinc ab inſuetis quadriugibus noua triumphis pompa quæſita. Pompeius omnium primus de Africa triumphans, quadrigis elephantorum in Capitolium venit. Plinius lib. 8. cap. 2. *Romæ*, inquit, *iuncti elephanti primùm ſubiere currum Pompei Magni Africano triumpho, quod prius India victa triumphante Libero Patre memoratur.* Nec vllus in religionem traxit, quadriuges Bacchi ad currum iunctos; tunc enim Romani magna Orbis parte ſubacta, diuiſum cum Dijs imperium iactabant. Quadrigæ poſtea elephantorum vehendis in Circum ſtatuis Principum conſecratorum deputatæ ſunt, qui honor Auguſto primùm S. C. decretus fuit. Hinc Dio in Nerone apud Xiphilinum: *Et elephanti, qui trahebant currum Auguſti in Circum ingreſsi eò vſque vbi Senatores ſedent, proceſſerant.* In Cimeliarchio Mediceo quadrigæ elephantorum in nummo primæ magnitudinis viſuntur, cum inſcriptione: DIVO AVGVSTO S. P. Q. R. Item Veſpaſiani ſtatua in altero Numiſmate currui elephantorum impoſita cum epigraphe DIVO AVG. VESP. Et id genus nummi paſſim apud antiquarios proſtant. Cum Septimius Seuerus Pertinacem inter Diuos retuliſſet, *iuſsit ſtatuam eius auream curru elephantorum in Circum vehi.* Dio apud Xiphilinum in Pertinace. Itaque quadrigæ elephantorum aureis Diuorum Principum imaginibus in Circum trahendis inſeruiebant.

At ſequiori ætate Imperatoribus Perſico triumpho quadrigas elephantorum decerni ſolitas diſertè teſtatur Capitolinus in tertio Gordiano cap. 27. *Quadrigæ*, inquit, *elephantorum Gordiano decretæ ſunt, vtpotè qui Perſas viciſſet, vt triumpho Perſico triumpharet.* Eruditiſſimus Schefferus libro 1. de re Vehiculari cap. 9. contendit mendum in Capitolini textum irrepſiſſe; *Eccur enim*, ait, *quia Perſas vicit, quadrigæ elephantorum decerni tandem ei debuerunt? Non ſunt elephanti propriè ac ſpeciatim vſitati Perſis. Itaque*, concludit, *vix credo ſic Capitolinum ſcripſiſſe.* Non ſum neſcius Imperatores, antequam à Romanis cum Perſis bella gererentur, quadrigis elephantorum in triumpho vſos, vti de Pompeio proximè ex Plinio referebam. Extat etiam nummus Traiani apud Erizzium, in quo idem in quadrigis elephantorum exprimitur, cum inſcriptione: ΑΥΤ. ΤΡΑΙΑΝ. ΓΕΡ. ΔΑΚΙΚ. *Imperator Traianus Germanicus Dacicus.* Cum Parthicus non appelletur, conſtat nummum cuſum fuiſſe poſt victum Decebalum, ac Daciam in prouinciam redactam, priuſquam in Orientem contra Parthos moueret; ac proinde quadrigas Elephantorum in eiuſdem Numiſmate ſignatas, non indicare Parthicam victoriam. Ceterum vt Capitolini dictum aduerſus viri CL. dubitationem defendam, res mihi paulò altiùs ex Herodiano lib. 6. cap. 2. repetenda eſt. Macrinus vltimus Romanorum Principum cum Artabano Rege Parthorum bellum geſſit, cui anno 217. poſt cruenta cer-

ta cer-

ta certamina finis impoſitus. Inde Artabano cum Artaxerſe Perſarum Rege infauſtis auſpicijs bellatum eſt. Etenim Artaxerſes acie ſuperior, Artabano interfecto, regnum Arſacidarum qui iam inde à Craſſi cæde cum Romanis de Orientis imperio varia fortuna contenderant, Perſarum ditioni adiecit. Hinc victoria tumidus, poſſeſſam Perſis ante Alexandri Magni irruptionem, Aſiam armis vindicaturus, Meſopotamiam infeſtis agminibus ingreſſus, prædas tota Syria agere, ac Romana caſtra fluminum ripis ad imperij limites tutandos impoſita expugnare. His Romæ nunciatis Alexander Seuerus Imperator habito vbique militum delectu, cum ingenti exercitu Romanorum primus in Perſas mouit, cum quibus varijs etiam prælijs conflixit. Poſtremo prælio tanta clade Perſas affecit, vt fugato Artaxerſe, Meſopotamiam receperit, ac cum ingenti præda in vrbem victor redierit. Alexandri orationem in Senatu habitam recitat Lampridius cap. 56. eiuſdem initium, quòd plurimum ad rem facit, exſcribam. *Perſas P. C. vicimus. Longa eloquentia opus non eſt; tantùm ſcire debetis, quæ illorum arma fuerint, qui apparatus. Iam primum Elephanti ſeptingenti: ijdemque turriti cum ſagittarijs, & onere ſagittarum. Ex his trecentos cepimus, ducenti interfecti iacent, decem & octo perduximus &c.* Porrò Alexandrum primum de Perſis triumphum quadrigis Elephantorum egiſſe teſtatur laudatus Lampridius cap. 57. *Dimiſſo*, inquit, *Senatu Capitolium aſcendit &c. Poſt hoc cum ingenti gloria, & comitante Senatu, equeſtri ordine, atque omni populo, circumfuſiſque vndique mulieribus, & infantibus, maximè militum coniugibus, pedes palatium conſcendit, quum retro currus triumphalis à quatuor elephantis traheretur.* Vt victoriæ pompa illuſtrior fieret, capti elephanti triumphali currui S. C. iuncti ſunt. Hinc quadrigæ elephantorum Perſici triumphi propriæ euaſere, quòd ijſdem prior de Perſis triumphus Romæ ab Alexandro peractus fuit. Gordianus anno tertio ab Alexandri Seueri obitu imperium indeptus, Attico, & Prætextato coſs. ſecundum contra Perſas bellum geſſit, inſignemque ab ijſdem victoriam reportauit, *effectumque eſt*, inquit Capitolinus cap. 27. *vt Perſæ qui iam in Italia timebantur, in regnum ſuum pugnante Gordiano redirent, totumque Orientem Romana Reſpubl. detineret.* Ipſe etiam elephantos plurimos cepit, ac duodecim Romam miſit, quos poſtea Philippus ludis ſecularibus confecit. Delatis autem Romam Gordiani laureatis, eiſque in Senatu lectis, *quadrigæ elephantorum*, inquit Capitolinus, *Gordiano decretæ ſunt, vtpote qui Perſas viciſſet, triumpho Perſico triumpharet*, nempe alterum de Perſis triumphum ageret curru elephantorum vectus, vti Alexander primùm paulo ante de ijſdem hoſtibus triumpharat. Cum Perſes ſeptingentos in acie elephantos contra Romanos inſtruxerint, minus rectè ſcribit vir inſignis, non fuiſſe id genus animalium propriè ac ſpeciatim Perſis vſitatum; nam Pyrrhus, Annibal, alijque paucos tantùm elephantos Romanis in prælijs, obiecere. Profectò Parthorum robur in cataphractorum equitatu fuit; ſoli autem Perſæ in bello aduerſus Romanos magnam victoriæ ſpem in elephantorum numero poſuere. Opponit idem Schefferus: *Nunquam triumphantibus à Senatu legimus decretum quo animalium genere vterentur in curru.* At hoc contigit, quòd quadrigis tantùm equorum triumphandi mos fuit. Elephantorum quadrigæ triumpho Perſico Alexandro Imperatori primùm S. C. decretæ ſunt; hinc eiuſdem exemplo Gordiano etiam deſtinatæ. Et quidem Balbino, & Maximo, ac Gordiano poſt occi-

ſum

ſum Maximinum, *ſtatuas cum elephantis* S. C. decretas teſtatur Capitolinus; cum tamen in hiſtoria Romana ſtatuæ tantum equeſtres S. C. deſtinatæ dicantur. Quare ſicuti ſtatuæ elephantorum decretæ ſunt: itidem & curros elephantorum decerni potuit.

Ceterùm quadrigas elephantorum Alexandro Perſico triumpho ductas, eiuſdem Alexandri nummi dubias facere videntur; etenim nuſquam triumphus Alexandri quadrigis elephantorum, ſed equorum tantùm in nummis exprimitur cum epigraphe in antica parte IMP. SEV. ALEXANDER AVG. & in poſtica: P. M. TR. P. VIII. COS. III. P. P. S. C. Duo id genus Numiſmata continet gaza Ser. Magni DVCIS, tria verò cimeliarchium Sereniſſimi Card. LEOPOLDI, quorum vnum eſt maioris magnitudinis, & cælaturæ pulcherrimæ. Carolus Patinus vir planè doctiſſimus, & in nummorum interpretatione ſumma cum laude verſatus, putat quadrigis equorum in laudatis Numiſmatibus deſignari triumphum Perſicum; in qua ſententia video etiam fuiſſe Erizzium, Angelonum, alioſque antiquarios. Non poſſum eruditiſſimi viri ſententiæ accedere, cum eadem Dionis teſtimonio penitus reuellatur. Alexander Tribunitiam poteſtatem à Senatu accepit anno 222. menſe Martio. Quod menſem attinet, teſtes ſunt Dio & Lampridius. Annus euidenter probatur ex lapide antiquo, in quo Heckædecaeteridem Paſchalem S. Hippolyti Martyris inciſam legimus. Hic eidem titulus præfigitur: *Anno primo imperij Alexandri Imperatoris, facta eſt XIV. Paſchæ Idibus Aprilis Sabbato*. Eſt character inſignis A. 222. Chriſtianæ Epochæ; nam eo anno Idus Aprilis incidunt in diem Sabbati, ac in XIV. Lunam Paſchalem. Conſules illius anni in fragmento conſulari apud Bucherium pag. 247. ponuntur. *Antoninus IV. & Alexander Mar.* vbi ſignificatur ijſdem coſs. die Martis contigiſſe Kalendas Ianuarias, qui eſt alter euidentiſſimus character eiuſdem anni 222. Cyclo Solis VII. Lunæ XIV. lit. F. Baronius initium Alexandri ac eoſdem conſules poſuit anno 224. Panuinus anno 223. Itaque Tribunitia poteſtas VIII. Alexandri inchoauit A. 229. menſe Martio, quo anno ordinarij conſules ſtatuuntur Alexander Auguſtus III. & Dio II. Extat in Cod. Iuſt. Alexandri lex XI. *de pactis PP. Non. Decemb. ipſo Auguſto III. & Dione II. Coſs.* At hoc anno Alexandrum nondum expeditionem Perſicam ſuſcepiſſe, ſed degiſſe Romæ, & ad Campaniæ delicias diuertiſſe teſtatur eiuſdem anni conſul idemque hiſtoricus celeberrimus Dio Caſſius in Alexandro, vbi cum narraſſet, ſe à Prætorianis accuſatum fuiſſe, at *Alexander*, inquit, *horum rationem habuit nullam, ſed contra me magis honeſtauit, ſecumque vnâ deſignauit ſecundum conſulem*. Quod cum ægrè milites ferrent, *Iuſsit*, inquit, *mihi Alexander, vt alicubi extra vrbem commorarer in Italia tempore huius conſulatus mei. Quod cum feciſſem, Romam veni, dein profectus ſum ad ipſum in Campaniam, &c.* Ibi verò aſſerit, Artaxerſis contra Parthos victorijs ingentem Romanis terrorem incuſſum, nullamque contra eoſdem ſuſceptam ab Alexandro expeditionem recitat. Ex hoc tam locupleti teſtimonio patet Alexandrum anno Trib. Pot. VIII. Romæ, & in Campania commoratum; tantùm abeſt, vt eo anno in Oriente degens cum Perſis pugnauerit. Quare quadrigæ equorum ſignatæ *Trib. Pot. VIII.* non exprimunt triumphum Perſicum, ſed alias Alexandri victorias, quas per legatos obtinuit. Eaſdem paucis perſtringit Lampridius in Alexan-

dro cap. 58. *Acta ſunt res feliciter & in Mauritania Tingitana per Furium Celſum, & in Illyrico per Varium Macrinum affinem, eius & in Armenia per Iunium Palmatum, atque ex omnibus locis ei tabellæ laureatæ ſunt delatæ, quibus in Senatu, & apud populum lectis, omnibus nominibus eſt adornatus.* Extat rariſſimus nummus Alexandri in gaza Medicea in auerſa parte ſignatus quadrigis triumphalibus cum victoria ſtantem in curru Imperatorem coronante cum epigraphe: P. M. TR. P. VII. COS. II. P. P. S. C. vt planè conſtet eundem anno etiam 228. victoriam alicubi contra hoſtes conſecutum fuiſſe, vnde quadrigæ triumphales eidem S. C. decretæ ſunt. Hac occaſione vnus conſulum laterculus à prima vſque ad octauam Trib. Pot. Alexandri corrigendus eſt. Etenim anno 225. Panuinus, Caluiſius, Petauius, Ricciolius ceterique conſules aſſignant *L. Turpilium Dextrum & M. Memmium Ruffum*. Verùm ex lapide apud Gruterum pag. 121. & ex altero ſaxo pag. 9. ſtatuendi ſunt Conſules *Fuſcus II. & Dexter*. Extant plura reſcripta Alexandri *L. 6. de teſt. militis. L. 4. de impub. ſubſtit. L. 2. de liberis præt. L. 7. de fideicommiſſis*, ſignata *Fuſco II. & Dextro Coſs.* Fragmentum conſulare apud Bucherium pag. 247. conſules exhibet *Fuſcum & Dextrum Sat.* Et rectè; nam A. 225. Kalendæ Ianuariæ inciderunt in diem Saturni Cyclo Solis X. Lunæ XVII. lit. B. Interim mirari liceat, cur nuſquam in lapidibus, aut nummis Alexander Mauritanicus, Armeniacus, ſed neque Perſicus inſcribatur. Sed de his hactenus.

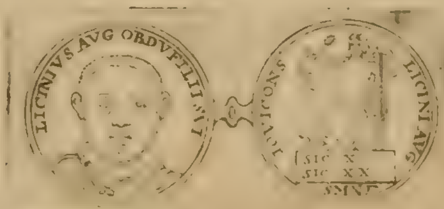
Victi ab Alexandro Perſæ, dein iterum à Gordiano profligati, octodecim annos pacem ſeruarunt, donec viribus reparatis, Valeriano imperante tertium Romanis bellum intulere, ac inſigni victoria acceptas ab Alexandro, & Gordiano clades compenſarunt, capto Imperatore, ac legionibus cæſis. At ne vniuerſam Aſiam ſub iugum mitterent, Odenati, eiuſque coniugis Zenobiæ virtus fecit. Aurelianus in bello contra Zenobiam auxiliares quidem Perſarum copias in Reginæ ſubſidium miſſas, intercepit; cum Perſis tamen pacem coluit, aureo etiam curru in ſignum amicitiæ ab illorum Rege donatus fuit, teſte Vopiſco in libello de vita eiuſdem cap. 33. Carus quartum bellum Perſicum ſuſcepit, captiſque Cteſiphonte, ac Colche nobiliſſimis Perſarum vrbibus, dum victoriam feliciter exercens, caſtra in Tigridis ripa metatur, fulmine ictus occubuit. Imperator Diocletianus quintum bellum contra Perſas geſſit, ac recepta Syria, plurimis hoſtium oppidis captis, & vt ait Orator in panegyrico Conſtantij *Partho vltra Tigrim redacto*, Narſeum Perſarum regem ad petendam pacem coegit. Hinc ob Perſicas victorias *quadrigæ elephantorum* eidem *decretæ ſunt, vtpote qui Perſas viciſſet, vt triumpho Perſico triumpharet*: quemadmodum de Gordiano Capitolinus ſuperiùs laudatus, loquebatur. Et quamuis nulla veterum ſcriptorum monumenta appellare poſſimus, Mediceum Numiſma horum fidem facit, in quo Diocletianus quadrigis Elephantorum triumphans exhibetur. His etiam accedit Mamertinum hæc ſcribere in panegyrico ad Maximianum ipſis parilibus recitato: *Hoc eodem modo rex ille Perſarum, nunquam ſe ante dignatus hominem confiteri fratri tuo* (Diocletianum intelligit) *ſupplicat, totumque, ſi ingredi ille dignetur, regnum ſuum pandit, offert; interim varia miracula eximiæ pulchritudinis feras mittit, amicitiæ nomen impetrare contentus, pacem promeretur obſequio.* Cap. 10. Has autem inter feras fuiſſe elephan-

phan-

phantos crediderim, quòd ob vſus bellorum plurimi à Perſis fiebant, quos cum Diocletianus in victoriæ ſignum Romam miſiſſet, vti Alexander, ac Gordianus olim fecerant, eidem triumphus in quadrigis elephantorum S. C. decretus fuit. Num verò idem Imperator A. 302. quo de vniuerſis hoſtibus tum à ſe, & à collega Maximiano, tum à Cæſaribus Conſtantio ac Galerio ſuperatis triumphauit, quadrigis elephantorum vſus fuerit, in medio relinquo, neque auſim hac de re quidpiam ſine teſte affirmare.

DISSERTATIO SECVNDA

DE NVMISMATE LICINIANI LICINII AVG.

ALTERVM Numiſma, item aureum, eſt Licinij Imperatoris, ſed mediocris magnitudinis, cum epigraphe ſatis obſcura: vnde variæ eiuſdem interpretationes excogitatæ, quas haud vacat in examen adducere; illis enim omiſſis, veram eiuſdem rariſſimi Nummi explicationem ſubijciam; quod priùs quàm exequar, operæ pretium duxi Liciniani tum in Europa, tum in Aſia imperij chronologiam præmittere, vt annus eiuſdem decennalium, quæ in Numiſmate inſcripta ſunt, intelligatur, ſimulquè anni tertij ibidem expreſſi, ratio conſtet, cum aliàs hæc annorum diuerſitas vix ſecum inuicem componi poſſe videatur.

CAPVT I.

Liciniani in Europa imperij chronologia ex MS. Mediceo ac Nummis ſtatuitur. Licinium Cæſarem, & Auguſtum ſimul deſignatum. CHRISTINÆ Auguſtæ Numiſma perperam Triſtano explicatum.

CVm Maxentius Seuero Cæſare Maximiani patris inſidijs ſublato, vrbem occupaſſet, ac Italiæ, & Africæ inhiaret, Galerius Auguſtus Seueri mortem vlturus, cum validis copijs toto Illyrico ac Oriente contractis, Romam contendit. Henricus Valeſius vir planè doctiſſimus, vetuſti ſcriptoris excerpta quæ diu cum blattis luctata fuerant, in calce ad hiſtoriam Ammiani Marcellini publicauit, ex quibus pleraquè maioribus noſtris ignorata deprehendimus: Scribit Anonymus: *Dehinc Galerius cum ingentibus copijs Romam venit, minatus ciuitatis interitum, & caſtra interamnæ ad Tiberim poſuit. Tunc legatos ad vrbem miſit Licinium & Probum, per conloquium petens, vt gener apud ſocerum, id eſt, Maxentius apud Galerium precibus magis quàm armis optata mercaretur.*

Ita-

Itaque errat Victor Schotti qui ait Licinium deſignatum Auguſtum, ad Illyrici munimentum relictum, antequàm Galerius in Italiam deſcenderet; Nam Licinius adhuc priuatus Galerij caſtra ſecutus, legatione apud Maxentium perfunctus fuit. Hac tamen legatione deſpecta, Tyrannus Galerij milites ingentis donatiui ſpe allectos, ſuas in partes paſſim trahebat. Quare Galerius veritus ne ab vniuerſo exercitu deſereretur, caſtris incenſis, ac Italia omni quacumque iter faciebat, militi in prædam conceſſa, in Pannoniam inglorius redijt, ac tertio Idus Nouembris, teſtibus Idacio ac Chronico Alexandrino, Licinium imperij conſortem deſignauit. Erat Licinius *Dacia oriundus, notus ei antiqua conſuetudine, & in bello quod aduerſus Narſeum geſſerat, ſtrenuis laboribus ac officijs acceptus.* Hæc Eutropius lib. 10.

Annus inaugurationis Licinij non idem ab omnibus ſtatuitur. Baronius ad A. 307. Gothofredus in notis *l.* 1. *de infir. his quæ à tyrannis*, Petauius in Chronico, ſcribunt Licinium anno 307. purpuram induiſſe. Valeſius in notis ad laudatum Anonymum, Idatium ſecutus, initium Liciniani imperij ſtatuit anno 308. quod tamen vltra biennium protrahunt Panuinus, Caluiſius, ac Goltzius. Imò Sigonius lib. 2. de imperio Occident. ſcribit Licinium ad imperium euectum A. 311. XI. K. Maij, nempe ipſis parilibus. Sed aliud inſuper controuerſum eſt, num Licinius prius Cæſar, dein Auguſtus deſignatus fuerit. Hoc enim pluribus contendit Triſtanus tom. 3. comment. 82. Petauius, Ricciolius, alijque paſſim, quibus tamen refragatur Scaliger in notis Euſebianis num. 2324. Extat in Bibliotheca Sereniſſimi Magni DVCIS Etruriæ antiquus Euſebij Cæſarienſis codex in pluteo LXX. in quo pag. 144. recitatur titulus edicti anno 311. ab Imperatoribus Galerio, Conſtantino, ac Licinio publicati; in editis Euſebij voluminibus Licinius omittitur, quem tamen Cl. Valeſius poſt Nicephorum lib. 7. cap. 23. ex alijs etiam MSS. ſuo tandem loco reſtituit. In titulo edicti Galerius inſcribitur *Tribunitiæ poteſtatis XX. Conſul VIII.* Conſtantinus *Tribunitiæ Poteſtatis V.* ita enim ex Nicephoro lacuna implenda eſt, poſtea in laudato codice legitur: καὶ ἀυτοκρατωρ καῖσαρ ϐαλέριος Λικίννιος ἐυσεβὴς, ἐυτυχης, ἀνικητὸς, σεβαςὸς, ἀρχιερεύς μέγιςος, δημαρχικῆς ἐυξεσιας τὸ τέταρτον, ἀυτοκράτωρ τὸ τρίτον, ὕπατος, πατὴρ πατρίδος, ἀνθυπατος. *Et Imperator Cæſar Valerius Licinnius, Pius Felix, Inuictus, Auguſtus, Pontifex Maximus, Tribunitiæ Poteſtatis IIII. Imperator III. Conſul, Pater Patriæ, Proconſul &c.* Hoc edictum emiſſum fuit paulo poſt initium anni 311. quo Maximianus Galerius in omnibus faſtis ponitur Conſul VIII. Idem verò inierat tribunitiam poteſtatem Tiberiano & Dione Coſs. A. 291. Kalend. Martij, teſte Idatio, & antiquo Panegyriſte in oratione ad Conſtantium Cæſarem. Quare Tribunitia poteſtas Galerij vicies repetita, deſinit in fine Februarij A. 311. ac proinde edictum illud, in quo eiuſdem Trib. Pot. XX. ſignatur, emiſſum fuit ante Martium, quo tempore eiuſdem conſulatus octauus cum Tribunitia poteſtate XX. rectè componitur. Ex his euidenter initium Liciniani imperij deducitur; nam cum ex faſtis Idatij, & Chronici Alexandrini eiuſdem inauguratio contigerit *Carnunto III. Idus Nouembris*, initium Tribunitiæ Poteſtatis quæ vnà cum purpura nouis Principibus, id temporis deferebatur, ſtatuendum eſt A. 307. vt poſtea anno 311. ante Martium inſcribi potuerit in titulo edicti: *Tribunitiæ Poteſtatis IIII.* Hoc

ipſum

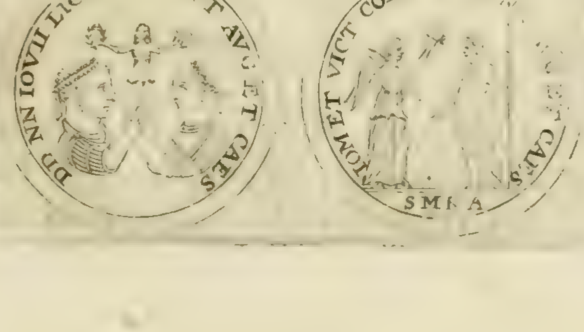
ipſum oſtendit aureum Numiſma Licinij quod interpretandum ſuſcepi; nam decennalia eiuſdem ineunte decimo imperij anno cum tertio anno imperij eiuſdem in Aſia iunguntur; anno autem 316. III. Idus Nouembris tertius Aſiatici imperij annus Licinio labebatur, vt inferiùs oſtendam, ac proinde initium Tribunitiæ poteſtais eiuſdem alligari debet anno 307. Itaque ex literarijs Principum Etruriæ Cimelijs, nempè ex Laurentiano Euſebij codice, & ex Sereniſſimi Cardinalis Numiſmate initium imperij Liciniani in Europa, hiſtoricis hucuſque controuerſum, ſuo demum tempore aſſignatur, nempe die 11. Nouembris A. 307.

Porrò Licinium vnà ſimul & Cæſarem & Auguſtum deſignatum ex Euſebio, ac nummorum inſcriptionibus mihi ſatis apertè colligitur. Euſebius, cum lib. 8. cap. 13. Valeſianæ editionis, recitaſſet Conſtantini in Britannia inaugurationem, hæc ſcribit: *Poſt hæc Licinius communi Imperatorum ſuffragio Imperator, & Auguſtus declaratus eſt. Quod quidem Maximinus ægrè admodum tulit, qui hactenus Cæſar duntaxat ab omnibus appellabatur. Hic ergo præ ceteris tyrannico ingenio præditus, Auguſtus à ſemetipſo renunciatus eſt.* Euſebius omni exceptione maior teſtis habendus eſt, quippe qui ſub Maximini imperio vixit, cumquè Cæſareæ in Paleſtina de facie nouit, cuius etiam iuſſu ob Chriſtianæ religionis profeſſionem in carcerem coniectus fuit. Itaque Euſebius teſtatur Licinium creatum fuiſſe Auguſtum, ac ſtatim Maximinum noui huiuſce Imperatoris deſignatione intellecta, propria auctoritate, non expectato Galerij, aut Conſtantini, vel Maxentij conſenſu, ſemet Auguſtum dixiſſe. Triſtanus tomo 3. comment. 82. pag. 429. ac Valeſius in notis ad laudatum Euſebij teſtimonium, & ad c. 13. lib. 8. & ad cap. 1. lib. 9. ſcribunt Maximinum anno 311. defuncto Galerio auunculo, Auguſti titulum primitus vſurpaſſe, quod & de Licinio affirmant. Ego ex nummis ab Occone laudatis, rem planè definiam, ac palam faciam, quantum præſidij ex nummorum inſcriptionibus ad exactam Romanorum Principum hiſtoriam aſſequendam habeamus. Hi nummi Occoni viro diligentiſſimo laudantur: IMP. MAXIMINVS. P. F. AVG. in poſtica parte ſignati: GENIVS AVGVSTI. A. *alius* B. *alius* Γ. *alius* Δ. *alius* E. *alius* ς. *omnes SIS.* In alijs eiuſdem nummis legitur: IOVI CONSERVATORI. A. *alius* B. *alius* Γ. *alius* Δ. *alius* ς. *omnes SIS.* Hi nummi percuſſi ſunt Siſciæ, qua in vrbe moneta cudebatur; vnde & in Notitia imperij nominatur *Procurator monetæ Siſcianæ.* At certum eſt apud antiquarios Græcis illis literis A. B. Γ. Δ. E. ς. ſex imperij annos ſignificari, quod longa Numiſmatum omnium Auguſtorum ſerie ad oculum Goltzius demonſtrauit. Ex his patet Maximinum per ſexennium Auguſti titulo decoratum; vltima enim nota ς. ſextum numerum apud Græcos deſignat. Cum verò exeunte anno 313. bellum ciuile inter Licinium ac Maximinum eruperit, vt cap. 2. ex ipſius Maximini edictis oſtendam, conſequens fit, vt Licinius in honorem Maximini Auguſti circa initia anni 308. Siſciæ, quæ erat Pannoniæ vrbs, vbi apud Sirmium idem Licinius imperij ſedem poſuerat, Galerio Auguſto apud Serdicam commorante, nummos cudendos iuſſerit, vt pleno ferè ſexennio Maximini nummi cum Auguſti titulo Siſciæ obſignati dicantur. His quæ planè euidentia ſunt, ſtabilitis, Licinij Auguſti imperium inchoatum fuit III. Idus

Nouem-

Nouembris A. 307. cuius inaugurationis nuncio in Orientem delato, Maximinus moleſtè ferens nouum hominem ſibi & Cæſari & nepoti à Galerio prælatum, ſe pariter ſine collegarum conſenſu, propria auctoritate Auguſtum, inuidia ſtimulante, nuncupauit. Galerius quo ciuilium bellorum cauſam auerteret, factum probauit, quod etiam Licinius non modò ratum habuit, verùm etiam vt Maximini amicitiam demereretur, nummos eiuſdem effigie cum Auguſti titulo obſignatos in Pannonia, vbi imperabat, cudi iuſſit. Hoc ipſum feciſſe Conſtantinum, ac Maxentium conſtat ex nummis Maximini Auguſti imagine ſignatis cum epigraphe: GENIO POP. ROM. cum literis PTR. nempe *Percuſſa Treuiris*, vbi Conſtantinus domicilium habebat. In gaza Magni DVCIS extat nummus cum inſcriptione: IMP. C. GAL. VAL. MAXIMINVS P. F. AVG. & in poſtica parte: S. P. Q. R. OPTIMO PRINCIPI. Quo nobili titulo Maxentius Maximinum inſigniuit; ſed mulus mulum perfricuit. Etenim Maxentius, cum iniquo eſſet animo erga Conſtantinum, ac Licinium, *amicitiam ac fœdus cum altero Orientis tyranno fouebat*, teſte Euſebio lib. 8. cap. 14. Itaque regia planè via, nemini tamen hucuſque calcata (adeo homines aliàs eruditi, Numiſmatum luce relicta, obſcuris prorſus coniecturis ducuntur) ad veram Liciniani imperij epocham perueni. Goltzius Græcos Licinij nummos profert inſcriptos: ΑΥ. Κ. ΟΥΑΛ. ΛΙΚΙΝΙΑΝ. ΛΙΚΙΝΙΟϹ. ϹΕΒ. L. Α. poſtremum L. ΙΕ. *Imp. Cæſar Valerius Licinianus Licinius Auguſtus. Anno primo.* Poſtremus. *Anno XV.* vt planè luceat, eundem deſignatum Auguſtum antequam Galerius A. 311. imperium cum vita relinqueret; victus eſt enim Licinius, ac ad priuatam vitam redactus A. 324. vti ſcribit Idatius, vel anno 323. vt aliàs ex Conſtantini reſcriptis oſtendam. Hinc infero Licinium ſimul Cæſarem, & Auguſtum creatum, quod præter adducta Maximini Numiſmata Siſciæ obſignata, inde etiam eruditè colligit Scaliger, quod nullus hucuſquè ab antiquarijs nummus repertus fuit, in quo Licinius NOB. CAES. inſcribatur. Non Occo, non Goltzius eiuſmodi inſcriptionis Numiſmata laudarunt, cum tamen omnes penè gazas diligentia incomparabili ſcrutati fuerint. Profectò in copioſiſſimis Sereniſſimorum Etruriæ Principum Cimeliarchijs nuſquam Licinius ſenior Cæſaris titulo inſcribitur; ſed nec in Gaza Inclytæ Reginæ talis nummus viſitur, vti mihi per literas ſignificauit Franciſcus Camelus regij Muſei Præfectus ac in re antiquaria ſumma cum laude verſatus; quod item teſtatum fecit vir illuſtriſſimus Comes Ioannes de Lazara, cuius ditiſſima ſcrinia plurima Licinij Numiſmata continent, omnia tamen Auguſti titulo obſignata.

Extat in regijs Cimelijs CHRISTINÆ Auguſtæ Licinij Nummus æreus minoris magnitudinis, ſed inſignis ac planè rariſſima inſcriptione ſignatus, cuius hic ectypum exhibeo.

Ioan-

Ioannes Triſtanus antiquariorum huius ætatis facilè princeps tom. 3. comm. 82. pag. 428. eiuſdem omnino typi nummum aureum tamen producit, cuius inſcriptio in antica parte alteri Auguſtæ ſimilis legitur in poſtica verò hanc epigraphen præfert: IOVI T. VICT. CONSER. DD. NN. AVG. ET CAES. in inferiori parte hiſce notis ſignatur: M. K. Γ. Putat Triſtanus deſignari ibidem Galerium Maximianum, quem Iouium non ſemel appellat auctor Chronici Alexandrini, itemquè Licinium Cæſarem quem contendit mortuo tantùm Galerio Auguſti titulum vſurpaſſe. Itaque hanc nummi interpetrationem concinnat: *Dominorum Noſtrorum Iouij Inuicti Auguſti*, nempè Galerij Maximiani, *& Cæſaris* Licinij ſenioris. Et in auerſa: *Ioui Tutatori, victori, Conſeruatori Dominorum noſtrorum Auguſti, & Cæſaris*. Placuit explicatio Henrico Valeſio in eruditiſſimis notis ad cap. 9. lib. 9. Euſebij Ceſarienſis, eamque haud incommodam dixit eruditiſſimus Spanhemius diſſert. 8. de vſu & præſt. num. pag. 748. Verùm Triſtanus hac in re adeo infeliciter calculos poſuit, vt totam planè illam rariſſimi Nummi interpretationem erroneam obtruſerit. Hæc diligentiùs oſtendam, non ſolùm quòd Liciniani nummi explicationem, in qua verſor, plurimùm promouent, verùm etiam quòd intelligo me id incomparabili Reginarum MAXIMÆ beneficentiæ debere. Nam cum me nuper AVGVSTA in regium literatorum Senatum extra dubiam ſuffragiorum aleam, diuali oraculo adlegerit, nec ex præſcripto Academiæ, in regio Muſarum ſacrario orationes recitare poſſim; tum quòd ab vrbe diſto; tum quòd longiùs ab erudito ac eleganti genere dicendi, quale ſacras aures decet, me remotiſſimum ſentio, cruda hæc antiquariæ artis rudimenta in deuotæ mentis, ac obſequij teſtimonium offero; vereor tamen, ne regia cimelia noui inter antiquarios hominis proletaria ſtudia, ac ignobiles curas excludant.

Inprimis Triſtani interpretatio violenta apparet ex illa verborum tranſpoſitione quæ à Numiſmatum ac lapidum inſcriptionibus aliena eſt. Profectò mihi compertum eſt duos ibidem Licinios deſignari, Auguſtum Patrem, ac Cæſarem filium; nam Cæſar exhibetur adoleſcentulus, mento ne leui quidem lanugine aſperato, quod in nummo præſertim regio optimè ſeruato, ad oculum patet; ac proinde nequit eſſe Licinius ſenior, ſiquidem hic occiſus fuit A. 325. *ferè ſexagenarius*, teſte Victore Schotti; idem ab Euſebio vocatur *ſenex decrepitus* lib. 10. cap. 8. Sozomenus etiam libro 1. cap. 7. ſcribit hoc ab Apolline Licinio reſponſum datum.

Te iuuenes, grandæue pater, vexare feroces
Certum eſt: te infirmum manet ærumnoſa ſenectus.

Quare Licinius quadragenario maior in imperij ſocietatem à Galerio vocatus fuit. Errat iterum Triſtanus putans Diocletianum ac Galerium, non verò Licinium Iouios appellatos; nam laudatur à Cl. Spanhemio diſſert. 8. de vſu & præſt. num. pag. 747. nummus cum epigraphe: IOVIVS LICINIVS AVG. Diocletianus M. Maximianum imperij collegam deſignans, eundem in Valeriam familiam quam iactabat, aſciuit: ſe quidem Iouium, Maximianum verò Herculium appellans. Hinc cum Diocletianus Galerium, Maximianus Conſtantium filios ſibi adoptaſſent, Galerius Iouij, Conſtantius Herculei nomen ſortiri ſunt, vti lucet ex Chronico Alexandrino & antiquo Con-

ſtan-

culei nomen ſortiti ſunt, vti lucet ex Chronico Alexandrino & antiquo Oratore, qui in panegyri recitato coram Maximiano ac Conſtantino Conſtantij Aug. F. cap. 8. ait: *Hic eſt*, nempe Maximianus, *qui nomen quod accepit à Deo principe generis ſui, dedit vobis: qui ſe progeniem eſſe Herculis non adulationibus fabuloſis, ſed æquatis virtutibus comprobauit*. Ibidem etiam ijdem dicuntur *Imperatores ſemper Herculei*. Hinc cum Galerius Maximinum ac poſtea Licinium etiam adoptaſſet, vterque Iouius fuit. Hoc ſe nomine inſcribit Maximinus in edicto apud Euſebium lib. 9. cap. 9. Et item Licinius in laudatis Numiſmatibus. Porrò omnes in Valeriam Diocletiani familiam tranſiere, vt ex eorundem nummis apparet. Scaliger putat adoptatos à Diocletiano Iouios appellatos, Valerios verò quos Maximianus in filios aſciuit. Conſtantinus cum ſolus Romani imperij faſtigium occupaſſet, Valeriæ familiæ nomine antiquato, filios Flauios nuncupauit. Errat tertiò Triſtanus ſcribens Licinium vnà ſimul Cæſarem ac conſulem deſignatum. Nam Licinius ex faſtis Græcis, Caſſiodori, ac Victorij Aquitani A. 311. conſul ordinarius fuit, collega Maximiano VIII. cum id temporis eſſet Trib. Pot. IV. vt ex edicto oſtendi. Hinc corrigendi ſunt Panuinus, Caluiſius, ac Goltzius, qui putant A. 311. Kal. Ianuarijs ſolum Maximianum Galerium conſulem proceſſiſſe, Licinium verò poſtrema eiuſdem anni parte conſulatum ſuffectum geſſiſſe; in edicto enim ante Kalend. Martij A. 311. publicato Licinius diſertè inſcribitur *conſul*, ac proinde conſulatum ordinarium Kal. Ianuarijs iniuit. Errat IV. addens bellum inter Licinium ac Maximinum ex recèns vſurpato à Maximino Auguſti titulo deriuaſſe. Nam Licinius, vt oſtendi, non modò eundem titulum collegæ ratum habuit, verùm etiam nummos in honorem Maximini cum *Auguſti* epigraphe pleno ferè ſexennio Siſciæ in Pannonia, vbi imperabat, ſcalpendos iuſſit. Errat V. dicens Licinium poſt Galerij obitum Auguſtum primitus appellatum; in titulo enim laudati edicti vnà cum Galerio inſcribitur: *Imperator Cæſar Auguſtus*; & rurſus *Imperator III.* ex quibus conſtat ob reportatas victorias Imperatoris nomen à victore exercitu tertiò eidem delatum. Errat VI. aſſerens Galerium vniuerſum Illyricum Licinio regendum tradidiſſe. Nam Galerius Rhętiam tantùm ac vtramque Pannoniam Licinio commiſit; Illyricum verò, Thraciam, ac Aſiaticas prouincias citra diœceſim Orientalem ſibi reſeruauit. Scribit Anonymus Valeſij: *Tunc Galerius Licinium Cæſarem fecit; deinde illo in Pannonia relicto, ipſe Serdicam regreſſus, &c.* vbi etiam interijt. Denique minùs rectè interpretatur literas in inferiori parte inſcriptas; M. K. Γ. *Moneta Karnutenſis*, quaſi nummus ſcalptus ſit, vbi primùm Licinius purpuram à Galerio accepit. Etenim Γ. annum tertium imperij deſignat; qua ſanè nota nequit indicari annus imperij Licinij quod tum primò auſpicabatur; neque Galerij qui anno imperij XVII. Licinium in imperij ſocietatem vocauit. Idem Antiquarios numeralis illius notæ explicationem omiſit, quòd neutrius imperio congruere intelligebat.

Num verò idem poſticæ partis inſcriptionem optima fide retulerit, alij fortè in dubium vocabunt. Ipſe integram eidem fidem accommodo. In nummo Auguſtæ legitur: *Ioui Optimo Maximo, & Victoriæ Conſeruatoribus Dominorum Noſtrorum Auguſti, & Cæſaris*. Eſt accurata Eruditiſſimi Amici interpretatio. Romani Victoriam vti Deam in templis venerabantur. Cum bello ſe-

cundo Punico Hiero Siciliæ rex aurcam Victoriæ ſtatuam pondo CCCXX. Romanis dono miſiſſet, teſtatur Liuius dec. 3. lib. 2. Senatum Regi ſcripſiſſe: *Victoriam omenque accipere, ſedemque ſe Diuæ dare, dicare Capitolium, templum Iouis Opt. Max. in ea arce vrbis Romæ ſacratam, volentem, propitiamquè, firmam ac ſtabilem fore Populo Romano.* In vno eodemque templo plures Victoriæ imagines adoratas ex eodem colligitur dec. 3. lib. 6. *In æde*, inquit, *Concordiæ victoriæ quæ in culmine erat, fulmine icta decuſſaquè, ad victorias, quæ in ante fixæ erant, hæſit atque inde procidit.* Scribit de Auguſto Dio lib. 51. *Tum Curiam Iuliam in honorem patris ſui factam dedicauit, in eaque imaginem Victoriæ poſuit, quæ hodiæ quoque extat, Tarento olim Romam aduecta, & à Cæſare tum in curia poſita, & ſpolijs Ægyptiacis decoratá; ex quo Cæſar nimirum oſtendebat, imperium ſe ex Victoria eſſe adeptum.* Herodianus lib. 7. ait duos Maximini milites *curiam ingreſſos ſic vt vltra aram quoque Victoriæ penetrarent.* Hæc imago Victoriæ ſtetit in curia vſque ad imperium Conſtantij, qui cum anno 357. primùm Romam veniſſet, *nondum ſacris initiatus myſterijs, contaminari ſe putauit, ſi aram illic videret; iuſsit auferri.* Hæc D. Ambroſius in epiſtola contra Symmachum ad Valentinianum iuniorem. Ceterùm Gentiles mortuo Conſtantio, eandem aram Victoriæ reſtituendam curarunt, quam cum Gratianus Auguſtus iterum amouendam iuſſiſſet; eodem occiſo grauiſſima ob eam rem diſſidia inter Symmachum Præfectum Vrbi, & S. Ambroſium emerſere, vti ex vtriuſque epiſtolis lucet. Egregiè ſanctiſſimus Epiſcopus Gentilium inſaniam vellicans ait: *Sic Deam eſſe Victoriam crediderunt, quæ vtiquè munus eſt, non poteſtas: donatur, non dominatur: legionum gratia, non religionum potentia. Magna igitur Dea, quam militum multitudo ſibi vendicat, vel præliorum donat euentus?* Prudentius etiam poeta Chriſtianus lib. 2. contra Symmachum ait.

Non aris, non fare molæ Victoria felix
Exorata venit: labor impiger, aſpera virtus,
Vis animi, excellens ardor, violentia dura,
Hanc tribuunt, durum tractandis robur in armis.
Quæ ſi defuerint bellantibus, aurea quamuis
Marmoreo in templo rutilas Victoria pennas
Explicet, & multis ſurgat formata talentis,
Non aderit, verſiſque offenſa videbitur haſtis.

At Gentiles Victoriam Numen putabant, quam etiam conſeruatricem ac cuſtodem Romani imperij arbitrabantur. Hinc Symmachus ad Valentinianum iuniorem ſcribebat: *Multa Victoriæ debet Æternitas veſtra, & adhuc plura debebit. Auerſentur hanc Poteſtatem, quibus nihil profuit: vos amicum triumphis patrocinium nolite deſerere. Cunctis Potentia iſta votiua eſt; nemo colendam neget, quam profitetur optandam.* Quæ Ethnici hominis dicta laudati Patres non tàm confutarunt, quàm irriſere. Claudianus lib. 3. de laudibus Stilichonis canit.

Quæ verò procerum voces, quam certa fuere
Gaudia, cum totis exurgens ardua pennis,
Ipſa Duci ſacras Victoria panderet ædes,
Et palma viridi gaudens, & amicta trophæis?
CVSTOS IMPERII *Virgo quæ ſola mederis*
Vulneribus, nullumque doces ſentire laborem.

Itaquè Gentiles vtrumque Numen, nempe Iouem ac Victoriam, Licinij Augusti, ac Licinij Cæſaris conſeruatores in eodem Numiſmate inſcripſere, quemadmodum, teſte Liuio, in eodem quoque templo Romæ adorabantur.

Vtrumquè Numiſma tum æreum in Cimilarchio regio, tum aureum Triſtani obſignatum fuit anno 317. cum Kalendis Martij Licinius puer ab Auguſto patre Cæſar deſignatus fuit; huius enim inaugurationem eo anno contigiſſe ex Idatio alijſque antiquiſſimis ſcriptoribus cap. 4. demonſtrabo. Id euincit annus tertius Licinij in Triſtani Numiſmate Græca nota Γ. deſignatus. Et quidem vt in ſequenti capite euincam, anno 317. ad Kal. Martias numerabatur tertius annus imperij Licinij in Aſia. At in nummo Auguſtæ annus prior nota numerali A. indicatur, ſcilicet Licinij iunioris qui id temporis imperium auſpicabatur. Etenim in nummis non deſignabantur anni tantùm Auguſtorum, verùm etiam Cæſarum nobiliſſimorum. Extat nummus in gaza Medicea inſcriptus: CONSTANTIVS NOB. CAES. in auerſa parte legitur SIS Γ. nempe *Siſciæ anno tertio*. Conſtantius Chlorus A. 293. poſt Kal. Martias annum tertium imperij degebat, quo tempore Diocletiani nouus, Maximiani octauus numerabatur. Res eſt certiſſima ex nummis Maximini, Galerij, aliorumque Cæſarum apud Occonem, & Goltzium. Eos verò nummos non quidem apud Carnuntum in Pannonia, verùm apud Cyzicum in Bithynia percuſſos puto, atque legendum: *Signata moneta Kyzici anno primo*, & in altero: *Moneta Kyzicenſis anno tertio*. Oſtenſum enim eſt nummum vtrumque cuſum fuiſſe A. 317. id verò temporis Carnuntum non ad Licinij, ſed ad Conſtantini imperium ſpectabat; & quamuis Auguſti intra imperij ſui fines nummos in collegarum honorem obſignabant, cum Conſtantinus tunc Idola palam auerſaretur, vix crediderim auſos fuiſſe monetarios ſuperſtitioſam illam inſcriptionem Ioui ac Victoriæ dicatam apud vrbem Chriſtiani Imperatoris nummis imprimere. His adde nummos in Pannonia apud Siſciam, & Sirmium, non verò Carnunti ſolitos ſcalpi. At Cyzicum erat vrbs Bithyniæ in qua prouincia Licinius Orientalis imperij ſedem poſuerat. Monetariorum Ordinem apud Cyzicum ab Imperatoribus antiquitus inſtitutum narrat Sozomenus lib. 5. cap. 14. Et *theſauri* apud Cyzicum memorantur Ammiano Marcellino lib. 26. pag. 326. edit. Valeſij V. C. Numiſmata etiam cum epigraphe ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ paſſim antiquarijs laudantur.

CAPVT II.

Singularis Baronij ſententia de initio Liciniani in Aſia Imperij ex edictis imperatorijs, ac Numiſmatum inſcriptionibus aduerſus vulgarem opinionem demonſtratur. Subſcriptio legis in vtroque Codice perperam ſignata emendatur.

AD exactam Medicei Numiſmatis intelligentiam annus occupatæ à Licinio Auguſto Aſiæ indagandus eſt. Hoc enim peculiare in rariſſimo nummo viſitur, quod in eodem diuerſi eiuſdem Principis anni obſignantur; nam licèt in nummis aliorum Cæſarum anni Tribunitiæ poteſtatis cum annis imperij non conueniant, vnde decennalia M. Aurelij cum anno Tr. Pot. XXV. in eiuſdem nummis iunguntur, quod item in alijs paſſim apparet, nuſquam diuerſi imperij anni, hoc inſigni Numiſmate excepto, vnà ſimul exprimuntur.

Sanè litera Γ· tertium Licinij Auguſti annum deſignat, qui cum decennalibus eiuſdem nobis componendus venit.

Anno 311. ineunte Galerius Maximianus inſanabili morbo correptus, effuſi Chriſtiani ſanguinis pœnas tardæ Numinis vindictæ ſe dare ſentiens, edictum ſuperiori capite laudatum publicans, veræ religionis profeſſionem liberam fecit. Verùm vt oraculi verbis vtar, *orabat hic ſceleſtus Dominum, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus*. Quare cum toto corpore tabefactus, vltimo fato vrgeretur, Licinium Auguſtum totius Illyrici, quod in ſeptemdecim prouincias diuidebatur, hæredem inſtituit; Aſiaticam verò diœceſim, in qua Bithynia, Pontus, Galatia, aliæquè prouinciæ numerabantur, Maximino Auguſto nepoti legauit. Hac imperij diuiſione concordia inter vtrumque ſtabilita. Vtri Thracia contigerit, in obſcuro latet. Quiſpiam Maximino potius deputarit, quòd exorto inter vtrumquè bello, Maximinus in Illyrico cum Licinij copijs conflixit. In Thracia autem prior belli turbo detonuiſſet, ſi hæc ad Licinium ſpectaſſet, neque Maximinus tantas ex Aſia copias in hoſtili litore expoſuiſſet, ſi nullum in Europa portum poſſediſſet. Rem in medio relinquo. Galerius poſt edicti publicationem, teſte Euſebio lib. 8. cap. 18. *continuò vita ſimul ac doloribus liberatus eſt*. Maximinus noui imperij prouincias luſtraturus, in Bithyniam ſe contulit; & quidem anno 312. ineunte, Nicomediæ degiſſe patet ex actis S. Luciani Martyris, qui obijt die 7. Ianuarij, quod etiam teſtatur Euſebius lib. 9. cap. 6. *Sed & Lucianus*, inquit, *Antiochenæ Eccleſiæ presbyter; vir tum vitæ continentia, ſacrarum literarum ſcientia conſpicuus, perductus Nicomediam in qua tunc ciuitate Maximinus morabatur, cum defenſionem fidei illius quam profitebatur, coram Præſide edidiſſet, coniectus in carcerem trucidatur*. In actis familiari Græcorum errore, pro Maximino Maximianus ſcribitur, ſed ex Euſebio textus emendandus eſt; præſertim cum Galerius apud Serdicam longiori morbo conflictatus, finem viuendi fecerit. Hæc conſultò adnotaui, quòd in annalibus Luciani Martyrium à V. C. retrahitur ad A. 311. Maximiano Galerio Nicomediæ commorante. Interim legi poſſunt quæ ad hoc ipſum adducit vir erudititiſſimus idemquè pientiſſimus Bollandus in prolegomenis ad acta Luciani Martyris tom. 1. menſis Ian. D. VII. §. 1. num. 10. vbi ineluctabili argumento meam, imò veram ſententiam confirmat.

Conſtantinus cum bellum aduerſus Maxentium mente agitaret, ac probè noſſet tyrannum veterano Diocletiani milite armatum, cum Licinio fœdus percuſſit, eumque Conſtantia ſorore eidem deſponſata, arctiùs ſibi quæſita affinitate coniunxit. Anno 312. Conſtantinus in Italiam deſcendit, ac duplici prælio apud Veronam Maxentianis ſuperatis, victrices aquilas ad Vrbem rapuit. Victus eſt Maxentius ad pontem Miluium V. Kal. Nouembris, & inſequenti die Conſtantinus victor vrbem ingreſſus, Italiam ac paulò poſt Africam occupauit. Scribit Auctor excerptorum apud Valeſium, Maxentium fluuij gurgitibus abſorptum; addens: *poſtera die corpus ipſius leuatum flumine, & caput eius inciſum in vrbem perlatum eſt*. Nazarius verò deſcribens ingreſſum Conſtantini in vrbem ait. *Sequebatur hunc comitatum ſuum tyranni ipſius teterrimum caput, &c.* Itaque rectè in Kalendario veteri apud Bucherium pag. 286. legitur: *V. Kal. Nouembris Euictio Tyranni. IV. Kal. Ingreſſus Diui*. Quæ de clade Maxentij, ac ingreſſu Conſtantini planè intelligenda ſunt. Bucherius

de

de Licinio eadem perperam accepit; Licinius enim XIV. Kal. Octobris apud Chalcedonem victus, Nicomediam fugit, nec poſtridie diei pugnæ Conſtantino ſe dedit, cum Chalcedo diſtet Nicomedia M. P. LX. vt conſtat ex tabulis Peutingerianis, & itinerario Hieroſolymitano. De anno victi Maxentij litem intendit Scaliger qui Conſtantini victoriam in annum 313. protrahit. Sed ex infallibili charactere refellitur. Anno 313. die ſecunda Octobris curante Conſtantino, habita eſt Romæ Synodus in cauſa Donatiſtarum à S. Melchiade Papa; dicitur verò ille confeſſus coactus *Conſtantino ter & Licinio ter Coſſ. VI. Nonas Octobris feria ſexta* apud Optatum Mileuitanum lib. 1. con. Parmenianum. Eſt annus 313. quo dies ſecunda Octobris incidit in feriam ſextam Cyclo Solis XIV. Lunæ X. lit. D. Itaquè anno ſuperiori Roma victo Maxentio, in Conſtantini poteſtatem venerat.

Conſtantinus tertium vix menſem Romæ moratus, vrbanis rebus compoſitis, Mediolanum profectus, Conſtantiæ nuptias cum Licinio illuc accito, ſplendidiſſima pompa celebrauit. Cum de imperio reſtituendo in commune conſulerent, id è re publicà viſum eſt, vt perſecutio aduerſus Chriſtianos toto Orbe Romano inhiberetur, data interim cuique libera religionis pro arbitrio colendæ facultate. Itaque celebre edictum promulgarunt, quo Chriſtiani cultus obſeruantia permittebatur. Extat edicti formula apud Euſebium lib. 10. cap. 5. Hanc legem menſe Martio emiſſam fuiſſe patet ex *L.* 1. *de bonis vacant.* quæ dicitur à Conſtantino *data Mediolani IV. Idus Martias Conſtantino III. & Licinio III. Coſs.* A. 313. Quare id temporis duo Imperatores Mediolani morabantur. Scribit Anonymus: *Nuptijs celebratis Gallias repetit Conſtantinus, Licinio ad Illyricum reuerſo.* Author eſt Euſebius vtrumquè Auguſtum edictum pro Chriſtianis ad Maximinum tranſmiſiſſe, vt illud toto etiam Oriente ab eodem publicaretur; *partæ*, inquit, *de tyranno victoriæ nuntium, ipſamque adeo legem ad Maximinum, qui in Orientis partibus etiam tum imperabat, ſeque ipſis amicum ſimulabat, tranſmiſere.* Ex his patet errare Petauium, alioſque exiſtimantes Maximinum anno 312. victum à Licinio, diem obijſſe. Verùm communis ferè ſententia eſt eundem anno 313. poſt ingentem cladem à Licinio acceptam, acerbiſſimis cruciatibus conſumptum, apud Tarſum infamem animam exhalaſſe. Ita ſcribunt Sigonius lib. 3. de Imp. Occid. Valeſius in notis ad cap. 10. lib. 9. Panuinus lib. 2. faſt. ad A. V. 1066. Goltzius, Caluiſius, & ceteri paſſim Chronologi, quibus addendus eſt Gothofredus in comment. ad *L.* 2. *de cenſu Cod. Theod.* Ceterùm Cardinalis Baronius victoriam Licinij, ac Maximini mortem in annum 314. refert, quam doctiſſimi Scriptoris ſententiam veriſſimam puto.

Cum Conſtantinus ac Licinius legem pro Chriſtianis menſe Martio ad Maximinum tranſmiſerint, certum eſt eundem id temporis vtrique amicum fuiſſe, quod diſertè laudatus Euſebius teſtatur; aliàs Licinius relictis nuptiarum ſolemnijs, bellum contra eundem adornaſſet, nec tam procul ab hoſtili ſolo in Italiam ſe contuliſſet. Ex his corrigendus eſt Gothofredus, qui putat ante Iunium contigiſſe mortem Maximini, ac Vniuerſum Orientem in Licinij poteſtatem veniſſe. Video virum inſignem id probare ex lege ſecunda *de Cenſu*, cui titulus præfigitur: *Idem AA. ad Euſebium V. P. Præſidem Lyciæ, & Pamfiliæ*; & dicitur *data Kal. Iun. Conſtantino A. III. & Licinio III. Coſs.* A. 313. Cum

verò

verò duo illi Auguſti fuerint Conſtantinus & Licinius, & Lycia ac Pamfilia anno demum 324. Conſtantini imperio acceſſerit, vni Licinio laudatum reſcriptum attribuendum eſt, ac ex conſequenti ante Iunium mortuo Maximino, idem in Aſia imperabat. Hæc Gothofredus. Verùm errorem irrepſiſſe in ſubſcriptionem, patet ex literis ab vtroq; Auguſto ad Maximinum datis. Quare legendum eſt: *Conſtantino IV. & Licinio IV. Coſs.* nempè A. 315. vti euidenter oſtendam ex edictis Maximini anno 313. & 314. publicatis. In Cod. Iuſt. *L. vn. de capitatione* eadem lex grauiori errore vni Conſtantino attribuitur, cum id temporis Aſia ad Licinium ſpectaret. Ibidem verò hæc leguntur: *Sicut etiam ſub Domino & Parente noſtro Diocletiano ſeniore Auguſto &c.* quibus patet Diocletianum adhuc fuiſſe ſuperſtitem; alias Diuus nuncuparetur, cum Licinius eundem inter Diuos retulerit, vt ex nummo Goltzij atque Eutropio lib. 10. colligitur.

Maximinus, vbi tranſmiſſam ab Imperatoribus pro Chriſtianis legem accepit, indignari, fremere, ac atrocia quæquè mente agitare; verùm *metu eorum qui iuſſerant*, inquit Euſebius lib. 9. cap. 9. *hanc primùm pro Chriſtianis epiſtolam veluti ſuopte motu & ex propria auctoritate conſcriptam ad Præſides imperij ſui, neceſſitate adactus direxit*. In titulo epiſtolæ legitur: IOVIVS MAXIMINVS *Auguſtus Sabino*. Ibi paulo poſt initium hæc ait: *Cum anno præterito Nicomediam feliciter eſſem ingreſſus &c.* Erat autem Nicomediæ ineunte anno 312. vbi Lucianum Martyrem neci tradidit ex Euſebio, cuius verba ſuperiùs recitaui. Epiſtolæ ſummarium his verbis continetur: *Si quis ſua ſponte Deorum cultum ſuſcipiendum agnouerit, hunc ambabus vlnis amplecti oportet. Quod ſi qui religioni ſuæ inhærere maluerint, arbitrio ac poteſtati ſuæ ſunt permittendi.* Hæc ille. Interea arroganti tumore elatus, cœpit collegas Auguſtos contemnere, tanquam qui poſt ipſum ad imperium euecti fuerant. Hinc in titulis edictorum, in quibus omnium Auguſtorum nomina de more inſcribebantur, primùm ſibi locum vindicabat; eademque mentis veſania agitatus, bellum rupto fœdere, Licinio intulit, ac cum innumerabili armatorum multitudine in Illyricum irrupit. Licinius collectis vndiquè copijs, contra hoſtem proceſſit, quem inito certamine, in fugam compulit, captis caſtris, ac vniuerſo Maximini exercitu, qui cladi ſuperfuerat, abiectis armis in victoris poteſtatem veniente. Maximinus vix è manibus hoſtium elapſus, celeri fuga in Aſiam ſeſe recipiens, Tharſum petijt, vt nouis copijs coactis pugnam repeteret. Tunc inſtitutæ contra innoxios Chriſtianæ legis profeſſores perſecutionis pœnitere, Deorum Sacerdotes trucidare, ac Chriſtianorum Deum licèt ſero metuere. Audiatur Euſebius: *Poſt hæc*, inquit, *cum Chriſtianorum Deo gloriam laudemque tribuiſſet, & abſolutiſſimam atque vberrimam legem pro eorundem Chriſtianorum libertate tuliſſet, mox grauiſſima ægritudine correptus, nulla ipſi dilatione conceſſa, extremum diem clauſit.* Lib. 9. cap. 10.

Hæc contigiſſe anno 314. ineunte vere probatur ex edicto quod morti proximus Tyrannus publicauit, in quo hæc ait: *Superiore anno datis ad ſingulos prouinciarum Præſides literis ſtatuimus, vt ſi quis adhærere huic ſectæ, & religionis illius obſeruantiam ſequi vellet, ei liceret abſque vllo impedimento in propoſito ſuo permanere.* At legem *ad Præſides imperij ſui* direxit poſt edictum anno 313. menſe Martio ab Imperatoribus Conſtantino, & Licinio ad ſe tranſmiſſum: quam quidem

dem

dem legem cum teſtetur SVPERIORE ANNO datam, euidenter deducitur hanc alteram legem emiſſam anno 314. Profectò non video quomodo hæc à quopiam in dubium vocari poſſint, cum ipſa Tyranni edicta tam clarè & apertè loquantur. Doctiſſimus Valeſius in notis ad cap. 10. lib. 9. ſcribit in hoc edicto appellari à Maximino epiſtolam datam ad Sabinum Præfectum Prætorio anno 312. quam Euſebius retulit cap. 9. Miror virum diligentiſſimum in tanta luce ceſpitaſſe. Euſebius in capite nono teſtatur Maximinum dediſſe ad Sabinum epiſtolam pro Chriſtianis, poſtquam accepit edictum quod pro ijſdem Chriſtianis Conſtantinus ac Licinius publicauerant; illud autem anno 313. emiſſum, poſt debellatum anno ſuperiori 312. exeunte Octobri Maxentium, conſtat eodem edicto apud Euſebium lib. 10. cap. 5. in quo hæc leguntur: *Cum nos Conſtatinus ac Licinius Auguſti, felicibus auſpicijs Mediolanum veniſſemus, &c.* Fuiſſe vero Conſtantinum Mediolani IV. Idus Martij ſe ac Licinio III. Coſs. A. 313. *L.* 1. *de bonis vacantibus* oſtenſum eſt. Et quidem Sabinus per triennium fuiſſe Præfectum Prætorio in Oriente ex Maximini literis ad eundem datis colligitur. Cum anno 311. ante Martium Galerius edictum pro Chriſtianis emiſiſſet, Maximinus *nuda voce*, inquit Euſebius lib. 9. cap. 1. Sabino iniunxit, vt per literas prouinciarum Rectoribus ſignificaret, Imperatores perſecutionem aduerſus Chriſtianos inhibere. *At ne ſex quidem integris menſibus* oſtenſam potius quàm datam pacem ſeruauit; Nam eodem anno plures Martyres in Phœnicia, Ægypto, ac Bithynia occidit, quorum præcipuos nominat Euſebius cap. 6. Petrus Patriarcha Alexandrinus paſſus eſt teſte Euſebio lib. 7. in fine *anno nono perſecutionis* Diocletiani VII. Kal. Decembris ex excerptis Chronologicis à Scaligero editis; annus autem nonus perſecutionis fuit 311. Lucianus paſſus eſt anno ineunte 312. die 7. Ianuarij; quo tempore iuſſu Maximini Chriſtiani ex vrbibus pulſi ſunt. Tyranni literas recitat Euſebius lib. 9. cap. 7. Eadem verò perſecutione anno 312. durante, peſtis, bellum, ac fames ſubiectas Maximino prouincias innumeris cladibus deuaſtarunt, quas fuſius cap. 8. recitat earundem oculatus teſtis. Ex his paret anno tandem 313. Maximinum datis ad Sabinum literis decennali perſecutioni finem impoſuiſſe, quas ſane literas cum in edicto abs ſe inſtante morte publicato, teſtetur SVPERIORE ANNO DATAS, euidentiſſimè lucet Tyrannum anno 314. imperium cum vita amiſiſſe. Hoc ipſum demonſtrant nummi iuſſu Licinij in honorem Maximini apud Siſciam percuſſi, in quibus cum ſextus Maximini Auguſti annus ſignetur, & poſt initia anni 308. primùm ſcalpti fuerint, vti capite ſuperiori euicimus, anno 313. ſexto Maximini Auguſti percuſſi ſunt, quo exeunte bellico apparatui rupto fœdere, idem incubuit, ac vere appetente cum Licinio conflixit. Idem duo inſignia Numiſmata in hac Diſſertatione explicata demonſtrant. Etenim anno 316. III. Idus Nouembris ineunte anno decimo Licinij, poſtquàm anno 307. purpuram apud Carnuntum induerat, tertius eiuſdem in Aſia imperij annus labebatur; & rurſus anno 317. circa Kal. Martij nondum idem tertius annus exierat, cum in nummo Triſtani percuſſo in deſignatione Licinij Cæſaris, quæ contigit A. 317. Kal. Martij annus, pariter Licinij tertius obſignetur, ex quibus deducitur Licinium poſt Kal. Martij A. 314. mortuo Maximino, imperium in Aſia inchoaſſe. Extat apud Gualterium in antiquis inſcriptionibus Siciliæ inſigne hoc elogium.

RESTITVTORI. LIBER
TATIS. AC FVNDATORI.
PVBLICAE. SECVRITATIS.
D. VAL. LICINIANO. LICINIO
PIO. FELICI. INVICTO. AVG.
DOMITIVS. LATRONIANVS,
V. C. CORR. P. S. DEVOTVS.
N. M. QVE. EIVS.

Domitium Latronianum anno 314. fuiſſe Correctorem prouinciæ Siciliæ colligitur ex epiſtola Conſtantini ad Chreſtum Syracuſanum apud Euſebium lib. 10. *Quoniam igitur*, inquit, *plurimos ex diuerſis ac propè infinitis locis Epiſcopos in vrbem Arelatenſem intra Calendas Auguſti iuſsimus conuenire: tibi quoque ſcribendum eſſe cenſuimus, vt accepto publico vehiculo à viro clariſsimo Latroniano Correctore Siciliæ &c. intra eundem diem ad prædictum locum occurras.* Synodus autem Arelatenſis habita eſt Voluſiano & Anniano Coff. A. 314. Itaque hoc ipſo anno ob debellatum Maximinum qui bello ciuili conflato, publicam Romani imperij ſecuritatem turbauerat, laudata inſcriptio Licinio victori dicata fuit. Author eſt Euſebius eundem Licinium Antiochiam profectum, Maximini miniſtros præſtigiarum, ac multorum criminum reos, tormentis priùs excruciatos, neci tradidiſſe. Poſtea *Adiuncti ſunt*, inquit, *his omnibus etiam Maximini liberi, quos ille iam imperij conſortes, & titulorum atque imaginum participes fecerat.* Horum Cæſarum nomina ignorantur, cum nuſquam vel apud hiſtoricos, vel in nummis appareant. Ita ab anno 314. anni imperij Licinij in Aſia numerari cœpti ſunt.

His tamen obſtare videtur Idatius, qui anno 314. VIII. Idus Octobris recitat prælium inter Conſtantinum & Licinium apud Cibalim in Pannonia, quod vix contingere potuit, ſi Licinius per æſtatem Antiochiæ degiſſet, quod Euſebius teſtatur. Video Petauium in annum 315. Licinij cum Conſtantino bellum protrahere. At Gothofredus ex legibus à Coſtantino anno 315. datis Theſſalonica, Sirmio, ac Naiſſo, quæ Macedoniæ, Pannoniæ, ac Daciæ vrbes ſunt, euidenter probat ante Octobrem illius anni Illyricum in poteſtatem Conſtantini veniſſe, ac proinde bellum geſtum fuiſſe A. 314. quo VIII. Idus Octobris victo apud Cibalim, ac poſtea in Mardienſibus campis Licinio, Conſtantinus ſeptemdecim Illyrici prouincias cum Rhætia, ac Pannonia imperio ſuo adiecit, Aſia & Orientali diœceſi vnà cum Thracia, Mœſia minori, ac Scythia in Europa Licinio permiſſis. Rem fuſiùs diſcutiam libro primo hiſtoriæ Donatiſtarum. Interim certum eſt ante æſtatem A. 314. nulla inter Conſtantinum ac Licinium diſſidia exorta fuiſſe; etenim Conſtantinus VII. Kalend. Aprilis Voluſiano & Anniano Coſſ. A. 314. Treuiris morabatur, vt patet ex *L. 20. de adminiſtrat. tutorum Cod. Iuſt.* Ibidem Lex. 8. *de Iudicijs* data ijſdem Coſs. Idibus Maij titulum præfert: *Impp. Conſtantinus, & Licinius Auguſti.* Quare id temporis pax inter vtrumque ſeruabatur; aliàs Conſtantinus publicum hoſtem neutiquam in legis eiuſdem inſcriptione ſecum iunxiſſet. Præterea in actis purgationis Cæciliani coram Æliano Proconſule Africæ habitis Voluſiano & Anniano Coſs. legitur: *Apud Maximos Imperatores cauſa*

agen-

agenda erit; & inferiùs: *Conſtantinus Maximus ſemper Auguſtus & Licinius Cæſar, ita pietatem Chriſtianis exhibere conantur, &c.* Neque hic cum Conſtantino eiuſdem hoſtis Licinius nominatus fuiſſet in iudicio habito in Africa, quæ ad Conſtantinum pertinebat. Huius cauſæ cognitionem ex actis proconſularibus D. Auguſtinus teſtatur habitam fuiſſe XV. Kal. Martias in fine lib. ad Donatiſtas poſt collationem.

CAPVT III.

Decennalia Conſtantini ac Licinij eodem anno acta. Faſti Panuini à Scaligeri cenſura vindicati. Vota quindecennalia ex nummis illuſtrata. Vicennalia bis ſolita nuncupari. Conſtantinus anno imperij decimo euoluto, Licinius inchoato decennalia dederunt. Vota decennalia ſoluta, & vicennalia nuncupata in hoc Licinij Numiſmate primùm obſignata. Nummus Theodoſij iunioris perperam V. C. expoſitus. Bullingerus erroris notatur.

ANnus agebatur reparatæ ſalutis CCCXVI. Sabino & Rufino Coſſ. quo Licinius Auguſtus decennalia feſta peregit. Hæc quidem nullis ſcriptoribus, aut antiquarijs memorantur; nam licèt in nummis Occonis ac diligentiſſimi Patini legantur inſcriptiones DN. LICINI AVGVSTI VOT. XX. incertum eſt, num ibidem deſignentur vota nuncupata anno decimo, vel potius quintodecimo imperij eiuſdem; ſimili enim charactere vtraque vota id temporis in nummis exprimebantur, vt poſtea oſtendam. Itaque vno hoc Sereniſſimi Cardinalis noſtri Numiſmate vota decennalia Licinij ſoluta, & vicennalia nuncupata exponuntur, & quod nummo pretium quàm maximum auget, annus eorundem decennalium numerali illa Græcorum nota Γ. indicatur, & inſuper annus Liciniani imperij decimus non quidē exactus ſed inchoatus exprimitur, quod nuſquam in nummis ſequiori Auguſtorum ætate obſignatis apparet poſtquam, anni Tribunitiæ poteſtatis à Claudij II. principatu in nummis omiſſi ſunt. Conſtantinus exacto decimo imperij anno decennalia in Occidente ſplendiſſima pompa celebrauit A. 316. VIII. Kalend. Auguſti die natali imperij. Licinius eiuſdem non tam in imperio collega, quàm æmulus, tertio poſtea menſe III. Idus Nouembris die itidem natali imperij, eiuſquè anno decimo incunte, decennalia in Oriente dedit, ne Orientales prouincię, quę ipſi parebant ſpectaculorum pompam Occidenti inuiderent. Hæc quòd alijs ſcriptoribus partim negantur, partim ignorantur, paucis exponam.

Extat etiamnum Romæ propè amphitheatrum inſignis arcus, ipſis Conſtantini decennalibus erectus cum hoc elogio.

IMP. CAES. FL. CONSTANTINO. MAXIMO.
P. F. AVGVSTO. S. P. Q. R.
QVOD. INSTINCTV. DIVINITATIS. MENTIS.
MAGNITVDINE. CVM. EXERCITV. SVO.
TAM. DE TYRANNO. QVAM. DE. OMNI. EIVS.
FACTIONE. VNO. TEMPORE. IVSTIS.
REMPVBLICAM. VLTVS. EST. ARMIS.
ARCVM. TRIVMPHALEM. INSIGNEM. DICAVIT.

VOTIS. X.	*Sub ſacrificijs*	SIC. X.
VOTIS. XX.	*inſculptis*	SIC. XX.

Baronius in annalibus Eccleſiaſticis A. 315. ſcribit eo anno quo Conſtantinus decimum imperij auſpicabatur, decennalia feſta celebraſſe, cuius ſententiam ſubſcribunt Triſtanus tom. 3. pag. 584. in notis ad nummum Conſtantini iunioris, Caluiſius in Chronico, alijque. Panuinus lib. 2. tabularum conſularium Sabino & Rufino Coff. A. 316. ait: *Imperatoris Cæſaris Conſtantini Auguſti decennalia acta, & vota ſuſcepta vicennalia*. Scaliger lib. 5. de emend. temp. pag. 476. cum initia imperij Conſtantini ſtatuerit A. 307. D. 18. Septembris, vicennalia protrahit ad annum 327. & ex conſequenti decennalia putauit acta A. 317. vbi pro ſumma ſua auctoritate cenſuram ſubijcit: *Hactenus in his omnibus peccatum eſt à faſtorum & chronologiarum conditoribus quamuis ſummæ eruditionis & magni in literis nominis*. Panuini noſtri calculos accuratiſſimè ductos ex inſigni nummo Cl. Patini oſtendam, ac vniuerſam hanc controuerſiam penitus tollam, vt planè ſperem fore vt nullus deinceps annum decennalium Conſtantini in dubium vocet. Igitur doctiſſimus idemque amiciſſimus Carolus Patinus pag. 467. Numiſma profert inſcriptum CRISPVS N. C. COS. II. cum epigraphe in poſtica parte: BEATA TRANQVILLITAS, & in baſi, ſeu ara VOTIS XX. Hoc Numiſma ſcalptum eſt anno 321. quo Criſpus, & Conſtantinus FF. Cæſares conſulatum ſecundum geſſere. Scribit Scaliger Conſtantiniani imperij faſtos eſſe corruptos. At hæc excuſationis loco obtrudit, quo chymericam illam chronologiam annorum Imperatoris Conſtantini vni ſibi ſomniatam defendat.

Certum eſt Synodum Romanam à Melchiade celebratam fuiſſe die 2. Octobris anno 313. quod ex charactere feriæ euidenter euincitur. Porrò D. Auguſtinus à Synodi eiuſdem die vſque *ad III. Nonas Maias Criſpo & Conſtantino iterum conſulibus* in libro ad Donatiſtas poſt collationem cap. 33. numerat annos ſeptem, ac menſes exactos ſex. Itaque duo illi Cæſares iterum conſules proceſſere A. 321. Duo alia collegia conſulum ibidem S. Doctor recitat cum ſupputatione annorum ac menſium, vbi cum faſtis Panuini qui tamen locum S. Patris ignorauit, planè concordat; & quidem viuente Auguſtino faſti conſulares in archiuis publicis exacti, & incorrupti ſeruabantur. Præterea in antiquo fragmento conſulari edito à Bucherio pag. 250. ſcribitur: *Criſpo II. & Conſtatino II. Sol*. Quo vltimo verbo deſignatur ijſdem conſulibus Kalendas Ianuarias incidiſſe in diem *Solis*, ſeu vt Chriſtiani loquimur, diem Dominicum. Eſt infallibilis character anni eiuſdem 321. cuius prima dies fuit Dominica Cyclo Solis XXII. Lunæ XVIII. lit. A. Volo hic Conſtantiniani imperij faſtos ſtabilire ex inſigni inſcriptione, quæ eiuſdem ferè exempli in duplici lapide Parmæ, ac Patauij legitur. Exhibet eandem Gruterus pag. 159.

D. N. IMP. CAES.
CONSTANTINO. P. F.
VICTORI. AVG. PONT.
MAXIMO. TRIBVN.
POTESTAT. XXIII. IMP.
XXII. COS. VII. P. P.
PRO. COS. &c.

In

In faſtis Panuini A.V. Capitolino 1081. ponuntur Coſſ. Conſtantinus Aug. VIII. & Conſtantinus Cæſ. IV. Æræ vulgaris 329. Itaque ante octauum conſulatum Conſtantinus Auguſtus inierat annum Tribunitiæ poteſtatis, ſeu imperij XXIII. At ſi imperium capeſſiuit, vti Scaliger contendit, anno 307. Tribunitia eiuſdem poteſtas XXIII. inchoatur anno 329. ac proinde coincidit cum conſulatu octauo eiuſdem. Quare cum in laudata inſcriptione dicatur Trib. Pot. XXIII. Coſſ. VII. in annum 306. eiuſdem initia retrahenda ſunt. Ex quibus patet non ſolùm faſtos conſulares optimè digeſtos fuiſſe, verùm etiam ineptè prorſus Conſtantini decennalia anno 317. & vicennalia A. 327. ab eodem Scaligero alligari, qui tamen vibrante ſupercilio, vt ait poeta, clamabat *in omnibus peccatum eſſe à faſtorum conditoribus*. Ceteri verò laterculi conſulum imperij Conſtantiniani ex eiuſdem legum ſubſcriptionibus nullo labore apud Gothofredum initio tom. 1. Cod. Theod. leguntur.

Quòd autem eadem decennalia minus rectè ſtatuantur ad A. 315. ex laudato Criſpi Numiſmate manifeſtè demonſtratur. Etenim certum eſt non deſignari ibidem vicennalia Criſpi; nam anno 321. quo cos. II. proceſſit, annum quintum imperij auſpicabatur, vt ex Idatio, & Nazario poſtea oſtendam; deſignatus enim fuit Cæſar Kal. Martij A. 317. Idem verò Criſpus A. 324. geſſit tertium conſulatum collega Conſtantino fratre item cos. III. Quare cum vicennalia in nummo iungantur cum altero Criſpi conſulatu, citra dubium Conſtantini patris vicennalia ibidem exprimuntur, quæ ſolutis votis quindecennalibus anno 321. die 25. Iulij Criſpo II. Cos. nuncupauit. Nazarius in inſigni panegyrico, quem in quinquennalibus Criſpi ac Conſtantini iunioris recitauit, hæc ait: *Quintumdecimum annum maximus Princeps ſalutaris imperij degit, ſed auguramur iam vicennalia, & venturi fidem ſuperiorum felicitate ſentimus. Quinquennalia beatiſſimorum Cæſarum occupatos in gaudijs habent, ſed in deſtinatis decennijs iam vota properantia & ſpes volucres conſtiterunt*. Hanc orationem habuit Kal. Martij A. 321. die natali Cæſarum, quo tempore Conſtantinus *quintumdecimum imperij annum degebat*; ſiquidem A. 306. die 25. Iulij illud inierat; illis verò verbis: *iam auguramur vicennalia*, deſignat poſt quatuor ſtatim menſes vicennalia Conſtantini Auguſti, ſolutis quindecennalibus, ſuſcipienda eſſe. Hoc idem patet ex panegyri Porphyrij Optatiani eodem anno 321. acroſtico carmine exarato, in quo rubris characteribus ſcribitur: AVG. XX. CAESS. X. ille enim tum Auguſti patris vicennalia, tum filiorum Cæſarum decennalia, quòd eodem anno concurrebant, eodem carmine celebrauit. Hinc diſertè canit:

Sancte Pater, Rector ſuperum VICENIA læta
AVGVSTO, & DECIES creſcant ſolemnia NATIS.

Hæc vota quæ anno imperij decimoquinto ſoluebantur, dicebantur quindecennalia, quæ licèt nullis ferè ſcriptoribus hoc nomine memorentur, in nummis tamen Auguſtorum indicantur. Extat apud Occonem Numiſma inſcriptum: FL. IVL. CONSTANTIVS P. F. AVG. & in poſtica parte: FELICITAS ROMANORVM; & in medio laureæ: VOT. XV. MVLT. XX. Item in Gratiani nummo: VOT. XV. MVLT. XX. Hæc quindecennalia Gratiani laudat Symmachus lib. 10. epiſt. 26. ad Valentinianum iuniorem, cuius verba cap. 4. recitabo. Extat etiam paruus Theodoſij iunioris nummus

apud eximium virum Apolonium Baſſetum ſignatus: VOT. XV. MVLT. XX. Auguſti anno imperij decimo nuncupabant vota vicennalia; exacto verò quinquennio vota pro dimidia parte ſecundi decennij feliciter peracti ſoluebant, & iterum vicennalia repetebant. Imò obſeruo ex rariſſimo nummo apud Occonem ſolutis votis decennalibus ſuſcepta vota quindecennalia, ac vicennalia. Eſt Numiſma Fl. Conſtantis Conſtantini Aug. F. inſcriptum: VOT. X. MVLT. XV. XX. *Vota decennalia multis quindecennalibus, vicennalibus*. Legitur in nummis Conſtantij: VOT. XX. MVLT. XXX. & rurſus. VOT. XXV. MVLT. XXX. & VOT. XXX. MVLT. XXXX. & pariter VOT. XXXV. MVLT. XXXX. Illa vota dicebantur tertia, quinta, ſeptima quinquennalia, & Marcellinus in Chronico laudat *octaua*, & *nona quinquennalia* Theodoſij iunioris. Cum Auguſtus exacto primo imperij decennio, rurſus in quinquennium Romanæ rei adminiſtrationem ſuſcepiſſet, Agrippa altero ſtatim anno teſte Dione lib. 54. *ludos quinquennales propter eiuſdem principatum dedit*. Poſteriores Auguſti quindecennalia vocarunt, quòd exacto tertio quinquennio imperij edebantur. Hæc adnotata volui, quòd eorum cognitio planè neceſſaria eſt ad intelligenda vota vicennalia Conſtantini anno 316. ſuſcepta, vt ex actu Romano patet, & iterum anno 321. nuncupata, vti ex nummo Criſpi, nec non Nazarij, & Porphyrij panegyricis indicaui; præſertim cum vicennalium iteratio tum hiſtoricos tum antiquarios plures latuerit; ſiquidem cum legebant VOTA XX. decimo tantùm imperij anno eadem ab Auguſtis nuncupata arbitrabantur, cum anno quoque quintodecimo concepta fuerint, & ijſdem omnino characteribus in nummis obſignata. Hæc ſuboluit Triſtanus tom. 3. pag. 568.

Ex his euidenter demonſtratur annus decennalium Conſtantini; nam cum iterum vota vicennalia ſuſceperit A. 321. Criſpo II. Coſ. quindecennalia egit anno imperij quintodecimo exacto, nempe tertio auguſtæ dominationis quinquennio euoluto; ac proinde decennalia ſoluit anno 316. cum exacto primo alterius decennij quinquennio, A. 321. vicennalia conceperit: quæ ſanè ſexto ſecundi quinquennij anno nuncupaſſet, ſi anno 315. decennalia celebraſſet, quemadmodum Baronius alijque contendunt. Hanc decennalium Conſtantini chronologiam eruditiſſimi Patini nummo acceptam fero, cuius beneficio annus decennalium maximi Principum celeberrimis ſcriptoribus controuerſus, extra dubium ponitur A. V. C, 1069. Chriſtianæ epochæ 316. VIII. Kal. Auguſti. In faſtis Idatianis: *Conſtantino VII. & Conſtantino Cæſ. Coſs. Edidit vicennalia Conſtantinus Romæ*. Eſt annus 326. In calce etiam Chronici Euſebiani legimus: *Vicennalia Conſtantini Nicomediæ acta, & ſequenti anno Romæ edita*. Anno 325. ineunte viceſimo imperij, Conſtantinus, cum in exitu eſſet Synodus Nicæna, vicennalia peregit ex Sozomeno lib. 1. cap. 24. anno verò 326. Romæ more veteri, nempe exacto altero decennio imperij, celebrata fuerunt; ac proindè anno 316. Romæ decennalia eiuſdem acta ſunt; alias ſi in annum 315. retrahantur, vndecimo anno euoluto, decennalia ſecunda præter morem Romani ſoluiſſent.

Hæc decennalia Conſtantini A. 316. in Romano Orbe ingenti populorum lætitia peracta, in inuidia, ac planè odioſa Licinio fuere quem iamdiu liuor erga collegam Auguſtum vrebat. Hinc ne vnus Conſtantinus inter celeber-

rimam

rimam decennalium pompam in ore Romanæ gentis verſaretur, decreuit decennalia anticipare; quare anno ſtatim decimo imperij ineunte, nempe ex ſtatuta cap. 1. chronologia III. Idus Nouemb. eodem A. 316. vertente, vota decennalia ſoluit, ac vicennalia ſuſcepit, quæ in Mediceo Numiſmate ita obſignata ſunt: SIC X. SIC XX. Et quidem Licinium anno decimo ineunte, non autem exacto decennalia dediſſe ex eiuſdem inſignis Numiſmate inſcriptionibus conſtat? Etenim ibidem viſitur Γ. qua numerali Græcorum nota tertium imperij annum deſignari ex innumeris Numiſmatibus antiquarijs omnibus compertum eſt. Cum verò conſtet non exprimi ibidem annum tertium imperij, ex quo A. 307. purpuram à Galerio accepit (neque enim anno tertio decennalia egiſſet) colligitur deſignari ibidem An. tertium Liciniani imperij in Aſia, quod cum initium habuerit A. 314. vt cap. 2. ex Maximini edictis oſtendi, anno 316. III. Idus Nouembris die Natali Licinij, tertius eiuſdem in Aſia Auguſti annus labebatur, qua die ineunte imperij decimo decennalia vota ſoluit, ac vicennalia nuncupauit; quæ ſolemnia ſi decimo imperij anno euoluto celebraſſet, nummus Δ. obſignatus appareret, cum A. 317. quartus ab Aſia occupata eiuſdem imperij annus fuiſſet. Hoc idem ex altera eiusdem Numiſmatis inſcriptione lucet: OB. DV. FILII SVI. Etenim anno 317. Kal. Martij, vt ex Idatio, ac Chronico Alexandrino conſtat, Licinius Licinij Auguſti filius, deſignatus fuit Cæſar; cuius ſanè dignitas inſcripta legeretur, nempe: OB. DV. CAES. NOB. vel CAES. F. quod cuique vel leuiter in re antiquaria verſato compertum eſt, ſi die 11. Nouembris A. 317. decimo imperij confecto, decennalia celebraſſet. Quare cum ſine Cæſaris titulo Licinij Auguſti filius in nummo inſcribatur, decennalia eiuſdem acta ſunt A. 316. filio nondum in imperij conſortium vocato. Hæc Licinij decennalia anno decimo imperij ineunte, non verò exacto peracta, ſine exemplo fuere; etenim ab omnibus retrò Auguſtis ſemper decimo anno euoluto celebrata fuerant, quod ex nummis peculiari diſſertatione oſtendam. Vnus Poſtumus qui in Gallijs imperante Gallieno, purpuram vſurpauit, ineunte decimo anno tyrannidis, decennalia vota ſoluit, vt patet ex eiuſdem nummo apud Triſtanum. Ex quibus elicitur Licinium inuidia ſtimulante, ſtatum decennalium tempus anticipaſſe. Fateor Diocletianum & Maximianum, & fortè Antoninum Seueri Aug. F. vicennalia viceſimo imperij anno inchoato peregiſſe; quamuis exemplo Licinij poſteriori æuo Auguſti decennalia prima, de his enim loquor, inito ſtatim decimo regni anno ſoluerunt. De Theodoſio iuniore teſtatur Marcellinus Comes in Chronico ad conſulatum Honorij X. & Theodoſij IV.

Illud autem peculiare habet hoc Licinij Numiſma, quòd in ipſo primùm decennalium ſolutio, & vicennalium ſuſceptio diuerſa planè inſcriptione, quàm antiquitus fieri conſueuit, exprimantur. Etenim priori æuo neutiquam in eiſdem nummis votorum ſolutio, & nuncupatio obſignabatur. Extant Antonini Pij, & M. Aurelij Numiſmata inſcripta: VOTA SOL. DECENN. & rurſus alia cum epigraphe VOTA SVSCEP. DECENN. II. Præterea in aliorum Principum nummis legimus VOT. X. & VOT. XX. Nullius hucuſque ab antiquarijs nummus exhibitus fuit, in quo Imperatorum qui ante Licinium Romanum Orbem rexere, vota decennalia ſoluta, ac vicennalia concepta vnà ſimul exprimantur. Poſſit fortaſſis quandoque talis inſcriptio ante

te Licinium reperiri: hoc tantùm aſſero, hactenus inuentam non eſſe. Hoc anno 316. eadem primùm apparuit Romæ in arcu triumphali Conſtantino dicato, in quo legimus VOTIS X. VOTIS XX. & rurſus: SIC. X. SIC. XX. cuius inſcriptionis æmulatione eodem anno decennalia Licinij in nummo inſcripta ſunt SIC. X. SIC. XX. nempe *ſicut decennalia ſic vicennalia*. Et quidem hic deſignari vota tum ſoluta illis notis SIC. X. tum nuncupata SIC. XX. patet ex Conſtantis nummo apud Triſtanum tom. 3. pag. 607. ita inſcripto: FL. IVL. CONSTANS PIVS FELIX AVG. & in altera parte in laurea: SIC. V. SIC. X. Conſtans ex faſtis Idatij deſignatus fuit Cæſar Dalmatio & Xenophilo Coſſ. A. 333. VIII. Kal. Ianuarias; idem ab ante diem XI. Kal. Iunias A. 337. mortuo Conſtantino Magno patre, ex Cæſare euaſit Auguſtus; quare cum in nummo inſcribatur *Auguſtus*, deſignantur ibidem vota quinquennalia, quæ initio delatæ purpuræ ſuſceperat, poſt quinquennium ſoluta, & vota in decennium nuncupata; ac proinde legendum eſt in Liciniano Numiſmate; SICVT X. *feliciter* acta ſunt, SIC. XX. æquè *feliciter* peragantur. Extat antiqui lapidis inſcriptio pag. 116. CAESARVM DECENNALIA FELICITER.

Obſeruo aliam inſuper inſcriptionem Conſtantino ac Licinio imperantibus inuentam, qua in eodem Numiſmate priorum votorum ſolutio, & nouorum nuncupatio exprimebatur, quæ poſtea alijs antiquatis, ferè ſola in vſu fuit. Extat apud CL. Patinum Licinij Cæſaris nummus cum epigraphe VOT. X......XX. & Conſtantini obſignatus VOTIS V. MVLTIS. X. nempe iterandis, ſeu agendis, vel vt Nazarius ait, extendendis. Inſcripta id genus Numiſmata argentea Conſtantij, Iuliani, Iouiani, Valentiniani, & Valentis viſuntur in Cimeliarchio Sereniſſimi Cardinalis LEOPOLDI. Porrò hic deſignari vota quinquennalia, vel decennalia ſoluta, & decennalia, vel vicennalia ſuſcepta, patet ex nummo Occonis ita ſignato: FL. IVL. CONSTANTIVS P. F. AVG. & in laurea: VOT. XV. MVLT. XX. Conſtantius renunciatus fuit Cæſar A. 324. VI. Idus Nouembris ex Idatio ac veteri Kalendario apud Bucherium. Anno 334. vota ſoluit decennalia ac XV. nuncupauit. Anno 337. mortuo Conſtantino patre ex Cæſare Auguſtus dictus fuit, qui titulus cum in laudato eiuſdem Numiſmate legatur, A. 339. vota quindecennalia ſoluit, & vicennalia nuncupauit. Hæc magnum Baronium fugere; ſiquidem A. 394. nummi ectypum exhibet cum epigraphe: D. N. THEODOSIVS P. F. AVG. vbi in poſtica duæ figuræ ſedentes capite radiato conſpiciuntur, addita inſcriptione: VOT. XXX. MVLT. XXXX. *Vides*, inquit, *Theodoſij ſenioris veram certamque; vultus effigiem*; addit in altera parte *Sacerdotali decoros habitu geminos illos quos in viſu vidit Apoſtolos, Ioannem, & Philippum expreſſos reddi*. Ex ignorato tricennalium in nummis obſignatorum charactere, in alienam prorſus interpretationem deſcendit. Deſignantur ibidem Theodoſij iunioris tricennalia vota ſoluta, & nuncupata ſimul quadragennalia. Scribit Marcellinus in Chronico: *Theodoſio XIII. & Valentiniano III. Coſſ.* A. 430. *Theodoſius Imperator tricennalia geſſit*. Profectò Theodoſius ſenior cum diem obierit anno imperij decimo ſexto, non potuit vota XXX. ſoluere, imò ne quidem ſuſcipere. Hunc ſanè eundem lapidem offendit Occo in nummis Theodoſij ſenioris, quos profert inſcriptos VOT. XXX. & TR. P. XXXII. COS. XVII. &c. cum Theodoſium iuniorem ijdem exprimant; ſenior enim deceſſit TR. P. XVI. COS.

III.

III. Bullingerus etiam initio lib. 1. de imper. Rom. reprehendit Marcellinum; quòd dixit, Theodoſium celebraſſe octaua, & nona quinquenalia; *Non ſatis video*, inquit, *qui Theodoſius maior octaua & nona quinquennalia celebrarit, cum vix 30. annos ad imperij gubernacula ſederit*. Pallam hallucinatur; etenim Marcellinus laudat octaua, & nona quinquennalia Theodoſij iunioris, qui imperauit annos XLVIII. M. VI. D. XIX. ex quo IV. Idus Ianuarias A. 402. adhuc in faſcijs menſe ætatis nono Cæſar deſignatus fuerat. Idem verò Bullingerus quatuordecim annos imperij ſeniori Theodoſio ſupra ſedecim, quos idem in imperio vixit, quòd nihil de ſuo largiebatur, liberali ſtylo donauit. Ceterùm in nummo ab eruditiſſimo ſcriptore prolato, non deſignari geminos Apoſtolos habitu ſacerdotali exornatos, ſed Imperatores Theodoſium ac Valentinianum certum eſt; præſertim cum Valentinianus minor conſobrino appareat, quippe qui anno 430. quando illud Numiſma ſcalptum fuit, annum agebat ætatis decimum. Imperatores verò radiato capite, quemadmodum noſtra ætate Diuorum imagines, in nummis paſſim exprimi ſolitos, docent eorundem Numiſmata apud Alamanum in notis ad arcanam hiſtoriam Procopij, & Patinum pag. 497. Triſtanus eruditè notat in nummis in quibus vota ſoluta & ſuſcepta medijs illis notis MVLT. deſignantur, quandoque exprimi vtraque vota nuncupata. Et quidem in gaza Medicea extat Numiſma inſcriptum D. N. MAGNENTIVS P. F. AVG. & in poſtica parte: VICT. DD. NN. AVG. ET CAES. VOT. V. MVLT. X. Cum Magnentius à Conſtantio victus, manus ſibi intulerit anno tertio ac menſe ſeptimo imperij, vota quinquennalia non ſoluit, ac proinde vtraque vota nuncupata in laudato nummo ſignata ſunt. Idem conſtat in nummo argenteo Iouiani apud Ser. Card. LEOPOLDVM cum epigraphe VOT. V. MVLT. X. Iouianus enim menſe imperij octauo improuiſa morte deceſſit.

CAPVT IV.

In Mediceo Numiſmate illis notis OB DV. non deſignari data quinquennalia Licinij iunioris, ſed oblationem deuotam eiuſdem decennalibus Auguſti Patris exhibitam. Imperatorum largitiones tempore decennalium deuotis prouincialium oblationibus reſarcitæ. Licinium iuniorem decennalibus Patris nondum Cæſarem fuiſſe ex eodem Nummo demonſtratur.

INitio quidem, vt ingenuè fatear, arbitrabar illis notis OB DV FILII SVI deſignari Licinij iunioris quinquennalia, eaſque ita interpretabar: OB DATA QVINQVENNALIA *Filij ſui*. Etenim ea phraſi quinquennalium celebratio paſſim expreſſa habetur apud Marcellinum in Chronico, qui ſubinde ait: *quinquennalia dedit, decennalia dedit*; quam loquendi formulam fuiſſe etiam Græcis familiarem eruditè notat Scaliger lib. 5. de emend. temp. pag. 470. Huic tamen explicationi duo obſtare vidi. Primum quòd Marcellinus ea phraſi apertè deſignat quinquennalium ſolutionem, non verò nuncupationem; etenim Theodoſio XVII. & Feſto Coſſ. A. 439. ait: *Theodoſius Imperator octaua quinquennalia edidit*. Poſt quinquennium A. 444. *Nona quinquennalia dedit*. At idem ſcriptor Arcadio VI. & Probo Coſſ. A. 406. ait: *Theodoſius iunior quinquennalia dedit*, quæ, vt calculos ducenti patet, prima Marcellino ſtatuun-

tuun-

ſuuntur, ex quo Theodoſius A. 402. renunciatus fuerat Cæſar. Itaque idem eſt dare quinquennalia, ac ſoluere, non verò eadem ſuſcipere, aut nuncupare. Rurſus inſcriptio baſi legenda foret: *Sic decennalia, ſic vicennalia* feliciter dentur; qua ratione vnà ſimul facta fuiſſet quinquennalium, decennalium, ac vicennalium nuncupatio, quæ ſanè tot votorum anticipata ſuſceptio ſine exemplo, ac præter illorum ſolemnium inſtitutum pro arbitrio fingeretur. His denique accedit Licinium iuniorem dubio procul inſcribendum fuiſſe Cæſarem, ſi eiuſdem quinquennalibus idem nummus obſignatus fuiſſet, quemadmodum conſtat ex omnibus nummis, in quibus eiuſdem, & aliorum Cæſarum vota V. exprimuntur. Hoc ipſum vetat, ne quinquennalium Licinij iunioris ſolutio intelligi poſſit; quæ cum data fuerint A. 321. nummus obſignatus fuiſſet nota numerali Z. qua ſeptimus Liciniani in Aſia imperij annus indicaretur. Itaque pro comperto habeo non ſignificari Licinij Cæſaris quinquennalia, ſed Licinij Auguſti vota decennalia ſoluta, & vicennalia nuncupata.

Hinc vnam & alteram illarum notarum OB DV interpretationem ſubijcio. Prima eſt: OB DICATA VOTA FILII SVI. Etenim cum inter decennalium ſolemnia non modò Imperatores pro ſua, & Romani imperij incolumitate, verùm etiam Vrbes, magiſtratus, ac ſinguli quique pro ſalute Principis vota nuncuparent, Licinij pueri Nobiliſſimi vota decennalibus Licinij Auguſti patris ab eodem ſuſcepta, in inſigni Numiſmate explicantur, ac *dicata vota* nuncupantur; qua planè phraſi vtitur Silius Italicus lib. 7.

Iunoni pallam conceptaque VOTA DICABANT.

Illis autem literis D. & V. *dicatum* ac *votum* ſignificari colligitur ex innumeris lapidum inſcriptionibus Dijs dicatis initio theſauri Gruteriani.

Altera interpretatio eſt: OBLATIO DEVOTA *filij ſui*. Extat in lib. 7. Cod. Theod. inſignis titulus de *Oblatione votorum*, vbi hoc Arcadij & Honorij reſcriptum laudatur: *Quando* VOTIS *communibus felix annus aperitur, in vna libra auri ſolidi ſeptuaginta duo obryziaci Principibus* OFFERENDI DEVOTIONEM *animo libenti ſuſcipimus*. Ita inter *votorum* ſolemnia *oblatio deuota* laudatur. Hæc votorum nuncupatio pro incolumitate Imperatorum fiebat III. Non. Ianuarias, quæ dies in Kalendario veteri inſcribitur *nuncupatio votorum*; quod etiam patet ex nobili inſcriptione apud Gruterum pag. 118. Hanc votorum ſuſceptionem præcedebat oblatio deuota ſtrenarum, quæ Imperatoribus in ſignum obſequij Kalend. Ianuarijs dabantur, de quibus eruditè Gothofredus in commentario ad eandem legem, & Bullingerus lib. 2. de Imp. Rom. cap. 27. De eiſdem antiquus Poeta canit apud eundem Bellingerum.

Strenæ præterea nitent
Plures aureolæ munere regio
Iani principijs auſpicio datæ,
Fauſto temporis omine,
Vt ferret ducibus ſtrenuis,
Annus geſta recentior.
Illas nobilitas Cæſaribus pijs,
Rex dignis procerum dabat.

Solebant Auguſti inter decennalium ſolemnia nummos in populum ſpargere,

re,

re, ac militem ingenti donatiuo ditare. Seuerus ſuis decennalibus *bis millies ſeſtertium* impendit, teſte Dione in excerptis Xyphilini. Ea pecuniæ ſumma quinque milliones ſcutatorum Romanæ monetæ conficit. Conſtantinus Auguſtus ſuis vicennalibus *vniuerſis populis*, vt ait Euſebius lib. 3. de vita eiuſdem cap. 22. *tam ijs qui per agros, quàm qui in vrbibus habitabant, magnam pecuniæ vim diſtribui iuſsit*. Profuſam tam prodiga manu pecuniam nullus ad calculos reuocauit. Profectò ob eximias haſce largitiones Conſtantinum vulgò ignominiæ cauſa *Tracalam* appellatum, teſtatur Victor in epitome, cuius ſcommatis originem plerique fruſtra diuinare conati ſunt; vnus tandem rem nobis explicuit Illuſtriſſimus Suareſius, lucem præferente MS. Sexti Rufi ex bibliotheca copioſiſſima ac planè regia Eminentiſſimi Franciſci Barberini ſacri Senatus Principis ac de Republica literaria vltra inuidiam & omne præconium benemeriti. Ceterùm Imperatores opima congiaria ac profuſa donatiua quibus plebis acclamationes ac militum obſequia ſibi mercabantur, ex prouincialium tributis & frequentibus indictionibus conflabant; nihil ſanè largituri, ſi nihil à ſubditis abſtuliſſent, vel certè accepiſſent. Vnus Traianus Auguſtorum optimus, Plinio celebratur in panegyri, quòd congiarium daret de ſuo, alimenta de ſuo, *quodquè*, inquit, *gratiſsimum eſt accipientibus, ſciunt dari ſibi quod nemini eſt ereptum, locupletatiſque tam multis, pauperiorem eſſe factum Principem tantùm*. Sed ne Traiano quidem in paternis agris apud Italicam aurea illa meſſis ſuccreuit. Donauit ſpolia Germanica, Dacorum manubias, ſubditorum tributa. Hinc factum eſt, vt diſpendia largitionum quas ſuis decennalibus maximas Auguſti faciebant, ex deuota oblatione ſubditorum ſupplerentur. Extat inſigne teſtimonium Symmachi lib. 10. epiſt. 26. ad Valentianum Imperatorem: *Senatus*, inquit, *ſalutare tuum Numen precatur, vt in hac* OBLATIONE *quæ nonnihil ſuperioribus addidit, intelligas hoc eſse curatum, ne ſub te minus poſse videamur. Nam Diuis Parentibus tuis ob* DECENNIVM *ſingulis minor ſumma decreta eſt. Etiam Diuus frater Manſuetudinis veſtræ cùm* TERTIVM LVSTRVM *æui imperialis exigeret parciore munificentia honoratus aſſeritur: Nunc in amorem tuum ſtudia noſtræ creuerunt: Nam mille ſexcentas auri libras* DECENNALIBVS *Imperij faſtis* DEVOTVS *Ordo promiſit &c.* In his habemus *oblationem deuotis* Senatus in feſtis decennalibus, ac quindecennalibus Imperatorum. Vna vrbs decennalibus Valentiniani iunioris mille ac ſexcentas libras auri eidem dono dedit, hoc eſt Romanos ſcutatos 288000. etenim ex *lege* 13. *de ſuſceptoribus* emiſſa à Valentiniano ſeniore A. 367. ac laudato ſuperiùs reſcripto Honorij dato A. 395. ſeptuaginta duo ſolidi libram auri conficiebant; ſolidus verò valebat Romanæ monetæ denarios, ſeu vt vocant, iulios vigintiquinque, vt eruditè tradit doctiſſimus I. Fredericus Gronouius lib. 4. de pecunia veteri cap. 25. & alibi paſſim ex Dione lib. 55.

Cum Licinij Auguſti decennalia peragerentur, Præfecti prouinciarum, magiſtratus vrbium, ac Corpora artificum deuotam oblationem pecuniarum Licinio de more faciebant; qua in re ne Licinius Licinij Auguſti filius ab alijs ſuperari videretur, donum deuotus obtulit, nempe ingentem vim aureorum, eiuſque oblationis memoriam in nummis obſignatam poſteritati commendauit. Quare vbi in Symmacho legimus *oblationem deuoti Ordinis*, decennalibus Valentiniani: ita decennalibus Licinij Imperatoris inſcripta eſt in nummo

oblatio deuota filij ſui. Et quidem literas OB. apud veteres ſignificaſſe *oblatum*, ſeu *oblationem*, teſtatur Manutius. Alteras verò notas DV. *deuotum* exprimere docent Paulus Diaconus de notis literarum, & Magno de notis iuris, vbi legit DB. ſiquidem priſca ætate promiſcuè *deuotus* ac *debotus* dicebatur. Hæc ipſa tradit ex laudatis ſcriptoribus Eques Sertorius Vrſatus generis claritate ac eruditionis fama illuſtriſſimus in præclaro opere de notis Romanorum.

Ex eadem inſcriptione intelligitur annus quo Licinius iunior deſignatus fuit Cæſar. Panuinus lib. 2. faſtorum Criſpi, Licinij, ac Conſtantini Cæſarum inaugurationem ſtatuit anno 314. Baronius, Triſtanus, & Caluiſius in annum 315. eandem referunt. Proſper in Chronico à doctiſſimo Labbeo publicato, illam collocat ad annum 316. Reformator chronologiæ ſcribit Criſpum & Conſtantinum iuniorem creatos Cæſares anno 315. Licinium verò renunciatum A. 317. Hæc tamen poſtrema opinio aduerſatur antiquis omnibus ſcriptoribus Zoſimo, Victori Schotti, Anonymo in excerptis apud Valeſium, Idatio, Proſpero, Auctori Chronici Alexandrini, Euſebio in Chronico ex interpretatione Hieronymi, qui vno conſenſu tradunt vnà ſimul deſignatos fuiſſe Cæſares, Criſpum, Licinium, ac Conſtantinum. Verùm ex faſtis Idatianis ac Chronico Alexandrino hoc noſtro ſeculo in lucem editis, res tandem innotuit. Scribit Idatius: *Gallicano & Baſſo* A. 317. *His Coſſ. leuati tres Cæſares, Criſpus, Licinius, & Conſtantinus die Kal. Martij*. Nazarius initio panegyrici ait: *Quintumdecimum annum maximus Princeps Conſtantinus ſalutaris imperij degit, ſed auguramur iam vicennalia, & venturi fidem ſuperiorum felicitate ſentimus. Quinquennalia beatiſsimorum Cæſarum occupatos in gaudijs habent &c.* Habita eſt hæc oratio Kalendis Martij die natali Cæſarum Criſpi ac Conſtantini, cum ineunte anno quinto vota quinquennalia ſoluerent, ac decennalia ſuſciperent. At anno 321. Kal. Martij Conſtantinus agebat annum XV. imperij, & ex conſequenti ea die feſta quinquennalia Cæſarum acta ſunt, quod etiam ex Porphyrio patet qui eodem anno ait ſuſcepta vota X. Cæſarum, ac XX. Conſtantini. Verba eiuſdem laudaui cap. 3. vbi ex Patini nummo vicennalia Conſtantini nuncupata probaui A. 321. Itaque nec cum Panuino A. 314. nec cum alijs A. 315. Licinij & aliorum Cæſarum inauguratio ſtatuenda eſt, ne quinquennalia dicantur ſoluta anno ſeptimo, vel ſexto euoluto, ex quo Cæſaris dignitatem acceperant: Ex Mediceo Numiſmate, atque altero Triſtani cap. 1. explicato, Idatij ſententia demonſtratur. Licinius iunior in nummo decennalibus Auguſti Patris nempe III. Idus Nouembris A. 316. non inſcribitur Cæſar; neque enim legimus OB. DV. CAES. F. SVI. ſed præciſè: OB DV FILII SVI; ex quibus rectè ſuperiùs inferebam, Licinium nobiliſſimum puerum nondum id temporis fuiſſe Cæſarem. At in Triſtani nummo legitur DD. NN. IOVII LICINII INVICT. AVG. ET CAES. Quare cum percuſſus fuit nummus, Licinius iunior Cæſaris appellationem acceperat. Vtrumque Numiſma obſignatur numerali nota Γ. qua tertium Liciniani in Aſia imperij annum indicari cap. 2. monſtraui, & iterum cap. 6. oſtendam; tertius autem eiuſdem Licinij annus exit circa Maium A. 317. ex ibidem ſtabilitis. Hinc Licinij Cæſaris deſignatio intra III. Idus Nouembris A. 316. & Maium anni inſequentis claudenda eſt; ac proinde rectè ſtatuitur in faſtis Idatianis, & Chronico Alexandrino Kalendis Martij A. 317. Gallicano & Baſſo conſulibus. Ita anti-

antiquiſſimi faſti cum Mediceo Nummo concordant; imò eiſdem ex tam inſigni Numiſmate integra fides aſſeritur.

His vt ingenuè fatear, videtur obſtare antiqui lapidis inſcriptio quam recitant Panuinus A. V. C. 1067. & Gruterus pag. 284. 7.

FLAVIO. VALERIO. CRISPO.
NOBILISSIMO. CAES. FILIO.
CONSTANTINI. MAXIMI.
ADQVE. INVICTI. SEMPER. AVG.
ET. NEPOTI. DIVI. CONSTANTI.
OVINIVS. GALLICANVS. V. C.
PRAEF. VRB. ET IVDEX. SACRARVM.
COGNITIONVM. DEVOTVS.
N. M. Q. EIVS.

Ouinius Gallicanus ac Baſſus fuere conſules ordinarij A. 317. quare cum in poſito epigrammate non inſcribatur CONSVL, ſed tantùm *Præfectus Vrbi*, videtur colligi eandem inſcriptionem dicatam fuiſſe A. 316. quo Gallicanus, vt patet ex indice Præfectorum Vrbi, eundem magiſtratum geſſit. Antequam in rariſſimum Sereniſſimi Principis nummum inciderem, arbitrabar Idatij faſtos ex laudata inſcriptione emendandos; neque enim legebam Gallicanum conſulem, ſed Præfectum V. cum tamen conſulatus in virorum illuſtrium qui eundem geſſerunt, inſcriptionibus ſemper appareat, erat enim dignitas infra imperatoriam omnium maxima. Verùm ex libello de Præfectis V. Cuſpiniano primùm inuento, res tota aperitur. Ouinius Gallicanus, vt ibidem patet, deſignatus fuit Præfectus V. A. 316. Coſs. *Sabino, & Rufino, pridie Nonas Auguſti*; anno verò 317. ſucceſſorem accepit *Idibus Maij Septimium Baſſum*. Quare A. 417. Kalend. Martij die Natali Cæſarum erat præfectus V. quemadmodum in vetuſto illo lapide inſcribitur. Nec tamen *conſul* pariter nominatur, quia priori parte illius anni nondum ab Auguſtis Conſtantino & Licinio ordinarij conſules deſignati fuerant. Hæc in libello de præfectis leguntur: *Conſules quos iuſſerint DD. NN. Auguſti. Ex die XIII. Kal. Martij Gallicano & Baſſo.* Gallicanus priuſquàm delati magiſtratus nuncium acciperet, inſcriptionem illam in lapide ſculpendam curauerat, vt eadem Kalendis Martij die natali Cæſarum, in honorem Criſpi publico loco dicaretur. Degebat id temporis Imperator procul ab Vrbe in Dacia apud Serdicam, vbi die 16. Aprilis ſignauit *L. 6. ad l. Iul. de vi publica Cod. Iuſt.* quæ prima eſt ſub eodem titulo in Cod. Theodoſiano. Quare cum die XIII. Kal. Martias Gallicanum conſulem deſignauerit, ac publicauerit, is poſt dicatum Criſpo epigramma, ſui conſulatus nuncium accepit.

Auctor eſt Aurelius Victor in epitome Licinium iuniorem *menſium ferè viginti* Cæſarem creatum. In Zoſimi lib. 2. viginti annorum perperam ſcribitur, cum anno 313. Conſtantia Licinij Cæſaris mater, Licinio Auguſto iuncta fuerit; anni pro menſibus ſiue Zoſimi, ſiue amanuenſium errore poſiti ſunt. Cum Licinius creatus fuerit Cæſar Kalendis Martij A. 317. decennalibus Auguſti patris ſedecim menſium puerulus erat, natus anno 315. menſe Iulio. Ex

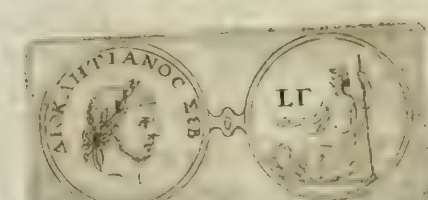
his deducitur oblationem deuotam decennalibus Licinij Auguſti neutiquam exhibitam fuiſſe à puerulo Cæſare Licinio, ſed nomine eiuſdem à Senatu Nicomedienſi, vt tam munifica adulatione Imperatoris gratiam captaret.

CAPVT V.

Domitianus IOVI CONSERVATORI Romæ ſacellum dicat, ac eodem titulo nummos primùm inſcribit. Eadem inſcriptio in Licinij Numiſmatibus frequentiſſima. Licinius Auguſtus nunquam Chriſtianam religionem profeſſus. Acta S. Baſilei Amaſeni à V.C. cenſura vindicantur. Philoſtorgius mendacij conuincitur. Collectores Synodi Nicænæ prouincias in ſubſcriptionibus confundunt. Amaſia Helenoponti metropolis. Nulla huius nominis vrbs in Armenia ſecunda. Martinianus Auguſtus Iouis conſeruatoris titulo omnium poſtremus Nummos cudit.

INſcriptio quæ in poſtica parte Medicei Numiſmatis viſitur, facilis eſt, ac paſſim in alijs Imperatorum, præſertim verò Iouiorum, nummis occurrit, nempe: IOVI CONSERVATORI. Exprimitur ibidem Iuppiter ſedens, manu dextra victoriolam tenens, ſiniſtra longius ſceptrum ſtringit, cum aquila dextrorſum ad pedes, in cuius roſtro ſertum apparet.

Tres id genus Licinianos nummos æreos cum ijſdem figuris atque inſcriptione Antiochiæ & Nicomediæ obſignatos, mihi oſtendit Apollonius Baſſetus Canonicus Laurentianæ Baſilicæ idemque Sereniſſimo Magno Duci COSMO III. à ſecretis; in his autem Iuppiter non quidem ſedens, ſed ſtans conſpicitur. In cimeliarchio Sereniſſimi LEOPOLDI extat nummus Diocletiani in Græca vrbe percuſſus, huic Liciniano ferè ſimilis, cuius ectypum exhibeo.

Victoriola quam porrecta manu Iuppiter in Licinij nummo profert, indicat Licinium tum partas victorias Ioui acceptas ferre, tum noua ex hoſtibus trophæa ab eodem ſperare. Sceptrum oblongum Numinis eiuſdem poteſtatem Ethnicis ſomniatam exprimit; illum enim cœlum terraſque pro arbitrio, & vt ait Cicero lib. 2. de nat. Deor. *omnia nutu regentem* finxere. Hinc Venus apud poetam eundem alloquutura ait Æneid. X. 18.

O pater, ò hominum, diuumque æterna poteſtas.

Iouem verò cum aquila ad pedes paſſim adoratum, oculatus teſtis Lactantius tradit lib. 1. de falſa relig. cap. 11. *Nam quod aliud*, inquit, *argumentum habet imago Catamiti, & effigies aquilæ, cum ante pedes Iouis ponuntur in templis, & cum ipſo pariter adorantur?* Cum Iuppiter contra Titanos moueret, ac ſacrificium in litore faceret, ſcribit ex Anacreonte Cæſar in Arato apud eundem Lactantium, *aquilam ei in auſpicium aduolaſſe, quam victor bono omine acceptam, tutelæ ſuæ ſubiugarit.* Hinc aquila Iouis ales, ac miniſtra apud poetas paſſim decantata.

Plurimis ſanè epithetis Iuppiter apud Gentiles honorabatur, quæ in prio-

ri

ri parte operis Gruteriani leguntur; hinc acutè dixit Minutius Felix in Octauio, *tot ſunt Iouis monſtra, quot nomina*. Cum Licinius per adoptionem Galerij in familiam Diocletiani tranſiſſet, Iouij cognomen per ſummam ambitionem aſſumpſit, vt ſuperiùs oſtendi. Hinc eiuſdem nummi Iouis effigie paſſim obſignati cum epigraphe IOVI CONSERVATORI. Domitianus incenſo à Vitellianis Capitolio, clam elapſus, apud æditiuum ſeſe occuluit, poſtea, inquit Tacitus lib. 3. hiſt. *potiente rerum patre; diſiecto æditui contubernio, modicum ſacellum IOVI CONSERVATORI, aramque poſuit, caſuſque ſuos in marmore expreſsit*. Extat nummus mediocris magnitudinis in gaza Sereniſſimi Magni DVCIS inſcriptus: IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERM. COS. X. & in altera parte: IOVI CONSERVAT. S. C. In antiqua Vrbis deſcriptione in Regione XI. ponitur *ſacellum Iouis Conſeruatoris*. Pauſanias lib. 3. ſcribit propè Epidaurum fuiſſe templum *Iouis cognomento Seruatoris*: Διὸς ἐπίκλησιν σωτῆρος. Idem lib. 8. laudat apud Megalopolim *templum Iouis cognomento Seruatoris*. At Iuppiter non hominum tantùm, verùm etiam & priuatarum poſſeſſionum conſeruator habebatur, ſub hoc ipſo titulo publicis inſcriptionibus eidem dicatis. Pag. 18. antiq. inſcript. legimus: IOVI O. M. CONSERVATORI POSSESSIONVM ROSCIORVM &c.

Licinius vnà cum Conſtantino A. 313. publico edicto Chriſtiani cultus exercendi facultatem fecerat, non quòd ſanctiſſimæ religionis myſteria probaret, ſed vt Conſtantino collegæ Auguſto, Chriſtianis ſacris addicto, rem gratam faceret, ac prouincialium beneuolentiam ſibi conciliaret, dum ſuperſtitioſos Gentilium ritus obſeruans, Chriſtianis verò liberam proprij cultus poteſtatem faciens, vtroſque ex æquo in officio, & obſequio futuros ſperabat. Ex illo tamen edicto quod toto Romano Orbe Chriſtianis fauorabile publicatum fuerat, non modò Conſtantinus, verùm etiam Licinius hoſtis Idolorum noſtris hominibus creditus fuit. Auxit fidem quòd Licinius, cum profligato Maximino infenſiſſimo Chriſtiani nominis hoſte, Antiochiam veniſſet, in Iouis Philij Sacerdotes ſeuerè animaduertit, ac omnes, *qui aduerſus religionem noſtram*, inquit Euſebius lib. 9. cap. 11. *inſolenter debacchati fuerant, capite damnauit*. Hinc Paulinus Antiſtes Tyri in dedicatione templi A. 314. pro concione tum Conſtantinum tum Licinium concelebrans dixit: *adeo vt, quod nunquam antea contigerat, ſummi Imperatores honoris illius quem Dei beneficio acceperunt, ſibi conſcij, iam in mortuorum ſimulacrorum faciem conſpuant, & profanos Dæmonum ritus conculcent, ac vetuſtum errorem à maioribus traditum irrideant, vnum verò Deum cum erga omnes tum in ſe ipſos maximè beneficum agnoſcant &c. Chriſtum Dei filium vniuerſorum regem eſſe profiteantur*. Apud Euſebium lib. 10. cap. 4. à quo lib. 9. cap. 9. vocatur Licinius θεόφιλος *Dei amantiſsimus*. Imò in actis S. Baſilei Martyris Epiſcopi Amaſeni in Ponto hæc ſcribuntur: *Licinius igitur omnipotente D. N. Ieſu Chriſti manu adiutus, quippe qui Chriſti fidem ſincero animo tunc obſeruabat, victoriam de Maximino reportauit*. Poſtea eiuſdem apoſtaſia deſcribitur: *Solius & veri Dei, omniumque creatoris confeſsionem reprobauit, idque poſt iuſiurandum illud quod Dei amantiſsimo Imperatori Conſtantino ſæpius expoſuit, nullo vnquam tempore ſe à Chriſtianorum fide defecturum, ſed illius ſe fore propugnatorem*. Hæc ſcribit de Licinio Ioannes Nicomedienſis qui eidem Imperatori conuixit, & in fine actorum *per Deum* lectorem *obteſtatus* ait: *vt nihil ſubtrahas,*

neque quicquam illi addas. Ex his Licinius quandoquè Chriſtianæ religionis profeſſor deſcribitur.

Ego tamen arbitror nunquam Licinium Chriſtianæ religioni nomen dediſſe, ſed Ethnicorum erroribus & quidem ſemper adhæſiſſe. Id nummi eiuſdem teſtantur; etenim ab anno 314. quo Aſiam obtinuit, hac inſcriptione obſignantur: IOVI CONSERVATORI. Ita legitur in nummo laudati Baſſeti cum notis in inferiori parte: S. M. N. B. nempè: *ſignata moneta Nicomediæ anno ſecundo* eiuſdem imperij in Aſia, hoc eſt, æræ noſtræ vulgaris 315. Anno pariter 316. & 317. idem titulus viſitur in nummis fuſiùs mihi explicatis. Alterum Baſſeti Numiſma cum eadem inſcriptione exhibet in medio notam E. cum literis in poſtrema parte: S. M. ANT. nempè *anno quinto* imperij *ſignata moneta Antiochiæ*: Anno Chriſtianæ epochæ 308. At certum eſt Licinium anno 319. perſecutionem contra Chriſtianos inſtituiſſe; ſiquidem illius iuſſu Theodorus Dux inſignis, quòd Dijs ſacra facere noluit, *enſe fuit conſummatus Februarij menſis die ſeptimo, Sabbato, hora tertia*: in actis apud Surium die 7. Februarij. Eſt character anni 319. Cyclo Solis XX. Lunæ XVI. lit. D. Baronius ex deprauata ſubſcriptione legis primæ de Veteranis Cod. Theod. Licinio ſex imperij annos aufert, cumque anno 318. ad priuatam vitam redigit. Hanc tamen opinionem eruditè refellit Petauius in paralip. de doctr. temp. pag. 861. eam certè prochroniſmi conuincit character feriæ, qua Theodorus aſſeritur ſub Licinio paſſus, cuius obitus in annalibus A. 316. recitatur; cum tamen eo anno dies ſeptima Februarij inciderit in feriam tertiam Cyclo Solis XVII. Lunæ XIII. lit. AG. Video hæc ipſa Bollando viro diligentiſſimo obſeruata tom. 2. Men. Febr. ad acta S. Theodori. Euſebius lib. 2. de vita Conſtantini cap. 69. cum narraſſet Galerium ac Maximinum inſanabili morbo correptos, Chriſtianorum perſecutionem inhibuiſſe, addit: *Hæc cum Licinius non aliorùm ſermone didiciſſet, ſed factis ipſis percepiſſet, tamen velut denſam quadam caligine animo eius offuſa, eadem quæ illi agere inſtituit*. Idem Euſebius cap. 5. recitat orationem quam Licinius ad milites habuit priuſquam aciem contra Conſtantinum inſtrueret. *Viri*, inquit, *amici, & commilitones; ſi quidem quos colimus, & quos ab vltimis vſque maioribus colendos accepimus, Dij ſunt patrij. Iſte verò qui aduerſarum nobis partium copias ducit, moribus inſtitutiſque maiorum violatis, ad impiam nullos credentium Deos opinionem deſciuit, peregrinum quendam neſcio vnde quæſitum temerè amplectens Deum, &c.* Quæ quidem teſtatur Euſebius ſe accepiſſe ab ijs *qui orationi eius interfuerant*. Hinc patet eundem Deorum cultui à maioribus accepto, ſemper adhæſiſſe. Quid verò reponemus Ioanni Nicomedienſi qui in actis memoratis S. Baſilei Amaſeni Epiſcopi, & martyris diſertè affirmat Licinium quandoque Chriſtianam fidem profeſſum fuiſſe? Doctiſſimus Valeſius in notis ad cap. 1. lib. 2. de vita Conſtantini non dubitat hanc cenſuram ferre: *Acta Baſilei quæ apud Metaphraſtam extant, inepta mihi videntur & fabuloſa*. Etenim ibidem recitatur paſſio Baſilei Amaſeni Epiſcopi iuſſu Licinij interfecti, cum tamen Philoſtorgius lib. 1. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 8. teſtetur adfuiſſe in Nicæna Synodo *ex Ponto Baſileum Amaſeæ*, quod etiam apparet in fragmento Philoſtorgiano, quod adducit Niceta lib. 5. Theſ. Orthod. fidei cap. 7. quod idem tradit Nicephorus lib. 8. cap. 4. Sanctus Athanaſius oratione priori contra Arrianos ſcribit *ex Ponto magnum Baſilium* Nicæam ad Synodum veniſſe.

veniſſe.

veniſſe. Quid? Euſebius qui ceteros inſigniores Epiſcopos à Licinio trucidatos laudat, nuſquam Baſilei Martyris meminit.

Fateor quædam in actis Baſilei Amaſiæ Epiſcopi parum veritati congruere; certè quæ de relegato in Gallias Licinio traduntur, omnium ſcriptorum teſtimonijs falſitatis conuincuntur; conſtat enim eundem tyrannum Theſſalonicam relegatum fuiſſe. Quare hic idem Auctor potuit errare in ijs quæ de religione Chriſtiana Licinij in literas miſit: fortaſſis tamen excuſandus, quòd ex celebri edicto pro Chriſtianis publicato antequam Aſiam occuparet, ſanctiſſimæ religionis profeſſor palam ab abſentibus creditus fuit. Nunquam tamen auſim omnem actis laudatis fidem abrogare, cum in martyrologijs Græcorum pariter ac Latinorum, itemque Chronico Euſebiano aſſeratur Baſileus Amaſiæ Epiſcopus ſub Licinio Imperatore ob Chriſtiani cultus profeſſionem occiſus. Euſebius in lib. 10. hiſt. Eccleſ. cap. 8. fuſiùs crudelia Licinij in Epiſcopos geſta deſcribens: *Modus porrò*, inquit, *cædis quo illos ſuſtulit, nouus planè nec ante vnquam auditus. Sed quæ apud Amaſiam & reliquas Ponti vrbes perpetrauit, omnem crudelitatis modum tranſcendunt.* Eadem repetit lib. 2. de vita Conſtantini cap. 1. vbi quamuis neminem Præſulum tyranni iuſſu extinctorum nominatim laudet, Baſileum tamen in illorum numero fuiſſe ſuadet inſtituta apud Amaſiam contra Chriſtianos perſecutio. Hæc leui brachio attingo; nam ſpero fore vt actis Baſilei Amaſeni integram fidem adſtruant viri doctiſſimi Henſchenius & Papebrochius in perennibus & nullo vnquam æuo interituris commentarijs de geſtis Sanctorum; ſiquidem teſtantur ſe in actis Sanctorum menſis Aprilis martyrium Baſilei Amaſeni cum Græcè, tum Latinè exaratum, ac de more, hoc eſt, eruditiſſimis notis illuſtratum, ijſdem quos laudant, fauentibus Superis, impreſſiſſe. Hæc ex indiculo Sanctorum Aprilis à P. Papebrochio ſibi tranſmiſſo ſignificauit Antonius Magliabecus Muſarum Ædititmus, idemque omnium librorum helluo, ac literatorum toto Orbe ſcribentium diligentiſſimus & officioſiſſimus momenclator, fautor, adiutor.

Interim Philoſtorgius mendacij conuincitur qui Baſileum Athanaſio ob Orthodoxi dogmatis profeſſionem commendatum, decimo octauo loco inter Arianos apud Nicæam numerauit. At illum non fuiſſe inſignem illum Amaſiæ Epiſcopum ex ſubſcriptionibus Nicænæ Synodi euincitur; ibi enim legitur *Eutychius Amaſeæ* Baſilei Martyris ſucceſſor. Video tamen hic erratum eſſe à Collectoribus Conciliorum; nam Eutychius Amaſeæ ab ijſdem ponitur inter Epiſcopos Armeniæ maioris. Hinc Carolus à S. Paulo, & Labbeus cum Coſſartio duas Amaſias ponunt: vnam Metropolim Helenoponti, aliam in Armenia ſecunda intra diœceſim Primatis Melitenenſis. Sed nuſquam hæc Amaſia in Armenia legitur; nam prouincia Armeniæ ſecundæ antiquitus *ex ſex omnino conſtans vrbibus* dicitur à Iuſtiniano in Nouella 31. vbi quatuor Armenias diſtinguit, earumque cum veteres tum nouas vrbes recenſens, nuſquam Amaſiæ meminit. Idem patet in notitia Epiſcoporum Leonis Imperatoris ad Andronicum filium, vbi ſex tantùm Armeniæ ſecundæ ciuitates recenſet, quas inter nulla Amaſia recitatur. Collectores Conciliorum cum legerent nomina Epiſcoporum qui Nicænam Synodum celebrarunt, continuata ſerie ducta, eadem ſub prouinciarum titulis ſeorſim poſuere. Hinc cum Eutychius Amaſiæ Epiſcopus medius eſſet tum inter Eulogium Sebaſtenum me-

tropo-

tropolitam Armeniæ primæ, & Enethium Satalenſem, tum Heraclium Zelonenſem, ac Elpidium Comanum, quos omnes notant in vtraque Armenia Epiſcopos fuiſſe, Eutychium Amaſenum Armeniæ pariter Epiſcopis adnumerarunt. Verùm ex ignorantia Eccleſiaſticarum diœceſeon error deriuauit, nam inter Epiſcopos vtriuſque Armeniæ medio loco ſedebat Metropolita Amaſenus. Patet ex tabulis Leonis Sapientis, vbi poſt Epiſcopos Armeniæ primæ, ponitur Metropolita Amaſiæ cum cæteris Epiſcopis Helenoponti, poſt quos nominatur Primas Melitenenſis cum ſuffraganeis Armeniæ ſecundæ. In Synodo Chalcedonenſi ſexcentorum ac triginta Patrum eodem prorſus loco ſedebat Primas Amaſenus, ita enim ibidem legimus.

Joannes Sebaſtiæ metropolis primæ Armeniæ.

Seleucus Amaſiæ ciuitatis metropolitanæ Helenoponti.

Conſtantinus Melitenæ ciuitatis metropolis Armeniæ ſecundæ.

In Synodo S. Flauiani recitata act. 1. Concilij Chalcedonenſis dicitur *Seleucus Dei gratia Epiſcopus Amaſiæ Helleſponti*, & in Synodo Epheſina *Palladius Amaſiæ Helleſponti*. Legendum eſt *Helenoponti*; ſiquidem Præſul Cyzicenus erat metropolita Helleſponti. Pontus verò in duas prouincias diuidebatur, nempe in Helenopontum ob Helenæ matris honorem iuſſu Conſtantini ſic appellatum, & Polemoniacum ab antiquo rege Polemone; huius metropolis erat Neocæſarea, illius verò Amaſia Strabonis Geographi patria, cuius ſitum idem lib. 12. diligentiſſimè deſcribit. In antiquis nummis Amaſia inſcribitur ΜΗΤ. ΠΡ. ΠΟΝ nempe: *Metropolis prima Ponti*, quòd Neocæſarea ſecunda erat eiuſdem regionis metropolis. Vir doctiſſimus Spanhemius differt. 9. de nummis pag. 885. putat aliam eiuſdem tractus metropolim ſignari in nummis inſcriptis ΤΟΜΕΩϹ ΜΗΤΡΟ. ΠΟΝΤΟΥ. *Tomos metropolis Ponti*. Tomi fuit vrbs metropolis Ponti in Scythia. Scribit Ammianus lib. 27. *Scythia in qua celebriora ſunt alijs oppida Dionyſiopolis & Tomi, & Calatis.* Tomi in Europa vrbs Ouidij exilio nobilitata; Amaſia verò in Aſia longo terrarum, ac æquoris ſpatio Tomis diſſita, neutiquam eiuſdem tractus oppida dici poſſunt; quare reſpectu vnius Neocæſareæ Amaſia prima metropolis in nummis inſcripta fuit. Extat etiam Numiſma apud ornatiſſimum virum Patinum in Traiano cum epigraphe: *Nicomedia metropolis prima Ponti & Bithynia.* At non vacat hic antiquæ Ponti deſcriptionem inſerere: cum plus iuſto fortè digreſſus videar, vt acta Baſilei Martyris, eiuſdemque Catholici Antiſtitis fidem aduerſus Philoſtorgium defenderem. Hæc ſibi valdè probari affirmauit Carolus Datus, cuius nobiliſſimi viri cum familiaritate vtor, tum eruditione ſæpè proficio.

Licinius qui per ſexennium, priuſquam Illyricum amitteret, nummos tum ſua tum Maximini imagine obſignatos, cum inſcriptione *Ioui conſeruatori* Siſciæ cudendos, dein primo etiam Aſiatici imperij quadriennio, eadem inſcriptione ſignandos iuſſerat, huic tandem ſuo Ioui conſeruatori maledixit. Author eſt Euſebius Licinium, antequam contra Conſtantinum aciem inſtrueret, hæc pro concione ad milites dixiſſe: *Si Dijs noſtris qui quamplurimi ſunt, & multitudine nunc vtique antecellunt, vnus ille neſcio vnde profectus Conſtantini Deus ſuperior extiterit, nemo poſthac in dubium reuocet quiſnam colendus ſit Deus: ſed ad potiorem accedat, eique victoriæ præmium deferat.* Sperabat autem ſe Deos *verè Seruatores atque auxiliatores* habiturum. Lib. 2. de vita Conſtantini cap. 5. Victus apud

Hadria-

Hadrianopolim A. 324. die 3. Iulij, ſerò licèt intellexit, ſe inani voto *Ioui Conſeruatori* fidiſſe, eoquè titulo in nummis fruſtra eundem coluiſſe. Itaque Iouem non conſeruatorem, ſed deſertorem, imò inane numen appellans, *nouos*, inquit ibidem Euſebius cap. 15. *inueſtigabat Deos, vtpote à prioribus in fraudem inductus. Nec memoria repetebat quæ paulò ante de Dijs in concione dixiſſet. Nec Deum qui pro Conſtantino pugnaſſet, agnoſcere volebat, ſed multo plures & nouitios Deos non ſine riſu ac ludibrio cœpit inquirere.* Verùm cum nulli Deorum plenè fideret, ac plus præſidij à probata fortiſſimi ducis virtute ſe habiturum ſperaret, Martinianum officiorum magiſtrum, in ruinæ potius quàm imperij ſocietatem aſciuit. Extat in Bibliotheca Sereniſſimi COSMI III. inſigne volumen MS. Anonymi Antiquarij Panuini amiciſſimi, in quo huius nummi ectypus exhibetur: D. N. M. MARTINIANVS P. F. AVG. & in poſtica parte: IOVI CONSERVATORI. Huius Numiſmatis iconem profert Triſtanus tom. 3. pag. 474. cum notis S. M. N. A. ſc. *Signata Moneta Nicomediæ Anno primo*. Verùm Licinius altero prælio apud Chalcedonem die 18. Septembris victus, vnà cum Martiniano nouo Auguſto Nicomediam ſeſe recepit, ibiquè à victore exercitu obſeſſus, facta deditione, in caſtra Conſtantini venit, ac vita Conſtantię vxoris precibus impetrata, priuatum hominem apud Theſſalonicam degere iuſſus fuit, Martiniano ſtatim occiſo, vti Zoſimus ſcribit, vel vt alij referunt, in Cappadociam relegato. Illud obſeruo, laudatum Martiniani nummum omnium poſtremum IOVIS CONSERVATORIS inſcriptione obſignatum fuiſſe, cum illa ante annos 240. in Domitiani Coſ. X. Numiſmate primùm apparuerit, & in ſucceſſorum Principum ac Iouiorum precipuè nummis paſſim legatur. Etenim Conſtantinus Iouis conſeruatoris inſcriptione inhibita, aliorumque Deorum nominibus ac titulis vetatis, victricis Crucis trophęum, ac Chriſti Seruatoris nomen in nummis obſignanda iuſſit, quę quidem in labaro, galeis Imperatorum, ac militaribus ſignis ſcalpta viſuntur.

CAPVT VI.

Anno imperijs Auguſtorum in nummis paſsim ſcalptus. Scaligeri cenſura confutatur ac Neruæ nummus explicatur. In Numiſmatibus Viminacij num annona, vel anni deſignetur. Vetus inſcriptio perperam Triſtano intellecta. De Frumentarijs Legionum. Annos Cæſarum in nummis latinis numeralibus Græcorum notis expreſſos. Nomina vrbium in ijſdem notata. Licinij Nummos Nicomediæ anno tertio eiuſdem in Aſia imperij obſignatus.

IN nummis annos imperij Auguſtorum paſſim obſignatos videmus. Initio quidem ſcalpebantur anni Tribunitię poteſtatis, à quibus anni imperij deducebantur. Horum author venit Dio lib. 53. *Gerere quidem*, inquit, *tribunatum plebis nefas ducunt Imperatores, quum ipſi vtique patricij ſint: omnem verò Tribunitiam poteſtatem quantum vnquam maxima fuit, accipiunt: & quia quot annis eam cum Tribunis plebis renouant, annorum imperij ipſorum hinc ſumma colligitur.* Eadem verò die qua annos imperij, annos quoque Tribunitię poteſtatis iteraſſe ex nummis & lapidum elogijs conſtat, idque à Panuino ſatis abundè demonſtratum eſt. Anni Tribunitię poteſtatis vſque ad Claudij II. imperium in num-

mis procuſi ſunt; deinde ijſdem omiſſis, notę numerales Gręcorum in vſum venere. Gręciæ vrbet initio annos Tribunitię poteſtatis in nummis obſignabant illis notis ΔΗ. ΕΞ. nempe Δημαρχικῆς Ἐξȣσίας *Tribunitiæ poteſtatis*, vel poſt literas Λ. vel L. numerum annorum imperij exprimebant. Hoc vltimum adeo confidenter Scaliger infitiatur, vt opinionem *iocularem* irriſionis cauſa nuncupauerit in notis Euſebianis num. 2194. *alias*, inquit, *M. Antoninum neceſſe fuerit hoc pacto imperaſſe XXXIIII. annos cum* L. ΛΔ. *in eius nummis legamus. Item in nummis* T. Veſpeſiani *L. IA. qui biennium imperauit: in nummis Neruæ* Λ. Γ. *qui vix inchoauit annum ſecundum imperij*. Verùm palam Scaliger hallucinatur; ignorans in laudatis nummis exprimi annos Tribunitię poteſtatis M. Antonini, ac Titi, qui totidem in nummis & antiquis ſaxis leguntur. Vterque Tribunitiam poteſtatem accepit, antequam ſoli imperium capeſſerent, Titus enim cum Veſpaſiano patre, & M. Aurelius cum Antonino Pio plures Tribunitię poteſtatis annos numerarunt. In nummo Neruę annus tertius deſignatur: qui quidem tertius imperij annus attribuitur Neruę in nummis etiam latinis apud Occonem & Goltzium, & in antiquo lapide Gruteriani theſauri pag. 185. cum tamen certum ſit Neruam A. 96. epochę vulgaris die 18. Septembris poſt occiſum Domitianum, ad imperium euectum, & decimo ſeptimo poſtea menſe imperandi & viuendi finem feciſſe, ex Dionis excerptis, Clemente Alexandrino lib. 1. Stromat. & Theophilo Antiocheno lib. 3. ad Autolicum. Quare obijt Neruę menſe VII. Trib. Pot. II. Itaque vel vbique erratum eſt in aſſignando eidem anno tertio; vel fortè idem Kalendis Ianuarijs pręter morem cum tribunis plebis Tribunitiam poteſtatem bis iterauit. In nummo Gręco Neruę apud Goltzium legitur disertè ΕΤΟΥC ΤΡΙΤΟΥ. *Anno tertio*. Ex alijs tamen nummis error planè corrigendus eſt. Etenim tum apud Occonem tum apud Goltzium extant nummi eiuſdem inſcripti TR. P. II. COS. IIII. IMP. II. Geſſit autem conſulatum IV. A. 98. quo ineunte, nempe die 27. Ianuarij, diem obijt.

In nummis Gręcis quandoque annus imperij Cęſarum diſertè & ſine notis deſignatur. Extat nummis in cimeliarchio Sereniſſimi Cardinalis cum epigraphe: Α. ΚΑΙ. ΤΑΚΙΤΟC. CΕΒ. ΕΤΟΥC. Α. *Imperator Cæſar Tacitus Anno primo*; & in gaza Magni DVCIS viſuntur duo Numiſmata Diocletiani cum inſcriptione ΕΤΟΥC Β. ΕΤΟΥC. Γ. nempe in vno: *anno ſecundo*; in altero *anno tertio*. Nuſquam *anni* ſcalpti leguntur in nummis latinis, pręterquam in ijs qui Viminacij in Myſia ſuperiori cuſi ſunt; ſed vt ingenuè fatear, nullus hucuſque illarum notarum veram interpretationem inuenit. Extat nummus Philippi Imperatoris apud Triſtanum tom. 2. pag. 557. cum epigraphe P. M. S. COL. VIM. & in inferiori parte ANN. VII. hoc eſt, inquit Triſtanus *Prouinciæ Myſiæ ſuperioris colonia Viminacium. Annona ſeptima*. Etenim ait Legionem VI. Victricem cognomento *Frumentariam* in Myſia ſtatiua habuiſſe, ac annonæ in horrea deuehendæ ſecuritati præfuiſſe; ſiquidem in veteri ſaxo in quo colonia Viminacium legitur, laudatur *P. Antonius Victor* MIL. LEG. VI. VICTRICIS. FRVM. ſcilicet, *Frumentariæ* cui interpretationi eruditus amicus noſter fidem accomodauit. Verùm nemo non videt grauem iniuriam Legioni VI. irrogari, quæ ob fortiter in prælijs geſta, *Victricis* titulum honoris cauſa decorata, ad plauſtra & angarias poſtea deprimitur, tanquam deuehen-

dæ annonæ præſidio vnicè deſtinata. Sed planè legendum eſt *P. Antonio Vi-Ɛtori militi Legionis* VI. FRVMENTATIO. Hoc conſtat ex altero ſaxo apud Gruterum pag. 530. & Baronium A. 261.

T. AVRELIO. PIO.
MIL. LEG. VI. VICTR.
FRVMENTARIO. &c.

Baronius eruditè hoſce milites Legionum Frumentarios ex antiquis ſcriptoribus probat ad annum 261. Græci etiam hunc militem φρουμεντάριον appellabant, vt patet ex epiſtolis Dionyſij Alexandrini apud Euſebium lib. 6. cap. 40. Vnum hic addam quod in Baronij annalibus deſideratur, Diocletianum Frumentariorum ordinem extinxiſſe, quòd teſte Victore Schotti *cum ad explorandum annunciandumque, qui fortè in prouincijs motus exſiſterent, inſtituti viderentur, compoſitis nefariè criminationibus, iniecto paſsim metu, præcipuèque remotiſsimo cuique, cuncta fœdè diripiebant*. Certè Hadrianum *per frumentarios occulta omnia exploraſſe* teſtatur Spartianus cap. 11. Sed nec interpretatio de annonarum illatarum numero ſubſiſtit; ſiquidem in nummis Philippi legimus PROVINCIA DACIA AN. II. Eſt hoc Numiſma in ſcrinijs Sereniſſimi LEOPOLDI. Rurſus in nummo Æmiliani apud Patinum viſitur PROVINCIA DACIA AN. VII. In nummis verò Viminacij Decio imperante in gaza Magni DVCIS extat inſcriptio AN. XI. quis autem putet ab vna vrbe, quàm ab vniuerſa prouincia, pluries annonam in horrea publica deportatam Spanhemius diſſert. 9. pag. 876. Arbitrantur in laudatis nummis deſignari annos deductæ ſub Gordiano coloniæ; nam extat nummus Gordiani inſcriptus COL. VIM. AN. I. dein plures recta annorum ſerie ſub eiuſdem ſucceſſoribus numerantur vſque ad Decium, quo imperante nummi Viminacij ſignantur: AN. XI. & XII. Hæc tamen explicatio falſitatis apertæ conuincitur. Etenim laudantur à Goltzio nummi Alexandri & Iuliæ Mæſæ cum epigraphe COL. VIM. AN. I. & AN. II. ex quibus patet Viminacium iure coloniæ exornatum, antequam Gordianus ad Romanæ rei faſtigium eueheretur. Præterea in ſcrinijs Numiſmatum Sereniſs. Cardinalis ab Etruria in eadem tabella viſitur nummus Gordiani cum epigraphe: COL. VIM. AN. V. & duo Philippi, quorum vnus inſcribitur: COL. VIM. AN. III. alter verò AN. IV. Itaque non exprimuntur anni à deducta colonia, cum ijdem nequaquam recta ſerie deducantur, ſed iterum ſub Gordiano, & poſtea imperante Philippo, inchoati appareant. Certè in nummis Daciæ non exprimuntur anni coloniæ deductæ. Quare res mihi in obſcuro latet; video enim facilius eſſe aliorum interpretationes confutare, quàm quicpiam certi ſtatuere.

In nummis poſt Gallienum à Latinis percuſſis, anni imperij Principum numeralibus Græcorum notis indicari cœpti ſunt. Sanè in Maximini, & Licinij nummis Siſciæ percuſſis, id ad oculum patet; in ijs enim viſuntur A. B. Γ. Δ. E. ς. quibus notis ſex anni eorundem Cæſarum deſignantur, nec vllus antiquariæ rei peritus id hucuſque in dubium. Quinque Licinij Numiſmata cum epigraphe: IOVI CONSERVATORI Siſciæ cuſa laudat Occò; illorum poſtremum E. obſignatur, quo quintus eiuſdem in Illyrico imperantis annus ex-

primitur. Cum verò idem Auguſtus debellato Maximino, Aſiam in ſuam poteſtatem redegiſſet, anni imperij Aſiatici eiuſdem numerari cœpti ſunt. Extat apud eundem diligentiſſimum antiquarium nummus Licinij in inferiori parte poſtica obſignatus: S. M. N. A. Alter viſitur Licinij nummus apud laudatum Canonicum Baſſetum cum notis S. M. N. B. Tertius eſt inſignis Sereniſſimi Cardinalis obſignatus: S. M. N. Γ. in quibus tres Liciniani in Aſia, vbi nummos illos cuſos oſtendam, imperij anni indicantur. Has ergo Græcas literas annos imperij explicare certum eſt, neque maiorem ad rem manifeſtam illuſtrandam operam ponam.

Illis prioribus literis S. M. N. vrbs in qua cauſa eſt pecunia deſignatur, nempe *Signata moneta*, vel *Sacra moneta Nicomediæ*. Video etiam monetam quandoque dictam diualem. Nummus Theodoſij apud Occonem in auerſa parte epigraphen præfert VICTORIA AVGGG. & inferius M. D. CON. OB. ſcilicet *Moneta Diualis Conſtantinopoli obſignata*. Ita & literæ Auguſtorum paſſim *diuales* nuncupatæ, ſicut pleraque alia quæ ad Imperatores ſpectabant, vt eruditis compertum eſt. Nummus Licinij apud Dn. Baſſetum extat cum inſcriptione: IOVI CONSERVATORI AVGG. in inferiori parte: S. M. ANT. & in medio E. hoc eſt: *ſignata moneta Antiochiæ anno quinto*. Nempe anno 318. quo circa Maium annus quintus imperij Licinij in Aſia inchoabatur. Ex quibus lucet minus rectè in annalibus bellum poſtremum Licinij cum Conſtantino, eiuſque ad priuatam ſortem deiectionem ad illum annum referri, neque enim in nummis Conſtantinus hoſtis nominatus fuiſſet ab Antiochenis qui Licinio parebant.

Nicomedia ab imperio Diocletiani erat regium domicilium Auguſtorum in Aſia commorantium; vbi plura eiuſdem Principis reſcripta ſignata leguntur in Cod. Iuſtinianeo. Anno 303. ferale illud contra Chriſtianos edictum Nicomediæ primùm propoſitum fuiſſe teſtatur Euſebius lib. 8. cap. 5. præſente ibidem Imperatore, cuius *conclaue & palatium* vltore Numine, id temporis fulmine depaſtum, ſuiſmet oculis vidiſſe affirmat Conſtantinus Auguſtus in cap. 25. orationis Sanctorum cœtui inſcriptæ. Maximinum in eadem vrbe degiſſe patet ex eiuſdem edicto cap. 2. recitato. Licinius victo Maximino, Orientalis imperij ſedem apud Nicomediam fixit. Hæc ſcribit Ioannes Nicomedienſis in actis S. Baſilei Amaſeni: *Licinius cum totum Orientem ſub ſe haberet, magno cum apparatu ad noſtræ regionis vrbem Nicomediam venit vnà cum coniuge ſua, vt in regia domo habitaret, & Orientis imperium teneret.* Hinc Marcellinus lib. 22. vocat Nicomediam *vrbem inclytam, ita magnis retro Principum amplificatam impenſis, vt ædium multitudine priuatarum & publicarum, rectè noſcentibus regio quædam Vrbis æſtimaretur æternæ.* Diocletianus, teſte Victore Schotti, eandem ſplendiſſimis ædificijs exornauerat. Anno 324. Licinius Nicomediæ à Conſtantino obſeſſus, ſe vrbemque victori dedit, anno imperij ſibi à Galerio delati XVIII. Aſiatici verò XI. Conſtantinus Nicomediam ingreſſus, ibidem celeberrimam epiſtolam *ad Sanctorum cœtum* inſcriptam vulgauit, in qua Idolatrici cultus vanitatem euellit, ac Chriſtianæ religionis ſanctitatem laudat, ac communit. In cap. 25. legitur: *Teſtatur hæc vrbs Nicomedia, &c.* vt planè non abſque diuinæ prouidentiæ conſilio factum putem, vt ex eadem vrbe, vbi ſæuiſſimum contra Chriſtianos edictum ante vnum ſupra viginti annos condi-
tum

tum fuerat, leges poſtea pro euertendis Idolis, ac Chriſtiano culto ſeruando, pientiſſimus ac religioſiſſimus Imperator emitteret. Nicomediæ moneta cudebatur, & adhuc plurima ibidem obſignata antiquitus Numiſmata in cimeliarchijs viſuntur. Eſt inſignis Nummus in Gaza Medicea cum epigraphe: AT. KAICAP. ANTΩNINOC. NIKOMHΔEIA C MHT. KAI. ΠPOT. *Imperator Cæſar Antoninus. Nicomedia Metropolis, & prima*. Extat elegans Dionis Chryſoſtomi oratio ad Nicomedienſes, dum de primatu cum Nicæenſibus contederent, quorum hæc verba vellicat: *Pro primis partibus litigamus*. Frequentia ſanè fuere inter vtramque Vrbem de primatu Bithyniæ litigia. Legantur literæ Valentiniani, & Valentis ad Nicomedienſes & Nicæenſes datæ, quæ recitantur act. 13. Synodi Chalcedonenſis, vbi Imperator decernit Nicæam eſſe *ſecundo loco* Bithyniæ metropolim, laudans *priſcam conſuetudinem*. Et quidem poſtquam Nicomediæ imperij ſedes poſita fuit, non tantùm Bithyniæ, ſed totius Orientalis imperij vrbs princeps euaſerat.

Itaque cum Licinius Auguſtus apud Nicomediam regium domicilium ſtatuiſſet, decennalia imperij ibidem celebrauit. Quare Nicomedienſes, vt inter ſplendiſſimam decennalium pompam egregio facto Auguſti gratiam ſibi quam maximè conciliarent, nummos procudere, in quibus Licinij vota decennalia ſoluta, ſimulque vicennalia nuncupata obſignarunt, eoſque ſpecioſo titulo OBLATIONIS DEVOTÆ Licinij pueri Licinij Aug. F. inſcripſerunt. Horum vnus eſt aureum Sereniſſimi noſtri CARDINALIS Numiſma, cuius interpretationem rudi ac debili eruditione tentabam.

PA-

PARERGON CHRONOLOGICVM DE VOTIS DECENNALIBVS.

Ad Illuſtriſſimum & Ampliſſimum Senatorem

FERRANTEM CAPPONIVM

SERENISSIMI MAGNI DVCIS ETRVRIÆ

Vigilantiſsimum ac Solertiſsimum Auditorem, &c.

PRÆFATIO.

CVM nuper, Illuſtriſs. & Ampliſs. Senator, *meorum ſtudiorum calculum exigeres, ac tibi ſignificaſſem me in explicandis Decennalibus Licinij Auguſti ſtylum exercere, difficilem mihi quæſtionem intuliſti, num hæc veterum Principum ſolemnia anno imperij decimo ineunte, vel potius euoluto peragerentur; cui quidem difficultati cum actutum ſoluendæ non eſſem, rem me in examen vocaturum promiſi. Itaq; veterum Auctorum voluminibus, atq; antiquorum lapidum ac Numiſmatum inſcriptionibus ſumma diligentia ac pertinaci ſtudio perluſtratis, Decennalia Imperatorum ſuo quæq; tempore acta, literis mandaui. Verùm cum intelligerem, hæc nimiam fortè curioſitatem redolere, nec ſcribentis laborem pari Lectorum vtilitate penſari, id conſilij cepi, vt hac occaſione conſulares tabulas ſequiore Auguſtorum ætate digeſtas, ac temporum iniuria fœdatas, priſtino nitori reſtituerem. Hæc leuia ac planè inglorius labor quibuſdam cenſebitur; pauci enim ſunt, qui in illas ſe annorum tricas excutiendas committere audeant, ſed inſignium ſcriptorum veſtigia, longo licèt interuallo ſectantes, non modò omnem inquirendi veri moleſtiam effugiunt, verùm etiam illos qui eam in rem diligentiorem curam intendunt, quaſi veterũ contemptores accuſant, ingenia non ſecus ac vina, vetuſtate commendantes. Sed horum me naſi neutiquam morari potuerunt, quominus propoſito abs te quæſito reſponſurus, Romanorum Principum chronologiam ac veteres faſtos, ſi non ad incudem ad limam ſaltem reuocarem. Quòd ſi meis hiſce nugis, quas eſſe aliquid putare ſoles, albos calculos adieceris, magno iudice à moroſorum, ne quid durius dicam, cenſuris abſoluar. Etenim nemo non intelligit, quantum tuo iudicio deferendum ſit, qui ex Aſtrea ſolio vice ſacra iudicans iura Etruſcis gentibus reddis; ex Themidis cortina ſententias, imò oracula promens, longioribus litigijs ſupremam diem imponis: ſplendida Equeſtris S. Stephani militiæ, ac Piſani pariter Athenæi arbitria facis, vt ingens armatorum Equitum globus, ac frequentiſsimus ſacris Muſarum operantium chorus tuo tribunali ſiſtatur. Ita illis formidatos barbaris enſes: hi verò celebratos editis voluminibus ſtylos, tuo pari clementia ac ſeueritate fulguranti ſupercilio ſubmittunt; & dum vterque nobiliſsimus Ordo vitæ ſuæ ac fortunarum cauſas rerum DOMINO per te aperiendas expectat, eiuſdem potentiſsimi, & qui proprius illius titulus eſt, ſapientiſsimi Principis gratiam, te conciliatore, ſibi feliciter ominatur. Et quidem, vt de me loquar, cum Sereniſsimi Magni Etruriæ DVCIS lateri adhærens Piſis verſarere, quoties ex altiori tribunalium ſolio ad humilia adoleſcentium ſubſellia deſcendens, Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ ſcholam, lectiones, quas è cathedra dictabam, auditurus intrabas, quantum auguſta illa Sapientiæ delubra tuæ præſentiæ radijs illuſtrabas, tantùm ijſdem Profeſſoris oculos mentemque hebetabas, vt ſecus ac de Memnonis ſtatua prodidere, elinguis penè ac mutus euaderem. Verùm quòd frequentiùs ad me audiendum accedebas, ſumpto animo, ſecuriori voce ſacra illa loquebar. Hinc creſcente audacia, chronologicam diſſertationem, ſiue argumentum, ſiue ſtylum ſpectes, vel ipſa pumice aridiorem, tuarum gratiarum floſculis ornandam exhibeo, vt eadem comitate qua loquenti aures, ſcribenti oculos etiam commodes. Itaque hæc tibi Romanorum Principum Decennalia nuncupo; alij tua quoque probati Etruriæ Dominis miniſterij DECENNIA, hoc eſt, aureum Aſtreæ ſeculum à Ferrante reſtitutum grandiori ſtylo ſeris poſteris commendabunt.*

DISSERTATIO
CHRONOLOGICA
DE VOTIS DECENNALIBVS.

CAPVT I.

Decennalium Votorum origo, Sacrificia, Ludi, Largitiones Principum, Vrbium oblationes, Panegyrici.

ANtequam decennalium Auguſtorum chronologiam aggrediar, operæ pretium duxi nonnulla veluti procemij loco præmittere, quæ eadem feſta plurimum, vt ego quidem arbitror, illuſtrabunt. Vota pro Reipublicæ incolumitate tum in quinquennium, tum in decennium Romanis antiquitus nuncupata, Latinæ Hiſtoriæ conditor Liuius paſſim tradit. Flaminio cum legionibus ad Thraſimenum ab Annibale cæſo, vota quinquennalia ſuſcepta ſunt: *Si res Populi Romani ac Quiritium ad quinquennium proximum ſalua ſeruata erit*: Hæc laudatus ſcriptor lib. 2. dec. 3. Idem lib. 1. dec. 3. ſcribit: *Caius Attilius Seranus Prætor vota ſuſcipere iuſſus, ſi in decem annos R. P. eodem ſtetiſſet ſtatu*. At ciuilibus odijs euerſa Republica, ac Romani Orbis imperio ad Auguſtum ac ſucceſſores Principes deuoluto, vota quinquennalia ac decennalia pro Imperatorum incolumitate concipi cœpere. Etenim Auguſtus veritus, ne Populus plurium ſeculorum libertati aſſuetus, vnius imperium excuteret, in decennium, dein in quinquennium, denique in plura rurſus decennia Romani imperij regimine aſſumpto, inuidiam æquè hac periculum ſe declinaturum putauit. Itaque teſte Dione lib. 53. ſeptimum conſulatum gerens A. V. C. 727. à parilibus ineunte, Romani Orbis imperium in decennium capeſſiuit. Scribit Cenſorinus cap. 21. de die Natali, id contigiſſe *ex ante diem decimum ſextum Kal. Februarij*. At Ouidius lib. 1. faſtorum Idibus Ianuarij id actum dicit.

Idibus in magni caſtus Iouis æde Sacerdos
Semimaris flammis viſcera libat ouis.
Redditaque eſt omnis populo prouincia noſtro,
Et tuus Auguſti nomine dictus auus.

Petauius lib. 10. de doctr. temp. cap. 70. Cenſorino conſentit. Panuinus lib. 2. faſtorum V. C. 727. rem in medio relinquit. Scaliger lib. 5. de emendat. temp. pag. 427. indignatus antiquos ſecum inuicem diſcrepare ait: *Quas igi-*

tur

tur finis contradicendi futurus; ſi de re tam inſigni ne inter veteres quidem conſtat? Profectò memoranda videtur dies quæ Romanæ monarchiæ initium dedit; hactenus enim Auguſtus quæſitam armis dominationem, armis itidem ſibi ſeruarat, ac vi occupatum imperium ſeptemdecim annos tenebat, quod cum ſeriò, an per ſimulationem deponere vellet, effecit vt illud ſibi vltrò à S. P. Q. R. deferretur, quod memorato Vrbis anno 727. in decennium admiſit. Inſignem diem vetuſta inſcriptio Narbonenſis Auguſto dicata deſignat apud Gruterum pag. 229. cuius fragmentum, quòd rem noſtram attinet, ſubijcio.

VII. QVOQVE. IDVS. IANVAR. QVA. DIE. PRIMVM.
IMPERIVM. ORBIS. TERRARVM. AVSPICATVS.
EST. THVRE. VINO. SVPPLICENT. ET.
HOSTIAS. SINGVLAS. IMMOLENT.

Ex hoc tam luculento teſtimonio patet Auguſtum non die 17. Ianuarij, vti ſcripſit Cenſorinus, neque 13. vt voluit Ouidius, ſed planè ſeptima imperium in decennium ſuſcepiſſe, à qua die celebris annorum Auguſtorum Epocha Cenſorino laudata, exordium duxit. Dicata eſt inſignis illa inſcriptio A. V. 764. nam ibidem Auguſtus dicitur TRIB. POTEST. XXXIIII. & in titulo legitur: *T. Statilio Tauro L. Caſsio Longino Coſ. X. Kal. Octobr.* Ex quibus mirari liceat Panuini ingenium, qui ex lapidis fragmento quod pag. 295. operis Gruteriani exhibetur, ſcripſit Caſſium Longinum à Kal. Iulij in locum Æmilij Lepidi conſulis ordinarij A. V. 764. ſuffectum fuiſſe.

Cum A. V. 736. ad parilia VII. idus Ianuarias decimus confirmati imperij annus Auguſto exiret, in proximum quinquennium, ac dein alterum, regimen rurſus accepit, teſte Dione lib. 54. quo elapſo iterum in decennium rem Romanam moderandam ſuſcepit, quod & quintum deniquè iteravit. Porrò ineunte ſingulo quoque decennio vota pro eiuſdem incolumitate nuncupabantur, & decennio evoluto ſolvebantur; atque hinc decennalia Imperatorum deriuaſſe tradit Dio lib. 53. *Quam ob cauſam*, inquit, *poſteriores quoquè Imperatores, etſi non ad certum tempus, ſed per omne vitæ ſpatium ijs imperium deferatur, tamen ſingulis decennijs feſtum pro eius renouatione agunt, quod hodie etiam fit.* Itaque vota decennalia exeunte anno decimo auguſtæ dominationis, ſoluebantur, & in proximum decennium iterabantur.

Cum idem Auguſtus exacto priori decennio in quinquennium rurſus imperium regendum ſuſcepiſſet, altero eiuſdem quinquennij anno, ex Dione lib. 54. *L. Domitio & P. Scipione Coſs.* V. C. 738. *Agrippa ludos quinquennales propter eiuſdem principatum dedit.* Hinc Cæſarum quinquennalia exordium ſumpſere. Nero euoluto primo imperij quinquennio, ac altero inchoato, ludos quinquennales celebrauit. Scribit Tacitus lib. 14. Ann. *Nerone IV. Cornelio Coſſo Coſs. Quinquennale ludicrum Romæ inſtitutum eſt ad morem Græci certaminis.* Idem verò lib. 16. Silio Nerua, & Attico Veſtino Coſs. ait: *Ac fortè quinquennale ludicrum ſecundo luſtro celebrabatur.* Hi tamen ludi quinquennales perpetui à Nerone conditi ſunt, vnde & eoſdem exhibuiſſe Gordianum teſtatur Victor Schotti; *Eoque*, inquiens, *anno luſtri certamine quod Nero Romam invexerat, aucto firmatoque, in Perſas profectus eſt.* Ludi verò quinquennales iuxta initi imperij diem, quinquennio exacto, Imperatoribus edebantur, Scaliger Neronis

quinquennales ſingulo quoque quinquennio ineunte datos ſcribit lib. 5. de emend. temp. pag. 440. hinc de agone Neroniano à Gordiano exhibito ait. *Is fuit agon quadrageſimus ſextus*. Ibidem etiam Tacitum reprehendit, quòd ludos quinquennales ſexto anno iterum à Nerone peractos ſcribit. At Scaligerum turpiter hallucinatum Lipſius in notis ad Tacitum, alijque eruditi obſeruarunt. Nero inſtituit ludos quinquennales A. V.C. 813. Chriſtianæ Epochæ 60. Cyclo Solis XIII. Lunæ IV. Nerone IV. & Coſſo Coſs. Eoſdem iterùm dedit A. V. 818. Æræ Chriſtianæ 65. Cyclo Solis XVIII. Lunæ IX. Silio Nerua, & Veſtino Coſs. Itaque euoluto ſtatim quinquennio exhibiti ſunt; neque enim vti Olympici ludi ineunte quinto, ſed in fine quinti anni edebantur, vnde rectè Neronianum agona *luſtri certamen* Victori appellatum; luſtrum enim ex annis quinque ſolidis conflatur. Ex his patet Gordianum dediſſe agona Neronianum XXXVII. V. C. 993. Chriſti 240. Vettio Sabino, & Venuſto Coſs. Quinquennales Neronis in eiuſdem nummis ſignantur apud Occonem: NERO CAESAR AVG. & in poſtica: CERTA QVINQ. ROM. & pag. 116. antiquarum inſcriptionum legitur: NERONIS QVINQVENNALIB. Scribit Suetonius in Nerone cap. 21. *Cum magni æſtimaret cantare, etiam Romæ Neroneum agona ante præſtitutum diem reuocauit*. Quibus verbis non quidem annum ſed anni tempus illum anteuertiſſe ſignificat; cum anno quinto idem ludicrum repetitum Tacitus dicat. De his hactenus. Ceterùm quinquennia imperij, de quibus ſermonem inſtitui, memorantur apud Lampridium in Diadumeno cap. 2. Spanhemius diſſert. 7. de vſu & præſt. Numis. pag. 646. nummum Poſtumi exhibet cum epigraphe: QVINQVENNALES POSTVMI AVG. Poſtumus anno Auguſtæo 290. imperium in Gallijs per tyrannidem exercebat. Nulla Imperatorum Numiſmata ante hoc Poſtumianum, quinquennalia imperij exhibent, quæ tamen à Conſtantini imperio in nummis Cæſarum frequentiſſimè occurrunt.

Feſta decennalium ſplendidiſſima pompa agebantur. Et primò quidem ſacrificijs ac votis ad aras Diuum. Laudatur in antiquis inſcriptionibus pag. 116. vetuſtus lapis in Romano foro ſub arcu Septimij effoſſus, in cuius priori latere legitur: CAESARVM DECENNALIA FELICITER. In altero latere pergunt ad ſacrificium, primò Sacerdos veſtitu Gabino ſuper humerum cinctus; deinde mactatores duo cum ſuis malleolis, quodam caniſtrum cum fructibus deferente. Sequuntur ſus, & aries coronatus, ac taurus cinctus ſtolatuſque. Dicebantur id genus ſacrificia *Suouetaurilia*, de quibus agit Gutherius lib. 4. de vet. iure Pont. cap. 18. & SVOVETAVRILIA MAIORA leguntur in veteri ſaxo pag. 121. operis Gruteriani. In tertio latere viſitur Sacerdos, cui Victoria veſtem imponit, idemque pateram vini in ignem, qui in tripode eſt, infundit. Adſtat etiam puer duabus fiſtulis vnà in os inſertis canens, qui itidem viſitur in inſigni Numiſmate Mediceo, in quo ſacrificium ludis ſecularibus Domitiani factum exhibetur. Deniquè in quarto latere nouem Sacerdotes ordine procedunt, quos inter duo cohortium ſigna cernuntur. Hæc fuere decennalia Conſtantij ſenioris ac Maximiani Galerij, vel Seueri & Maximini, aut filiorum Conſtantini, & Licinij iunioris; nam illi tantùm vnà ſimul Cæſares fuere. Vota decennalia in hæc ferè verba ad aram Iouis Capitolini concipiebantur. *Preces poſco Iupiter, vti ſies volens propitius in*

decen-

decennium N. Auguſto; quod ſi facxis: tunc tibi votum boue aurato vouemus eſſe futurum. Ludis Circenſibus vouemus eſſe futurum. Ludis gladiatorijs vouemus eſſe futurum &c. Similem ferè formulam eorundem votorum concinnat Panuinus lib. 2. faſt. V. C. 727. Tertullianus in libro de corona militis cap. 12. deſcribens vota, non quidem decennalia, ſed quæ quotannis III. Non. Ianuarias pro incolumitate Imperatorum nuncupabantur, ait: *Ecce annua votorum nuncupatio, quid videtur? prima in principijs, ſecunda in Capitolijs. Accipe poſt loca, & verba: Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis vouemus eſſe futurum.* Viri eruditi minùs rectè hunc Septimij textum intellexerunt. Baronius ad A. 315. initio ait: *Principia appellat domum Principis*; at Pamelius in notis interpretatur, *in principijs imperij*. Falſa vtraque interpretatio. Principia erant loca caſtrorum, vbi milites legionarij, principes nuncupati, degebant. Erant autem principes in vnaquaque legione mille ac ducenti ex Polybio lib. 6. quo loci ait in legione milites ita à Tribunis diſtribui ſolitos: *natu minimos & pauperrimos in velites: proximos his in haſtatos; ætatem florentiſsimam in principes, maximos natu in Triarios.* Hinc miles apud Terentium in Eunucho IV. 7. *Tu hoſce inſtrue; hic ego ero poſt principia.* Pollio in Regelliano ait: *Cum alia die mane proceſsiſſet, à principijs Imperator eſt ſalutatus.* Res ex Varrone, Liuio, Floro, Vegetio, alijſque patet, & pag. 347. antiqua inſcriptio legitur dicata militi PRINCIPI ET PRIMIPILO LEG. VII. Itaque à militibus in caſtris vota primùm pro Imperatore ſuſcipiebantur; poſtea à ciuibus in capitolio. Gruterus ait legendum *capitolio*, non *capitolijs*, ac mendum ex voce *principijs* irrepſiſſe. Sed non video cur eo ſcrupulo tangamur; nam & Virgilius *capitolia* ſæpius dixit. Bullingerus lib. 1. de Imp. Rom. cap. 35. textum Tertulliani ita legit: *Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis vouemus eſſe facturum, ideſt, eſſe facturos.* Miror virum doctum in fragmentis inſcriptionum, quas ibidem laudat, non adnotaſſe paſſim legi: VOVIMVS ESSE FVTVRVM. Ceterùm perperam ſcribitur: *Hunc tibi Iupiter bouem, &c.* quaſi bos altero anno mactandus, votorum nuncupationi præſens adſtiterit; eſt enim legendum *Nunc*, vt votum præſens exprimat; vel certè cum noſtro Moreau in notis ad illa verba, *Tunc*, vt hoſtiam ſtato tempore mactandam indicet; nam eſt vetus inſcriptio pag. 119.

Quod ſi FACXIS. TVNC. TIBI. IN EADEM. VERBA *bouem fronte* AVRATA. VOVIMVS. ESSE FVTVRVM.

Gallienus, teſte Vopiſco cap. 7. *decennia celebrauit nouo genere ludorum noua ſpecie pomparum, exquiſito genere voluptatum.* Primum verò eiuſdem proceſſum deſcribens cap. 8. *Omnes viæ*, inquit, *ludis ſtrepituque, & plauſibus perſonabant; ipſe medius cum picta toga & tunica palmata inter patres (vt diximus) omnibus Sacerdotibus prætextatis Capitolium petijt.* Hoſtiarum pompam præmiſerat. Etenim proceſſerunt *etiam altrinſecus centeni albi boues, cornibus auro iugatis, & dorſualibus ſericis diſcoloribus præfulgentes. Agnæ candentes ab vtraquè parte ducentæ præceſſerunt.* Et cap. 9. *Sic confecto itinere, celebratiſque hecatombis, ad domum regiam redijt.* Cum centum hoſtiæ ad aram mactabantur, id ſacrificij hecatombe dicebatur; qua de re legendus eſt Capitolinus in Maximo & Balbino cap. 11. Ceterùm ſuperſtitioſo Idolorum cultu antiquato, Conſtantinus, alijquè Chriſtiani Auguſti

ad

ad aram Dei Opt. Max. pro decennijs, ac vicennijs vota peragebant. Euſebius in oratione quam tricennalibus Conſtantini recitauit, pia Principis Orthodoxi vota, facta cum impuris Ethnicorum Cæſarum feſtis comparatione, deſcribens ait: *Solus ex omnibus qui Romano imperio vnquam præfuerunt, tertio iam decennalium circuitu à ſummo omnium Imperatore Deo honoratus hanc feſtiuitatem non terrenis quibuſdam ſpiritibus, vt veteres illi; nec ſpectris Dæmonum imperitam multitudinem ſeducentium; nec fraudibus aut commentis hominum impiorum celebrat. Sed ipſi à quo honoratus eſt Deo, gratias perſoluit: conſcius ſcilicet bonorum quæ ab eo accepit. Non veterum ritu palatium cruore ac tabo inquinans; nec fumo & igne, & holocauſtis terrenos dæmones placans: verum ſummo omnium regi gratam & acceptam victimam, ſuum videlicet regium animum, ac mentem Deo digniſsimam conſecrans &c. Hanc igitur maximam hoſtiam ante omnes rite immolat Imperator. Immolat verò vtpote bonus paſtor, non*

Agnorum cædens primogenitorum hecatombas:

Sed rationalis gregis qui ab ipſo paſcitur, animos ad cognitionem Dei cultumque perducens. Hæc ille.

Inter votorum ac ſacrificiorum ſolemnia primus decennalium dies exibat, reliqui Circenſibus ac theatralibus ludis deputabuntur. Valeſius in notis ad orationem Euſebij de laudibus Conſtantini ait: *Durabat hæc feſtiuitas vno aut altero die, quo Circenſes ac Theatrales ludi edebantur.* Longiùs eadem ſolemnia extendit Ricciolius in Chronologia, vt iactat, Reformata; etenim in magno Chronico ad A. 320. ait: *Romæ quinquennalia Cæſarum celebrata anno* 15. *Conſtantini hoc anno à die* 25. *Septembris* (voluit dicere Iulij) *inito; ideoque ad annum quoquè ſequentem pertinentia.* Cum hic ſcriptor illorum Cæſarum inaugurationem ſtatuat cum Baronio ad A.315. & anno quinto euoluto, nempè 320. quinquennalia feſta recitet, neſcio cur ſexto quoque anno elapſo eadem ſolemnia peracta affirmet. Profectò hæc Reformata chronologia quinquennalium reformanda eſt. Sed nec Valeſij numerus conſtat; ſiquidem Seuerus integram hebdomadem decennalibus ludis impendit. Hæc ſcribit Dio apud Xiphilinum: *Tum edita ſunt varia ſpectacula propter reditum Seueri, & decennium principatus eius.* Poſtea: *Septingentæ feræ, manſuetæque beſtiæ ſimul concurrere, & poſtea confodi, viſæ ſunt. Occiſis enim ſingulis diebus centum pro numero dierum feſtorum, qui ſeptem fuerunt, ſeptingentæ ſunt occiſæ.* Trebellius Pollio cum cap. 9. dixiſſet Gallienum priori die decennalium feſtorum hecatombem celebraſſe, ait: *Ad demum regiam redijt: conuiuijſquè & epulis depulſis, alios dies voluptatibus, publicis deputabat.* Et quidem pluries ipſum ad edendos ludos proceſſiſſe, ex ijs quæ recitat cap.8. intelligitur *Præceſſerunt*, inquit, *& decem elephanti, qui tunc erant Romæ, mille ducenti, gladiatores pompaliter ornati, cum auratis veſtibus matronarum; manſuetæ feræ diuerſi generis ducentæ ornatu quam maximo affectæ. Carpenta cum mimis & omni genere hiſtrionum, pugiles flaculis non veritate pugnantes. Cyclopea etiam luſerunt omnes apenarij, ita vt miranda quædam & ſtupenda monſtrarent.* Itaquè diuerſis ille diebus dedit ludos gladiatorios, amphitheatrales, ſcenicos, & thymeliacos, &c. At Chriſtiani Imperatores gladiatorum ludis omiſſis, Circenſes ac Theatrales tantùm exhibebant. Scribit Marcellinus lib. 14. *Arelate agens Conſtantius, poſt theatrales ludos atque Circenſes ambitioſo editos apparatu die VI. Idus Octobris, qui imperij eius annum triceſimum terminabat, &c.* Verùm erra-

uit

uit Marcellinus Octobrem pro Nouembri ſcribens; nam in veteri Kalendario Bucherium pag. 287. VI. Id. Nouembris legitur: *Natalis Neruæ & Conſtanti cm. XLVIII.* quod item tradit Idatius in faſtis. Bucherius illis notis CM. quæ toties in eodem Kalendario leguntur, ſuſpicatus eſt ſignificari *congiarium*; ſed certum eſt deſignari *Circenſes miſſus*; ibidem enim ſæpius ſcribitur cm. XXIIII. Circenſes miſſus à Caligulæ principatu quoties edebantur, fuere viginti quatuor, vti ex Dione ac Caſſiodoro eruditiſſimus meus Panuinus oſtendit lib. 1. de ludis Circen. cap. 14. quamuis etiam *quadraginta miſsus cucurriſse* anno Vrbis milleſimo, teſtetur Caſſiodorus in Chronico. Hinc cum in diem VI. Iduum Nouembris duorum Imperatorum natalis incideret, Circenſes miſſus duplicabantur. Et quidem Circenſes ludi integram penè diem plerumque occupabant. Scribit Socrates lib. 4. cap. vlt. de ſeniori Theodoſio: *Atque ante prandium ita morbo releuatus fuit, vt equorum certamina ſpectare poſſet; poſt prandium derepentè cœpit adeo grauiter ægrotare, vt ad ſpectacula procedere nequiret. Filio igitur mandatum dedit, vti certamina illa perficienda curaret:* In lib. 8. Confeſſ. D. Aug. cap. 6. *Cum Imperator* Treuiris *pomeridiano Circenſium ſpectaculo teneretur, &c.* quaſi manè illud fuerit inchoatum. Quare Conſtantius non vna eademque die tricennalia feſta egit; præſertim cum prȩter diuerſa ludorum genera, etiam panegyres coram frequentiſſimos Auditores recitarentur, quibus non eadem quæ ſpectaculis, dies deſtinabatur; aliàs Oratores ſibi ac Muſis verba feciſſent, ceteris rotundo agmine in Circum, ac Theatrum confluentibus. Ex his conſtat decennalium ſolemnijs faciundis vix alteram diem ſuffeciſſe; nec tamen auſim dies ludorum certo quodam calculo digerere, qui pro Principum vel magiſtratuum munificentia aut parſimonia augebantur, vel minuebantur. Idatius in faſtis Valentiniano III. & Eutropio Coſs. *His Conſſ. Quinquennalia Arcadius Auguſtus propria cum Theodoſio Auguſto patre ſuo editionibus ludiſque celebrauit XVII. Kal. Februarias.* Quòd nempè ea dies eſſet natalitia imperij Arcadij, qua feſta illa inchoabantur, ac ſequentibus poſtea diebus abſoluebantur.

Auguſtos ſuis decennalibus donatiuum militibus ac populo dediſſe ex Dione atque Euſebio diſſert. 2. oſtendi, quo loci etiam de oblationibus, quas vrbes ac prouinciæ ijſdem ſolemnijs faciebant, abundè dixi, vt Liciniani Numiſmatis epigraphen explicarem, quæ haud vacat repetere, ne per eandem lineam ſerram fruſtra reciprocem. Conſtantinus magnus primis decennalibus, datis ad Vectium Rufinum Præfectum Vrbi literis Populum Romanum regia liberalitate ſibi deuinxit. Extat eiuſdem reſcriptum *L. 1. de longi temporis præſcript.* in hæc verba conceptum: *Ex donatione Principium, aut quocunquè modo, rem ad ad fiſcum pertinentem, vſque ad noſtra Decennalia ſine aliqua interpellatione poſsidentes (ſecundum ius enim hæc intelligitur eſse poſseſsio) ſecuri poſsideant. PP. X. Id. Ian. Romæ Sabino, & Rufino Coſs.* Hoc edicto ſuperiorum principum erga P. R. beneficia ac liberalitates ratas habuit, ſecus ac olim Galba Auguſtorum auariſſimus fecerat, de quo hæc Tacitus lib. 1. Hiſt. *Bis & vicies mille ſeſtertium donationibus Nero effuderat. Appellari ſingulos, iuſsit, decuma parte liberalitatis apud quemque relicta.* Galuanus in tt. de vſufructu diſſert. 11. cum in laudato reſcripto Conſtantini legeret Decennalia numero plurali elata, eandem legem de viginti annorum, hoc eſt, duorum decennalium præſcriptione

perpe-

perperam intellexit; cum Sabinus & Rufinus geſſerint conſulatum A. 316. quo in ante diem VIII. Kal. Auguſti decimus imperij annus Conſtantino exiuit. Hinc S. P. Q. R. in grati animi obſequium eodem anno inſignem arcum triumphalem munificentiſſimo Imperatori erexit, in quo eiuſdem decennalia inſcripſit, vti differt. 2. fuſiùs oſtendi.

Præterea ijſdem decennalium ſolemnijs rei è carceribus dimittebantur, teſte Euſebio Cæſarienſi, cuius verba laudaui differt. 1. cap. 1. Rurſus à præclariſſimis Oratoribus panegyrici de Imperatorum laudibus recitabantur. Extant adhuc orationes Nazarij celeberrimi Rhetoris de quinquennalibus Criſpi ac Conſtantini iunioris, itemque carmen Porphyrij Optatiani de ijſdem Cæſaribus; vtrobiquè autem tum Orator tum Poeta Conſtantini Auguſti laudes exequitur. Item ſupereſt Panegyris Euſebij Cæſarienſis tricennalibus eiuſdem Magni Principis recitata. Inter orationes Themiſtij XIV. editionis Petauij *quinquennalis* inſcribitur; & primo Maximiani Herculei quinquennio euoluto, panegyrim abs ſe ſcriptam teſtatur Mamertinus in oratione eidem Auguſto die Natali dicta: *Nequè enim*, inquit in procemio, *orationis eius quam compoſueram, faciam iacturam, ſed eam reſeruo, vt quinquennio rurſus exacto, decennalibus tuis dicam: quoniam quidem luſtris omnibus prædicandis communis oratio eſt.*

Imperatores inter eadem feſta ſplendiſſimis & omni regio apparatu inſtructiſſimis epulis nobiliores quoſque excipiebant. Scribit Euſebius lib. 8. cap. 13. de Impp. Diocletiano ac Maximiano: *Quo quidem tempore ij qui ſummam Imperij adminiſtrabant, decennalibus ac vicennalibus expletis, in feſtiuitatibus, ſpectaculis, epulis, omnique hilaritatis genere pacatè, & tranquille degebant.* Idem Gallienum ſuis decennalibus feciſſe teſtatur Trebellius Pollio cap. 9. *Conuiuijſque & epulis depulſis, alias dies voluptatibus publicis deputabat.* Vbi tempore eorundem ſolemnium ineptiſſimum illum principem hæc ſubinde dixiſſe affirmat: *Et quid habemus in prandio? & quæ voluptates paratæ ſunt? & qualis cras erit ſcena? quales Circenſes?* Cum ineunte viceſimo anno imperij Conſtantinus vicennalia celebraret, ac id temporis Nicænæ Synodo adeſſet, Patres ad regium conuiuium vocauit. Sozomenus in fine lib. 2. *Erat*, inquit, *Romanis in more poſitum, vt decimo quoque anno imperij cuiuſque Imperatoris diem feſtum celeberrimo hominum conuentu agitarent. Quapropter Imperator opportunum ſibi tempus ad id quod inſtituerat, oblatum arbitratus, totum Concilium ad epulum inuitauit: omneſque donis, prout cuiuſque dignitas poſcebat, honorifice remuneratus eſt.* Hæc de feſtis decennalibus leui brachio attigiſſe ſufficiat, antequam ad id quod præcipuè intendo, gradum facerem.

CAPVT II.

Auguſtus ac Tiberius decimo imperij anno euoluto Decennalia celebrarunt. Heruuartus biennium Tiberio auferens refutatur. Scaligeri opinio de annis Imp. Domitiani corrigitur. Ptolomæi à Romanis faſtis diſsidum. Petauij ea de re ſententia reijcitur.

LIcinium Auguſtum anno imperij decimo ineunte decennalia egiſſe in ſuperiori diſſertatione nobis probatum eſt; modò oſtendam eadem ſolemnia

lemnia præter morem anticipata fuiſſe, cum ab Auguſto & ſucceſſoribus decennalia, decimo anno euoluto, peracta fuerint; qua occaſione pleraque etiam Imperatorum Numiſmata explicabo. Et quidem Auguſtum ſingulis quibuſq; decennijs vota ſoluiſſe, & noua iteraſſe ex Dione colligitur, cuius verba capite ſuperiori laudaui. Idem lib. 56. ait: *L. Munatio C. Silio Coſs. Auguſtus quintum in decennium gubernationem Reip. inuitus accepit: Tiberio Tribunitiam poteſtatem prorogauit.* Hæc poſtrema vota decennalia ſuſcepit A. V. 766. vſque ad Parilia, Chriſtianæ Epochæ 14. VII. Idus Ianuarij. Nam vti anno Vrbis 736. exeunte, quod diſertè Dio teſtatur, cum primum decennium imperij exiret, in quinquennium rurſus Reip. adminiſtrationem ſuſcepit; ita exeunte anno 766. imperium in quintum decennium capeſſiuit, & decennalia IIII. vtriſque Sextis Coſſ. die ſeptima Ianuarij ſoluit, ac decennalia quinta nuncupauit. Verùm Auguſto eodem anno mortem oppetente, ea vota irrita cecidere.

Tiberium eadem feſta decennalia imperij celebraſſe, quamuis Tacitus ſubticeat, Dio prodit. lib. 57. vbi ait: *ludos decennales factos, decem annis imperij eius tranſactis.* Itaque edita ſunt decennalia A. V. 777. XIV. Kal. Septembris die natali Tiberij. Idem lib. 58. ſcribit: *Viceſimo anno imperij quum* Tiberius, *frequens in Albano & Tuſculi eſſet, in vrbem non venit, ſed Conſules L. Vitellius & Fabius Perſicus decennium nuncupauere, quaſi ei, vt Auguſto vſitatum, tunc imperium prorogarent. Verum hi ludos decennales ſimul celebrarunt, & pœnas dederunt.* Itaque Tiberius decennalia ſecunda ſoluit anno imperij viceſimo abſoluto; nam L. Vitellius, ac Fabius Perſicus geſſere conſulatum A. V. 787.

Heruuartus qui *ſe nouæ ac veræ chronologiæ* auctorem publicauit, contendit cap. 248. Conſulares faſtos, quòd Tiberij imperium attinet, eſſe corruptos, ac duo paria conſulum irrepſiſſe; vnde & anni imperij eiuſdem tres ſupra viginti poſt obitum Auguſti vulgò crediti, cum biennio minus ſolus rei Romanæ præfuerit; nam duobus ferè annis, viuente Auguſto, imperauit; nempè lata per Conſules lege, *vt*, teſte Suetonio cap. 21. *prouincias cum Auguſto communiter adminiſtraret.* Hæc ille excogitauit, vt initium Chriſti naſcentis, eiuſque noua quadam ſupputatione ſtabiliret. Sed prodigio proprius eſt Plinium ac Tacitum, qui eodem ſæculo exeunte vixere, in deprauatos faſtos incidiſſe, cum hi in tabulis Capitolinis, in archiuis Vrbium, ac certiſſimis monumentis integri ſeruarentur. Scribit Plinius lib. 33. cap. 2. *Tiberij demum principatus anno nono in vnitatem venit Equeſter Ordo: annulorumque auctoritati forma conſtituta eſt C. Aſinio, C. Antiſtio Coſs. anno vrbis conditæ DCCLXXV.* nempe vſque ad parilia. Tacitus initio lib. 4. Ann. ait: *C. Aſinio C. Antiſtio Coſs. nonus Tiberio annus erat.* Itaque anni imperij Tiberij incipiunt à conſulatu vtriuſque Sexti V. C. 767. Velleius qui id temporis ſcripſit, lib. 2. Tiberij geſta ab obitu Auguſti laudans ait: *Horum ſedecim annorum opera quis, cum inſerta ſint, oculis, animiſque omnium, in partibus eloquatur?* Teſtatur autem ſe ea literis mandare M. Vinicio conſule, cui & opus illud nuncupauit. Geſſit Vinicius conſulatum iuxta faſtos vulgares A. V. 783. Æræ Dionyſianæ 30. Inde verò per annos XVI. retrocedentes erimus ad A. V. 767. Dionyſianum verò XIV. quo obitus Auguſti, & initium Tiberij in faſtis ſtatuitur; ac proinde optimè illi digeſti ſunt. Rurſus à Vinicij conſulatu ad L. Vitellium & Fabium Perſicum quadriennium excurrit; hi enim ponuntur conſules A. V. 787. Dionyſiano 34.

quo labente die 19. Auguſti Tiberius viceſimum imperij annum compleuit; quare & decennales ludos iterum ijſdem Conſulibus ſolutos teſtatur Dio.

Hoc ipſum ex annis Tribunitiæ poteſtatis tum Auguſti tum Tiberij euidenter oſtenditur. Auguſtus teſte Dione lib. 54. in ſuo conſulatu vndecimo A. V. 731. Tribunitiam poteſtatem perpetuam à P. R. accepit, quam eidem *continuatam per ſeptem & triginta annos* aſſerit Tacitus lib. 1. Annal. Extant nummi Auguſti apud Goltzium & Occonem inſcripti in poſtica parte: PONTIF. MAXIM. TRIBVN. POTEST. XXXVII. Itaque inchoauerat ſeptimam ac triceſimam Tribunitiam poteſtatem A. V. 767. Chriſtianæ Epochæ 14. Scribit de Auguſto Dio lib. 55. *Antiſtio Vetere, & Lelio Balbo Coſs. Tiberio Tribunitiam poteſtatem in quinquennium conceſsit.* Nempe A. V. 748. Anno vero 753. apud Rhodum degenti Tiberio, exijt poſtremus annus Tribunitiæ poteſtatis. Auguſtus poſtea Caio ac Lucio Nepotibus acerbo fato ſublatis, *Tiberium adoptauit ac Tribunitia poteſtate ad annos decem data, in Germaniam ablegauit.* Hæc Dio lib. 55. Suetonius in Tiberio cap. 15. idem tradit, niſi quod rurſus in quinquennium Tribunitiæ poteſtatis collegam Auguſto factum dicit. Diem adoptionis deſignat Velleius lib. 2. *Ælio Cato Sentio Coſ. V. Kal. Iul. poſt V. C. annis DCCLVII. adhinc annis XXVII.* Itaque rectè vulgares faſti diſpoſiti ſunt; ſiquidem à Sentij conſulatu ad Vinicium conſulem 27. paria conſulum numerantur. Vir maximus & planè incomparabilis Panuinus obſeruauit Tiberium V.C. anno 757. V. Kal. Iulias iniſſe Tribunitiam poteſtatem VI. cum Auguſtus eſſet Trib. Pot. XXVII. Hoc euidenter patet ex Tabulis Capitolinis apud Gruterum pag. 295. vbi Poteſtas Trib. Auguſti XXX. coniungitur cum IX. Tiberij, & tres inſuper annos Tribunitiæ poteſtatis vtriuſque ibidem eodem numero auctos videmus, quorum poſtremus ita exprimitur.

IMP. CAES. DIVI. F. AVG. PONT. MAX. TR. POT. XXXV.
TI. CAESAR. AVGVSTI. F. DIVI. N. TR. POT. XIIII.
C. SILIVS. P. F. P. N. L. MVNATIVS L. F. L. N. PLANCVS.

Ex qua inſcriptione apertè faſti ſtabiliuntur, in quibus A. V. 766. C. Silius Nepos, & L. Munatius Plancus Coſſ. ponuntur, quo anno Auguſtus Trib. Pot. XXXV. Tiberius verò XIIII. geſſit vſque ad V. Kal. Iulias, qua die XV. auſpicabatur. Extant etiam nummi Tiberij inſcripti: TI. CAESAR. AVGVSTI. F. TRIB. POT. XVI. Item. TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVG. IMP. VII. TR. P. XVI. ex quibus patet Tiberium A. V. 767. die 27. Iunij iniſſe Trib. poteſtatem XVI. adhuc Auguſto ſuperſtite, quo XIV. Kal. Septembris diem defuncto, ac inter ſuperos relato, Tiberius DIVI filius, atque Auguſtus in nummis inſcriptus eſt; nam licèt Auguſti nomen non vſurparet, vt ait Suetonius capite 26. *audiens tamen, aut legens ferebat*, ex Dione lib. 57. Tiberium anno Trib. Pot. XXXVIII. deceſſiſſe ex nummis intelligitur. Seruatur in cimelijs Sereniſſimi Cardinali LEOPOLDI Numiſma maioris magnitudinis inſcriptum: TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVST. P. M. TR. P. XXXIIX. Item in Tiberij epitaphio apud Panuinum lib. 2. faſt. ad A. V. 790. & Gruterum pag. 236.

OS-

OSSA
TI. CAESARIS. DIVI. AVG. F.
AVG. PONT. MAX.
TR. POT. XXXIIX.
IMP. VII. COS. V.

Hinc confutatur Heruuartus biennium imperio Tiberij auferens; nam cum Tiberius obierit XVII. Kal. Aprilis anno Trib. Pot. octauo ſupra trigeſimum, contigit eiuſdem mors A. V. C. 790. Acerronio & Pontio Coſs. vti tradunt Tacitus ac Dio, cum imperaſſet poſt exceſſum Auguſti A. 22. M. 6. D. 28. Quare rectè Dio ſcribit decennalia ſecunda Tiberij peracta L. Vitellio ac Fabio Perſico Coſs. anno imperij eiuſdem viceſimo exacto, cum idem eſſet Tribunitiæ poteſtatis XXXVI. Nec proconſulare imperium Tiberio ab Auguſto delatum nouos chronologiæ calculos iuuat. Etenim, vt optimè notat Petauius lib. 11. de doctr. temp. cap. 7. Germanicus teſte Tacito lib. 1. Ann. proconſulare imperium obtinuit, qui tamen nuſquam inter Imperatores numeratur. Imò in nummis inſcribitur: GERMANICVS CAESAR TI. AVG. F. DIVI AVG. N. COS. II. Geſſit autem alterum conſulatum anno æræ vulgaris 18. cum ante quadriennium proconſulari imperio à Tiberio ornatus fuerit, quo honore tantùm abeſt, vt ad imperij faſtigium euectus fuerit, quin potius nullam illius ratio in titulis eiuſdem habebatur, quod itidem in dicatis eidem inſcriptionibus lapidum patet apud Gruterum pag. 236.

Poſt Tiberium Claudius, Nero, Domitianus, ac Traianus vltra decennium imperarunt, quos decennalia feſta de more celebraſſe certum eſt, quamuis nulla eorundem mentio apud hiſtoricos reperiatur. Scio Panuinum ad Ann. V. 804. dicere: *Quo anno, vt ſcribit Dio, feſta decennalia Claudij Imp. celebrata ſunt.* Idem tradit de Nerone, ac Domitiano, Dionem vtrobiquè appellans, quod etiam facit Caluiſius. Verùm nuſquam illorum Principum decennalia laudato ſcriptori memorantur; neque in nummis inſcripta apparent. Idem ad A. V. 860. Traiani decennalia ex eodem Dione recitat; quare ne inſignem hiſtoricum impoſturæ reum traducamus, ideo Dionem eidem citatum puto, quòd ille teſtatus fuit omnes Imperatores, Auguſti exemplum ſecutos, ſingulis imperij decennijs exactis, decennalia vota ſoluiſſe. De Traiani die natali imperij, eiuſque principatus annis numerandis plura ſcribit Reformator Chronologiæ tom. 1. lib. 4. cap. 8. n. 13. Et quidem gloriatur ſe poſt Panuinum tandem nactum verum initium imperij, Traiani, *videlicet annum Epochæ Chriſti 97. diemque 18. Septembris.* Ea etenim die, quæ natalis erat Neruæ, Traianus ab eodem in conſortium imperij vocatus fuit. Sed dies 18. Septembris non erat dies natalis imperij, ſed vitæ Traiani. Scribit Plinius in panegyri verſus finem: *Nam quòd eum potiſſimum menſem attribuiſti, quem tuus natalis exornat, quàm pulchrum nobis, quibus edicto, quibus ſpectaculo celebrare continget diem illum triplici gaudio lætum, qui principem abſtulit peſſimum, dedit optimum, meliorem optimo genuit?* Itaquè die 18. Septembris occiſus eſt Domitianus, electus Nerua, ac Traianus in lucem editus. Hinc in catalogo veteri apud Bucherium pag. 276. in quo ortus Principum & quidem meliorum deſcribuntur, legimus: *Diui Traiani XIV. Kal. Octobris.* Quæ verò dies natalis imperij eiuſdem fuerit,

 igno-

ignoratur. Certum tamen eſt ante exitum anni Chriſti 97. Traiani inaugurationem contigiſſe; *Nam*, inquit Plinius in panegyrico ad eundem, *ſecundum conſulatum Imperator quidem, ſub Imperatore tamen iniſti.* Anno 98. ambo Imperatores Nerua IV. Traianus II. conſules Kal. Ianuarijs proceſſere. Addit Reformator: *Videtur procul dubio Traianum Romam accitum, & per aliquot tempus Neruæ in Imperio regendo ſatisfeciſſe.* At Plinius in panegyri ait: *Geſsiſti alterum conſulatum ſcio: illum exercitibus, illum prouincijs, illum etiam ceteris gentibus poteris imputare non nobis. Audiuimus quidem te omne munus conſulis obijſſe, ſed audiuimus &c.* Ergo Traianus anno 98. Roma abſens, conſulatum ſecundum geſſit, nec morienti Neruæ adfuit. Imò cum ineunte anno etiam 99. difficili bello occuparetur, Roma aberat, vnde delatum conſulatum tertium recuſauit. Audiatur Plinius: *Atque ego video proximo anno conſulatus recuſandi hanc præcipuam fuiſſe rationem, quod eum abſens gerere non poteras.* Hæc quidem certiſſima ſunt. Idem Plinius lib. 10. epiſt. 28. ſcribit ad Traianum, ſe XV. Kalendas Octobris Bithyniam intraſſe, additque: *Non poſsum de mora queri, cum mihi contigerit, quod erat auſpicatiſsimum, natalem tuum in prouincia celebrare.* Nempe die inſequenti. De die verò natali imperij ſcribit epiſt. 60. ſed quinam is fuerit, non exponit.

Hadrianus decennalia ac vicennalia celebrauit, quorum diem diſertè prodit Spartianus cap. 4. *Quinto*, inquit, *Iduum Auguſti die, legatus Syriæ literas adoptionis accepit: quando & natalem adoptionis celebrari iuſsit. Tertio Iduum earundem quando & natalem imperij inſtituit celebrandum, exceſsus ei Traiani nuntiatus eſt.* Inijt imperium Hadrianus A. V. 870. Æræ Dionyſianæ 117. Itaque decennalia egit A. V. 880. Vicennalia A. 890. die vndecima Auguſti. Ptolomæus in Almageſto plures obſeruationes cœleſtes deſcribens, eaſque annis Nabonaſſari atque Imperatoris Hadriani aſſignans, vno anno initia imperij Hadriani, eiuſque ſucceſſoris Antonini anteuertit. Scaliger lib. 5. de emend. temp. pag. 456. annum imperij Domitiano aufert, ſcribens eundem ineunte anno XV. imperij occiſum fuiſſe, nempè A. æræ vulgaris 95. die 18. Septembris; qua ratione initia Traiani, Hadriani, atque Antonini vno anno citiùs, quàm in faſtis, collocat. Verùm ex Numiſmatum inſcriptionibus eiuſdem prochroniſmus refellitur; ſiquidem Domitianus in nummis dicitur TR. P. XVI. quare attigit annum XVI. auguſtæ dominationis. Tacitus qui ludis ſecularibus Domitiani inter XV. viros præfuit, in procemio ad vitam Agricolæ ait: *Quid ſi per quindecim annos, grande mortalis æui ſpatium, multi fortuitis caſibus, promptiſſimus quiſque ſæuitia Principis interciderunt.* Cruentum Domitiani imperium ibidem deſcribit. Præterea Suetonius cap. 16. teſtatur Domitianum pridie quàm periret affirmaſſe, fore *vt ſequenti die Luna ſe in Aquario cruentaret.* At anno Chriſti 96. die 18. Septembris, qua occiſus eſt Domitianus, Luna fuit in 23. gradu minut. 10. Aquarij, vti Caluiſius eruditè obſeruauit.

Petauius lib. 11. de doctr. temp. cap. 22. ſcribit ſe perdiu miratum fuiſſe Ptolomæi à Romanis faſtis diſſidium; denique putat Ptolomæum quendam canonem adhibuiſſe, in quo Romanorum Principum initia à Caio Caligula vno anno anteuertuntur; inde vnius anni labes eidem contracta. Sed Petauij opinio refellitur ex lib. 7. Almageſti cap. 3. vbi Ptolomæus recenſet obſeruationem cœleſtem anno duodecimo Domitiani, Nabonaſſari verò 840. die 2. Tybi menſis, cum Luna operijt vltimam pleiadis meridianam. Fuit dies 29.

Nouem-

Nouembris A. 92. Epochæ vulgaris, quo tempore à die 13. Septembris duodecimus Domitiani annus labebatur Nabonaſſari 840. Igitur Ptolomæus in annis Romanorum Principum ab imperio Caij numerandis, non deficit, cum à Caij obitu anno quinquageſimo primo eoſdem rectè digeſſerit. Cum Traianus in imperij ſocietatem à Nerua vocatus fuerit, anno autem inſequenti Nerua diem obierit, ſuſpicor Ptolomæum annum primum Traiani illum putaſſe, quo Imperator à Nerua dictus fuit, ac eiuſdem initia retraxiſſe ad IV. Kal. Februarias A. 97. vnius anni prochroniſmo. Etenim lib. 7. cap. 3. refert anno primo Traiani Nabonaſſari 845. die 16. Mechir ineunte, ſpicam Virginis Luna coopertam fuiſſe, hora quinta poſt mediam noctem, & poſt horam iterum Spicam apparuiſſe. Contigit hæc obſeruatio die 11. Ianuarij A. 98. quo tempore adhuc ſuperſtes erat Nerua Imperator, à cuius tantùm obitu anni imperij Traiani Dioni, Eutropio, Chryſeroti, ac ceteris ſcriptoribus numerari cœpti ſunt. Sed his adhuc obſtat, Ptolomæum imperante Antonino ſcripſiſſe, & tamen annos imperij eiuſdem vno ſemper anno anteuertere. Fateor me huic nodo ſoluendo non eſſe; faſtos tamen Panuini exactiſſimè digeſtos ex dicendis conſtabit, vbi iterum de Ptolomæi ab ijſdem diſſidio ſermo redibit.

CAPVT III.

Decennalia Antonini Pij primùm in Nummis ſcalpta viſuntur. Panuini opinio de anno eorundem expenditur. Ptolomæi prochroniſmus ex antiqua inſcriptione ac Nummis demonſtratur. Vulgaris opinio de annis imperij Hadriani reijcitur. Marci Aurelij initia ac Decennalia exponuntur. Baronij ſententia de anno delatæ Commodo Tribunitiæ poteſtatis, ex Nummis Mediceis emendata. Plura Numiſmata Commodi illuſtrantur.

CÆſarum Decennalia in nummis Antonini Pij primùm ſcalpta viſuntur; num in deceſſorum Principum Numiſmatibus eadem vota ſignata fuerint, in incerto latet; ſanè nullum id genus nummum hucuſquè Antiquarij prodiderunt. Antoninus Pius A. V. 890. vſque ad Parilia, Epochæ Chriſtianæ 138. ab Hadriano, teſte Capitolino cap. 4. *adoptatus eſt V. Calend. Martias die, factuſque eſt patri & in imperio proconſulari & in tribunitia poteſtate collega*. Vota decennalia ſoluit exacto decennio A. V. 900. die 25. Februarij. Extat in gaza Medicea mediocris idemque vulgaris nummus cum epigraphe: ANTONINVS AVG. PIVS. P. P. TR. P. XI. & in auerſa PRIMI DECENNALES COS. IIII. Rurſus anno viceſimo euoluto Vota decennalia ſecunda ſoluit, & in tertium decennium nuncupauit. Laudatur à Panuino lib. 2. faſt. & ab Occone nummus inſcriptus: ANTONINVS AVG. PIVS P. P. TR. P. XXI. & in poſtica: VOTA SOL. DEC. II. COS. IIII. Ea ſolemnia quæ ſequiori ætate vicennalia dicta ſunt, id temporis decennalia ſecunda nuncupabantur. Panuinus lib. 2. com. in faſtos A. V. 901. ait: *Hoc anno more veteri, Pij decennalia acta, & anno ſequenti vota decennalia II. ſuſcepta*; Etenim laudat nummum ſignatum: ANTONINVS AVG. PIVS P. P. TR. P. XXII. & in auerſa parte: VOTA SVSCEPTA DEC. III. Huius inſcriptionis Numiſmata viſuntur in Gaza Sereniſſimi Cardinalis LEOPOLDI, & in celebri Cimeliarchio Ioannis de Lazara Comitis Patauini, & laudantur Occoni, alijſque Antiquarijs. Antoninus

anno A. V. 900. V. Kal. Martij iniens Tribunitiam Pot. XXI. vota decennalia ſecunda ſoluit, & Anno inſequenti eadem die inchoata Tribunitia Pot. XXII. vota decennalia tertia ſuſcepit. Hæc doctiſſimo viro ſententia ſtetit, quam tamen prorſus falſam exiſtimo. Cur enim Antoninus votis decennalibus II. ſolutis, in alterum annum decennalia tertia nuncupanda diſtuliſſet? Profectò eadem die, exacto imperij decennio, vota ſoluebantur, & noua in alterum decennium concipiebantur. Liuius lib. 7. dec. 3. ſcribit: *Tunc Dictator & ludos fecit, & inſequens quinquennium vouit*. M. Antoninus, vt proximè oſtendam, cum eſſet Trib. Pot. XXV. exacto imperij decennio, vota decennalia egit, ſimulque vicennalia nuncupauit. Plinius lib. 10. epiſt. 44. ſcribit Traiano: *Solemnia vota pro incolumitate tua, qua publica ſalus continetur, & ſuſcipimus, Domine, pariter & ſoluimus*; & reſcribit Traianus libenter ſe intelligere eundem cum prouincialibus *& ſoluiße vota & nuncupaſſe*. Imò extat nummus Antonini cum epigraphe apud Occonem: ANTONINVS AVG. PIVS P. P. TR. P. XXII. & in poſtica parte: VOTA SOL. DECEN. II. COS. IV. vt planè pateat, eodem anno Trib. Pot. XXII. & ſoluiſſe vota decennalia II. & decennalia III. ſuſcepiſſe.

Cum Cæſares in ſpem imperij ab Auguſtis euecti, Tribunitia poteſtate ornarentur, ac ijſdem Imperatoribus defunctis rei Romanæ faſtigium occuparent, bis decennalia feſta celebrabant; nempè elapſo decennio ab accepta Tribunitia poteſtate, itemque euoluto decennio ab obitu Imperatorum, quibus in imperio ſucceſſerant. Conſtat id ex nummis Antonini Philoſophi, Commodi, & Caracallæ, quos ſuo inferiùs loco producam. Itaquè Antoninus Pius A. V. 910. vſque ad parilia Chriſtianæ Epochæ 158. V. Kal. Martij vota decennalia ſecunda ſoluit, exacto viceſimo anno Tribunitiæ poteſtatis, vt patet ex nummo, in quo cum TR. P. XXI. eorundem votorum ſolutio obſignatur. At anno Vrbis 911. Æræ Chriſti 159. die VI. Idus Iulij, qua mortuo Hadriano, ſolus imperium capeſſiuit, vota iterum decennalia ſecunda ſoluit, & tertia ſuſcepit, vt conſtat ex laudatis nummis, in quibus inſcribitur TR. P. XXII. illam enim inierat eodem anno V. Kal. Martij. Ex his nummorum inſcriptionibus omnium pænè ſcriptorum, præſertim recentiorum, chronologia refutatur; ſiquidem putant eodem anno 138. vulgaris Æræ die 25. Februarij Antoninum ab Hadriano adoptatum fuiſſe, delata eidem Tribunitia poteſtate cum imperio proconſulari: die verò decima Iulij in demortui Hadriani locum ſucceſſiſſe. Hinc Hadriano tribuunt imperij A. 20. M. 11. Verùm ex recitatis nummorum inſcriptionibus, colligo mortem Hadriani anno 139. contigiſſe, Antonino Pio II. & Bruttio Præſente Coſſ. ac proinde Hadrianum imperaſſe annos XXI. menſes XI. Profectò antiqui omnes Latini ſcriptores meæ ſententiæ ſuffragantur. Spartianus qui Hadriani vitam diligentiſſimè in literas miſit, capite 26. ait: *Imperauit annis XXI. menſibus XI.* Victor Schotti ſcribit: *Apud Baias tabe interijt anno imperij abſque menſe viceſimo ſecundo*. Eutropius lib. 8. *Obijt in Campania ſexagenario maior, imperij anno XXI. menſe X. die* XXIX. Hoc ipſum vetuſtæ lapidum inſcriptiones euincunt apud Gruterum pag. 252. & 256. in quibus Hadrianus inſcribitur TRIB. POT. XXII. Igitur anno imperij viceſimo ſecundo interijt. Appello etiam teſtem Capitolinum in vita M. Aurelij cap. 5. *Octauodecimo*, inquit, *ætatis anno adoptatus, in ſecundo conſulatu Antonini*

iam

iam patris ſui Adriano ferente, gratia ætatis facta, quæſtor eſt deſignatus. Et ſtatim cap. 6. *Adriano Baijs abſumpto, quum Pius ad vehendas eius reliquias eßet profectus, relictus Romæ, auo iuſta impleuit, & gladiatorium, quaſi priuatus quæſtor, edidit munus.* Habemus M. Aurelium in ſecundo conſulatu Antonini, nempè anno 139. Hadriano gratiam annariæ legis petente, quæſtorem deſignatum quo in magiſtratu eiuſdem auus Hadrianus Imperator interijt. Itaque ex Capitolino obijt Hadrianus Antonino Pio II. & Bruttio Coſſ.

Ex his locupletiſſimis teſtimonijs Cryſerotis, Dionis, aliorumque Græcorum ſententia refellitur, qui tradunt Hadrianum anno imperij XX. menſe XI. obijſſe, cum quibus Panuinus, Sigonius, Goltzius, Caluiſius, alijque vulgò ſentiunt; ſimulque vota decennalia Antonino TR. P. XXII. ſoluta & nuncupata exponuntur, quæ in vulgari opinione nulla planè ratione cum anno viceſimo ſecundo Tribunitiæ poteſtatis componi poſſunt. Ptolomæus lib. 11. Almageſti cap. 1. ait de ſtella Iouis: *Anno XXI. Hadriani Paophi 13. ſeq. 14. ante mediam noctem horis duabus, inuenimuſque in gradu piſcium 7. 54.* Item: *Primo Antonini anno Athir ſecundum Ægyptios die 20. ſeq. 21. poſt mediam noctem horis 5. inuenimuſque Iouem in gradu Arietis 14. 23.* additque inter vtramque obſeruationem interiacere *annum Ægyptiacum vnum, dies 37. & horas 7.* Prior obſeruatio contigit anno noſtræ Epochæ 136. die 31. Auguſti, altera anno 137. die 8. Octobris, vti ex tabulis Prutenicis obſeruatum eſt. Errat Ptolomæus etiam in deſignandis initijs imperij Pij; nam ex inſcriptione antiqui lapidis, ac vetuſtis ſcriptoribus oſtendam Antoninum anno 138. ad imperium euectum. Ceterùm poſtremum Hadriani annum Antonini imperij primum fecit, quòd ille longo ac difficili morbo correptus, procul ab imperij curis extra Vrbem id temporis degit.

Anno Æræ Dionyſianæ 161. V. C. 913. vſque ad Parilia, M. Aurelium Antoninum, mortuo Pio Nonis Martij, vti ex Dione deducit Panuinus, imperium cum Auguſti titulo obtinuiſſe ex duabus antiquis inſcriptionibus demonſtro. In fragmento eruto Romæ apud Vaticanum anno 1596. hæc leguntur Gruteri pag. 300.

M. AELIO. AVRELIO. VERO. CAESARE. III.
L. AELIO. AVRELIO. COMMODO. II. COS.
COOPT.
L. PETRONIVS. SEVERVS. NO. I. ANVS.
P. R. C. ANN. DCCCCXIII.

Alterum epigramma extat apud Panuinum A. V. 914. & Gruterum pag. 63.

POMPONIVS. FAVSTVS.
SILVANVM.
CVM. BASE. D. D.
DEDICAVIT. IDIBVS. APRILIBVS.
IMP. M. AVRELIO. ANTONINO III. IMP. VERO.
AVGVSTO. COS. II.

Prior inſcriptio poſita eſt A. V. 913. à Kalendis Ianuarijs vſque ad Parilia, nam XI. Kal. Maij inchoabatur annus Vrbis 914. iuxta ſupputationem Varronianam. Fuit annus Epochæ Chriſtianæ 161. Poſterior verò inſcriptio dicata

fuit

fuit poſt Nonas Martias. Horum ratio eſt, quia in priori epigrammate M. Antoninus dicitur *Ælius Aurelius Cæſar*, eiuſque collega *Ælius Aurelius Commodus*; etenim duo iſti Principes poſt Antonini Pij mortem noua ſibi nomina primùm impoſuerunt. Scribit Capitolinus in M. Aurelio cap. 7. *Poſt exceſſum Diui Pij à Senatu coactus regimen publicum capere, fratrem ſibi participem in imperio deſignauit, quem L. Aurelium Verum Commodum appellauit, Cæſaremque atque Auguſtum dixit. Antonini mox ipſe nomen recepit.* In altera verò inſcriptione vterque dicitur Imperator, & vnus *Antonini*, alter *Veri* nomine appellatur. Extant etiam in gaza Medicea nummi maioris magnitudinis cum epigraphe: AVRELIVS CÆSAR AVG. PII F. & in poſtica viſitur quadriga triumphalis cum inſcriptione: TR. P. XV. COS. III. Item Numiſma obſignatum IMP. CAES. M. AVRELIVS ANTONINVS AVG. & in poſtica: CONCORDIAE. AVGVSTORVM. TR. P. XV. COS. III. Itaque anno 161. Nonis Martij mortuo Antonino Pio, M. Aurelius erat Tribunitiæ poteſtatis XV. Ex priori inſcriptione Panuini faſti confirmantur, qui A. V. 914. à parilibus conſules ponit Impp. Antoninum III. & Verum II. ex altera verò Epocha imperij M. Aurelij Antonini demonſtratur, ſimulque initia deceſſoris Pij oſtenduntur collocanda ad A. Chriſtianæ Æræ 138. Scribit Capitolinus in M. Aurelio cap. 5. Antoninum Pium V. Kal. Martias ea lege ad imperium euectum, vt ſibi M. Aurelium, & hic Lucium Commodum adoptarent. His autem peractis ait: *Iuſſuſque in Adriani priuatam domum migrare, inuitus de maternis hortis receſsit.* Poſtea cap. 7. *Denique*, inquit, *per viginti & tres annos in domo patris ita verſatus, vt eius quotidie amor creſceret, nec præter duas noctes per tot annos ab eo emanſit duabus vicibus.* Idem Scriptor in Vero cap. 3. ait: *Fuitque priuatus in domo Imperatoris viginti & tribus annis.* Quare ſi ab anno Chriſti 161. quo contigit mors Antonini Pij, ſuccedentibus M. Aurelio, & Vero, per viginti & tres annos retrocedamus, initium imperij Pij erit A. 138. V. Kal. Martias, ac proinde errarunt Ptolomæus ac eundem ſecutus Scaliger imperium Antonini anno 137. auſpicantes. Marcus Aurelius Antoninus, cognomento Philoſophus, euoluto decennio imperij, vota decennalia ſoluit, ac decennalia ſecunda ſuſcepit A. 171. Nonis Martijs, cum eſſet Tribunitiæ poteſtatis XXV. In Cimelijs Mediceis viſuntur nummi hiſce notis obſignati: IMP. M. ANTONINVS. AVG. TR. P. XXV. & in poſtica: VOTA SOL. DECENN. COS. III. S. C. Item PRIMI. DECENNALES. Apud Occonem: VOTA SVSCEPTA DECENN. II. COS. III. Obijt M. Aurelius ex Dione ac Tertulliano XVI. Kal. Aprilis A. 180. imperauit A. 19. ac menſem. Cum verò nulla eiuſdem Numiſmata decennalia ſecunda ſoluta exprimant: ſtatum eorundem ſolemnium tempus ſeruauit: neque eadem ineunte anno viceſimo auguſtæ dominationis celebrauit.

M. Aurelius Commodum excepit, imperij non autem virtutum hæredem. Porrò Numiſmata Commodi cum ſub diuerſis annis Tribunitiæ poteſtatis VOTA exprimant, non leue negotium faceſſunt. Baronius ad A. 178. ſcribit Commodum à M. Antonio patre deſignatum Imperatorem Pollione II. & Apro II. Coſſ. *adeptumque*, inquit, *hoc anno Tribunitiam poteſtatem nummi demonſtrant & Capitolinus.* Geſſere illi conſulatum A. V. 929. Chriſti 176. Peccat anni metachroniſmum. Cernuntur in Cimeliarchio Magni Ducis quatuor nummi Commodi

modi maioris magnitudinis cum epigraphe : M. COMMODVS ANT. P. F. AVG. BRIT. & in alia parte : P. M. TR. P. XVII. IMP. VIII. COS. VII. P. P. S. C. Rurſus alter in poſtica inſcriptus : HERC. ROM. CONDITORI P. M. TR. P. XVIII. COS. VII. P. P. S. C. Geſſit Commodus ſeptimum conſulatum A. V. 945. Chriſti Domini 192. quo exeunte nocte ante Kal. Ianuarias occiſus fuit, ex Dione teſte oculato. In eiuſdem etiã epitaphio apud Panuinum legitur : TRIBVNITIAE POTEST. XVIII. IMP. VIII. CONSVLI VII. Si anno poſtremo imperij eiuſdem finita TR. P. XVII. inierat XVIII. primam Tribunitiam poteſtatem ſuſcepit A. 175. Piſone & Iuliano Coſſ. Id contigiſſe die viceſima Ianuarij putauit Panuinus, quem de more ſequuti ſunt Caluiſius ac Goltzius. Scribit Lampridius cap. 12. Piſone & Iuliano Coſſ. A. 175. Commodum die 20. Ianuarij *aſſumptum fuiſſe in omnia collegia ſacerdotalia*; die verò 19. Maij *in Germaniam cum patre profectum.* Quare quo maiori cum poteſtate ad exercitum veniret, poteſtatem Tribunitiam ſuſcepit die 27. Februarij, qua eadem ornati fuerant pater, & auus; vel certè Nonis Martij, die Natali M. Aurelij patris. Ita diem liceat diuinare. Addit ibidem Lampridius : *Appellatus Imperator V. kal. Exuperatorias*, nempè die 27. Nouembris, *Pollione iterum & Apro Coſſ.* cum id temporis gereret Trib. Pot. II.

His quæ planè certiſſima ſunt, ſtabilitis, plurima Commodi Numiſmata quorum epigraphas Occo recitat, facillimè explicantur. Vſus autem ſum volumine huius diligentiſsimi Antiquarij edito Auguſtæ Vindelicorum A. 1600. è ſelecta bibliotheca nobiliſſimi Domini Abbatis Aloyſij Strozzæ potentiſſimi Galliarum Regis apud Sereniſſimum Magnum DVCEM miniſtri. Extat in ſcriniis Comitis Ioannis de Lazara Numiſma Commodi inſcriptum VOTA DECENN. SVSC. TR. P. VI. IMP. IIII. COS. Legitur eadem inſcriptio apud Occonem pag. 316. Rurſus alter nummus apud laudatum Comitem inſcribitur : SAEC. FEL. P. M. TR. P. VI. &c. & in clypeo à Victoria appenſo : VOT. DEC. Hæc vota decennalia ſuſcepit A. V. 180. die 17. Martij, qua die patre defuncto ſolus imperium obtinuit, anno VI. TR. Pot. Rurſus apud Occonem pag. 322. inſcribitur nummus : M. COMM. ANT. P. FEL. AVG. BRIT. & retrorſus VOT. SOL. DEC. P. M. TR. P. XII. IMP. VIII. COS. V. P. P. Geſſit Commodus quintum conſulatu A. V. 186. quo quidem anno die 27. Nouembris fungens Tribunitia poteſtate XII. decennium communicati ſibi à Patre imperij expleuit, ac vota decennalia ſoluit. Hinc apertè reijcitur Baronij ſententia dicentis Commodum vnà ſimul Tribunitiam poteſtatem & Imperatoris dignitatem ab Auguſto patre accepiſſe, cum annus imperii decimus exierit duodecimo Tribunitiæ poteſtatis. Denique pag. 326. apud laudatum antiquarium Numiſma Commodi in corona quercea hanc inſcriptionem præfert : VOT. XX. P. M. TR. P. XV. IMP. VIII. COS. VI. S. C. Anno Epochæ Chriſtianæ 190. idem Auguſtus fuit conſul ſextùm quo anno deſinente decennio, ex quo patre defuncto, rei Romanæ adminiſtrationem acceperat, vota decennalia ſoluit, ac vicennalia nuncupauit. Eadem tamen ſolemnia dies aliquot anticipauit, antequam annum TR. P. XV. expleret. Obſeruauit Panuinus in nummis Commodi vota in alterum decennium nuncupata, vicennalia primitus appellata, cum antea decennalia ſecunda dicerentur, vt ex nummis Antonini Pij, & M. Aurelij oſtenſum eſt.

CAPVT IV.

Septimij Seueri Decennalia. Dionis Interpres caſtigatur. Baronij ac Panuini opiniones de anno delatæ Antonino Caracallo Tribunitiæ poteſtatis examinantur. Inſcriptionum veterum contradictiones tolluntur. De die Ludorum ſecularium Seueri error Panuini. Decennalia Antonini, eorumque annus ſtatuitur. Occo Caracallo Nummos Elagabali perperam deputat. Antoninus omnium primus vicennalium tempus anteuertit. Alexandri Seueri Decennalia in Nummo Mediceo inſcripta.

IMperatore Commodo Kal. Ianuarijs V. C. 945. vſque ad Parilia, vulgaris Epochæ 193. occiſo, ac breui quinque menſium ſpatio Pertinace, dein Didio Iuliano violenta morte ſublatis, vt oſtenſi potius, quàm dati Principes viſi fuerint, Septimius Seuerus Kalendis Iunijs S. C. Tribunitiam poteſtatem cum Auguſti titulo accepit, quem ante paucos dies Pannonici exercitus Imperatorem ſalutauerant. Extat argenteus Seueri nummus in Cimelijs Sereniſſimi Cardinalis LEOPOLDI cum epigraphe: VOTA SVSCEPTA X. Hæc decennalia ſplendidiſſima pompa eidem Imperatori celebrata recitant Dio & Herodianus. Interpres Dionis ex Xyphilini excerptis ſcribit: *Interea Seuerus poſtquam attigit decennium principatus ſui, congiario populo prætorianiſque militibus dato, eis tot aureos, quot annos imperauerat, dedit.* Quibus videtur ſignificare Seuerum non exacto decennio, vt moris fuerat, ſed eodem ineunte decennalia dediſſe. Græci Scriptoris verba ita planè nobis interpretanda ſunt δὲ Σεβῆρος ἐπὶ τῆς δεκαετηρίδος τῆς ἀρχῆς. *Interim Seuerus circa decennium ſui principatus.* Quæ de exacto decennio accipienda eſſe hic nummus oſtendit apud Occonem pag. 355. L. SEPTIMIVS SEVERVS PERT. AVG. & in poſtica: VOT. SVSC. DEC. P. M. TR. P. XI. COS. III. P. P. Anno 203. Æræ noſtræ Kal. Iunij decimo imperij anno exacto, iniens Tribunitiam poteſtatem vndecimam, decennalia egit. Scribit Spartianus cap. 16. Seuerum Antiochiæ tertium conſulatum Antonino filio collega, iniſſe, nempè anno 202. inde vere appetente, per Palæſtinam in Ægyptum ſe contuliſſe, & Memphim vſque progreſſum, interiora prouinciæ ſumma curioſitate luſtraſſe. Itaque Kal. Iunijs cum decimum imperij annum auſpicaretur, procul ab Vrbe aberat, & anno tantum inſequenti Romæ decennalia celebrauit, quæ integram hebdomadem omni genere ludorum complexa Dio teſtatur. Seueri decennium cum cæteri ſumma cum hilaritate peragerent, noſtris Chriſtianis luctuoſum fuit. Auctor eſt Euſebius lib. 6. hiſt. Eccl. cap. 2. *Seuero annum imperij decimum agente, ardentiſſimum perſecutionis incendium flagraſſe, atque innumerabiles martyrio coronatos.*

In Antonini Caracalli Seueri Aug. F. Tribunitiæ poteſtatis, itemque decennalium anno ſtatuendo magni viri Baronius ac Panuinus diſſentiunt, & ab vtroque ipſe diſcordo. Baronius ad A. 210. quem Anullini II. & Frontonis conſulatu deſignat, ſcribit eo anno Antoninum iniſſe Tribunitiam poteſtatem, ſimulque in conſortium imperij cum Auguſti titulo à patre vocatum. Rurſus ad A. 200. Antonino Auguſto III. & Geta Cæſare Coſſ. recitat Antonini decennalia. Quare eadem ſolemnia, authore Baronio, ineunte anno decimo eiuſdem Principis acta fuere. At Panuinus putat Tribunitiam poteſtatem cum Imperatoris titulo delatam fuiſſe Antonino Kalendis Iunijs A. V. 951. Saturnino & Gallo

Gallo Coſſ. Panuinum exſcribunt Caluiſius ac Goltzius. Cum ex nummorum ac lapidum inſcriptionibus annum communicatæ Antonino Tribunitiæ poteſtatis ſedulò indagerem, in cimerijs planè tenebris me verſari ſenſi, ac omnem pænè inueniendæ veritatis ſpem abieciſſem, niſi ſatius duxiſſem rei difficultatem præmonſtrare, quam fortè alij, felicioribus auſpicijs ſuperent. Extant tria Numiſmata in gaza Medicea cum epigraphe: ANTONINVS PIVS AVG. GER. & retrorſum: P. M. TR. P. XX. COS. IIII. P. P. S. C. Eadem poteſtas Tribunitia Antonini vicies aucta in lapidum monumentis legitur apud Gruterum pag. 191. & 270. Obijt Antoninus C. Bruttio Præſente, T. Meſſio Extricato Coſſ. VI. Idus Aprilis V.C. 916. ad Parilia: Demonſtratur egregiè annus hic obitus memorati Imperatoris. Laudatur in Cod. Iuſt. reſcriptum Antonini *L. 9. de negotijs PP. VIII. kalen. Mart.* itemque *L. 3. de contrahenda ſtipul. PP. VI. Kal. Mart.* Hæc reſcripta propoſita ſunt *Præſente & Extricato Coſs.* Itaque cum illi conſules magiſtratum iniere, Antoninus imperabat. At eundem ijſdem Conſulibus & imperandi & viuendi finem feciſſe probat fragmentum vetuſtum pag. 300. operis Gruteriani.

IMP...... SEVERVS........
COOPTATVS
C. BRVTTIO. PRAESENTE. T. MESSIO. EXTRICATO.
II. COS.
P. R. C. ANN. DCCCCLXX.

Annus Vrbis 970. coincidit cum anno Epochæ Chriſtianæ 217. à Parilibus. In fragmento veteri conſulari apud Bucherium pag. 247. legitur: *Præſente & Extricato Mer.* Etenim anno 217. Kalendæ Ianuariæ incidere in diem Mercurij Cyclo Solis II. Lunæ IX. lit. E. Porrò ibidem non dicitur cooptatus Imperator Antoninus, qui nuſquam apud latinos Seuerus dictus fuit, ſed eiuſdem ſucceſſor Macrinus qui ſe *Seuerum nuncupauit* ex Capitolino cap. 2. & ex eiuſdem nummis conſtat, in quibus inſcribitur: IMP. CAES. M. OPEL. SEV. MACRINVS. AVG. Quare anno Vrbis 916. Antoninus Seueri Aug. F. occiſus fuit, & quidem octauo die Aprilis, vt ſcribit Dio qui eidem conuixit. Cum verò in inſcriptionibus marmorum ac Numiſmatum idem dicatur Tribunitiæ Pot. XX. eandem poteſtatem cum Auguſti nomine primùm accepit A. 198. Saturnino & Gallo Coſs. Extat Romana inſcriptio apud Panuinum A. V. 953. & Gruterum pag. 269. cuius hoc fragmentum ſubijciam.

M. AVRELIO ANTONINO
PIO FELICI AVG.
TRIB. POTEST. III.
PRO. COS. &c.
DEDIC. PR. NON. APRIL.
TI. CLAVDIO SEVERO. C. AVFIDIO VICTORINO COS.

Poſita eſt inſcriptio A. V. 953. die 21. Aprilis inchoando, Aeræ vulgaris 200. die 4. Aprilis. Quare ſi id temporis Antoninus inierat Trib. Pot. III. anno 217. VI. Idus Aprilis occiſus, agebat TR. Pot. XX. vti in nummis, & lapidibus laudatis inſcribitur.

His tamen opponuntur inſignia elogia, quæ etiamnum viſuntur Romæ, ex

quibus poſt Kal. Iunias A. 198. euincitur tradita Antonino Tribunitia poteſtas. In ſuperiori parte Panthei legitur.

IMP. CÆS. L. SEPTIMIVS. SEVERVS. PIVS. PERTINAX. ARABICVS. ADIABENICVS. PARTHICVS. MAXIMVS. PONTIF. MAX. TRIB. POT. XI. COS. III. P. P. PROCOS. ET IMP. CÆS. M. AVRELIVS. ANTONINVS. PIVS. FELIX. AVG. TRIB. POT. V. COS. PROCOS. PHANTHEVM. VETV STATE. COLLAPSVM. CVM. OMNI. CVLTV. RESTITVERVNT.

Seuerus Auguſtus A. V. 956. Chriſti Domini 203. Kal. Iunij inibat TR. P. XI. cum qua cum copuletur TR. P. V. Antonini, fit conſequens, vt Antoninus anno V. 951. noſtræ Epochæ 198. poſt Kalendas Iunias primam Tribunitiam poteſtatem auſpicatus fuerit. Rurſus in porticu templi S. Angeli iu foro piſcario viſitur epigramma, in quo Tribunitia poteſtas ſexta Antonini cum vndecima Seueri iungitur. Habetur apud Gruterum pag. 172. In celebri arcu Septimij in foro Romano Seuerus inſcribitur TRIBVNIT. POTEST. XI. Antoninus verò: TRIBVNIT. POTEST. VI. At in altera item Romana inſcriptione Gruteri pag. 191. Seuerus dicitur TRIB. POT. XI. Antoninus TRIB. POT. V. Si cum Tribunitia poteſtate vndecima Seueri concurrit quinta, & ſexta Antonini, minùs rectè Panuinus & alij aſſerunt Kalendis Iunijs die natali imperij Seueri Antoninum Tribunitiam poteſtatem accepiſſe. Sanè Panuinus priorem illam inſcriptionem referens A. V. 956. pro XI. ſcripſit X. Sed ex altero elogio reijcitur; neque tam facilè eſt lapides ac membranas corrigere. Laudantur aliæ inſcriptiones antiquæ, in quibus Tribunitia poteſtas prima Antonini cum VI. Seueri coniungitur apud Gruterum pag. 1020. rurſus cum VII. eiuſdem Seueri pag. 264. Ex tot elogijs luculenter probatur Antoninum A. 198. poſt Kal. Iunias deſignatum fuiſſe Auguſtum delata eidem Tribunitia poteſtate. Quare anno 217. VI. Idus Aprilis occiſus, agebat annum Trib. Pot. XIX. qui igitur fieri poteſt vt in nummis & lapidibus eiuſdem Tribunitia Pot. XX. & anno 200. die 4. Aprilis tertia inſcripta fuerit? Reineſius lib. 1. Variar. cap. 21. volumen promiſit inſcriptum: *Examen inſcriptionum veterum*; at ille vitam ante operis editionem expleuit. Huius eximij voluminis autographum Ioannes Fritzſche Typographus Lipſienſis apud ſe eſſe teſtatur in epiſtola nuncupatoria ad Librum Gutheri de iure Manium. Iacobus Sponius vir erudititiſſimus ſupra tria millia inſcriptionum collegit, quæ in Gruteriano theſauro deſiderantur; idem verò nunc in Græciam nauigationem adornat, antiqua elogia ex temporis ac barbarorum iniurijs æternitati aſſerturus, ſuamque in Galliam redux, grandi volumine has omnes ac reliquas inſuper lapidum difficultates infringet.

Seuerus A. V. 949. Æræ Dionyſianæ 196. contra Albinum mouens, apud Viminatium in ſuperiori Myſia Antoninum filium Cæſarem deſtinauit ex Spartiano cap. 10. Quòd verò Senatus conſultum nondum acceſſiſſet, dictus eſt Antoninus Cæſar deſtinatus. Conſtat hoc ex inſcriptione pag. 300.

LATERANO. ET RVFINO. COS.
COOPTATVS. EX S. C.
M. AVRELIVS. ANTONINVS.
CAES. DESTINATVS.

In altera etiam inſcriptione Narbonenſi pag. 266. Seuerus dicitur TRIB. POT. IIII. & ibidem laudatur Iulia Donina M. AVRELI. ANTONINI. CÆS. mater. Tribunitia poteſtas IV. Seueri exibat A. 197. Laterano & Rufino Coſſ. Victus eſt Albinus ex Spartiano in Seuero cap. 11. die 19. Februarij A. 198. Tunc Seuerus inter feſta ob reportatam victoriam dum de more Imperator ab exercitu ſalutaretur, nempè IX. X. & XI. vt ex nummis deduco, Antoninum Cæſarem abs ſe antea dictum, Imperatorem Auguſtum deſtinauit, Tribunitia poteſtate eidem delata. Hinc in vna & altera inſcriptione legitur pag. 267.

M. AVRELIO. ANTONINO. CAES.
IMP. DESTINATO.

Seuerus Galliæ ac Britanniæ rebus compoſitis, eodem anno 198. Romam venit, iuſſitque Senatui, vt Antonino Cæſari Imperatoris inſignia decerneret. *Cæſarem deinde*, inquit Spartianus cap. 14. *Baſsianum filium ſuum Antoninum à Senatu appellari iuſsit, decretis imperatorijs inſignibus*. Hinc factum eſt, vt cum quidam annos auguſtæ dominationis Antonini numerarent à die qua ille in Gallijs à Patre deſtinatus fuerat Imperator, alij verò à die qua S. C. nomen & inſignia imperatoria eidem tradita ſunt, in ſignandis annis Tribunitiæ poteſtatis Antonini variauerint. Ex his refellitur Panuinus, qui putauit Seuerum A. V. 957. die ſuo natali Kal. Iunijs ludos ſeculares celebraſſe; nam Kal. Iunijs Antoninus agebat Tribunitiam poteſtatem VI. cum pater Seuerus duodecimam iniret. In nummis verò legitur: ANTONINVS PIVS AVG. PONT. TR. P. VII. & in poſtica parte: COS. LVD. SÆC. FEC. S. C. Cum verò ludi ſeculares teſte Zoſimo initio lib. 2. ederentur poſt meſſem, menſe circiter Iulio Antoninus Trib. Pot. VII. iniuit, labente Seueri XII. quæ vna cum eiuſdem ludis ſecularibus in nummis obſignatur.

Ex his chronologicis & quidem difficillimis tricis ad Antonini Caracalli decennalia redeo. Exſtat nummus apud Occonem pag. 374. inſcriptus: ANTONINVS PIVS AVG. & in altera parte: VOT. SOLVT. DEC. COS. III. Anno Domini 208. Antoninus III. conſul fuit vna cum Geta Cæſare II. Cum anno 198. Tribunitiam poteſtatem, nomenque Auguſti obtinuerit, vt ex pluribus inſcriptionibus probatum eſt, palam fit, eundem anno imperij decimo euoluto, decennalia celebraſſe. Baronius ſcribit eundem deſignatum Imperatorem Anno 201. illius autem decennalia recitat initio A. 210. Panuinus ait eundem Imperatoria inſignia accepiſſe A. V. 951. decennalia verò egiſſe A. V. 960. Apro & Maximo Coſſ. Quare vtriquè anno decimo imperij ineunte, decennalia Antonini perperam ſtatuuntur; ita tamen vt Baronius Antoninum vno anno tardiùs Auguſtum faciat; Panuinus vno item anno decennalia anticipet. Errat etiam Occo dum nummum decennalium Antonini recitat Pompeiano & Auito Coſſ. A. 209. Trib. Pot. Antonini XII. cum ad annum ſuperiorem ea ſolemnia retrahenda ſint, Antonino Trib. Pot. XI. ineunte. Sed aliud inſuper Occoni erratum eſt; ſiquidem pag. 369. & 370. nummos Antonini in poſtica ſignatos: PONTIF. MAX. TR. P. II. COS. II. Caracallo attribuit, cum exprimant Imp. Elagabalum Antoninum; ille enim anno 205. conſul I. fuit, ac Tribunitiam poteſtatem VII. Kal. Ianuarijs gerebat. Elagabalus anno Epochæ Chriſtianæ 218. erat TR. P. II. COS. II.

Anto-

Antoninus primus Romanorum Principum ſtatum vicennalium tempus anteuertit. Proferuntur ab Occone eiuſdem numiſmata in poſtica parte hanc epigraphen exhibentia: TR. P. XX. COS. IIII. P. P. VICT. PART. vbi cernitur Victoria in clypeo inſcribens: VOT. XX. Anno 217. Tribunitiam poteſtatem viceſimam auſpicabatur, quo tempore vicennalia imperij egit, quæ ineunte anno XXI. veteri more, celebrari debuerant. Diocletianus ac Conſtantinus vicennalium tempus vti Antoninus, vno anno anticiparunt, vt poſtea oſtendam. Ab Antonino ad Gallienum viginti Principes Romano imperio præfuerunt, quos inter vnus Alexander Seuerus decennium auguſti regiminis expleuit; ceteri intra paucos annos violenta morte ſublati ſunt, vno Hoſtiliano dempto, qui peſtilenta interijt. In Alexandri nummis Occo pag. 415. vnum profert in auerſa parte ſignatum: VOTIS DECENNALIBVS. Vbi nuncupata initio imperij vota exprimuntur. Extant in gaza Sereniſſimi Magni Ducis COSMI III. Numiſmata Pupieni, Balbini, Maximini, Æmiliani, Voluſiani, Decij, item in Cimelijs Sereniſſimi Card. LEOPOLDI, nummi Pertinacis, Hoſtiliani, & Galli Treboniani, in quibus omnibus legimus: VOTIS DECENNALIBVS. Cum nullus eorundem Imperatorum quartum imperij annum attigerit, imò quidam paucos tantùm menſes Principes vixerint, colligimus laudatam epigraphen deſignare vota, quæ in ipſis imperij auſpicijs ijdem in decennium ſuſcepere. Alexander de more anno decimo exacto, nempè noſtræ Epochæ 232. Lupo & Maximo Coſs. vota decennalia ſoluit, & vicennalia nuncupauit. Hæc vota exprimuntur in nummo gazæ Mediceæ, in quo Alexandri effigies viſitur cum inſcriptione in poſtica: VICTORIA AVGVSTI: Et in clypeo VOT. X. à Victoria ſcribuntur.

CAPVT V.

Gallieni Decennalia. Conſulares tabulæ imperante Gallieno Panuino, Baronio, ac Petauio deſcriptæ recitantur. Vnus Panuinus eaſdem rectè digeſſit. Duo collegia Conſulum minus rectè à Baronio ex faſtis expuncta. Par conſulum perperam ab eiſdem in faſtos intruſum. De conſulatibus ſuffectis cum ordinarijs primùm numeratis V. C. opinio reuellitur. De conſulatibus Gallieni, & de annis iteratæ Tribunitiæ poteſtatis Petauij ſententia corriguntur.

GAllieni Imperatoris decennalia eximia pompa peracta laudat Trebellius Pollio in libello de vita eiuſdem cap. 8. *Romam*, inquit, *curſu rapido conuolauit: conuocatiſque patribus, decennia celebrauit nouo genere ludorum, noua ſpecie pomparum, exquiſito genere voluptatum.* Vbi pompam proceſſus ad ſacrificia, victimarum, ac ferarum numerum, gladiatores inſuper ac hiſtriones fuſiùs deſcribit. Annum verò horum decennalium haud tanti eſſet inquirere, niſi hac occaſione Romanos faſtos, qui Gallieni imperium complectuntur, ſuſdequè confuſos, integræ fidei reddere poſſem, exploſis eorum opinionibus, qui vetuſtis monumentis omiſſis, pro arbitrio paria conſulum dempſere, alia addidere. Non eſt hic animus in examen vocare inferioris notæ Scriptores, ſed eos tantùm qui in re Chronologica atque Hiſtorica ob eximiam eruditionem primas inter recentes tulere. Panuinus hoc in campo ceteris facem prætulit. Verùm in digerendis laterculis Conſulum Gallieno imperante, alienas planè

ſemi-

ſemitas calcarunt Baronius, ac poſtea Petauius. Horum igitur trium ſententias ſubijciam, ac palam faciam, vnum meum Panuinum exactè faſtos conſulares deduxiſſe.

Anni Christi	BARONIVS		PETAVIVS	PANVINVS	Anni Vrbis
256.	Valerianus Aug. & Maximus.	253.	C. Vib. Voluſianus II. M. Val. Maximus.	C. Vib. Voluſ. A. II. M. Val. Maximus.	1006.
257.	Valerianus II. & Gallienus.	254.	Valerianus Aug. II. Gallienus Aug.	Valerianus Aug. II. Gallienus Aug.	1007.
258.	Valerianus III. & Gallienus II.	255.	Valerianus Aug. III. Gallienus Aug. II.	Valerianus Aug. III. Gallienus Aug. *II.*	1008.
259.	Maximus & Glabrio.	256.	Maximus & Glabrio.	M. Val. Maximus Glabrio.	1009.
260.	Valerianus IV. & Gallienus III.	257.	Valerianus Aug. IV. Gallienus Aug. III.	Valerianus Aug. *IV.* Gallienus Aug. *III.*	1010.
261.	Fuſcus & Baſſus.	258.	Memmius Fuſcus Pomponius Baſſus.	Memmius Fuſcus Pomponius Baſſus.	1011.
262.	Gallienus IV. & Valerianus Cæſar.	259.	Gallienus Aug. IV. Valerianus Cæſar.	Fuluius Æmilianus Pomponius Baſſus *II.*	1012.
263.	Gallienus V. & Fauſtinus.	260.	Fuluius Æmilianus Pomponius Baſſus II.	Cornel. Secularis *II.* *Iunius Donatus.*	1013.
264.	Albinus & Maximus.	261.	Gallienus Aug. V. Voluſianus.	Gallienus Aug. *IV.* Voluſianus.	1014.
265.	Gallienus VI. & Saturninus.	262.	Gallienus Aug. VI. Pompeius Fauſtinus.	Gallienus Aug. V. Pompeius Fauſtinus.	1015.
266.	Valerianus II. & Lucillus.	263.	Nummius Albinus. Maximus Dexter.	Nummius Albinus Maximus Dexter.	1016.
267.	Gallienus VII. & Sabinillus.	264.	Gallienus Aug. VII. Saturninus.	Gallienus Aug. V*I.* Amulius Saturninus.	1017.
268.	Paternus II. & Arceſilaus.	265.	Valerianus Cæſar II. L. Cæſonius Macer.	Valerianus Cæſar *II.* Lucillus Macer.	1018.
269.	Paternus II. & Marinianus.	266.	Gallienus Aug. VIII. Sabinillus.	Gallienus Aug. V*II.* Sabinillus.	1019.
		267.	Ouinius Paternus. Arceſilaus.	Ouinius Paternus Arceſilaus.	1020.
		268.	Ouinius Paternus II. Macrianus.	Ouinius Paternus *II.* Marinianus.	1021.

Septem priora paria Conſulum Baronij triennij differentiam exprimunt à laterculis conſularibus Petauij. Etenim cum Æram Dionyſianam, qua vulgò Chriſtiani vtimur, biennio anticipaſſet, eandem diſtantiam vbique ſeruauit vſque ad imperium Decij, vbi vnum par Conſulum ex actis S. Pionij Martyris intrudit, ſcilicet, *Decium III. & Gratum II. A.* 254. inde illa triennij diſcrepantia in eiuſdem annales fluxit. Poſtea duo paria Conſulum, quæ apud Panuinum leguntur, expungit: nempè Fuluium Aemilianum, & Pomponium Baſſum II. & iterum Cornelium Secularem II. & Iunium Donatum: quos *falſo appoſitos* & *adſcititios* vocat ad A. 262. His autem duobus collegijs Conſulum reiectis, ab anno ipſi 263. vſque ad 284. vnius anni diſcrepantia laborat, qui denique medetur, conſulatum Probi II. & Lupi ab ordinarijs excludens. Præterea in conſulatibus Gallieni hunc laterculum ponit A. 262. *Gallienus IV. & Valerianus Cæſar*. Etenim ex libro nono actorum Valeriani ab Acholio qui magiſter admiſſionum Valeriani Auguſti fuit, hæc recitat Vopiſcus in Aureliano cap. 13. *Quum conſediſſet Valerianus Auguſtus in thermis apud Byzantium, præſente exercitu, præſente etiam officio palatino, aſſidentibus Memmio Fuſco conſule ordinario, &c.* deſignauit conſulem ſuffectum Aurelianum his planè verbis, quæ

idem

idem Vopiſcus cap. 11. refert: *Conſulatum cum eodem Vlpio Crinito in annum ſequentem à die vndecimo Calend. Iuniarum in locum Gallieni & Valeriani, ſperare te conuenit ſumptu publico*. Ex quibus doctiſſimus Hiſtoricus contendit poſt conſulatum Memmij Fuſci, qui in laudato conſeſſu Conſul ordinarius dicitur, ponendos eſſe Conſules ordinarios Gallienum IV. & Valerianum à Kal. Ianuarijs vſque ad 22. Maij, à qua die iniere ſuffectum conſulatum Crinitus & Aurelianus, qui poſtea imperium indeptus fuit. Ceterum ne nouum par Conſulum intrudat, ſcribit Valerianum *Voluſianum* etiam ab alijs in faſtis appellari.

Petauius Baronij ratiocinio planè conuictus, anno Vrbis 1012. Chriſti 259. attribuit Conſules Gallienum IV. & Valerianum Cæſarem. Nec tamen auſus vulgares faſtos corrigere, anno 261. ſtatuit *Gallienum V. & Voluſianum Coſs.* qua ratione octo ordinarios conſulatus Imperatori Gallieno aſſignat, cum ſeptem tantùm in omnibus faſtis eiuſdem Principis conſulatus aſſerantur. Quòd verò vnum par Conſulum intruſerat, ne chronologicæ tabulæ luxarentur, expunxit conſulatum Secularis II. & Iunij Donati. Idem Petauius lib. 11. de doctr. temp. cap. 27. Baronij ac Panuini faſtos diſcutit, ac concludit: *Ita ambo inter ſe concordes Dionyſianam & vulgare Æram biennio morantur; donec ad Probum Imperatorem peruentum eſt, vbi biennium vterquè tacitè diſsimulauit. De altero anno, qui omiſſus eſt, ſatis conſtat; Nam Paulum* (voluit dicere Probum) *& Paulinum Onuphrius; Baronius verò Probum & Lupum prætereunt. At quodnam par alterum conſulum in illorum faſtis deſideretur, id verò difficile eſt conijcere. Nec in horum tantùm duorum, ſed in cæteris vnum aliquod par conſulum deeſſe videtur.* In his ſanè minus rectè calculos ponit. Nam falſum eſt Pauuinum biennio Æram Dionyſianam morari; ſiquidem vno tantum anno citius eandem inchoat; nempe V.C. 752. A. Iuliano 44. Auguſto XIII. & Plautio Syluano Coſs. Baronius verò eandem Æram auſpicatur A.V. 751. Iuliano 43. Cornelio Lentulo, & Meſſalino Coſs. Rurſus falſum eſt Baronium Epocham laudatam biennio præuertere vſque ad imperium Probi; illam enim biennio anticipat vſque ad exitum Decij Auguſti, poſtea vſque ad ſeptimum annum Gallieni triennio ab eadem diſcrepat. Omiſſis verò duobus collegijs Conſulum, vno tantum anno ab illa deinceps diſtat, donec vno conſulatu Probi inter ſuffectos reiecto, anno 280. Meſſalam & Gratum Coſs. ſtatuens, Dionyſianam Epocham tandem aſſequitur. Errat denique Petauius dum iudicat in faſtis Panuini vnum par Conſulum deſiderari, præter conſulatum Probi & Paulini, vt inferiùs demonſtrabo. Sed de Baronij tabulis priùs dicendum eſt.

In primis minùs rectè ex actis Pionij Martyris, nouum par Conſulum in faſtos intruſit. Extant illa apud Surium & eruditiſſimum Bollandum in geſtis SS. Februarij, eademque annalibus Baronius inſeruit A. 254. Initio dicitur captus Pionius *viceſima tertia Februarij Sabbato*, ac per forum tractus, vbi plurimi Iudæi verſabantur, quia *cum magnum eſſet Sabbatum, feriabantur*. In calce verò idem Pionius aſſeritur martyrio apud Smyrnam coronatus: *Iulio Aſiæ Proconſule, Proclo Quintiliano magiſtratum gerentibus, Conſule tertium Meſio Quinto Traiano, Decio Auguſto: ante IV. Idus Martias, more Romanorum; Aſiæ autem more, ſeptimi menſis vndecimo, die Sabbati, hora decima*. Hinc Baronio Meſſius Traianus Decius III. & Gratus II. Coſſ. aſſerti anno 254. Et quidem hoc anno dies vndecima Martij incidit in Sabbatum, Cyclo Solis XI. Lunæ VIII. lit. A. at viceſima

tertia

tertia Februarij fuit feria quinta, hoc eſt, dies Iouis; nec dies 23. Februarij, & 11. Martij poſſunt in eandem feriam coincidere, quorum nihil eidem Scriptori adnotatum eſt. Sed nec illud verum eſt menſem Martium eſſe apud Aſiaticos menſem ſeptimum, fuit enim ſextus, vt eruditè demonſtrat Vſſerius in paruo ſed planè aureo libello de Macedonum & Aſianorum anno Solari cap. 2. Aprilis Romanorum erat apud Aſiaticos menſis ſeptimus qui initium auſpicabatur à 25. Martij, vt patet ex eiuſdem tabulis cap. 4. quas ſuæ Chronologiæ Reformatæ inſeruit Ricciolius tom. 1. lib. 1. cap. 20. Itaque apud Aſianos ſeptimi menſis dies vndecimus correſpondet diei 4. Aprilis iuxtà Romanos. Anno 251. dies vndecima ſeptimi menſis fuit feria VI. Cyclo Solis VIII. Lunæ V. lit. E. quare acta illa deprauata ſunt, ac corrigenda ex Chronico Alexandrino, in quo Martyrium Pionij dicitur conſumatum die 12. nempè Non. Aprilis, quamuis ibidem, vti notauit Vſſerius, menſis Aſiaticus VI. pro VII. perperam ſcribatur. Ex his habemus Pionium martyrij palma coronatum menſis ſeptimi duodecima Sabbato, quo charactere deſignatur annus 251. cui in faſtis attribuũtur Conſules Meſſius Quintus Traianus Decius III. & Decius Cæſar. Collector actorum S. Pionij pro Cæſare *Decio*, legit *Deltio*, & pro arbitrio *Gratum II.* addidit. Igitur par illud Conſulum ex faſtis expungendum eſt.

Michael Alfordus Eccleſiaſticorum Britanniæ Annalium digeſtor tomo primo ad A. 262. in fine ait: *Duorum annorum differentia paſsim occurrit: & illam componere non eſt, fateor, mearum virium, Baronium tamen libentiùs ſequor; quia ille conſcribendis Annalibus, labore & induſtria præceſsit omnes.* Hinc ibidem ex tabulis conſularibus reijcit Æmilianum & Baſſum II. Itemque Secularem II. & Donatum; inſerit autem Gallienum IV. & Valerianum Cæſarem. Ita vni Baronio fidem accommodans, à Panuini faſtis diſcedit. Verùm rectè vtrumque illud collegium Conſulum Panuino aſſertum, ac annis V. C. optimè aſſignatum demonſtro. Æmilianum ac Baſſum II. fuiſſe Conſules ordinarios patet ex omnibus antiquis tabulis, Victorij Aquitani, Proſperi, Idatij, fragmenti conſularis apud Bucherium pag. 248. (hos quatuor ſcriptores nondum editos eruditiſſimus vir non vidit) Caſſiodori, Euſebij canone Chronico, & faſtis Siculis apud Scaligerum, Authore denique libelli de præfectis Vrbi. Sed quod rem euincit, extant in Cod. Iuſtinianæo plura reſcripta Impp. Valeriani & Gallieni ijſdem Conſulibus ſignata. Etenim *L.* 15. *de pactis. L.* 12. *de tranſactionibus. L.* 4. *de condictione ad cauſam dati. L.* 7. *de priuilegio fiſci. L.* 5. *ſoluto matrimonio. L.* 5. *ad l. Fabiam L.* 6. *quod cum eo.* Hæc, inquam, omnia reſcripta dicuntur *Data Æmiliano & Baſſo Coſs.* Vnde minus rectè Baronius ad A. 262. initio ſcripſit: *In codice Iuſtiniani Baſſus ſemel tantùm cum collega Æmiliano conſul poſitus inuenitur*, cum ſepties cum hoc ipſo iungatur; & pluries etiam ſimul nominati fuere, ſi quis id diligentiùs velit inquirere. Putat autem Æmilianum eundem fuiſſe cum Aurelio Memmio Fuſco, *cui fuerit quoque cognomentum Æmilianus.* Verum *Tuſci & Baſsi* conſulatu dicuntur ſignatæ *L.* 2. *in quibus cauſis. L.* 16. *de inoff. teſt. L.* 12. *ad S. C. Velleianum*, & alia reſcripta. *Item Tuſco & Baſſo Coſs.* ſignantur acta paſſionis S. Cypriani. Baronius ac Panuinus ex Vopiſco ac Trebellio Pollione pro *Tuſco* putant Fuſcum reponendum. Imò ex ſubſcriptionibus legum duo illi ſcriptores corrigendi ſunt. Et quidem in faſtis Græcis ac Latinis *Tuſcus* conſul laudatur. Extat antiquum epigramma in Ottacinis recitatum

ab Alfordo A. 261. dicatum: TVSCO ET BASSO COSS. Ceterum Æmiliani & Baſſi II. conſulatus inſigni charactere deſignatur in antiquis actis martyrij S. Fructuoſi, quorum eſt initium apud Boliandum ad diem 21. Ianuarij: *Valeriano & Gallieno Imperatoribus, Aemiliano & Baſſo Coſſ. XVII. Kal. Februarias die Dominico*. Eſt character anni V. C. 1012. quo dies 16. Ianuarij incidit in diem Dominicum Cyclo Solis XVI. Lunæ XIII. lit. B. Et dicuntur ſocij cum eodem Fructuoſo ad ſupplicium *producti XII. Kal. Februarij feria ſexta.* Itaque errat Petauius ponens Aemiliani ac Baſſi conſulatum A. V. 1013. Chriſti 260. anno enim ſuperiori conſulatum geſſere.

Alterum par Conſulum, quod improbant Baronius ac Petauius eſt Secularis II. cum Iunio Donato. Extant tamen plurima Gallieni reſcripta ijſdem Conſulibus ſignata, *L. 4. de obligationibus L. 5. de teſtamentaria tutela. L. 3. de prædijs. L. 6. quæ potiores L. 1. vbi de hereditate*, & aliæ plurimæ, quæ dicuntur *Dat. Seculare II. & Donato Coſs.* Omnes laudati faſti ſuperiùs laudati, eoſdem Conſules tradunt. In veteri fragmento apud Bucherium legitur: *Seculare & Donato B. Sol.* nempè illum annum fuiſſe Biſſextilem ac Kalendas Ianuarias incidiſſe in diem Solis. Rectè ergo meus Panuinus anno Vrbis 1013. eoſdem Conſules ſtatuit; fuit enim ille annus Biſſextilis ac prima Ianuarij incidit in diem Solis ſeu Dominicum, Cyclo Solis XVII. Lunæ XIV. litt. A. G. Fuit annus Epochæ Dionyſianæ 260. Ex his duo laterculi Conſulum meo Panuino digeſti, adeo ſolidè & euidenter demonſtrantur, vt planè ſperem fore vt impoſterum cunctis adprobentur, procul abire iuſſis aliorum ſcriptorum opinionibus, quamuis eaſdem viri inſignes inuexerint.

Iam ad arcem veluti cauſſæ ventum eſt, ad conſulatum Gallieni IV. & Valeriani Cæſaris. Profectò hic in nullis faſtis legitur, & Pollio in Gallieno cap. 1. ſcribit: *Gallieno igitur & Voluſiano Coſs. &c.* Video quidem in laudatis à Baronio actis deſignatos fuiſſe à Valeriano Imperatore Conſules ordinarios Gallienum & Valerianum, ſuffectos verò à die 22. Maij Crinitum & Aurelianum. Verùm neutiquam illi conſulatum iniere. Etenim ſi Aurelianus anno Domini ex Baronio 262. vel 259. vti vult Petauius conſulatum ſuffectum geſſiſſet, anno primo imperij iniens Kal. Ianuarijs conſulatum ordinarium, dictus fuiſſet Conſul II. rurſus cum Capitolino procedens conſul A. 271. Conſul III. fuiſſet. Denique annum poſtremum imperij quartùm Conſul clauſiſſet. At in omnibus faſtis tertium tantum Aureliani conſulatum legimus. In veteri ſaxo apud Baronium, Panuinum, ac Gruterum dicitur Aurelianus

TRIB. POT. V. COS. DESIG. III. & poſtea:
DEDIC. KAL. FEBR.
AVRELIANO. AVG. III. ET MARCELLINO. COS.

Illi enim qui ſuffectum conſulatum geſſerant, ſi poſtea conſulatum ordinarium iniſſent, Conſules II. dicebantur. Scio Baronium ad initium A. 205. ſcribere: *Hoc anno primum à Seuero factum eſt, vt conſulatus ſuffecti cum ordinarijs numerarentur; ſicque ea ratione Plautianus qui ſuffectum egerat conſulatum, hoc anno creatus conſul ordinarius, ſecundùm conſul poſitus eſt.* Hæc ex Dione probare contendit. Verùm longè ante Seuerum id moris fuiſſe certum eſt. Veſpaſianus ex Suetonio cap. 4. egerat conſulatum ſuffectum, cum verò ordinarium capeſſiuit, con-

ſul

ſul II. in faſtis, & inſcriptionibus nummorum ac lapidum dictus fuit. Domitianus conſul XVII. vbiquè inſcribitur, quamuis ſexies conſulatum ſuffectum geſſerit. Quid quod? Ipſe Seuerus Imperator Coſ. II. dictus eſt anno primo imperij, cum Kal. Ianuarijs conſul proceſſit; idem autem geſſerat conſulatum ſuffectum cum Apuleio Rufino ex Spartiano cap. 4. Scribit Dio Plautianum antequam conſulatum ordinarium iniret, *ornamenta conſularia* honoris gratia à Seuero accepiſſe; at hoc non eſt conſulatum ſuffectum geſſiſſe. Tacitus lib. 1. hiſt. cum recitaſſet Conſules ab Othone ſuffectos in varias Kalendas A. V. 822. ſcribit Romæ auditam victoriam tertiæ legionis de Sarmatis reportatam. *Poſtquam*, inquit, *id Romæ compertum M. Aponius Mœſiam obtinens triumphali ſtatua, Fuluius Aurelius, & Iulianus Titius, ac Mumiſius Lupus Legati legionum conſularibus ornamentis donantur.* Dicebantur hi Conſules non ordinarij, nec ſuffecti, ſed honorarij, nempè non penes poteſtatem, ſed inſignia tantùm atque ornamenta Conſulum. Legantur Panuinus lib. 1. comment. in faſtos, & Lazius lib. 9. de Rep. Rom. cap. 4. Itaquè cum Aurelianus ad imperium elatus ter conſulatum ordinarium geſſerit, & à Baronio ac Petauio anno vltimo conſul III. dicatur, quod laudata inſcriptio demonſtrat, fit conſequens vt Valeriano imperante, conſulatum ſuffectum non geſſerit. Quod inde deriuaſſe exiſtimo; quia eodem anno victo ac capto in Perſide Valeriano Auguſto, Gallienus ſolus imperium conſecutus, alia collegia Conſulum pro arbitrio deſignauit; ita conſulatus antequam illum iniret, Aureliano abrogatus. Panuinus, eiuſque exſcriptores Caluiſius ac Goltzius, cum putent Aurelianum conſulem ſuffectum proceſſiſſe, Kalendis Ianuarijs anni primi imperij Aureliani conſules ponunt Aurelianum hominem neſcio quem priuatum & Baſſum. Sed in Chronico canone Euſebij apud Scaligerum disertè legitur: *Aurelianus Auguſtus & Baſſus.* Et quidem noui Imperatores primis ſtatim Kalendis Ianuarijs conſulatum ordinarium inibant, quod item Aurelianum feciſſe non dubito. Neque obſtat Memmium Fuſcum geſſiſſe magiſtratum anno quinto Valeriani, ac proinde non potuiſſe dici à Vopiſco conſulem ordinarium anno quo captus eſt Valerianus; is enim ſeptimo imperij victus, ac caſtris exutus, in Perſarum poteſtatem venit. Etenim Memmius Fuſcus conſul ordinarius appellatur, non quaſi eodem anno eo magiſtratu fungeretur, ſed quòd ante biennium illum geſſerat. Ex his conſtat Gallienum IV. ac Voluſianum anno Vrbis 1014. conſules rectè aſſignatos, non verò Gallienum ac Valerianum; neque enim Baronio aſſentiri poſſum, dum ait Valerianum Cæſarem potuiſſe Voluſianum etiam cognominari. Nam Valerianus erat cognomen Liciniæ familiæ, vt ex nummis Valeriani ſenioris, ac Gallieni patet; & Valerianus iunior in Numiſmatibus dicitur: P. LIC. VALERIANVS CAES. At Voluſianus fuit ex familia Petronia, & bis imperante Gallieno Præfectus Vrbi fuit, vt ex indiculo Præfectorum Vrbis à Cuſpiniano publicato intelligitur.

Petauius admiſſo cum Baronio conſulatu Gallieni IV. & Valeriani iunioris, ſtatuit etiam A. V. 1014. Chriſti 261. Gallienum V. & Voluſianum, quos omnes faſti laudant. Itaque octo conſulatus Gallieno idem aſſignat, cum tamen certiſſimum ſit, memoratum Imperatorem ſepties tantùm conſulem inſcribi. Extat *Lex 3. de ordine iudiciorum*, quæ dicitur *PP. Gallieno Aug. V. & Fauſtino Coſſ.* Rurſus in eodem Cod. Iuſt. laudatur *lex 7. de probationibus PP. Gallieno VII. &*

Sabinillo Coſſ. At Petauius ſcribit Gallienum VI. & Fauſtinum; & rurſus Gallienum VIII. & Sabinillum. Extant nummi apud Goltzium inſcripti: IMP. C. P. LIC. GALLIENVS P. F. AVG. P. M. TR. P. XIV. COS. VII. P. P. & alter: TR. P. XV. COS. VII. Cum verò Gallienus occiſus fuerit anno Tribunitiæ poteſtatis XV. apertè colligitur, perperam à Petauio Gallienum Coſ. VIII. affirmari. Hæſit in eadem ſalebra Ricciolius, qui cum Petauio conſulatum Secularis & Donati expunxit, Gallienum IV. ac Valerianum conſules intruſit, Aemiliani ac Baſſi conſulatum altero anno retulit, ac denique Gallienum VIII. Conſulem produxit. Tot in errores lapſi ſunt ob illud collegium Conſulum aduersùs omnium veterum tabularum fidem inuectum. Et quidem Ricciolius qui ſuo volumini *Chronologiæ Reformatæ* titulum dedit, vt tam grande nomen impleret, debuit trium laudatorum Scriptorum faſtos in examen adducere; præſertim cum lib. 1. tomi prioris cap. 4 num. 1. teſtetur ſe laboraſſe *in faſtis conſularibus rectiùs quàm hactenus factum ſciamus, concinnandis*. Verùm eiuſdem tabulæ tot mendis ſcatent, vt in vna tantùm pagina vltra ſexaginta errata deprehenderim. Sanè alienis oculis ac manu in eiſdem exſcribendis vſus videtur, ne tam ſupinæ negligentiæ vir aliàs eruditus, reus traducatur. Ex his tamen euidenter monſtratum eſt, noſtri Panuini faſtos, qui Gallieni Imperatoris annos deſignat, accuratè deductos eſſe, vt idem iure ac merito cum Lipſio honoris gratia *Pater faſtorum* nuncupandus videatur.

At enim non modò in collegijs Conſulum, verùm etiam in initijs imperij Valeriani ac Gallieni ſtatuendis tres illi Scriptores diſſentiunt. Baronius exordium horum Principum ponit Gallo II. ac Voluſiano Coſs. V. C. 1005. ita enim ſcribit ad A. 257. Panuinus anno V. 1006. Vibio Voluſiano II. & Valerio Maximo Coſs. Denique Petauius in ſequentem annum 1007. Chriſti Domini 254. eoſdem Auguſtos ad imperium euectos arbitratur lib. 13. in Chronico. Baronij opinio antiquis inſcriptionibus aduerſatur. Extant nummi cum epigraphe: IMP. C. P. LIC. VALERIANVS P. F. AVG. P. M. TR. P. II. COS. III. P. P. item IMP. C. P. LIC. GALLIENVS P. F. AVG. TR. P. II. COS. II. Iuxta Baronium anno 258. fuere conſules Valerianus Aug. III. & Gallienus Aug. II. Itaque ſi cum tertio Valeriani, ac ſecundo Gallieni conſulatu iungitur Tribunitia poteſtas II. vtriuſque, palam euincitur illos eandem cum imperio non iniſſe anno 255. nam annus ſecundus exiſſet A. 257. Valeriano II. & Gallieno Coſs. Præterea extat duplex epigramma apud Gruterum pag. 275. in quo Gallienus dicitur: TRIB. POTEST. IV. COS. III. Geſſit tertium conſulatum ex faſtis Baronij A. 260. quo anno terminaſſet Trib. Pot. V. ſi primam A. 255. auſpicatus fuiſſet. Eadem ſententia apertè etiam ex ſuperiùs ſtabilitis reuellitur: etenim probatum eſt Baronium duo collegia Conſulum ab annis imperij Valeriani & Gallieni excluſiſſe, quæ tamen cum certis argumentis reſtituenda eſſe monſtrauerim, ne ſedecim anni auguſtæ dominationis Gallieno aſſignentur, eiuſdem initia ad A. V. 1006. cum Panuino figenda ſunt. Reſpondet Petauius lib. 11. de doctr. temp. cap. 26. *cum nouo anno Iuliano, nouam Tribunitiam poteſtatem inchoatam*. Hæc opinio, quam in diſſert. de Nummo Licinij cap. 6. inſinuaui, prorſus falſa eſt. Etenim Tribunitia poteſtas initio ſtatim delati imperij ſuſcipiebatur, nec Kalendis Ianuarijs anni Iuliani iterabatur, ſed die ipſa natali imperij. Hinc eodem anno Iuliano, diuerſi Tribunitiæ poteſtatis

ſtatis anni concurrebant. Hoc ex nummis conſtat, præcipuè Domitiani, qui plures conſulatus ordinarios iunxit. In illis inſcribitur: TR. P. IV. COS. XI. & rurſus: TR. P. V. COS. XI. Plura Numiſmata Commodi ex Cimelijs Mediceis laudaui cap. 3. in quibus anno poſtremo imperij dicitur TR. P. XVII. COS. VII. & TR. P. XVIII. COS. VII. Eo autem anno ſeptimum conſulatum cum vita expleuit. Id euincunt etiam innumeræ lapidum inſcriptiones. Vnam ex Grutero pag. 573. laudabo, in qua legitur:

IMP. CAESAR VESPASIANVS AVG. PONT. MAX.
TR. POT. II. IMP. VI. COS. III. DESIG. IIII. &c.

Veſpaſianus Kal. Iulijs A. V. 822. Tribunitiam poteſtatem cum imperio accepit ex Tacito lib. 2. Hiſt. geſſit tertium conſulatum A. V. 824. ſi Kalendis Ianuarijs A. 823. Tribunitiam poteſtatem iteraſſet, anno ſequenti, quo tertiùm conſul proceſſit, inſcriptus fuiſſet TR. POT. III. Idem ex nummis Veſpaſiani apud Goltzium oſtenditur.

Præterea euidenter demonſtro Baronium ac Petauium minus rectè annos imperij Gallieni digeſſiſſe. Nam huic Auguſto omnes ſcriptores, ac nummi eiuſdē quindecim annos imperij tribuunt. Certum autem eſt eundem interfectum apud Mediolanū Paterno II. & Mariniano Coſſ. circa XIII. Kal. Aprilis; nam IX. Kal. Apr. eiuſdem mors, ac Claudij electio Romę nuntiata eſt ex Trebellio Pollione in Claudio cap. 4. At iuxta calculos Baronij Gallienus init imperium A. 255. moritur A. 269. Petauius in Chronico ſcribit Gallienum appellatum fuiſſe Imperatorem A. 254. occiſum verò A. 268. Igitur ex vtriuſque ſcriptoris ſupputatione Gallienus annos tantùm quatuordecim in imperio vixit. At Gallienum annos quindecim imperaſſe probatur ineluctabili teſtimonio Porphyrij qui id temporis vixit. Scribit in vita Plotini: *Decimo autem Gallieni Imperatoris anno ego Porphyrius è Græcia vnà cum Antonio Rhodio Romam veniens, Amelium reperi, octo & decem iam annos Plotino familiariter vſum.* Poſtea ait: *Hi ergo libri vnus atque viginti, quando eum primò conueni, ſcripti iam erant, quando Plotinus nonum & quinquageſimum ætatis annum agebat, ego autem & hunc ipſum annum, & quinque inſuper deinceps cum Plotino verſatus ſum.* Itaque vſque ad exitum ferè decimiquinti anni Gallieni Porphyrius cum Plotino vixit; ſiquidem ait: *& hunc ipſum annum*, nempe vt antea dixerat, *decimum Gallieni* inchoatum: *& quinque inſuper* eidem Plotino Romæ conuixit. Denique addit: *Quo verò tempore in Sicilia vitam agebam, quò perueneram circa quintum decimumque Gallieni imperatoris annum, Plotinus libros quinque compoſuit, & ad me in Siciliam miſit.* Igitur ex Porphyrio Gallienus imperauit annos ferè ſolidos quindecim, quorum vltimo deſinente, ille Roma profectus, in Siciliam ſeceſſit. Panuinus Gallieni imperium inchoatum ſcribit A. V. 1006. finem verò eiuſdem recitat A. V. 1021. ac proinde ex illius calculis quindecim anni ſolidi Gallieniani imperij habentur; vnde eiuſdem ſententia ſiue in faſtis diſponendis, ſiue in annis memorati Auguſti deducendis, exactiſſima eſt, & omnium veterum monumentorum teſtimonijs ſtabilitur; Baronij verò ac Petauij opiniones procul à verò abeunt, vt hucuſquè inuictis planè argumentis oſtendi.

Ex his colligitur annus decēnalium Gallieni; hæc enim acta ſunt A. V. 1016. Epochæ vulgaris 263. Nummio Albino & Maximo Dextro Coſs. Id non modò

dò conſtat ex hucuſque ſeruato tempore decennalium, verùm etiam ex Pollio-ne, qui narratis ſolemnijs, ac ludis decennalibus Gallieno peractis, ſtatim ait: *Gallieno & Saturnino Coſs.* Incidit horum conſulatus in A. V. 1017. quare anno ſuperiori decennia Gallieni celebrata ſunt.

CAPVT VI.

Anni imperij Claudij Gotthici & Aureliani ſtatuuntur. Baronius ac Panuinus imperium Probi ac vulgares faſtos decurtant. Ex reſcriptis Probi, & vetuſto epigrammate refelluntur. Petauius vnum par Conſulum faſtis addendum contendit. Panuini in deducendis annis Biſſextilibus hallucinatio. Eiuſdem error cum prochroniſmo veterum Sacerdotum perperam à Caluiſio confunditur. Ex eclypſibus error Panuini corrigitur. Decennalia ac Vicennalia Diocletiani & Maximiani ſuis annis aſſignata.

SEdecim annorum ſpatio qui à Gallieni exitu vſque ad imperium Diocletiani excurrunt, nullus Romanorum Principum, qui id temporis imperarunt, vota decennalia ſoluit; quare illis omiſſis ad decennia ac vicennia Diocletiani tranſeundum eſſet. Verùm cum videam annos imperij eorundem paſſim confundi, ac conſulares tabulas circa eadem tempora à nobiliſſimis Scriptoribus deprauari, rem Chronologiæ ſtudioſis gratam me facturum ſpero, ſi quæ eam in rem obſeruaui, hic inſeram. Etenim quamuis plerique hanc Spartam aggreſſi ſunt, cum rem minus euidenter demonſtrarint, nullam penè opinionem profligarunt, imò ne loco quidem mouiſſe viſi ſunt. Sanè Baronius à Decio Imperatore vſque ad Diocletianum, nempè ab A. 249. vſque ad 284. omnium Imperatorum initia præuertit. Id Caluiſius, Gordonius, Petauius, alijque obſeruarunt. Verùm quòd ne illi quidem ſatis ſolidè Baronianam chronologiam emendarunt, ſibi de criptas epochas neutiquam alijs perſuaſere. Hinc Michael Alfordus in Annalibus Eccleſiæ Britannicæ A. 253. ait: *Scio multos, Philipporum mortem ante biennium recenſere: Baronianam chronologiam cauſantes, quòd Imperatorum annos malè digeſſerit. Sed nouorum ingeniorum vitium eſt, nouis rebus delectari, & antiqua nauſeare.* Ita in omnibus Baronio adhæret. Petauius vir omnium diligentiſſimus, cui in rebus Chronologicis nemo par aut ſecundus hoc ſæculo opponatur, rectè faſtos Baronij ac Panuini lib. 11. de doctr. temp. emendat. Sed alium inſuper in ijſdem errorem notat, qui planè nullus fuit, & minùs rectè annos Romanorum Principum ſtatuit. Horum opiniones certioribus, quàm ab vllo hucuſque præſtitum ſit, argumentis reijciam. Cum verò apud eoſdem certum ſit A. V. 1021. Gallieno occiſo, Claudium Gotthicum ad imperium euectum, Paterno II. & Mariniano Coſs. vt ea quæ dicturus ſum, facillimè intelligantur, ſeriem conſulum ſubijciam à proximè laudato A. V. vſque ad A. 1036.

A. Chriſti D.		Vrbis Cond.
269.	Claudius Aug. II. Ouinius Paternus.	1022.
270.	Flauius Antiochianus Furius Orphitus,	1023.

271.

271.	Aurelianus Aug.	1024.
	Pomponius Baſſus.	
272.	Quietus	1025.
	Voldumianus.	
273.	M. Claudius Tacitus	1026.
	Furius Placidianus.	
274.	Aurelianus Aug. II.	1027.
	Iulius Capitolinus.	
275.	Aurelius Aug. III.	1028.
	Auonius Marcellinus.	
276.	M. Claudius Tacitus Aug. II.	1029.
	Fuluius Æmilianus.	
277.	Probus Aug.	1030.
	Paulinus.	
278.	Probus Aug. II.	1031.
	Virius Lupus.	
279.	Probus Aug. III.	1032.
	Ouinius Paternus.	
280.	Meſſala	1033.
	Gratus	
281.	Probus Aug. IV.	1034.
	Iunius Tiberianus.	
282.	Probus Aug. V.	1035.
	Pomponius Victorinus.	
283.	Carus Aug. II.	1036.
	Carinus Cæſar.	

Inter annum necis Gallieni, & annum quo Diocletiani imperium exordium ſumpſit, paria conſulum quindecim mediant in faſtis antiquis libri de PP. Vrbis, fragmenti apud Bucherium p. 249. Idatij, ac Proſperi.

Claudium Imperatorem A.V.1021. IX.Kal. Apr. Imperatorem à Senatu dictum teſtatur Pollio cap. 4. Anno inſequenti cum Paterno ordinarium conſulatum geſſit. Lib. 3. Cod. Iuſt. L. 6. *de ſeruit. & aqua* laudatur reſcriptum Imperatoris Claudij ad Priſcum, & dicitur *PP. VII. Kal. Maij Claudio Aug. & Paterno Coſs.* Anno V. 1023. Chriſti 270. notantur conſules Antiochianus & Orphitus. Panuinus ſcribit hoc anno pridie Non. Febr. Aquileiæ Claudium fatis conceſſiſſe, cum imperaſſet A. 1. M. 11. Eundem intra biennium deceſſiſſe ſcribunt Euſebius, Victor, Caſſiodorus, Eutropius, quibus conſentit Petauius lib. 11. de doct. temp. cap. 26. Panuinum omnino ſequuntur Caluiſius ac Goltzius. At optimè Baronius probat Claudium vltra biennium imperaſſe. Etenim Porphyrius illius temporis ſcriptor in libello de vita Plotini ait: *Agebat verò tunc Plotinus annos ſex atque ſexaginta, ſecundo Claudij imperatoris anno iam peracto.* Rurſus ex reſponſo eidem fata conſulenti dato apud Pollionem c. 10.

Tertia dum Latio regnantem viderit æſtas.

Itaque tertiam æſtatem in imperio exegit. Hæc Baronius. Profero inſigne teſtimonium nulli hactenus obſeruatum. In Cod. Iuſt. legitur L. 2. *de diuerſ.*

reſcrip.

reſcrip. in cuius titulo notatur: *Imp. Claudius Aug. Priſco*, & ſignatur: *Dat. VII. Kal. Nouembris Antiochiano & Orphito Coſs.* Quare Claudius regnauit An. 2. M. VII. Hinc Gruteri pag. 276. in vetuſto ſaxo inſcribitur: TRIB. POT. III. COS. II.

Aurelianum Claudius excepit; Quintillus enim Claudij frater viceſimum tantum diem imperauit. Huic annos ſex imperij veteres omnes aſſignant, ſeu cum Eutropio lib. 9. A. 5. M. 5. Baronius finem Aureliani protrahit ad conſulatum Probi II. & Paterni, ita vt ſeptem annos imperarit; aitque occiſum V. Kal. Aprilis A. 278. cum imperium iniſſet A. 271. Ex nummo, in quo Aurelianus inſcribitur TR. P. VII. in eam ſententiam deſcendit. Petauius in Chronico ſcribit vltra quinque annos imperaſſe. Panuinus vndecim menſes ſupra quartum annum eidem tribuit. Horum ſcriptorum chronologiam falſam oſtendo. Extant apud Panuinum, Baronium, ac Gruterum antiquæ inſcriptiones; prior dicata eſt à Furio Orphito Præfecto Vrbi, in qua Aurelianus dicitur TRIB. POT. V. COS. DESIG. III. altera verò exprimit Aurelianum TRIB. POT. V. P. P. COS. III. Ex faſtis illa poſita eſt A. 274. quo Furius Orphitus Vrbis præfectura perfunctus eſt, hæc verò A. 275. quo idem Auguſtus conſul tertiùm fuit. Scribit Idatius: *Aureliano III. & Marcellino. His Coſs. occiſus eſt Aurelianus Imp. Cænofrurio, & leuatus eſt Tacitus Romæ.* Nuncium mortis Aureliani tertio Non. Februarias Romam allatum ſcribit Vopiſcus in libro de vita eiuſdem cap. 41. Cum verò propè Heracleam Thraciæ interemptus fuerit, menſe Ianuario interijt. Vixit itaque in imperio A. 4. M. circiter tres, nam ex laudatis inſcriptionibus iniuit tertium conſulatum anno imperij quinto inchoato. Inde octo menſium interregnum fuit, exercitibus noui Principis deſignationem arbitrio S. P. Q. R. deferentibus, ac viciſſim Senatu eam poteſtatem militi faciente. Deniquè à Senatu ſubrogatus fuit Tacitus VII. Kal. Octobris ex Vopiſco cap. 4. de vita Taciti, vbi S. C. laudat. A. V. 1029. Chriſti 276. Tacitus Aug. II. & Æmilianus ordinarij conſules proceſſere. In fragmento conſulari ſæpiùs laudato dicitur: *Tacito II. & Aemiliano B. Sat.* nempè illum annum fuiſſe Biſſextilem, ac Kalendas Ianuarias incidiſſe in diem Saturni. Eſt planè annus memoratus 276. Cyclo Solis V. Lunæ XI. lit. B A. Tacitum menſe imperij ſexto occiſum ſcribunt ex Vopiſco ceteri Chronologi; ducentiſſimo die perijſſe author eſt Victor. Itaque obijt die 17. Aprilis A. 276.

Sequitur imperium Probi, in quo Panuinus ac Baronius extra rectæ chronologiæ orbitas excurrunt; & in tanta faſtorum perturbatione Petauius quoquè minùs rectè calculos ponit. Cum Panuinus vno anno Æram vulgarem Chriſti anticipaſſet, eandem inchoans ab anno Iuliano 44. Vrbis 752. Auguſto XIII. & Plautio Syluano Coſſ. vt initium imperij Diocletiani A. 284. Chriſtianæ Epochæ ſtatueret, conſulatum Probi, ac Paulini inter ſuffectos rejecit, ac annos quinque imperij Probo aſſignauit. Baronius cum biennio eandem vulgarem Epocham anteuertiſſet V. C. 751. Cornelio Lentulo & Meſſalino Coſſ. duos conſulatus ordinarios imperante Gallieno, è faſtis expunxit, vt ſuperiori capite oſtendi. At ob conſulatum Decij III. & Grati II. intruſum, ne annus redundaret, conſulatum Probi II. & Lupi ab ordinarijs excludit ad A. 279. Verùm quòd annos ſeptem Aureliano attribuerat, imperij Probi tempus decurtauit. Hinc in Annalibus poſt A. 276. quem conſulatu Aureliani

III, & Marcellini notat, omittit cum Caſſiodoro, conſulatum Taciti II. & Aemiliani, qui tamen in omnibus faſtis ibidem recitatur; duos verò conſulatus Probi & Paulini item Probi II. & Paterni II. ſcribit geſtos fuiſſe à Probo, Aureliano adhuc rerum potiente, quo occiſo, Taciti inaugurationem recitat, eiuſque ordinarium conſulatum poſt Probum II. & Paternum in faſtos infarcit, eoque notat, annum 279. quo Probi initia figit, eiquè annos imperij ſolidos quatuor aſſignat; eius verò necem recitat A. 283. Caro & Carino Coſſ.

Certum eſt Probum annos ſolidos ſex imperaſſe; nam disertè Iulianus Auguſtus, in libello de Cæſaribus ſcribit Probum ſeptimum annum attigiſſe. Extat inſigne epigramma apud Adamum Rupertum in obſeruat. ad Synopſim Beſoldianam pag. 388.

IMP. CAESARI. M.
AVRELIO. PROBO.
PIO. FEL. INVICTO.
AVG. P. M. TRIB. POTE
STATIS. VI. COS. IIII. RES.
PVBLICA. TVCCITANORVM.
DEVOTA. NVMINI. MAIES.
TATIQVE. EIVS &c.

Iuxtà Baronij ac Panuini chronologiam, & quidem veram, anno Chriſtianæ Epochæ 281. Probus IV. conſul cum Tiberiano fuit, quo anno in Baronij opinione iniuit Tribunitiam poteſtatem III. iuxtà Panuini calculos V. Vtriuſque ſcriptoris anachroniſmi ex laudata inſcriptione corriguntur. In Euſebiano Chronico legitur: *Secundo anno Probi, iuxta Antiochenos 325. iuxta Tyrios 402. &c. inſana Manichæorum hæreſis in commune humani generis malum exorta.* Æra Antiochena an. 48. Tyria 125. Dionyſianā Epochā anticipant, qui ſi à datis numeris apud Euſebium detrahantur, erimus ad annum 277. Rectè S. Leo ſermone 2. de Pentec. ait eandem hæreſim emerſiſſe *Probo Imp. Paulinoque Coſs.* Hæc acutè Scaliger notauit lib. 5. de emend. temp. p. 463. quę tamen neutiquam rem Baronio perſuaſerunt; conatur enim ad A. 277. eadem quibuſdam interpretationibus infringere. Itaq; luculentiora teſtimonia appello, quibus integra fides adhibenda eſt. In Cod. Iuſt. Lib. 8. t. 56. *de reuoc. donat. L. 2.* legitur reſcriptum Probi Imperatoris ad Felicem, & ſubſcribitur: *PP. III. Non. Maij Sirmij Probo Aug. & Paulino Coſſ.* Rurſus lib. 2. tit. 17. *Vt nemini L.* 1. laudatur reſcriptum eiuſdem Probi ad Octauium, & ſignatur: *Dat. IV. Kal. Iulias Probo Aug. II. & Lupo Coſſ.* Ex duobus hiſce reſcriptis Baronij ac Panuini ſententiæ euidenter refelluntur. Etenim ex eiſdem conſtat Probum ac Paulinum fuiſſe conſules ordinarios, quod Panuinus negauit. Rurſus probatur Probum ac Lupum non fuiſſe conſules ſuffectos, quod Baronius putabat. Præterea oſtenditur Probum imperaſſe A. 277. quo cum Paulino conſulatum primum geſſit, quod Baronius inficiabatur, ſcribens id temporis Aurelianum rei Romanæ præfuiſſe. Cum verò ante Probum Tacitus imperarit, ac nouo anno Iuliano conſulatum cum Aemiliano inierit, patet eiuſdem conſulatum rectè in faſtis immediatè locari ante conſulatum Probi Aug. & Paulini A. 276. ac proinde minùs rectè Baronium eo Taciti Aug. conſulatu notaſſe A. 279. Hæc primi omnium, abſit dictis ambitio, obſeruauimus, quæ eximiè faſtos illuſtrant, & annos Probi, Taciti,

atque Aureliani certiſſimis characteribus deſignant, ac tam euidenter diſponunt, vt planè ſperem, fore vt deinceps omnis de ijſdem dubitatio tollatur.

Petauius lib. 11. de doct. temp. cap. 26. putat vnum par Conſulum in faſtis deſiderari; Vnde ait: *Probum & Paulinum Onufrius: Baronius Probum & Lupum prætereunt. At quodnam par alterum Coſs. in illorum faſtis deſideretur, id verò difficile eſt conijcere. Nec in horum tantùm duorum tabulis, ſed in ceteris vnum aliquod par Conſulum deeſſe videtur.* Poſtea: *Sed nihilominus par vnum Conſulum in faſtis vulgaribus inſerendum arbitror, ſiue Imperatore Probo, ſiue alio quopiam, &c.* Verùm inani ſuſpicione Petauium duci certum eſt. Etenim ſi tantùm Probus Aug. & Paulinus Onuphrianis faſtis addantur, nullum par alterum Coſs. neque in Panuini nec in vulgaribus faſtis deſideratur. Philippus Auguſtus ludos ſeculares celebrauit anno Vrbis milleſimo exacto, ac primo ſupra milleſimum ineunte. Hic autem annus V. M. ipſis Parilibus completus notatur Philippo Aug. III. & Philippo Aug. II. vt conſtat ex nummis, in quibus legitur: IMP. M. IVL. PHILIPPVS. AVG. & in poſtica SAECVLARES AVGG. COS. III. Capitolinus in Gordiano iuniori cap. 33. ſcribit Philippum *milleſimum ab Vrbe condita annum in conſulatu ſuo & filij ſui celebraſſe*. At victor Schotti in libro de Cæſaribus cum dixiſſet A. V. milleſimum celebratum à Philippo Auguſto, ait: *Noſtra quoque ætate poſt mille centeſimus, conſule Philippo, exceſsit, nullis, vti ſolet, ſolemnibus frequentatus.* Annus Vrbis M. C. euolutus Philippi ac Salliæ conſulatu notandus eſt, vt ſupra mille centeſimus exceſſiſſe dicatur. Apud Panuinum duo illi conſules iniere magiſtratum A. V. milleſimo ac centeſimo non quidem completo, ſed Parilibus inchoato. Igitur vnum tantùm par Conſulum, nempe Probi Aug. & Paulini deficit in faſtis Onuphrij. In fragmento Bucheri legitur: *Philippo III. & Philippo II. B. Sat.* Nempè illum annum fuiſſe Biſſextilem, ac Kalendas Ianuarias incidiſſe in diem Saturni. Eſt character A. V. M. ipſis Parilibus completi, & MI. inchoati, Chriſti Domini iuxta vulgarem Epocham 248. Cyclo Solis V. Lunæ II. lit. BA. Porrò ibidem ab vtriuſque Philippi conſulatu centeſimum primum par Conſulum, incluſis terminis, notatur: *Philippo & Salia B. Ven.* Eſt annus Vrbis MC. ipſis Parilibus exactus, Chriſtianæ Æræ 348. qui fuit Biſſextilis, & Kalendæ Ianuariæ die Veneris contigere, Cyclo Solis XXI. Lunæ VII. lit. CB. Apud Panuinum centum tantùm collegia Conſulum ab vtriſque Philippis Coſs. ad Philippum & Saliam Coſs. incluſiuè numerantur. Addatur conſulatus Probi & Paulini, integer numerus conſtabit. Præterea Sextus Rufus in Breuiario ad Valentinianum Auguſtum: ab V. C. vſque ad primum eiuſdem Principis annum *numerantur*, inquit, *anni mille centum decem & ſeptem*. Et rectè; nam Valentinianus inijt imperium Ioуiano & Varroniano Coſs. V. Kal. Martij ex Idatio. At ſcribit Ammianus de eiuſdem inauguratione libro 26. *Nec videri die ſecundo, nec prodire in medium voluit, Biſſextum vitans Februarij menſis tunc illuceſcens.* Eſt annus Epochæ vulgaris 364. qui fuit Biſſextilis Cyclo Solis IX. Lunæ IV. litt. DC. Itaque annus 364. Aeræ Chriſtianæ concurrit cum A. V. 1117. Apud Panuinum A. V. 1116. primus Valentiniani annus ſtatuitur. Ex his patet in Panuini faſtis vnum tantùm par Coſs. deſiderari, nempe Probum Aug. & Paulinum, quos fuiſſe ordinarios Conſules ex reſcripto Probi manifeſte monſtrabam. Miror autem Panuinum ſcribere conſulatum Probi ac Paulini omitti in libro de Præfectis V. edi-

to

to à Cuſpiniano, nam hic Scriptor ex eodem libello memoratos Conſules laudat, ac ijſdem Coſs. Ouinium Pacatianum Præf. Vrbis ponit, qui item legitur in eodem Anonymo iterum edito à Buchero pag. 236. Idem Panuinus lib. 3. com. in faſtos A. V. 1116. cum ex Ammiano notaſſet annum primum Valentiniani ſenioris fuiſſe Biſſextilem, annum etiam Vrbis 1116. eundem eſſe certo ſibi argumento probatum dicit. Nam Cæſar in ſuo conſulatu IV. annos ob incuriam deprauatos, & plurimis diebus abundantes correxit, & ad curſum Solis emendauit, atque annorum Iulianorum Epocham inſtituit. At ſi poſt eum annum, inquit, ſingulo quadriennio annum Biſſextilem numerabis, inuenies annum ab eo conſulatu 408. Biſſextilem omnino eſſe debere; cum autem annus primus Valentiniani ſit CCCCVIII. à quarto Iulij Cæſaris conſulatu, reliquum eſt, vt omnis hæc annorum ſumma inter conſulatum quartum Cæſaris & Valentiani initia optimè perfectèque digeſta ſit. Hæc vir doctiſſimus. Verùm in eo lapſus eſt, quòd Biſſextiles ex anno primo Iuliano deduxit, cum ex emendatione Biſſextilium ab Auguſto facta, eoſdem digerere debuiſſet. Etenim anno Iuliano ſecundo occiſo Cæſare, Sacerdotes in Biſſextilibus decernendis ſtatim errarunt, ita vt teſte Solino cap. 2. *Per annos ſex & triginta cum nouem dies tantùm ſufficere debuiſſet, duodecim ſint intercalati; quod deprehenſum Auguſtus reformauit, iuſsitque annos duodecim ſine intercalatione decurrere, vt tres illi dies, qui vltra nouenarios temerè fuerant intercalati, hoc modo poſſent repenſari. Ex qua diſciplina omnium poſtea temporum fundata ratio eſt.* Eadem tradit Macrobius lib. 1. Sat. cap. 16. Annus primus Iulianus coincidit cum anno Vrbis 709. Annus triceſimus ſextus cum 744. Quo annorum ſpatio duodecies intercalatum fuit. Duodecim annis ſequentibus ex decreto Auguſti non fuit intercalatum, & ſine Biſſextilibus fuere; quare annus Iulianus 48. Vrbis 756. ſine Biſſextili fuit; qua ratione ex tribus quadriennijs ſine intercalari, tres illi dies compenſati ſunt. Vt verò poſtea intercalaretur, quatuor anni ſolidi debuere excurrere, vt ex quatuor quadrantibus integer dies colligeretur, ad Biſſextilem reſtaurandum. Quare exacto anno Iuliano 52. anno inſequenti 53. Vrbis 761. poſt Parilia, VI. Kal. Martias Biſſextum ab Auguſto reſtauratum eſt. Hic annus fuit Aeræ Chriſtianæ VIII. Cyclo Solis XVII. Lunæ IX. litt. AG. Addito autem conſulatu ordinario Probi & Paulini, quem Panuinus inter ſuffectos perperam reiecerat, annus Dionyſianus 364. Vrbis 1117. euadit Biſſextilis per quadriennia poſt reparatum ab Auguſto Biſſextilem, nouem ſupra octoginta.

Caluiſius in Chronico ad A. 364. ſcribit Panuinum ex ſupputatione illorum Biſſextilium ab anno primo Iuliano ad annum primum Valentiniani *gloriari de certudine ſuorum annalium. Sed pueriliter errare, & antiquum Pontificum errorem renouare.* Verùm ipſum potius Caluiſium errare mihi compertum eſt. Nam teſtatur Solinus ſpatio ſex ac triginta annorum Pontifices duodecimum Biſſextilem decreuiſſe, cum tantùm nouies eſſet intercalandum. Et Macrobius laudatus ait: *Cum oporteret diem, qui ex quadrantibus conſit, quarto quoquè anno confecto, antequam quintus inciperet, intercalare; illi,* nempè Pontifices, *quarto non peracto, ſed incipiente intercalabant. Hic error ſex & triginta annis permanſit, quibus annis intercalati ſunt dies duodecim, cum debuerint intercalari nouem.* Itaque ex errore Pontificum à primo vſque ad triceſimum ſextum annum Iulianum duodecim Biſſextiles acti ſunt. At iuxta Panuinum nouem tantùm Biſſextiles ſpatio illo-

rum 36. annorum fuere, nempe anno 4. 8. 12. &c. illa enim iterauit per ſolida quadriennia, quæ centum ac duo numerantur ab anno primo Iuliano ad 410. qui coincidit cum primo Valentiniani Imperatoris, ſi ſemel cum Panuino conſulatus Probi & Paulini ab ordinarijs expungatur. Et quidem Biſſextiles ex decreto Cæſaris in forma anni Iuliani agendos fuiſſe anno 4. 8. 12. &c. vti dixit Panuinus, ſentiunt viri doctiſſimi quos laudant, & ſequuntur Petauius lib. 4. de doctr. temp. cap. 3. & Ricciolius lib. 1. tomi prioris Chron. Refor. cap. 22. Etiamſi Panuinus correctionem Auguſti adnotaſſet, errorem quem in faſtis ob illud par Conſulum expunctum admiſit, corrigere non potuiſſet, imò ſuam inde ſupputationem confirmaſſet. Nam poſt annum Iulianum 36. ex Solino ac Macrobio iuſſit Auguſtus annos 12. ſine intercalatione decurrere, vt tres dies ex errore Pontificum admiſſi, repenſarentur. Itaque vltimus Biſsextilis anni Iuliani 48. qui annos duodecim ſine intercalari terminabat, omiſſus fuit. Potuit autem Auguſtus Biſsextilem reparare anno Iuliano 52. V.C. 760. nam à VI. Kal. Martias A. 48. quæ erat dies omiſſi tertij Biſsextilis, ad VI. Kal. Martias A. 52. quatuor anni ſolidi 365. dierum ac ſex inſuper horarum habentur, quæ quater repetitæ optimè annum Iulianum 52. Biſsextilem conſtituebaut; vnde ex ſolidis quadriennijs octoginta & nouem vicibus repetitis, erimus ad A. V. 1116. Iulianum 410. & hunc Biſsextilem iuxta ſupputationem Panuini. Aſt aliter ab Auguſto decretum eſt.

Ex his patet noſtrum ſcriptorem ex actis ab anno Iuliano primo vſque ad primum Valentiniani ex Biſsextilibus ſuorum faſtorum calculos minùs rectè probaſse, neque à Caluiſio eiuſdem ſupputationem ex diſpoſitione Biſsextilium à Iulio Cæſare inſtituta, ſolidè refutari. A poſteriori tantùm, vt inquiunt, faſtorum Panuini metachroniſmus in annis Vrbis poſt omiſsum conſulatum Probi ac Paulini, digerendis, refelli poteſt. Id autem ex eclypſibus euidenter oſtenditur; illæ enim obſcuritates Luminarium nitidiſſimi characteres ſunt, quibus certiſſimus annorum ordo deſcribitur, & ex defectibus planetarum omnis faſtorum defectus emendatur. Scribit Dio. lib. 60. A. V. 798. Vinitio Quartino II. & Statilio Coruino Coſs. Kalendis Auguſti, die natali Claudij Imperatoris, eclypſim Solis contigiſſe, quam Claudius in publico programmate populo propoſuit, ne defectus ille die natalitio, in malum omen ſibi ab ignaua plebe verteretur. Aſtronomicæ tabulæ exhibent illam eclypſim eodem A. V. 798. Kal. Auguſti H. 10. poſt mediam noctem, Sole in 6. gradu Leonis. Si à primo anno Biſſextili Valentiniani, Cyclo Solis IX. lit. E. per annos 318. regrediaris, eris ad Cyclum Solis 27. lit. B. Claudio Romæ imperante. At eo anno Kalendæ Auguſti inciderunt in diem Lunæ, qua nulla ex tabulis Aſtronomicis eclypſis contigit. Itaque Valentiniani initium anno Biſſextili 364. non contigit anno Vrbis 1116. vti dicebat Panuinus. At ſi ab anno Valentiniani primo per annos 319. regrediaris, eris ad Cyclum Solis 26. Lunæ VIII. lit. C. quo anno Kalendis Auguſti, die Solis, contigit eclypſis Dioni memorata, & in tabulis Aſtronomicis oſtenſa. Igitur anno Vrbis 798. quo contigit eclypſis, adde annos 319. habebis A. V. 1117. atque hic erit primus Valentiniani. Ex his patet Panuinum vnius anni metacroniſmum in annis ab Vrbe condita digerendis peccare. Inſeratur eiuſdem faſtis collegium Probi Auguſti & Paulini Coſſ. A. V. 1030. noſtræ Epochæ 277. anni

omiſſi

omiſſi labes reparatur; nec video quodnam aliud par conſulum in eiuſdem faſtis à Petauio deſiderari poſſit, *ſiue*, vt ipſe ait, *Imperatore Probo, ſiue alio quopiam, quod nominatim concipere, propter Conſulum in illis deprauata vocabula, minimè poſſumus*. Nam ex recitata eclypſi, cuius certa dies à Dione deſcribitur, & ex alijs paſſim, quas ipſe Petauius lib. 8. alijquè vulgò referunt, vnum par tantùm Conſulum ab anno primo Iuliano ad 409. deſideratur; eſſe verò Probum ac Paulinum, ex ipſius Probi Imperatoris reſcripto probatum eſt, cui veritati omnes faſti veteres ſuffragantur. Cum verò ex Ammiano annus Iulianus 409. V. C. 1117. Chriſti 364. fuerit Biſſextilis, per quadriennia ſolida 89. retrocedentes, habebimus Biſſextilem ab Auguſto reſtauratum A. Iuliano 53. Vrbis 761. Chriſti 8. Cyclo Solis IX. litt. AG. non verò anno ſuperiori, quamuis, vti oſtenſum fuit, potuerit eo ipſo intercalari. Cur verò ab hoc in alterum annum Biſſextilis ab Auguſto dilatus fuerit, non incongruè tradit Ricciolius laudatus num. 10. Hactenus pro reſtaurandis faſtis, atque annis imperij Probi.

Baronius cum annos ſeptem imperij Aureliano tribuiſſet, quo in quartum annum imperium Probi prorogaret, atque in anguſtum ab Æra Diocletiani anno Dionyſiano 284. ex certiſſimis notis ſibi probè collocanda, redigeretur, coactus eſt mortem Probi atque initium Cari recitare ad A. 283. Idatius eodem anno apud Sirmium Probum occiſum refert, Caro II. & Carino Coſſ. Cum hic Taciti mortem Probo ac Paulino Coſſ. recitaſſet, in anno pariter obitus Probi deſignando aberrauit. Vopiſcus in Caro cap. 5. teſtatur, interfecto Probo, à militibus Carum Imperatorem renunciatum. Huius inaugurationem contigiſse A. 282. ex inſigni inſcriptione demonſtraui in diſsert. priori de Nummo Diocletiani cap. 1. Extat Lib. 7. Cod. Iuſt. *L*. 5. *quando prouocare*, reſcriptum Cari Imperatoris *Dat. Idibus Ianuarijs Caro & Carino Coſſ.* Itaque initio anni 283. Carus imperabat, ac proinde anno ſuperiori imperium inijt. Hucuſque in Annalibus initia Romanorum Principum, vel eorumdem obitus, vno Claudio dempto, ſub alienis planè Conſulibus à Decio vſque ad Carum recitantur; cum tamen Panuinus ne ſemel quidem in his aberrauerit. Et quidem Baronius, cum dixiſset à quibuſdam [Panuinus in margine notatur] initia imperij Decij ſtatui Æmiliano & Aquilino Coſs. eoſdem hiſce perſtringit: *Cum conſulatus ſubducant è faſtis, ordine temporum ſemper confuſo, diuerſis ſe alioſque implicant labyrinthis*. Hæc ille ad A. 251. Optimè tamen Panuinus imperantis Decij primordia alligat A. V. 1002. nam *L*. 2. *de hæred. action.* laudatur reſcriptum Decij Imperatoris *PP. XIV. Kal. Nouembris Æmiliano & Aquilino Coſſ.* Hinc ipſe inſignis ſcriptor, ordine temporum ſemel confuſo, vt eiuſdem verba reddam, tres conſulatus è faſtis ſubducit, annos imperij Principum, qui id temporis regnarunt, pro arbitrio auget, minuit, ac vnà ſimul confundit; etenim Philippis ac Decio vnum, Gallo & Voluſiano vnà cum Valeriano ac Gallieno duos imperij annos communes facit: Aureliano biennium donat, quod poſtea annis Probi demit. Hoſce omnes anachroniſmos ex lapidum ac nummorum inſcriptionibus, ipſis Auguſtorum reſcriptis, antiquorum faſtorum fragmentis, ac denique Cyclorum præſidio, nempè cœleſtibus characteribus emendaui.

Æra Diocletiani initium auſpicatur Anno Nabonaſſari ab ante diem 13. Iunij

nij 1032. Vrbis 1037. Iuliano 329. Epochæ Chriſtianæ 284. quo anno Dio-cletianus XV. Kal. Octobris apud Chalcedonem ab exercitu Imperator ſalutatus, purpuram induit, vti fuſiùs in diſertatione priori cap. 1. oſtenſum eſt. Eiuſdem ac Maximiani collegæ decennalia laudat Euſebius lib. 8. cap. 17. Hæc autem decimo imperij anno exacto celebrata, colligo tum ex inolita conſuetudine, tum etiam ex panegyrico die natali Maximiani recitato, in quo Orator ait: *Gaudeo igitur* (ſi fas eſt confiteri) *dilatam eſſe illam cupiditatem meam; neque enim orationis eius quam compoſueram, facio iacturam, ſed eam reſeruo, vt quinquennio rurſus exacto, Decennalibus tuis dicam; quoniam quidem luſtris omnibus prædicandis, communis oratio eſt*. Si alterum quinquennium exactum laudat, decennalia anno decimo euoluto agenda erant. Ceterùm vtrumquè Auguſtum vicennalia præter ſtatum tempus ſoluiſſe ex eruditiſſimi Patini nummo atque Euſebio indicaui in diſſert. de Numiſmate Diocletiani cap. 2. Hæc vicennalia vota ſoluta ſunt A. D. 303. V. C. 1056. à primis Decennalibus ab Auguſto celebratis 329. Ex his quæ fuſiùs digeſſi, patet Licinium omnium Auguſtorum primum, Decennalium ſolutionem anticipaſſe, cuius rei cauſam rationemque in proxima diſſertatione explicatam, iterum cum Lectorum moleſtia non vacat repetere. Non eſt animus decennalia Principum, qui poſt Conſtantinum Romanum imperium moderati ſunt, in literas mittere; cum eadem & plurima eorundem Numiſmata, & Idatij ac Marcellini faſti deſignent, vt de anno illorum ſolemnium dubitare nemo poſſit.

Hoc de votis Decennalibus, vt Vellei verbis vtar, *voto finiendum volumen ſit*. Te immortale Numen, voſque Etruriæ præſides ac cuſtodes Diuos precor ac poſco, vt Sereniſſimo Magno Duci COSMO III. plura quàm Auguſto DECENNIA ſoluantur. *Non pacem, non concordiam, non ſecuritatem, non opes oramus, non honores: ſimplex cunctaque iſta complexum vnum omnium votum eſt, ſalus PRINCIPIS*. Hoc ſanè votum omnibus gentibus, cunctis hominum Ordinibus, ſed præcipuè bonarum artium profeſſoribus concipiendum eſt, cum illum iam pridem Muſarum præſidium ſenſerint, ac modò præſentiſſimum literatorum Numen adorent. Etenim cum Princeps iuuentutis remotas quaſque gentes regij vultus ſerenitate beaturus, Europam luſtraret, Gymnaſia, Academias, atque omne literarum ſecretum rimabatur, anguſtos vmbraticorum hominum lares auguſtus hoſpes implebat: doctorumque hominum laureis verendæ maieſtatis faſces ſubmittebat, ita vt non exterarum gentium mores, non nobiliſſimarum Vrbium miracula, non potentiſſimorum Regum opes ſpectaturus; ſed Academiarum frequentiam, Bibliothecarum apparatum, ac eruditorum hominum vultus inuiſurus, adueniſſe videretur. Inde ſuam in Etruriam redux, naues ingenti voluminum pondere, hoc eſt, literarijs manubijs, Muſarum ſpolijs, doctaque gaza onuſtas, in patrios portus ſummiſit. Dein magno Genitore ſua inter ſydera recepto, in ipſis auguſtæ dominationis auſpicijs, non antiquarum vrbium mœnia, non arcium propugnacula, non armamentaria, non claſſem reparandam iuſſit, ſed Laurentianam Bibliothecam, auitum illud ac copioſiſſimum Latiæ Græcæque ſapientiæ theſaurum, regio ornatu illuſtrandam iniunxit, eamque in tanta mole fortunæ primam initi imperij curam poſuit. Et quamuis ampliſſimæ ac feliciſſimæ ditionis habenas moderetur, non equeſtria certamina, non theatrales ludi, non

fre-

frequentatæ venationes, quibus inter laſciuientis fortunæ illecebras Principes indulgere ſolent, breues eidem non dicam dies, ſed horas ſuffurantur; nam omni regiarum voluptatum aditu ſibi ſtudioſè intercluſo, poſt pia eaque longa Chriſtianæ religionis officia, ſanctiori mente, ac ſuo Numine iam plenus, ſecundas legendis voluminibus horas impertit, vt cum ipſa pietate ac literis imperium planè partiri velle videatur. Probè enim intelligit nobilius eſſe, pietatis ac ſapientiæ famam, quàm imperij fines extendere. Hinc tanta eiuſdem erga doctæ Palladis alumnos propenſio, tam liberalis, tam inexhauſta, & ſuum, ideſt, regium in mortem effuſa munificentia. Haud enim patitur illos intra priuatos ac pauperes lares ſeruientium gregi immixtos latere, ſed eoſdem vel ſacris apicibus dignatus, multa in luce collocat: vel honorarijs diplomatis compellatos, ac ditiſſimis congiarijs allectos, in Piſanum Athenæum, celeberrimum ſapientiæ in Etruria emporium, regia manu deducit, eiſque lætiora fata diſpenſat, vt penè inuidia mordeantur, qui procul eorundem fortunam inaudiunt. Hunc Principum Optimum eundemque doctiſſimum ingenuarum artium profeſſoribus diu Superi commodent; ſera & pronepotibus tantùm nota dies cœlo afferat, & vti Diuos deceſſores ſuos virtutum ac literarum gloria, ita imperij quoque diuturnitate ſuperet; quot enim pro eiuſdem incolumitate VOTA DECENNALIA iterabimus, totidem Reipublicæ literariæ ſecuritatis ac felicitatis ſæcula nuncupabimus.

FINIS.

PACIS OPUS

No. Catal: 253: Archeolog(
sub Statua &

SPECIAL Folio 88-B 12774
w/ 88-B 18561